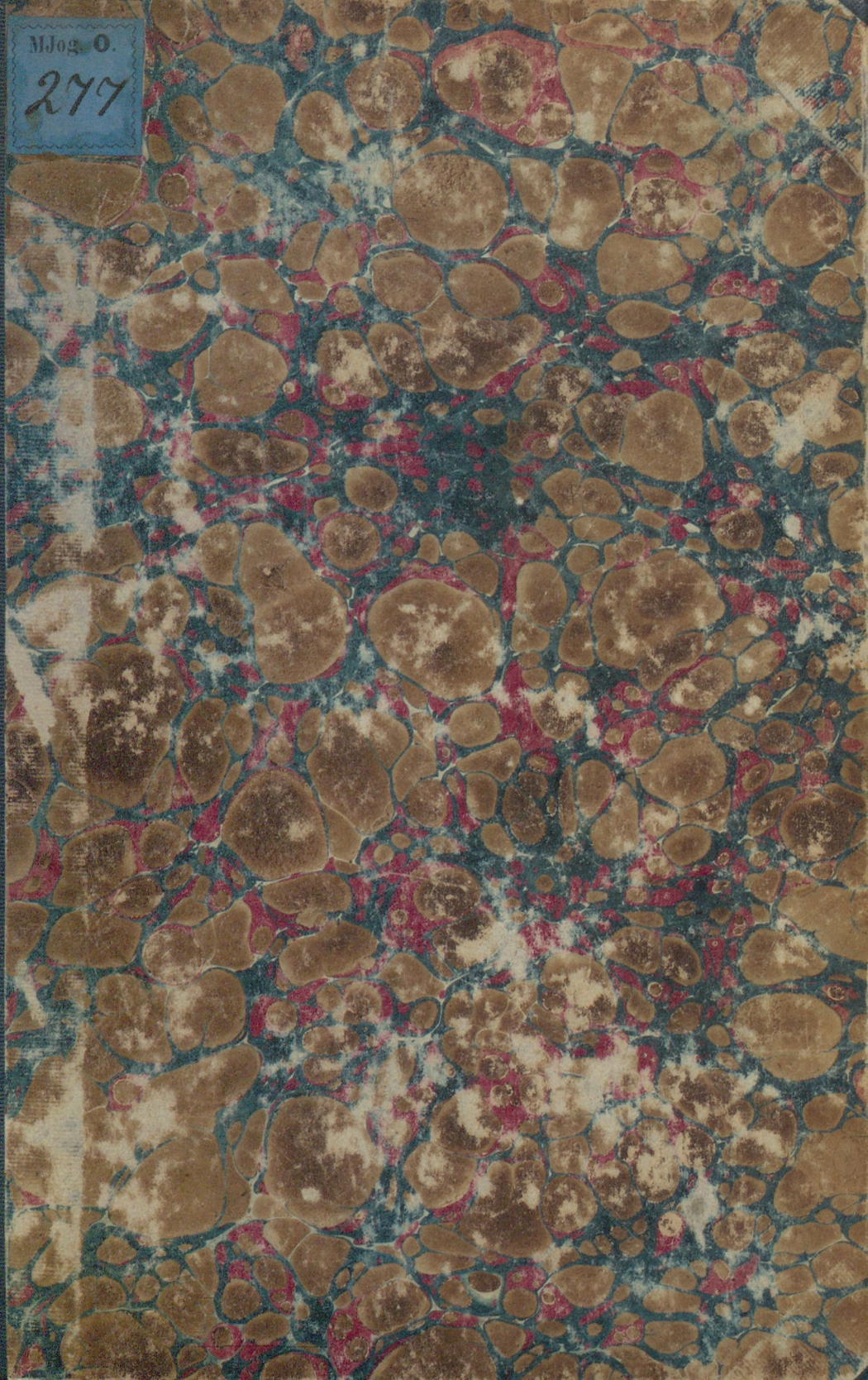

MJog. O.

277

MJog. O.

277.

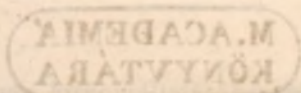
FENYITŐ TÖRVÉNYSZÉKI

MAGYAR TÖRVÉNY.

FEJTEGETTE

SZLEMENICS PÁL,

TÖRVÉNYTANAR, HITES ÜGYVÉD, A' MAGYAR POLGÁRI ÉS FE-
NYITŐ TÖRVÉNYEK POZSONI KIR. ACADEMIAI KÖZTANITÓJA;
A' M. T. T. RENDES TAGJA, 'S NS. POZSON VÁRMEGYE
TÁBLABIRÁJA.

MÁSODIK, UJONAN ÁTDOLGOZOTT, KIADÁS.

Kiadta a' m. t. társaság.

136

PESTEN,

EGGENBERGER J. ÉS FIA ACADEMIAI KÖNYVÁRUSOKNÁL.

1847.

Nem tart emberi vágy határt.
Bódúltságban eget vivni megyünk magát.
'S vétünk árja nem engedi,
Hogy mérges Jupiter mennyköveit tegye.

Horat. vers. I. K. III. Óda.

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

Előszó az első kiadáshoz.

A' fenyítő igazság kiszolgáltatásában sok olyan tárgy fordul elő, melly nemzetünk irott törvényeiben elintézve nem lévén fenyítő biráknak szabad önkényére van hagyva. Ezen helyheztetése, ha polgártársainak szabadságát lábbal tapodni nem akarja, szükségessé teszi neki a' fenyítő törvény természeti talpigazainak pontos ismeretét. Nem lehet tehát polgári szabadságáért annyira buzgó nemzetünknek kellemetlen egy olly munka, melly midőn fenyítő hazai törvényeinket és szokásainkat magyarázza, egyszersmind, a' hol szükséges, a' fenyítő törvénynek természeti sarkigazságait is előterjeszti. És ezen tekintet hozott engem, a'

mint eredeti latin munkámnak előszavában megérin-
tém, azon gondolatra: hogy nem teszek nemzetemnek
rossz szolgálatot, ha, a' miket tanítói közhivatal-vi-
seletem alatt csekély tehetségem szerint e' célra fel-
jegyezgeték, a' haza reményére növekedő nemes if-
júságnak számára közre bocsátom.

A' szerző.

FOGLALAT.

	Lap.
Előszó	
A' fenyítő törvényszéki magyar törvénynek előisméretei	1
Fenyítő törvényeink rövid történetirata	9
I. Korszak. Fenyítő törvényeink állapota eleinknek Európá- ba jövetelétől fogva sz. István királyig	10
II. Korszak. Fenyítő törvényeink állapota sz. Istvántól fogva Korvin Mátyásig	11
III. Korszak. Fenyítő törvényeink állapota Korvin Mátyástól fogva III-dik Károlyig	25
IV. Korszak. Fenyítő törvényeink állapota III-dik Károlytól fogva a' jelenkorig	36

A' fenyítő törvényszéki magyar törvényt.

*I. Könyv. A' fenyítő törvényszéki büntettekről és bün-
tetésekről.*

**I. Rész. A' fenyítő törvényszéki büntettekről és bün-
tetésekről általánosan.**

I-ső Értekezés. A' fenyítő törvényszéki büntettekről áta- lánosan	41
II-dik Értekezés. A' fenyítő törvényszéki büntetésekről áta- lánosan	56

	Lap.
I-ső Szakasz. A' fenytő büntetéseknek természetzi mivoltáról és tulajdonairól általános	56
II-dik Szakasz. A' fenytő büntetéseknek neméről és fajtáról	69
III-dik Szakasz. A' fenytő büntetés lágyításáról és keményebbítéséről	77
IV-dik Szakasz. A' fenyegető büntetést megszüntető módokról	85

II. Rész. A' fenytő törvényszéki büntettekről és azoknak büntetéseikről egyenként.

I-ső Értekezés. A' közjót sértő büntettekről	89
I-ső Szakasz. A' polgári társaságot közvetlen sértő büntettekről	—
II-dik Szakasz. A' polgári társaságot közvetve sértő, vagyis a' vallást érdeklő büntettekről	97
II-dik Értekezés. A' magános hazapolgárokat sértő büntettekről.	100
I-ső Szakasz. A' hazapolgárok életét és tagjait sértő büntettekről	—
II-dik Szakasz. A' vagyonunkat érdeklő büntettekről	112
III-dik Szakasz. A' szemérmünket érdeklő büntettekről	118

Toldalék. Általános észrevételek a' büntettekről és azoknak egyenkénti büntetéseikről	124
---	-----

II. Könyv. A' fenytő igazság kiszolgáltatásáról, vagyis a' fenytő törvénytételről.

I-ső Értekezés. A' fenytő törvénytételben előforduló személyekről	126
II-dik Értekezés. A' fenytő perről általános	134
III-dik Értekezés. A' bevádlásról	142
IV-dik Értekezés. A' fenytő vizsgálatról	144
V-dik Értekezés. A' befogatásról és bebörtönzésről	158
VI-dik Értekezés. A' fenytő törvényszéki behizonyításról	163
VII-dik Értekezés. A' rab védelméről	178
VIII-dik Értekezés. A' fenytő ítéletéről és annak végrehajtásáról	182
Mutató	

Tudnivalók.

1. A' m. t. társaság ezen munkának csak kiadója lévén, nem keszkedik a' benne követett nyelvszabályokról, sem írásmódról, sem végre akármilyen nyelvvel 's írást illető elvekről; egyedül arra kívánt a' kéziratok' bírálatában ügyelni, hogy az elfogadott és sajtó alá bocsátandó munka, mint egész egy vagy más tekintetből, ajánlható legyen, 's a' literatura' jelen állapotjában kiadásra méltónak tartathassék.

2. Nem vizsgálhatván meg a' benyújtott kéziratokat a' társaság fejenként és egészben: ez, u. m. *Fenyítő törvényszéki magyar törvény, második, újonnan átdolgozott kiadás*, Fogarasi János és Sztrokay Antal a' vizsgálattal hivatalosan megbízott rendes tagok' ajánlatára adatott sajtó alá.

3. A' társaság által kiadott kéziratok közül ez XCVIII. számú.

Pesten, december 30. 1846.

Dr. Schedel Ferencz,

titoknok.

A' fenyítő törvényszéki magyar törvénynek előisméretei.

1. §. Ezen törvénynek ismértetése.

A' fenyítő törvényszéki magyar törvényen, vagy rövidebben a' magyar fenyítő törvényen*), ha azt úgy, mint tudományrendszert, 's mint egy összefüggő tudományegészt vesszük, tárgyilag ugyan a Magyarországon és hozzákapcsolt részekben diszló fenyítő törvényszéki törvényrendeleteknek, és azokból származó jogoknak és köteleztetéseknek rendszeres foglalatlját, alanyilag pedig azoknak elméleti és alkalmazási rendszeres ismértetét értjük.

Ezen ismértetést a' köz és magános ügyi törvényeknek eszméjével egybevetve, kitetszik: hogy a fenyítő törvényszéki magyar törvényt sem egyedül a köz, sem csupána magános ügyi törvény ágának**) állítani nem lehet; mivel a' fenyítő törvényszékekhez löbb mind köz, mind magános ügyi törvénysértésnek hosszulása tartozván, a' fenyítő törvényszéki törvénynek köre mind a' két most nevezett törvényeknek számos tárgyra kiterjed.

*) Ezen törvényt lehetne fővesztő vagy vérhatalmú törvényszéki törvénynek is nevezni; azonban mivel minden ide tar-

tozó törvényrendeletének sérelme magaután fövesztiséget nem vonsz, de továbbá a' büntett-boszszuló pert és abban előforduló bírói lépéseket sem lehetne fövesztőknek nevezni: helyesebbnek véltem a' fenytő szóval élni, melly habár, a' fenytés közönséges vételét nézve kisebb büntetéseket is jelentvén, a' tárgyat teljes pontossággal meg nem határozza, mivel mindazáltal nem csak a' büntevő személy büntetés alá vétésének, hanem a' büntetést szabó törvény gonoszattól viszsztatartó erejének jelentését is magában egyesíti, legtöbb előkerülő képzeteknek kifejezésére minden egyéb előttem ismértes szavunknál alkalmatosh.

**) Nagy a' vetélkedés, a' mint azt híres tudósunk néhai Vuchetich Mátvás úr fenytő törvényünkről irt jeles munkájában hosszasan előadja, a' külföldnek legjelesb törvenytudói közt arról: vajjon a' fenytő törvény az alkotmányi 's közügyi törvényhez-e vagy pedig a' magános ügyihez tartozzék? — A' kik azt a' magános ügyi törvény részének állítják, vélekedéseket főképen azon építik, hogy a' fenytő törvényeknek tárgyul csupán csak a' magános hazapolgároknak eselekvényeik, t. i. az általok elkövetett büntettek szolgáljak, és a' büntetések is egyedül a' magános hazapolgárt érdeklik. — A' kik pedig azt Vuchetich úr által is pártolva a' közügyi törvénynek ágai közé számolják, arra alapítják vitásukat, hogy a' közbüntetést a' polgári társaság, mint az összes hazapolgároknak képviselője, a' büntevőn nem úgy mint peres félen, hanem mint jobbhágyán tulajdon nevében és jogával követeli, 's hogy a' bíró ugyint a' polgári társaságnak megbízottja, itéli reá a' törvényes büntetést; végre hogy a' fenytő törvényben nem forog szó a' megsértettnek javáról, sem a' pernek kiegyenlítéséről a' polgári társaság és beperelt fél között, hanem a' társaságnak közboldogságáról. — Azonban ha a' köz és magános ügyi törvényeknek általánosan bevett ismérteit, mellyeket ezen kérdésre nézve elmellőzni nem lehet, tekintetbe vesszünk, világos dolog: hogy a' fenytő törvényt kirekesztőleg sem az alkotmányi 's közügyi törvényhez, mivel a' magános hazapolgárok egymás iránti kötelezetéseiket is tárgyazza, sem a' magános ügyihez, mivel egyszersmind azoknak az uralkodóhoz, és magához a' köztársasághoz létező helyzetüket is érdekli, és egyébiránt is abban se nem egyedül a' köz, se nem csupán a' magános polgári bátorság, hanem mind a' kettő egyszersmind célul vagyon véve, logikai erőltetés nélkül foltozni nem lehet. A' meghasonlásra, úgy látszik, az adott alkalmat, hogy az ellenkező véleményeknek jeles tudományu bajnokai azon helynek kijelelésében, mellyet a' fenytő törvény a' törvenytudományok épületében elfoglal, talán kevésbbé alkalmas tekinteteket vetek osztályalapul. Mert valóban a' dolgot mélyebben megfontolva, a' törvénynek közönséges 's polgári, és fenytő törvényszékiro (Jus civile et criminale) osztása nem a' személyeknek, kiknek igazait érdekli, a' mint ez a' törvénynek alkotmányi és magános hazapolgárirai osztályában történik, hanem a' sérelem orvoslása utjainak különbségéből származik; mellyre nézve minden nemzetnek polgári törvénye törvényszéki és törvényszékekhez nem tartozóra, és a' törvényszéki ismét az ítélőszékek különbségéhez képest, közönséges, vagyis szorosb értelemben polgári, fenytő, bányász, katonai 's váltó törvényszéki, vagyis rövidebben polgári, fenytő, bányász, katona, 's váltó törvényre oszlik.

2. §. *A' fenyítő törvényrendeletnek ismértetése.*

A' fenyítő törvényszéki magyar törvénynek ismértetésében a' fenyítő törvényrendeletnek vagyis tényszabály jelentésében vett fenyítő törvénynek (lex criminalis) eszméje előfordulván, amannak tökéletes értelmére ennek ismértetését is szükséges előadni. — Kétféle, t. i. tágas és szorosb értelemben szokjuk pedig, valamint akármelly nemű, úgy a' fenyítő törvényszéki törvényrendeletet is venni. Tágas értelemben, mellyben a' fenyítő törvényszéki magyar törvénynek ismértetésében vétetik, fenyítő törvényrendelet 's törvény alatt minden, fenyítő törvényszékeink előtt vitatható, jogokat és köteleztetések, és ezen törvényszékeink általi igazságszolgáltatást tárgyáló, akármelly hazánkbeli közhatalomtól származó, szorosabban pedig egyedül csak országgyűlésen hozott illy rendeletet értünk. A' fenyítő törvényrendelet eszméje tehát tágas értelemben fenyítő törvényszéki szokásainkat, s királyainknak vagy közönségeinknek illyen rendeleteit, és királyi curiáknak hasonló tárgyu végzéseit is magában foglalja, szorosabban pedig mind ezeket magából kizárja.

3. §. *A' fenyítő törvényrendeletnek felosztásai.*

A' tágas értelemben vétető fenyítő törvényrendelet, szinte mint a' polgári: 1) Vagy írott vagy szokásbeli, a' mint a' rendelést tevő hatalomnak vagy nyilván kifejezett, vagy pedig tetteiből érthető akaratja által jött keletbe. — 2) Vagy általános vagy részleges különváló 's különböző (lex universalis et particularis) és pedig vagy a' kötelezettekre vagy az oltalmazottakra nézve. A' fenyítő törvényrendelet t. i. a' mint vagy minden személyt kivétel nélkül, vagy csak némelylyeket kötelez, úgy a' kötelezettekre nézve, a' mint pedig vagy minden akármelly személynek, vagy csak némelyeknek oltalmára terjed ki, úgy ismét az oltalmazottakra nézve vagy általánosnak vagy részlegesnek, különbözőnek, 's különválónak mondatik. — 3) A' hárm. törv. előlj. 8-dik és 2-dik része 7-dik és 11-dik czimjeinek értelme, a' kir. curia örökösödésről, osztályról, 's osztályigazításról szóló 38-dik, és a' vármegyei zálogról hozott 18-dik végzése szerint vagy köz vagy magános (lex publica et privata) rendelet, a' mint vagy az egész törvényhozó hatalom, vagy pedig csak annak valamelly része által tétetett. Így az országgyűlési törvények és az országos szokások köz, a' fejedelmi privilegiu-

mok, 's a' közönségeknek különrendeleteik és szokásaik magános törvényrendeleteknek szoktak neveztetni.

4. §. Amak kellékei.

A' fenyítő törvényrendeletnek megkívántató tulajdonai 's kellékei, a' három. törv. előlj. 6-dik czímjének értelme szerint is ugyanazok, mellyek a' közönséges vagyis polgári törvényszékieknek, ugymint hogy igazságos, természeti illendőséggel megegyező, mind testi erőnkre, mind erkölcsi tehetségünkre nézve teljesíthető, a' polgári társaság szüksége vagy köz java által igényelt, a' haza környülményeihez szabott, országunk alkotmányával és sarkalatos törvényeivel megegyező, és ha írásba volna foglalva, rövid és világos értelmű legyen.

5. §. Ugyanannak ereje.

Valamint akár minemű törvényrendeletnek, úgy a' fenyítőnek ereje is akár belső természetét, akár a' törvényhozónak akaratját tekintve, a' kötelezésben áll. Kötelezi pedig mindennemű törvényrendelet, kivéve, ha a' rendelőstevő rendelkezést önmaga némelly személyekre szorítaná, vagy ha rendelkező hatalma csak némelly személyekre vagy egyes közönségre terjedne, a' három. törv. 2-dik része 5-dik czímjének világos kifejezése szerint: 1) A' szent koronának minden, akármelly rendű, alattvalóit. 2) A' külföldieket, kik hazánkkal valamely közlekedésben vannak, a' nálunk tartózkodókat ugyan szinte úgy, mint hazánkfiait, tüstént a' köz-hirültétel után, azokat pedig, kik külföldön lakozván hazánkban javakat bírnak, 's egyébként hazánkfiaival közösülnek, mivel a' törvényrendeletnek ismeretéhez olly könnyen nem juthatnak, csak három hónap mulva azután. Végre — 3) Magát felséges királyunkat is; kit mindazonáltal fenyítő perbe fogni a' h. t. 2. r. 39. czimj. értelme szerint még csak ügyei igazgatójának személyében sem lehet.

A' mi azon kérdést, hogy kiknek oltalmára szolgál fenyítő törvényrendeleteinknek itt érdekelt kötelezése? illeti: minthogy a' természeti igazság azt kívánja, hogy mind azok, kik a' törvénynök terhet viselik, annak jótéteményeit is érezzék, önkényt következik: hogy minden fenyítő törvényrendeletünk, hacsak különösen nincs valamely rendű személyeknek védelmére szorítva, vagy valaki büntetés gyanánt védelme alól ki nincsen rekesztve, minden hazafinak, sőt, ha

a' törvény oka pusztán hazafiakra nem szorítkozik, külföldieknek is oltalmára kötelez.

Végre azon kérdés is támadhat itten: vajjon fenytő törvényrendeleteink hazánkon kívül tartózkodó polgártársainkat kötelezik-e? — De könnyű ezen kérdésre is a' felelet; mert, mivelhogy a' külföldön levő hazapolgáraink sem szűnnek meg szent koronánk alattvalói lenni, kétséget sem szenved, hogy őket hazánk törvényei ottan is kötelezik, és pedig nemcsak a' szent koronának alattvalóira, kiknek igazait hazánk törvénylevő hatalma mindenütt védeni köteles, hanem a' külföldiekre nézve is, mivel hazánk közjava és boldogsága azt is megkívánja: hogy ezeknek hazánkfiaitól szenvedett sérelmeikben igazságot szolgáltatassunk.

6. §. *Annak magyarázásáról.*

A' fenytő törvényrendeleteink magyarázása is szinte úgy, mint a' közönséges vagyis polgári törvényszékieké, vagy törvényerejű, vagy csak tudományos. Törvényerejűt csupán maga a' törvényrendeletnek szerzője, következőképpen az országgyűlési törvényrendeleteinkre nézve az 1792-diki 12-dik törvényágazat tanúsága szerint az országgyűlésen egyesült egész törvényhivó hatalom, és a' harm. törv. elől. 11-dik czímje szerint a' törvényszerű szokás tehet; tudományos magyarázást pedig a' bírák vagy más törvénytudók is tehetnek bizonyos rendszabályokat követve. A' tudományos magyarázás ismét nyelvtudományira, és bölcselkedésre vagyis törvény okán alapultra, és ez megint kiterjesztőre és megszorítóra oszlik*). — A' megszorító magyarázásnak, mivel a' természeti örök igazságot mindenkor inkább kell tekinteni, mint a' törvény betűit, a' fenytő törvényrendeletekben is teljes kelete vagyon, következőleg a' fenytő törvénynek határozatát mindenkor csupán csak azon esetekre kell szorítani, mellyek ellen a' törvénynek teljes oka harczol**); a' kiterjesztővel ellenben igen vigyázva, és egyedül csak akkor kell élnünk, ha a' törvényben nyilván meg nem érdekeltető büntett képzetéhez tartozó jegyeire nézve a' törvényben előforduló büntetlnek fajtája 's attól csak eszközlése módjára, mellynek mégis jogaink bátorságára nézve kevésbé veszélyesnek lennie nem kell, egyedül különbözik; mert a' mint alább bővebben elő fogom adni, a' fenytő törvényszéki büntetés mennyiségének meghatározásában sokféle tekinteteket szükség szemügyre venni, mely-

lyek miatt sok büntett, noha lelki szabadságunkkal visszaélésnek, sőt az igazaink bátorsága sérelmének mennyiségére nézve is egy másiknál sokkal terhesebb, mégis annál lágyabb büntetéssel nagyon terhelve.

*) Lásd a' törvényt magyarázás itt érdeklőt nemeinek ismértetéseit és rendszabályait magyar polgári törvényem II. kiad. I. köt. 4-ik és 5-ik lapjain.

***) Ezen szabály hazánkban annál nagyobb figyelmet, és törvénszékeink általi lelkiismeretes szem előtt tartást igényel; mert a' mi halál- vagy más mindenkép meghatározott súlyosb büntetést szabó törvényeink mind régiek, s hazánkban másfél század előtti állapotjához: alkalmazottak, következőleg olyak, melyeknek okai a' műveltségnek gyarapodása, és a' közbátorság fentartására szolgáló eszközöknek s intézkedéseknek szilárdabb lábra hozása által a' törvény betűi alatt foglalt igen sok esetekre nézve vagy teljesen, vagy legalább nagyrészt megszűntek; melyeknek határozatát tehát illy esetekre is alkalmazni, a' természeti örök igazság, mellyel h. t. előlj. 9-ik czime szerint is, semmiféle emberi törvénynek ellenkezni nem szabad, tilalmazza.

7. § A' fenyítő törvényszéki jogok és köteleztetések természete.

A' fenyítő törvények képzete a fenyítő törvényszéki jogok és azokra vonatkozó köteleztetések eszínét is magában foglalván, itt ezeket is célirányos megérteni. Már általánosan, mindazok, miket magyar polgári törvényekben(a) a' jog és köteleztetés általános értelmezéséről és felosztásairól előadtam, ide is alkalmazhatók. Egyedül csak a bünteteskérés jogáról, és büntetés, szenvedés köteleztetéséről különös megjegyzést igénylenek: 1) Hogy ezen jog és köteleztetés természeténél fogva csak büntett által szülemlik. Hol büntett nincsen, ott büntetésnek helye nem lehet. — 2) Hogy a' bünteteskérés joga hazánkban nem a' megsértett egyént vagy annak örökösét, hanem némelly büntettekben ugyan a' koronának, másokban pedig az illetőleges hatóságnak tisztli ügyészi hivatalát illeti; következőleg a' követelést megindító hivatalbeli egyénnek, hábar perelfogadás előtt történt, halála által meg nem szűnik. 3) Hogy a' büntetés szenvedésterhe a' büntetvőnek örökösére csupán csak hátrahagyott vagyonára nézve, mellyben t. i. őtet egyedül képviseli, és arra nézve is, — a' felségsértés, hivségtelenkedés, és

korona elleni hamis eskünek jószágveszteséget maga után vonzó büntetteit, melyek által a' bűntevőnek úri joga a' tettnek elkövetése által nyomban megszűnik, kivéve, — h. t. 2. r. 51. és 61-ik czímei szerint csak akkor száll, ha a' bűntevő halálakor a' per általa már elfogadva volt.

8. §. *A' fenyítő törvénynek tárgya és célja.*

Fenyítő törvényünknek tárgya a' fenyítő igazság kiszolgáltatása, és a' törvényeink szerint oda tartozó büntettek és azoknak büntetései. Célját közelsőre, és végsőre szokás osztani. Közelső célja h. t. előlj. 7-ik cz. §-a szerint is az: hogy a' törvény félelme zabolán tartsa az emberi vakmerőséget, s azokra nézve igazság szolgáltatassék, kik büntetettre vetemedtek. Végcélja pedig az, hogy mind a' polgári társaság közös, mind az egyes hazapolgárok magános jogainak bátorsága fentartassék. És innen már következik: hogy nem csak a' büntetéseknek olyanoknak kell lenniük, melyek mind minőségükre, mind nagyságukra nézve hathatós ösztönül szolgáljanak a' büntétkerülésre, hanem az igazság egész kiszolgáltatásának is szükséges legyen úgy egybeszerkeztetve lennie, hogy egy részről ugyan a' büntett mennél előbb bizonyosan felfödöttessék, és érdemlett büntetését vegye; más részről pedig az ártatlanság, annak oltalmával napfényre jöhetvén, minden veszélytől ment legyen. Mert, ha úgy nem lenne összeszerkeztetve, hogy a' bűntevők a' bíró kezét és érdemlett büntetésüket el ne kerülhessék, veszedelemben forogna mind a' köz mind a' magános jogainknak bátorsága; ha pedig a' gonoszok ravaszsága által veszedelembé ejtett ártatlanság annak védpaizsa alatt nem győzedelmeskedhetnék: száműzve volna magános jogainknak bátorsága, következésképen a' fenyítő törvénynek célja egyik esetben sem érettetnék el.

9. §. *A' fenyítő törvény tudományának haszna.*

A' fenyítő törvény tudománya hasznos nem csak azoknak, kik vizsgáló-, bíró-, vagy védőképen forgolódnak a' törvényszék előtt, hanem másoknak is akárciknek, részint hogy tudva minden büntetnek büntetését, nagyobb ösztönük legyen óvni magokat a' büntettektől, részint hogy tudják védeni és napfényre hozni ártatlanságukat, ha netalán, a' mitől a' legjámborabb sem ment, a' gyanúsuló körülményeknek történetes összejövetelek miatt, vagy ravasz incselke-

dés 's hamis vád által fenytő vizsgálat 's nyomozás alá es-
nének.

10. §. *A' fenytő törvényszéki törvényünknek kutsejei.*

A' fenytő törvényszéki törvényünknek kutsejei ugyan-
azok, mellyek a' közönséges vagyis polgári törvényszékinak
ugymint: az országgyűlési közrendeleteink, és a' bevett szo-
kásaink, királyainknak és közönségeinknek különrendeleteik
és a' kir. curiának végzései. Ezen kútfőkről mind azok, miket
magyar polgári törvényemben (a) előadtam, itt is helyet
foglalnak.

11. §. *A' fenytő törvényszéki törvényünknek segédforrásai.*

A' fenytő törvényszéki törvényünknek segédforrásai
közé főképen tartoznak: 1-ször. Az észtan (Logica), a' ta-
pasztalati lélektannal (Psychologia empirica), és gyakorlati
bölcsezzettel (Philosophia practica), 's különösen a' termé-
szeti törvénnyel és az erkölcstudománnyal együtt. 2-ször.
A' fenytő törvényrendeleteink történeteinek, és fenytő
törvényünk régiségeinek ismérete. — 3-ször. Az orvosi
törvénytudomány (Medicina forensis). A' bírónak tudniillik
sok esetekben, ugymint ha a' dühödtségnek 's örütségnek je-
len vagy távollétéről, a' sebhálalosságáról, a' csecsemő gyer-
mek-ölésről, a' megétetésről stb. kérdés támad, hogy az
orvosi vizsgálatot kormányozhassa, 's az orvosok vizsgálati
tanuleveleiket megitélhesse, és érdemök szerint méltathassa,
az orvostudomány némelly részeinek ismérete csaknem el-
kerülhetetlenül szükséges; mellyeket egyben foglalva az orvo-
si törvénytudomány terjeszt elő. Ezen tudományról Kováts
Mihály és Molnár János már magyar munkákat is adtak ki,
mellyekhez legujabban Henke Adolf munkájának ifj. Bene
Ferencz általi fordítása járult. — 4. A' fenytő törvényszé-
ki törvényről, főképen a' hazánkéről irt tudományos mun-
káknak olvasása. Két rendre oszlanak pedig az illetén mun-
káink; némellyek kiterjednek az egész fenytő törvényünk-
re, némellyek pedig annak egyes tárgyairól értekeznek. —
Az első rendbeliek az én 1817-ikben közre bocsátott, és
1827-ik és 1833-ik években megbővitve újonnan kiadott la-
tin munkámon túl Huszty István 1745. a), Tarnoi Goschetz
Gábornak 1746. b), Bodó Mátyásnak 1751. c) és Vuchetich

Mátyásnak 1819. *d)* munkáik. A' második rendbeliek közül pedig olvasásra főleg ajánlhatók Szemere Bertalannak *e)*, Csatskó Imrének *f)* és Sárváry Jakabnak *g)* a' büntetésekről bőven értekező új munkáik.

a) Commentarius in universum jus hungaricum. Budae 1745, melynek harmadik könyve a' fenyítő törvényt magyarázza. — *b)* Systema praxis criminalis I. Regni Hungariae, partiumque eidem adnexarum. Budae 1746. *c)* Jurisprudentia Criminalis secundum praxim et constitutiones hungaricas. Posonii 1751. *d)* Institutiones juris criminalis hungarici. Budae 1819. — *e)* A' büntetésről és különösebben a' halálbüntetésről. Első rangú koszorúzott pályamunka, 1843. *f)* Büntetési jogi elméletek, és a' halálbüntetés. Bécsben és Győrött, 1843. *g)* A' büntetésről, és különösebben a' halálbüntetésről. Másodrangú díjazott pályamunka. Pesten 1844.

12. §. A' munkának felosztása.

Fenyítő törvényszéki törvényünknek tárgya, a mint fennebb említém, a' fenyítő igazság kiszolgáltatása, és a' törvényeink szerint arra tartozó büntettek büntetéseikkel együtt levén, e' munka önnagától két könyvre oszlik, melyeknek egyike a' fenyítő törvényszéki büntettekről és büntetésekről, másika a' fenyítő igazság kiszolgáltatásáról szól.

Azonban minekelőtte magához a' törvényfejtegetéshez fognék, fenyítő törvényrendeleteink történeteinek rövid leírását fogom előterjeszteni.

Fenyítő törvényeink rövid történetirata.

13. §. Annak ismertetése és felosztása.

Fenyítő törvényeink történetiratán fenyítő törvényrendeleteink keletkezetének, gyarapodásának, és nevezetesh változásainak rendbeszedett előadását értjük. Négy fő korszakra lehet pedig azt helyesen felosztani, melyek közül az I-ső eleink Európába jövetelétől sz. István királyig, a' 2-ik sz. István királytól Korvin Mátyásig, a' 3-dik Korvin Mátyástól III-ik Károly királyig, a' 4-ik végre III-ik Károlytól fogva a' jelenkorig terjed.

ELSŐ KORSZAK.

Fenyítő törvényeink állapotja eleinknek Európába jövetelétől fogva sz. István királyig.

14. §. Fenyítő törvényeink első nyomdokai.

Hogy a' magyar nemzetnek, midőn Ázsiából Európába kijönne, fenyítő törvényei voltak, már csak onnan is kitétszik, mert hazánk történetiratainak tanúsága szerint eleink az első köz fejedelemnek választásától fogva, sőt már az előtt is vezéreik alatt polgári társaságban éltenek, melly a' társaság tagjainak közczzállal ellenkező vágyait, és vakmerőségét fékentartó rendelkezések 's fenyítő törvények nélkül fen nem állhat. És valóban már eleink Európába jöttekor akadunk nálok fenyítő törvényeknek néhány, habár csekély számu, és felvilágosító irományok nemléte miatt homályos nyomaira. Leo napkeleti császár t. i. a' Hadi Fortélyról irt könyvében, mellyben vitéz eleinkről sokszor, 's néha dicshőségesen is, emlékezik, a' többi közt azt is megjegyzi: hogy gonosztevőiket erős büntetés alá szokták legyen vetni. Álmos és Árpád korában pedig Béla királyunk névtelen jegyzője már fenyítő törvényeknek elődeink általi hozataláról is két ízben teszen említést, ugymint munkája 5-ik és 40-ik czikkeiben, midőn amabban ugyan a' közfejedelem választásakor szerzett sarkalatos törvényeket, mellyeknek negyedik, és ötödike fenyítő törvény, egyenként előadja, emebben pedig nyilván tanítja: hogy Árpád, Zalánon nyert fényes győzedelme után, a' Gemelsení erdőnél tartott nemzeti gyűlekezeten nemeseivel pontosan elrendelte, miképen kellessék ítéletet tenni mindennemű elkövetett gonosztettekről. Végre fenyítő törvényszéki törvényeinknek ezen korszaki nyomdokai közé tartozik biborban született Constantin görög császárnak a' Birodalmi Kormányról irt könyve 40-ik cikkelyében található azon bizonyítása is, hogy Zoltánnak ország-lása alatt két fő s országos bírák rendeltettek, kiknek egyike, hivatalánál fogva *Gyílasnak* másika *Kárchánnak* nevét viselő; minthogy a' *gyílas* valószínűleg fővesztő hatalmu vagyis

fenyítő bíró volt; a' mint azt a' neve, maga származtatásánál fogva, tanusítani látszatik.

MÁSODIK KORSZAK.

Fenyítő törvényeink állapotja sz. Istvántól fogva Korvin Mátyásig.

15. §. Sz. Istvánról, és ötöt követő királyainkról sz. Lászlóig.

Sz. István törvényei második könyvében különféle gonosztevőkre, nevezetszerint a' házastárs-ölökre, leányragadókra, hitszegőkre, gyilkosokra, más szolgálényaival paráználkodókra, gyujtogatókra, tolvajokra, boszorkányokra, mérgekeverőkre, bűvösökre, bájosokra, fejedelem- és polgári társaság-sértőkre (a) számos fenyítő törvényeket hozott. A' bünteléseknek azokban legtöbbször előforduló fajtái, az egyházi törvény határozatai szerinti bűntön (b) túl, melly a' büntevőnek jobbitása végett más büntetéshez is kapcsoltatni (c) szokott, az ökör- vagy tinó-adás (d), a' hajlenyírés (e), a' csonkítás (f), a' szolgaság alá vetés (g), és a' pénzbírságok (h); előfordul néhányszor az egyházi átok is (i) és a' halálbüntetés (j) és pedig néha, de mégis csak három büntetlben, jószágvesztéssel összekapcsolva (k). — Leginkább szembetűnik pedig sz. István törvényhozásában azon keménység, melly a' tolvajokra és kivont karddal másokat megtámadókra szabott büntetéseket (l) bélyegzi; mellynek oka a' nemzetnek akkor még vad és hadra vágyó, 's restségre hajlandó természetében feküdni látszik, mellyet, mivel számos illetén gonosztetteket szüle, a' törvények különös keménysége által szükség volt megzabolázní*). Említést továbbá érdemel itt az is, hogy ezen szent királyunk alatt a'

(a) Lásd II. k. 13—16, 25, 26, 29, 30, 32, 35, 39, 40, 41, 46,—49, 51, 52. cz. — (b) Ugyanott 31. cz.—(c) Lásd ugyanott 13—16. cz. (d) Ugyanott 14, 15, 23, 25, 30, 33, 37, 39, 40. cz. — (e) Ismét ott 26. cz. — (f) Szinte ott 15, 39, 40. cz. — (g) 27, 29, 41. cz. — (h) 13, 16, 20, 48, 49. cz. — (i) 51. cz.—(j) 35, 46, 53. cz. — (k) 35. cz. — (l) Lásd 40, 46—49. cz.

menedékhelyek, melyeknek kedvezéséből mindazáltal a' király és haza ellen összeesküvők ki valóan zárva, és törvénszéki párviadalok már keletben voltak; állításom első részéről törvényei 2-ik könyvének 51-dik cikkelye, a' másodikról pedig a' szalavári apátságnak 1024-iki szabadságlevele tanuságot nyujtván. Az izzó vas ítélete divatban létének mindazáltal nem találhatik sem törvényeiben, sem okleveleiben nyoma. Folytatólag megjegyzést igényel az is: hogy e' sz. királyunk korában, a' mint azt 2. k. 16. czime nyilván tanusítja, a' gyilkosságban igazlátók és közbenjárók rendeltetni szoktak, kik a' szándékos gyilkost a' megölnötnék atyafiaival kibékíltetnék. Végre sz. István fenyítő törvényhozása jellemét illetőleg megjegyzést érdemel az: hogy, jól lehet néhány büntetésfajtának, a' csonkításnak és szolgásgátnak használata, a' büntetés megváltásának gyakori megengedése, a' menedékhelyek és párviadal-ítéletek keletbe hozása azon kornak bélyegét viselik, 's az újabb korban kifejlett elvekkel egybe nem hangzanak; mindazáltal a' halálbüntetésnek igen ritka, a' jószágveszteségnek pedig egyedül három büntetetre: a' király' élete elleni törekvésre, hazaárulásra, és kiszökésre (a) szorítása, 's azon elvnek, hogy az illy súlyos gonosztevőnek ártatlan fiai büntetlen hagyassanak (b), fellálítása nyilván tanusítja: hogy szent királyunk a' természeti örök igazságnak szabályait gondosan szeme előtt tartotta, 's a' fenyítő törvényhozási hatalomnak korlátait számos későbbkori törvényhozónál jobban ismerte, 's nagyobb tiszteletben tartotta.

Sz. Istvánnak példáját a' fenyítő törvényhozásban követték az utána uralkodott királyaink is. Így Bonfin tanusága szerint I. András és I. Geiza kemény rendelkezéseket bocsátának közre a' gonosztevők ellen. — Szent László törvényeinek három könyvei tele vannak kiváltképen a' tolvajok és lopott jószág-vevők 's árulók ellen hozott fenyítő törvényrendeletekkel; melyekben ezen szent király azontúl, hogy szent Istvánnak büntetéseit megkeményítette c), a' lopott jószág felkeresésének, a' tolvaj bírói kézbe átadásának és a' tolvajság gyanujába esettek ellen teendő bírói vizsgálatnak módjára nézve pontos, de egyszersmind az ártatlanság rovására, a' mint azt II. könyve 3, 4, 5, és III. könyve 1, 9, 10. cikkei tanusítja, szerfelett szigorú rendeleteket hozott. E' ki-

(a) 35. cz. (b) Ugyanott. (c) Lásd II. k. 2, 7, 12, 13, 14, cz.

rályunk alatt továbbá fenytő törvényeinkre nézve említést érdemel: 1-ör. Hogy ezen szent királyunk a' menedékhe-
lyeknek káros befolyását és a' reájok nézve elhatalmazott
visszaéléseket megszorítani iparkodott *a)*. — 2-or. Hogy sz.
László törvényhozása, azon természeti törvény szabályának,
mellynél fogva lehetlenre kötelezni senkit nem lehet, elle-
nére a' bebizonyítás terhét nem a' büntettet állító vádlónak,
hanem azt ezt tagadó bevádlottnak nyakába vetette *b)*. 3-or
Hogy az ártatlanság vagy gonosz tett tüzes vas és forró víz
által felfödözésének vad szokása, melyet az előbbi pontban
előadott elvnek dühödésig emelnie kellett, az ő országlása
alatt már teljes divatban volt *c)*. — 4-er. Hogy a' hihetősitő
és tisztító tanúknak (*conjuratores*) első nyomaira az ő tör-
vényeiben, nevezetesen I-ső könyvének 17. és 28-dik cik-
keiben akadunk. — 5-ör. Hogy az ökö- vagy tinóadásnak
büntetése, az ő törvényeiben csupán csak kétszer fordulván
elő, akkor már a' szokásból kijönni kezdett; de viszont any-
nyival inkább elhatalmaztak a' pénzbírságok, a' csonkítások
és a' halálbüntetések, a' szolgaság alá vetés, még mindig
megtartván előbbi keletét. — 6-or. Hogy a' papi személyeket
egyházi felmentettségök (*Immunitas clericalis*) sz. László
törvénye szerint a' közönséges fenytő bíróság ellen csupán
csak csekély, egy tyúk vagy lúd árát meg nem haladó, oro-
zásban védhető, egyébbiránt divatban levén már akkor is az,
hogy a' bűnös papot fenytőttese előtt püspöke egyházi rend-
jétől megfoszsza *d)*.

A' mi a' bírói hatalomnak e' korbéli gyakorlását illeti:
a' vár népeinek, valamint egyéb ügyeit, úgy sz. István I.
könyve 5-ik, II-ik könyve 20-ik és sz. László III könyve 9-ik
16, 19, 's 27-dik cikkeinek tanúsága szerint büntetteit is,
a' főbenjárókat és néhány más súlyosabbakat kivéve, a' me-
gyének ispánja 's grófja bírói segédeivel ítélte olly annyira:
hogy, ha királyaink valamelly tájékat népeivel együtt a' vár-
tól elszakasztván elajándékoztak és a' megye ispánjának bí-
rói hatalmától felmentettek is; a' gonoszettek ítéletét mind-
azáltal a' felmentésből nyilván kizárni szokták; a' mint erről
világos tanúságot nyújt a' pécsváradi monostornak sz. Ist-

(*a*) Lásd II. k. 12 és III. k. 4, 5. 17. cz. (*b*) Tanusítják ezt I. k. 17. II. k. 3, 4, és III. k. 1, és 17-ik cikkei. (*c*) Bizonyítják ezt I. k. 28. II. k. 4, 5, 6. és III. k. 1, 2, 11, 's 17. cikkei. — (*d*) Tanusítja eze-
ket II. k. 13. cikke

vántól 1015. évben nyert adománylevele. A' tolvajoknak kiírtását ipindazáltal későbbben sz. László törvényei III. könyvének 1-ső cikkében az ország rendének közakarattjával, különösen az a' végre kiküldött királyi követekre (nuncii regis) bízta. — Az előbbkelő rendbeliket, kik a' vár népeihez nem tartoztak, valamint szinte a' vár' népeinek tetemesb gonosztetteit is, sz. István I. könyve 5-ik, II. könyve 16-ik 's sz. László I. könyve 5-ik, II. könyve 8-ik és III. könyve 25-ik cikkének tanúsága szerint a' királyi ítélőszék (Judicium regale), mellyről sz. István II. könyve 12-ik 's 20-ik sz. László I. könyve 5-ik, II. könyve 8-ik 's III. könyve 2-ik cikkei említést tesznek, ítélte, mellyben a' király maga a' nádorispánnal, kit sz. László III. könyve 3-ik cikke nyilván kijelöl és a' királyi udvarban jelenlevő főpapokkal és ország nagyjával volt a' bíró, a' gyilkosságban sz. István II. könyvének 16-ik cikke szerint, mint már fennebb is megjegyzém, szokásban levén az: hogy a' király igazlátókat és közbenjárókat rendelne, kik a' szántszándékos gyilkost a' megölöttnek atyafiaival kibékíltetnék. — A' király népeit sz. László III. könyve 3-ik cikkének utmutatása szerint a' nádorispán és azoknak különös ispánai 's grófjaik ítéltek, kiknek a' régi oklevelekben különféle nemcire találunk.

*) Sz. István II. könyvének néhány említésre méltóbb törvény-cikkei: a' 13-dik cikk, melly azt rendeli, hogy az, ki mást véletlenül (casu) megöl, 12 arany penzát fizessen; az pedig, ki másnak szolgáját megöli, annak kárát más szolgával pótolja, és azontúl a' bűnös mind a' két esetben egyházi törvények határozata szerint bűjtöljön.

A' 14-ik cikk, melly a' házastársölőt, az egyházi törvényekben kiszabott bűjtön túl, a' gróftot ugyan 50, a' katonát 10, a' közembert pedig 5 tinóra büntetni rendeli.

A' 15-ik cikk, melly a' hitszegésre bűjtön túl kézvesztiséget rendel, megengedvén mégis, hogy a' bűnös kezét, az előbbkelő ugyan 50, a' közember pedig 12 tinón megválthassa.

A' 16-ik cikk, melly a' szántszándékos gyilkosra az egyházi bűjtön túl 110 arany penza büntetést szab. — Ugyanezen büntetés vagy a' 48-ik cikkben arra is szabva, ki valakit karddal megsebesít, ha az sebéből felgyógyul. A' ki valakit karddal megöl, azt a' 46-dik cikk ugyanazon karddal megöletni parancsolja. A' 49-dik cikk a' pusztá kardkivonást magát a' gyilkolásnak fele váltáságával bünteti.

A' 25-ik cikk, melly a' leányragadót, a' katonát ugyan 10, a' közembert pedig 5 tinóra bünteti.

A' 26-dik cikk, melly a' másnak szolgáléányával bujálkodót, első és második gonosztetteért megnyiretni, a' harmadikért szolgaság alá vettetni parancsolja.

A' 29-ik cikk, melly azt rendeli: hogy a' tolvaj asszonyt férje

első és második lopásában megválthassa de, ha harmadszor oroz, adassék el.

A' 30-ik czikk, mely a' szántszándékos gyujtogatóra a' kártérítéssel túl 16 tinó büntetést rendel.

A' 32-dik czikk, mely a' méregkeverőt, ha valakinek elméjében ártana, vagy valakit megölne, itélettétel végett a' megsértett személynek magának, vagy szülőinek kezökbe adadni parancsolja.

A' 35-ik czikk, mely azokra, kik a' király élete ellen leselkednének, a' hazát elárulnák, vagy más országba szöknének, halálbüntetést és jószágvesztiséget rendel, a' bűntevőnek ártatlangermekeit mindazáltal büntetlenül hagyatni parancsolván.

A' 39. és 40-ik czikkek, melyek szerint a' szolga első lopásaért orrát, másodikért füleit, a' harmadikért életét veszti el.

A' 41-ik czikk, mely azt rendeli: hogy a' szabad ember tolvajlásért adassék el, szabad levén mindazáltal nekie magát megváltani; hogy, ha pedig azután ismét tolvajlásra vetemednék, szolgálai törvény alatt legyen.

Az 51-ik czikk, mely ollyakra, kik a' király java és méltósága ellen összeszövetkeznek, vagy illyeket fel nem adnak, egyházi átkot rendel.

Az 52-ik czikk, mely azokra, kik ravaszul valakinek mondanák: én halottam a' királyt vesztetre szólani, halálbüntetést szab.

**) Sz. Lászlónak jegyzésre méltóbb törvényrendeletei.

Az I. könyben.

A' 13. és 20-ik czikkek. Ha valaki paráznságban talált feleségét megöli, azért Isten előtt számoljon; ha mégis a' nőnek atyafia ellene kelvén, azt vitatná hogy azt igazságtalanul ölte meg: a' dolog törvény előtt hanyassék meg, szomszédaik mindenkép kérdőre vonatván, vajjon férje hozzá nem viseltetett-e utálattal, 's vajjon nem támadott-e paráználkodásról már előbb is némi gyanúság az asszony ellen? és ez, az okosság sugallása szerint ítéltsék el. Ha pedig a' férj házasságtörésen kapott nejét törvény elébe állítja: a' vétkes asszony egyházi törvények szerint bűnhődjék.

A' 28-dik czikk. Hogy valahányszor vassal vagy vízzel itélet tétetnék, mindenkép három megesketett alkalmas tanúk jelen legyenek, kik az ártatlannak ártatlanságáról, vagy a' vétkesthetőnek vétkeiről bizonyosságot tegyenek.

A' 32-ik czikk. Ha valaki az egyik faluból másikba menő szüzön, vagy asszonyon erőszakot tenne: emberölő gyanánt bűnhődjék.

A' 34-ik czikk. Hogy a' kurvákat és boszorkányokat püspökeik, itéletjük szerint büntessék.

A' II. könyben.

A' 2-ik czikk. Hogy a' szolga első lopásaért orrát veszze el, vagy váltsa meg; a' másodikért akasztassék fel.

A' 3-ik czikk. Hogy a' tolvajt akárkinek szabad legyen megkötni, és bíró elébe állítani, akár igazul, akár igaztalanul kötötte legyen azt meg; a' ki pedig annak megkötését ellenzené, 55 penzát fizessen.

A' 4-ik czikk. Hogy a' kit az egész falu tolvajnak kikiáltana, tüzes vassal ítéltsék, és bűnösnek találtatván, mindentől fosztassék meg, 's vagyonának három negyede a' királyra, egy negyede a' falu-

beliekre szálljon. Ha pedig ártatlannak találtatnék: a' falu csupán egy penzát legyen köteles a' papnak fizetni.

Az 5-ik czikk. — Hogy a' lopott barom nyomát üzö azon faluba, melly felé a' nyomok visznek, követet előre küldjön, hogy a' lakosok marháikat ki ne hajtsák, a' nyomokat meg ne zavarjak; k k ha nem engedelmeskednének, a' veszett jószágának árát fizessék meg; ha pedig a' követnek megérkezése előtt harmaikat kihajtották volna: a' nyomozóknak szabad legyen minden házat tetszésök szerint átkeresni. — Továbbá hogy, ha kinek valamije elvesz, alkalmas tanukat maga mellé vevén, menjen azt, akárhol nekie tetszik, keresni, és ha kik ötet ebben akadályozná, tüzes vasitétele alá vettesse.

A' 6-ik czikk. Ha a' bíró tolvaj szolgának orrát ugyan le nem vágatja, a' szabad embert pedig föl nem akasztatja: mindene veszszén el fiaín és leányain kivül, 's önmaga áruba bocsáttassék; ha pedig csíntelen felakasztatna: annak mindenét örököseinek adja vissza, és azontúl nekik 110 penzát fizessen.

A' 7-ik czikk. Hogy a' lopott jószág vevője és eladója tanuikkal együtt veszszének el, ha a' vétel vásáron kivül a' bírónak és vámszedőnek jelenléte nélkül történt: az ellenkező esetben pedig a' vevő ugyan a' bírónak és vámszedőnek bizonyágtétele mellett mindentől ment legyen, de a' tanúk tartozzanak az eladó felet előállítani.

A' 8-ik czikk. Ha valaki kivont karddal embert öl: királyi ítélet által tömlőczre vetessék, és minden vagyonának két harmada a' megölt ember atyafiaiának adassék, egy harmada a' bűnösnek gyermekei és felesége részére meghagyatván. Ha pedig a' gyilkosnak vagyona 110 penzát nem érne: szabadságát is veszsze el.

A' 12-dik czikk. A' tetten kapott tolvaj, akár szabad ember, akár szolga legyen, akasztassék fel; ha pedig egyházhoz futna: szeméitől fosztassék meg, és azonfelül, ha szabad ember volna, a' tiz esztendői felülhaladott gyermekei szolgaságra vettelvén, minden vagyonaiktól fosztassanak meg.

A' 13-dik czikk. Ha valaki az egyházi rendbeliek közül egy tyukot, vagy azzal egyetérő más holmit ellop: azt csupán az előljárója vesszőzze meg; ha pedig ennél nagyobb volna lopása, püspöke egyházi rendjétől foszssa meg, és közemberként bűnhődjék.

A' 14-dik czikk. Ha valamely szabad ember tiz kis pénznél többet érőt lopna, akasztassék fel; ha kevesebbet: tizenkétszer annyit adjon vissza, és azontúl egy ökröt fizessen.

A' III. könyvben.

Az 1-ső czikk. Hogy a' tolvajok kiirtására városonként királyi követ küldessék, ki az öröknek egybegyűjtött tizedesei és százasai által a' tolvajságról gyanúsokat magának bejelentesse. Ha a' beadottak tagadnák a' gonosztettet, minden tízért egy egy tüzes vasat vinni tartozzék, 's ki ha sértetlen maradna, a' többi kilencz is ment legyen: ha pedig megsülne, kiki magáért tüzes vasat vinni köteles legyen. Azután menjen a' király követe saluról falura, és a' salubeliek által mindenütt hasonlóképen jelentesse ki magának a' tolvajokat stb.

A' 4-dik czikk. Ha valamely szabad ember tolvajságot elkövetvén egyházhoz futna: azon egyháznak szolgáljává legyen és ha a' pap ötet azután szabaddá tenné: a' pap maga essék helyette szolgaságba.

A' 9-dik czikk. Hogy a' ki valamelly tolvajt megfog, azt negyed napon a' bírónak 10 penza büntetés alatt átadni tartozzék.

A' 12-dik czikk. Ha ki valamelly nemes udvarhelyen tolvajságot elkövetne, adassék tudtára az udvarhely urának vagy pristaldjának, és ha történetből egyik sem volna otthon, tiz napig várattassanak meg, végre tizenegyedik napon a' tolvaj adassék birói kézbe.

A' 17-dik czikk. Hogy az egyházhoz futó tolvajok, ha magokat ártatlanoknak állítanak, vas próba alá vettessenek; de ha bűnösöknek találtatnak, szinte úgy bűnhődjenek, mintha oda nem futottak volna; egyébként pedig sz. István törvénye szerint vegyenek ítéletet.

A' 19-dik czikk. Hogy a' tolvajt az a' bíró ítélje meg, kinek megyéjében kézre kerül.

16. §. Kálmánról, és utána uralkodott királyainkról Korvin Mátyásig.

Kálmán, midőn számos törvények által, melyek mégis sz. László rendelkezésinél sokkal lágyabbak *a*), 's magokban egyetlenegy halálbüntetést sem foglalnak, a' bűntevőknek féltelenségét megzabolázta **)*), egyszersmind azok ellen, kik ártatlanokat törvénybe vonszani *b*), vagy valakit tolvajságnak pusztá gyanújából befogni merészlenének *c*), érdemlett büntetést rendelve a' csintelen hazapolgárok személyes bátorságát erősb lábra állította. Azon törvénye *d*) pedig, melyben a' boszorkányokat azon oknál fogva, mivel nem léteznek, kérdés alá vonatni megtiltá 's melyet ha utódai megtartottak volna, sok ezer életét máglyán hiába el nem veszté vala, jeles elméjének nagy dicsőségére válk. Az izzó vas és forró víz-ítéletének is habár nem teljes képtelenségét de mégis hibásságát átlátta, és a' hibán annak a' püspöki székes-egyházakra, és a' pozsoni és nyitrai nagy prépostságokra szorítása által *e*) segíteni iparkodott. Végre e' királyunkról itt az is említést igényel: hogy a' sz. István által behozott, de annak utódai alatt divatból kijött, bűnös-javítási rendszert 1-ső könyve 50-dik és több más cikkeinek tanúsága szerint ismét visszaállította, és hogy ezzel egybehangzólag a' néhány évvel későbbben Lőrincz érsek által tartott egyházi zsinat 50-ik cikke *f*) a' püspököknek kötelességül tette: hogy a' bűntevők fenytésére minden városban két fenytő házat állítsanak.

(a) Illyenek I. k. 50, 54, 56—61. cikkei. — (b) Illyenek I. k. 52, és 53. cikkei. — (c) Illyen I. k. 55. cikke. — (d) I. k. 57. cikke — (e) I. k. 22. zikke. — (f) Lásd Péterffy „Sacra Concilia“ című munkája I. r. 60. lapját. —

III. Béla is, kinek országlása alatt a' bihetősítő tanuknak teljes divatban létét több oklevelek (a) bizonyítják, Révay Péter történetírónk tanúsága szerint a' gonosztevők ellen erős rendelkezéseket hozott.

II. András 1222-dik évi arany bullája által a' királyi vitézszolgákat (Servientes regales) arról, hogy őket hatalmasok kedvéért, ha csak előbb törvénybe idézve és annak rende szerint elmarasztalva nem lennének, sem ő maga, sem utódai befogatni és vagyonaikban károsítani nem fogják, biztosítván, — azon valamint igazságtalan, ugy alkalmatlan szokást, mellynél fogva az egybeesküdült népségek tolvajokat kijelölhetének, eltörülván, — a' nádornak bírói hatalmát a' nemeseknek főbenjáró vagy jószáglerontásra czélzó ügyekben királyi felség részvételére szorítván, — a' megyéje népeit sanyargató megyés ispánokra vagy grófokra hivatalvesztéséget és örök gyalázatot rendelvén, — végre hogy senki a' hatalmasbak közül a' törvény rende szerint elmarasztaltat ótalmazni ne merészelje, erősen megtiltván (b), fenyítő törvényünkre nézve magának nagy érdemet szerzett.

IV. Béla alatt érdekes az 1267-dik évi törvénylevelének azon általános rendelkezése: hogy ros szugalásra törvény útján kívül nemesek közül senki be ne fogassék, és jószágiban vagy személyében ne károsíttassék, hanem perbe fogatván a' bárók jelenlétében törvény rende szerint ítéltessek el. Továbbá érdekes az is: hogy az izzó vas próbájának nyomai régi okleveleinkben megszűnvén, az e' királyunk és utódai alatti oklevelekben a' párviadal ítéletével és eskütársakkal élés virágzó divatban mutatkozik (c).

IV. László alatt igen nevezetes a' Budán tartott 1279-ik évi egyházi zsinatnak 9-dik törvénye, melly az egyházi férfiakat halálos ítélet- mondástól, és mindentől, mi arra némi- képen okúl vagy eszközül szolgálna, sőt magától az ítéletnél

(a) Ilyenek a' székes- fejérvári káptalannak 1184-diki tanúlevele a' királyi megbízott bírónak a' tihonyi apát perében Seraphin nevű királyi udvarnok, és Pongrácz százados ellen hozott ítéletekről, és III. Bélának az esztergomi érseknek Jónak ügyében 1186-ikban hozott ítélete. Lásd Fejér Oklevelek gyűjteménye II. kötetének 219, és 228. lapjait. (b) Lásd ezekről az arany bullának 2, 6, 8, 14, 's 28-ik ágazatait. — (c) Ily okleveleket olvashatni Fejér Oklgy. IV. köt. I. dar. 149, 308, 401, II. d. 409. III. d. 533. lapjain.

jelenléteitől is, továbbá az ítélet számára szolgáló tüzes vas és forró víz-szenteléstől eltiltá. E' rendelkezésnek végső része, t. i. az izzó vas és forró víz vad ítéletének, mellynek mind-azáltal hazánkban II. András kora után, minthogy okleveleinkben többé semmi nyomát nem találjuk, vagy épen nem, vagy csak igen ritkán kellett gyakoroltatnia, — tökéletes megszűnését szükségképen maga után vonszá, az egész ítéletnek hitele azon álliedelmen alapulván: hogy a' mindenható a' papnak könyörgésére és áldására az ártalanság 's igazságos ügy győzedelme végett csodát tenni fogand.

Vége III. András**), I. Lajos***) 's a' szabad királyi városok fenytő hatalmának szerzője Zsigmond†), valamint szinte Albert††), I. Ulászló†††), és V. László††††) is bővítették fenytő törvényeinket; a' mint ezt az ő törvényrendeleteik nyilván bizonyítják.

A' birói hatalomnak e' korbeli gyakorlatára nézve pedig említést érdemel:

1-ször. Hogy Kálmán nem csak királyi udvarában ősei szokása szerint az oda tartozó ügyeket ítélteté, hanem a' vármegyéket is meg szoká járni, 's azon alkalommal I. könyve 37-dik cikkelyének tanúsága szerint a' népnek egymás közötti pereit ugyan önmaga előtt két megyebeli bíró által, a' bírák ellen tett panaszokat pedig a' nádor által elítélteté. Sőt törvényei I-ső könyvének 2-dik cikke által idő- és költségkimélés végett minden egyházi megyében esztendőnként kétszer tartandó zsinati ítélő széket is (Synodalia) hozott be, mellyben a' vármegyéknek grófjai 's ispánai és egyéb birái püspökeikhez egybegyülvén, ugyanazon I. k. 7, 8, 's 9-dik cikkei szerint akármelly rendbeli hazafiaknak akármínemű peres ügyeiket ítéltették.

2-ször. Hogy II. András 1222-diki arany bullájának 5-ik ágazata által a' tolvajoknak és latroknak megítélése a' vár népeire nézve különösen az a' végre rendelt királyi bírókra (Bilochi regales) bízott, de mindazáltal a' megye ispánának felügyelése alatt. Ezen megyei bírák valószínűleg a' tolvajok üldözésére sz. László alatt keletbe hozott király küldötteiből (Nuncii Regis) alakultak.

3-ször. Hogy e' korban már divalban volt az, hogy fedelmeink királyi ítélőszékeikben gyakoroltató birói hatalmukat másokra bízák, 's oda tartozó ügyekben megbízott bírákat rendelnének. Illy megbízásnak (Delegatio) első pél-

dányát Feliczán esztergomi érseknek 1123-diki ítéllöve-
lében (a) látjuk, mellyből kitünik: hogy II. István a' zágrá-
bi püspöknek a' dumbrovai erdőben tett károsítások miatt
forgó perét az esztergomi érsekre, és melléje rendelt más
hat, részint egyházi részint világi, bírákra bízta. Jóllehet
pedig királyaink bírói hatalmukat, kiváltképen a' büntettek
nézve, többnyire a' nádorra szokták bízni: vannak mind-
azáltal annak is több példái, hogy azzal néha másokat is fel-
ruháztak. Bizonyítja ezt IV. Bélának azon 1253-diki okleve-
le (b), mellyben az akkori kalocsai érseknek, ugymint általa
megbízot bírónak, egy pénzhamisítónak jószágai felett tett
adományát megerősíti. Bizonyítja továbbá ugyanezen IV. Bé-
lának 1270-diki azon levele (c), melly által bizonyos Mihály,
Gergely, és Domonkos nevű embereknek tolvajság miatt az
ország bírájának ítélete mellett elvesztett dobrai jószág-
részeit a' kártvallott Henrik és Miklós grófoknak ajándékoz-
za. Bizonyítja végre a' tolvajok és másféle gonosztevők fé-
kezésére IV. László által a' simmeghi grófnak és más három
királyi megbízott bírónak 1276-diki ítéllövele (d). — E-
gyébiránt a' nádornak illetén gyakran megbízatásai veték
meg első alapját az úgy nevezett nádori ítélőszéknek (Judi-
cium palatinale), kiváltképen minekutána III. Andrásnak
1298-diki törvényében az határozaték: hogy a' király töb-
bé senkire egész megyéknek ítéletét ne bízza, hanem min-
den ügyek a' nádor által, midőn a' megyéket megjárja, más-
kor pedig a' megyei bírák által ítéltesse.

4-szer. Hogy e' korban keletbe jött, hogy királyaink
büntetteket ítélő hatalommal az egyházakat, földesurakat, és
közönségeket felruháznák. Így II. Geiza a' nyitrai szent-
egyháznak 1158-dikban tett adományában (e) a' püspök-
nek és káptalanának hatalmat ad: hogy akárminek ottan el-
követett gonosztetteit megítélhessék. Így III. Béla 1190-
dikben a' pécsi szentegyháznak igazait megerősítvén (f),
a' püspöknek és az ő tisztjeinek a' gonosztettek néz-
ve is bírói hatalmat ajándékoz. Így II. András 1230-dikban
(g) a' zatmárnémeti német eredetű szállóknak megengedi:
hogy magoknak bírót választthassanak, 's ez a' helységben

(a) Fejér Oklgy. I. k. 484. lap. — (b) Fejér Oklgy. IV. k. II. d. 171. lap. (c) Fejér Oklgy. IV. k. III. d. 544. lap. — (d) Ugyanott V. k. II. d. 366. lap. — (e) Ismét ott II. k. 152. lap. — (f) Ugyanott 252. lap. — (g) Ismét ott III. k. II. d. 211. lap. —

találtató minden bűntevő felett ítélhessen. Így továbbá IV. Béla Pozson vármegyében a' zombathelyi jövevényeket (a) 1238-dikban azon jelességgel is megajándékozá, hogy az ő szabadon választott és királyi megerősítést nyert bírójok mindennemű ügyeiket elítélhesse olly annyira: hogy a' helység 12 jobbjaival halálbüntetés alá is vethesse a' helység határán bűnhődő gonosztevőt, kivéve ha az nemes személy volna. Így, hogy több más példákat elhallgassak, ugyanezen IV. Béla 1260-dikban a' Szeremségből származott Kerch, Igerchich, és Raak vitézeket megnemesítvén (b), nekik azt a' hatalmat is adta: hogy jobbágyaiknak valamint egyéb ügyeiket, úgy gonoszletteiket is tulajdon ítélőszékökön akár önmagok akár arra rendelt bíráik által elítélhessék.

5-ször. Hogy e' korban az emberölést hosszuló perekben nagy keletben voltak a' feleknek perszűntető egyezéseik, a' bűntevő azontul, a' mit ellenfelének az egyezés szerint adni tartozott, a' bírót is bizonyos summa pénzzel megengesztelni köteles levén. Bebizonyíttatnak ezek a' pozsegai káptalannak Zalachuuch falu örök átengedéséről szóló 1250-diki, és a nyitrai káptalannak 12 ezüst márka leköttetését érdeklő 1251-diki tanulevele, továbbá IV. Bélának a' Türeiek és Hóhold közt 1267-dikben kötött egyezést megerősítő levele, és az erdélyi vajdának, Máténak, Merezlő földének átengedése iránt költ 1274-diki bírói levele (c) által.

6-szor. Hogy IV. Béla, V. István, IV. László, és III. András alatt költ számos okleveleknek tanúsága szerint e' korban a' levél- vagy pénzhamisítóknak, a' tolvajoknak, az orgazdáknak, és a' hamis váddal élőknek minden javaik bíró kezére szállottak; a' ki azokat, a' netalán okozott károk és elítélt birságok megtérítésének terhe alatt szabadon elajándékozhatá, vagy örökön eladhatá. Ilyen oklevelek nevezetesen Diénes nádornak Ponith gróf perében hozott 1239-ik ítélete, IV. Bélának Terebes földéről tett 1251-diki adománya, és a' kalocsai érsek által tett adományt megerősítő 1253-diki levele, István ifjabb királynak Schenche földéről 1268-ban költ adományi levele, a' hévizi keresztes barátoknak a' vöröskeői vár örök eladásáról szóló 1296-diki tanúsága (d) stb.

(a) Szinte ott IV. kötet I. d. 132. lap. — (b) Ismét ott IV. k. II. d. 522. lap. — (c) Lásd ezen okleveleket Fejér Oklgy. IV. k. II. d. 68, 84, III. d. 403, és V. k. II. d. 223. lap. — (d) Lásd ezen oklevele-

7-szer. Hogy IV. László kora felé divatba jött azon szokás, hogy a' tolvajok, rablók, jószágelfoglalók, és más illy gonosztevők a' királytól bárói egyetértésével kiküldött bírák 's rendszerint az országszerke kiküldetni szokott nádor által közgyülekezetekben, mellyekben a' megyebeli nemesek, 's a' vár-és egyház-jobbágyok összesereglettek, ítéltenének; a' mint ezt Gergely bánnak és három bíró társainak, mint gonosztevők büntetésére a' símeghi kerületbe kiküldött bírának 1276-iki, Máté nádornak Mercnye és Machula földe feletti 1278-diki, Mokián nádornak Tamás gróf részére költ 1286-diki (a), de főképen Diénes nádornak azon 1273-diki levele (b) tanúsítja: melly által Turk fiait, Kondakurt és Tamást Szala vármegyében tartott illy gyűlésben rablásaikért élet- és jószágvesztésre kárhoztatván, azoknak földeiket Hóhold mesternek illő áron örök és visszahuzhatlan birtokul eladá. Ezen oklevélből egyszersmind tanuljuk: a) Hogy a' büntetők akkori szokás szerint magok védelmezésére háromszor megidéztetének és a' harmadik közgyűlésre sem jelenvén meg, makacsságból elítéltetének. — b) Hogy a' vádtétel ellenök az egész gyülekezet általi nyilvános kikiáltás által (Proclamatio) történt, melly szokás már V. István alatt is (c) divatban volt. — c) Hogy a' nádor által elítélt illy gonosztevőknek jószágai, országunknak az előbbi pontban már említett szokása szerint, a' nádorra mint bíróra szállottak, és hogy ő azokat szabadon eladhatá, vagy elajándékozhatá. A' hívségtelenség esetében mindazáltal valamint az ítélletével nem a' nádori gyűlést, hanem a' királyt és annak ítélőudvarát illeté, úgy a' bűnösnek jószágai is számos oklevelek tanúsága szerint (d) mindenkor egyedül a' királyra szállottak.

*) Kálmánnak érdekesb törvényrendeletei.

Az I-ső könyvben.

Az 50, 54, 56, 58 — 60-dik czikkek, mellyekben, a' büntetőknek egyházi bűjt általi fenyíttetését visszaállítván, tolvajokra nézve a'

ket ugyanott IV. k. I. d. 170, II. d. 92, 171, III. d. 464, és VI. k. II. d. 45. lap.

(a) Fejér Oklgy V. k. II. d. 366. 477, és III. d. 333. lap. —

(b) Ugyanott V. k. II. d. 136, és Kovachich Vestig. Comit. 147. lap. —

(c) Fejér Oklgy. V. k. I. d. 68. lap. — (d) Lásd azokat Oklgy. V. k. II. d. 106, 122, 206, 561, 's III. d. 32 és 258. lapjain.

halálbüntetést szemkitolásra változtatja, a' tolvaj résztvevő fiainak szolgaságra vettetését a' 15-dik évet meghaladtakra szorítja, az aszszonyragadást és házasságtörést egészen püspökök és esperesek ítél-tére bizza, 's a' húsz denár értéke alatti orozást a' tolvajság rendsze-rinti büntetése alól felmenti.

Az 51-dik czikk, mely a' megfogott tolvajnak három nap utáni birói kézre adására nézve sz. László törvényét megújítja, és az átkül-dés módját bővebben meghatározza.

Az 52, 53, 's 55-dik czikkek, mellyek közül ez azokat, kik va-lakit pusztá gyanúból tolvajként elfognának, tolvajok gyanánt büntet-tetni, amazok pedig a' tolvaj befogóját, ha a' befogott ártatlannak ta-láltatik, annyi értéktől megfosztatni parancsolják, mennyivel a' befo-gott bir.

Az 57-dik czikk, mely a' boszorkányok elleni pert eltörli.

A' 84-dik czikk, mely rendeli: hogy, ha az egyházhoz menek-vő tolvaj a' bírónak és az egyház papjának kérdésére bűnét megvallja, vakítástól és másféle csonkítástól ment legyen, ha pedig tagadja, a' vé-delem ugyan tőle meg ne tagadtassék; de, ha bűne azután bebizonyodik, a' menekvés rajta semmit se segítjen.

A' II. könyvben.

A' 6-dik czikk, mely a' király üdve vagy méltósága ellen ösz-szeszövetkezőkre, és az illyeket fel nem adókra sz. István II. könyve 51-dik törvényczikkének rendelkezését ismétli, és megújítja.

**) III. András 1298-diki törvényében említést érdemel azon rendelkezés: hogy a' fenytő vizsgálat királyi pecsét mellett a' király által minden vármegyében kineveztetendő 12 nemes által tétessék, kik minekutána a' vizsgálatnak rendét nekik beküldenék, a' pernek rend-szeres bírója az ugyanazon 12 nemes által kijelelt határnapon minden új vizsgálat nélkül igazságot szolgáltatni tartozzék, a' bűnöst csupán csak kétszer megidézni, és harmadszor az említett nemesek által kiki-áltatni szükséges levén úgy, hogy a' harmadik határnapon minden ily-lyetén ügy végére jusson. Továbbá az a' rendelkezés: hogy, ha ki valakit szántságdéllel megölne, a' király az atyafiak megegyezése nélkül ne-kie meg ne kegyelmezzen, hanem büntetessék meg, és ez meg nem tör-ténhetvén, jószágai foglaltassanak el. Végre emlékezetre méltó azon rendelet is: hogy a' nádor tábort tartva, ne salukban vagy városokban, hanem szabad mezőn, és ne télen, hanem tavaszkor, őszkor, vagy nyárban tartsa ítélőszékét.

**) I. Lajos törvényében jegyzést érdemel

A' 19-dik ágazat: hogy a' megmarsztaltnak büntetelci miatt an-nak felesége, gyermekei, és testvérei büntetés alá ne vettessenek. Ezen törvény hozatalára I. Lajos királyt valószínűleg azon vadság, és birói hatalommal borzasztó visszaélés birta, mely atyjának országglása alatt Zah Feliczánnak, és bizonyos László nevű udvari emberének ár-tatlan nemzetségén elkövetették.

A' 23-dik ágazat: hogy tanuvallatás másképen ne tétethessék, mint a' királynak, nádornak, vagy ország birájának levele mellett, és

hogy a' vallatás azon vármegyének vagy kerületnek nemeseit egybe-
gyűjtve nyilván menjen véghez.

****) Zsigmond törvényei közt jegyzetre méltóbbak ezek:

A' II. törv. 5-dik ágazata, melly által rendeltetik: hogy a' bűn-
tevőket büntető hatalommal, mellyel addig az országnak régi szokása
szerint a' nádor és megyés grófok, 's más bárói tisztet viselő férfiak a'
gyülekezetekben és közitélőszékekben, valamint szinte némelly neme-
sek is különös királyi kegyelemből határaiik körében éltenek, a' közön-
séges bátorság könnyebb fentarthatása végett minden városok és sza-
bad helységek is élhessenek azok ellen, kik az ő birtokaikon büntette-
ket elkövetnek, senmaradván mindazáltal azokra nézve is a' király
nak megkegyelmezhető hatalma.

Ugyanazon törvényágazat azt is rendeli: hogy az olyan go-
noszttevő, kit kézre keríteni és megbüntetni nem lehetne, a' perben ítél-
ő bíró által levelessé tétessék, vagyis irattassék ki, és minden ilyen
kiíratás, és levelesítés, az elkövetett gonosztettnek leírásával együtt az
ország minden bírának és igazságtevőinek tudokra adassék, kik azon
levelesített gonoszttevőt befogni és érdemlett büntetés alá vetni tar-
toznak.

A' II. törv. 18-dik ágazata, melly a' pénz-körülmételőket vagy
másképp hiányosítókat hamisítók és bűntevők gyanánt büntetettnek rendeli.

A' III. törvényének 3-dik ágazata: hogy a' bírák kivéve kik-
nek a' király arra hatalmat adott volna, csonkítani senkit se merészel-
jenek, hatalmaskodás büntetése alatt.

Ugyanazon törvénynek 9-dik ágazata: hogy a' király ellen hiv-
ségtelenkedőket vagy levelekkel lettekét senki se pártolja, ugyanazon
büntetés alatt, mellybe azon gonoszttevő keveredve vagyon.

†) Albertnek törvényében jegyzetre méltó a' 27-dik ágazat:
hogy az ország nemesét akármelly tetteért senki be ne foghassa, 's le
ne tartóztathassa, kivéve ha már főbenjáró ítélet volna reá mondva.

††) I. Ulászlónak, törvénykönyvünkön kívül létező 1444-diki
törvénylevelében (a) itt említést igényel a' 7-dik ágazat: hogy pénz-
tlen hívségtelenség büntetése alatt a' királyon kívül senki se veressen, 's ar-
ra a' király senkinek szabadságot ne adjon.

†††) V. Lászlónak I-ső törvényében említést érdemlnek:

A' 6-dik ágazat, mellyben hívségtelenség büntetése alatt pa-
rancsoltatik: hogy az új várak, a' király engedelmé és az ország ren-
dei pecsétjük mellett épülteket kivéve, mind rontassanak le.

A' 7-dik ágazat, melly az igazságos ok nélkül elfoglalt jószá-
gokat uraiknak visszaadtni ugyanazon hívségtelenség szennye alatt
parancsolja.

(a) Lásd ezen törvénylevelet Kovachich: Sylloge Decret. Comit.
I. köt. 74—93. lapjain.

HARMADIK KORSZAK.

Fenyítő törvényeink állapota Korvin Mátyás országzásától fogva III. Károlyig.

17. §. Korvin Mátyásról.

Korvin Mátyás a' hívségtelenség szennijének cseleit pontosabban, mintsem az előtt valának, kijelelvén*) és elitélésének módját szabályozván**), a' gonosztevőknek kézrekerítése és őrizete***), 's a' fenyítő igazság serényebb kiszolgáltatása iránt néhány célirányos rendelkezéseket tevén†), végre részint az ártatlanok védelmére, részint a' gonoszok megzabolázására több üdvös törvényeket szabván††), a' hazapolgárok mind köz mind magános jogainak bátorságáról bőlesen gondoskodott; a' nádori ítélőszéknek eltörlése által pedig†††) a' fenyítő igazság kiszolgáltatásának módját egészen megváltoztatta, és vármegyéink mostani fenyítő hatalmának első talpköveit megvetette.

*) Ezen eseteket első törvényének 2-ik ágazatja számlálja elő; e' következők rendeltetnek pedig hívségtelenség szennijé alá vetetni: 1) A' ki magát a' felségnek és szent koronának nyilván ellene szegezi. — 2) Az álllevél-költő, 's azzal tudva törvényben élő. — 3) Az állpecsét-metsző, és azzal élő. — 4) A' negyedik ízigleni atyafiának gyilkosa. — 5) A' hamis pénzt verő, vagy azt nagyobb mennyiségben kiadó. — 6) A' nyilvános falu- vagy helységgyújtogató. — 7) A' ki hazánk belső csendének megzavarására rossz embereket behoz. — 8) A' ki megidéztetés és eltávolítás után magát önhatalmával a' rendszeres bírák ítéletei, és bírólevelei ellen szegezi. — 9) A' közhitel vagy szabadmeneti levélnek megszegője. — 10) A' ki országunk rendszeres bíráit meggyilkolja vagy megsébesíti. — 11) Az ország, vagy magános hazán várának álnok feladója. — 12) A' ki ellenfelét az ítélőszék helyén meggyilkolja. — 13) A' nyilvános és kárhozatos eretnekséget követők. — 14) A' vérfertőztetők az ayaliságnak negyedik ízéig.

**) Jelesen II. törv. 3-ik ágazatában rendeltetik: hogy a' király főpapjai és bárói tanácsata nélkül senkit hívségtelenség szennijébe ne kárhoztathasson. Ugyanez ismételtetik VI. törv. 46-ik ágazatában is.

***) Ide tartozik Mátyás VI. törvényének 48-ik ágazata: hogy azon jószágoknak ura, melyben tolvajok vagy másféle gonosztevők találtak, a' megyének ispána által felszólíttatván, azokat kikergetni tartozzék, 's ha ezt megtenni nem akarná, a' megye grófja 's ispána

küldje tulajdon embereit azoknak elfogására, és ha ezeknek a lakosok ellentállnának, nagyobb számú embereket küldvén fogassa be mind a gonosztevőket mind az ellentálló lakosokat, és ha akkor az uraság tisztjei avagy a lakosok ismét ellenszegülnének, ha csak a gonosztevőknek törvényszék elébe állítását önkényt meg nem ígérnék, a megye ispána foglalja el azon helységet a király kegyelmének megnyeréséig. Végre ha a helységnek ura vagy annak emberei még ekkor is ellenszegülvén a gonosztevőket ótalmazni meg nem szünnének, a helység örökösen koronára szálljon.

Idé tartozik ugyanazon törvénynek 38-ik ágazata is: hogy a ki kézrekerített tolvajt vagy más gonosztevőt önkényt elbocsát, a megye ispanának ugyan a gonosztevőnek díját tegye le, a kárvallotaknak pedig káraitak térítse meg.

†) Illyenek az I. törv. 1-ső ágazata, mely több fenyítő törvényszéki gonosztettet is azon ügyek közé számúl, melyek miatt az ellenfelet akármikor, ünnepnyolczadokon kívül is, szabad volt egyenesen a király elébe idéztetni. Továbbá a III. törv. 28-ik ágazata, mely a nemes embert gyilkoló ellen rövid pert rendel, t. i. hogy a királyi idézőlevél annak a vármegye törvényszéke által kiküldött egy nemes előtt átadatván, 25 nap alatt a király előtt okvetetlenül megjelenni tartozzék; s hogy az alperes magát eskü által ne tisztíthassa, hanem csupán csak közös tanúvallatással vagy párviadallal: ne is marasztaltassék jószágvesztésbe, hanem fejét veszítse el, melyet felperesének akaratja ellen meg se válthasson.

††) Ezen törvényrendelések közé főleg számíthatók

III-ik decretumából: A 19-ik ágazat: hogy senki beperlő levelet (Conquestus) a romai szentszéktől egyenesen nyerni ne merészljen, s ha ki azt tenné, az egyházi hűbérrel bíró ugyan hűbérenek, a hűbértelen pedig fejének vesztéségyével büntetessék.

A 28-ik ágazat, mely azt rendeli: hogy a gyilkosságról bevádolt alperes ártatlanságát bebizonyítván, a hamis vádtevő fejtálatsságba marasztaltassék.

A IV. törv. 10-dik ágazata: hogy a király se nagyobb se kisebb nemeseket, kivéve kikre nézve a törvényszokás azt megengedi, törvényrendén kívül be ne fogasson, se az ország főpapjai, bárói, és nemesei tanácsa és ítéllete nélkül száműzésbe ne küldjön.

VI-ik törvényleveléből:

A 18-ik ágazat, mely a párviadalt a királyi curiára szorítja.

A 32-ik ágazat: hogy velenceieknek vagy longyeleknek, mivel magokat országunkba befűzni mindenkép mesterkednek, hivségtelenség büntetése alatt senki várat, várokat, vagy más ingatlan javakat eladni, elzalogítani, ajándékozni vagy akármikép átadni ne merészljen.

A 47-dik ágazat, mely parancsolja: hogy a király ellen hivségtelenedőket senki befogadni és ótalmazni ne merészlje, megengedvén mindazáltal, hogy, ha a hivségtelenség gyanújába esett valamely jó barátjához folyamódnék, az ötöt 12 napig magánál tarthassa, s kegyelemkérés vagy védelem-előterjesztés végett királyhoz vezethesse, és érette esedezhessék. A kegyelem megtagadása után többé menedék-helyet adni a menedékül szolgált helységnek vesztése alatt tilos volt.

Az 51-dik ágazat: hogy a ki feltett szándékkal gyilkol, minden alkut kizárva, fejét veszítse el, s ha megszöknék, ötöt akárhol szabad

III. korszak. Korvin Mátyástól III. Károlyig. 27

legyen elfogni, és az a' bíró, kinek kezéhez kerül, ötöt törvény rende-
szerint tartozzék megbüntetni.

Az 56-ik ágazat: hogy a' fiú atyjának és ez fiának büntettei- és
kihágásiért se személyében se vagyonában ne büntetessék.

A' 61 és 62-ik ágazatok: hogy a' táborozók, ha szentegyházat
vagy nemes udvart megtámadván a' jobbágyoknak ott bátorság végett
larakott holmiját elrablanák, a' nemtelenek ugyan elevenen égettesse-
nek meg, a' nemesek pedig mindennemű vagyonuk veszteségével bün-
hódjenek.

A' 63-ik ágazat, mellyben azon szentségtörő visszaélés, mellyel
néhány papok a' meggyilkoltaknak temetéseért, a' pápa leveleinek el-
lenére is, minden egyéb rendszeres fizetésen túl még egy ezüst márkát
vagy négy aranyat ki szoktak csikarni, egyházi hűbéreik vesztesége a-
latt megtiltatik.

†††) A' nádorispáni ítélőszéket Mátyás VI. törvényének 1-ső
ágazata törli el: melly mindazáltal, nehogy a' gonosztettekre út nyit-
tassék, egyszersmind azt rendeli: hogy, ha valamely vármegyében a'
gonosztevők elhatalmazának, annak kérésére a' királyi felség enged-
je meg, miszerint ispánával együtt azon gonosztevőket felkereshesse és
kiirthassa.

18. §. II. Vlászloról.

Nem kisebb dicsérettel forgolódtak a' bűntevők kiirtá-
sában a' Korvin Mátyás által kiképzett törvényhozóink az u-
tána országlott II. Vlászló alatt is*), kinek országlására Ver-
bőczy Istvánnak hármas törvénykönyve fenyítő törvényünk-
re nézve sem csekély fényt lövell**). Az országlása végén
kitört paraszt lázadás pedig valamint temérdek gonosztette-
ket szült, úgy szinte sok kemény törvény- rendeletekre o-
kot adott***).

*) Tanuságul szolgálnak erre az ő hét törvényében találtató
számos fenyítő rendeletek, mellyek közül említésre méltóbbak e' kö-
vetkezők:

Az I. törv. 35-dik ágazata, mellyben Korvin Mátyásnak a' ná-
dori ítélőszék eltörléséről szóló törvényrendelete ismételtetik, azon
változtatással: hogy, ha valamely megyét gonosztevők nyugtalanítná-
nak, azokat a' király ugyanazon megyének kérésére nádorispánja vagy
országbirója által irtassa ki.

Ugyanazon törvény 83-dik ágazata, melly megengedi: hogy a'
király ellen hűségtelelt, ha barátjánál vagy valamely ország nagyá-
nál menedékhelyet keresne, az 40 napig büntetlenül magánál tarthassa.

A' II. törv. 3-dik ágazata: hogy, ha valakit a' király hűségtelel-
ség szennyjébe marasztalni akarna, országgyűlést hirdessen, és a' bevá-
doltat oda személyes megjelenésre idéztesse; a' ki ha meg nem jelenék,
vagy ártatlanságát meg nem mutathatná, ottan marasztaltassék el, és az-

után a' király nekie se szabad menetelt, se új ítéleti kegyelmet ne adhasson.

Ugyanott a' 4-dik ágazat: melyben a' hívségtelenség vétkének 14 esetei előszámoltatnak. Ugyanazok pediglen az itt elősorolt esetek, melyek Mátyás I. törv. 2-dik cikkében foglaltatnak, kivéve hogy itt a' rendes bírák ítéletei és ítélőlevelei ellen szegülők kihagyatnak: ellenben pedig a' tagcsonkítással vagy szemkivájással élő bírák, a' bánoknak, vajdáknek, és határszéli főnököknek egyedüli kivételével, hívségtelenkedők közé sorolva léteznek.

Ugyanott a' 19-dik ágazat, mely Mátyás VI. törv. 48-dik ágazatján azon jobbitást teszi: hogy a' földesurak a' jószágaikon lappangó gonosztevőket a' megye ispánjának vagy alispánjának felszólítására ne ki-kergetni, hanem a' gonosztevők egész díjaiknak büntetése alatt azokat a' vármegye törvényszéke elébe állítani tartozzanak, kivéve ha önmagok gonosztevőket büntető hatalommal bírnának, következéleg úgy nevezett szabad grófok volnának. Továbbá ugyanezen törvényágazat azon megyés ispánokra, alispánokra, és szabad grófokra, szolgabírókra, kik a' gonosztevőket akár gondatlanságból akár készakarva elszöktetik, főváltás-büntetést becsület- és hivatal-vesztességgel együtt rendel.

Ugyanott a' 31-dik ágazat: hogy, ha az idegenek egyházi hivaltalalakitól mástól, mintsem a' kiknek országunkban egyházparifogói igazsága vagyon, magoknak szereznének, mint az ország szabadságának nyilvánosságos megsértői, vízbe vettessenek.

Ugyanott a' 33. és 35-dik ágazatok, melyek azokra élet- és jószágvesztéséget rendelnek, kik valamelly eleséggel illendően megrott határvárat feladnak, vagy abból ágyúkat, eleséget, vagy más szükséges szereket kivisznek.

A' III. törv. 4-ik ágazatja, mely az ítélőmesterre, ha valamelly perlekedő féltől elfogadott ajándékért igazságtalan ítéletetet hozna, élet- és jószágvesztéséget rendel.

Ugyanott a' 14dik ágazat, mely a' káptalan vagy szerzetes egyesület állevelet pecsétlő tagjaira az egyházi hűbéreik vesztességén túl azt a' büntetést rendeli, hogy homlokaikra és pofáikra égő pecsét süttessék.

Ugyanott a' 19-dik ágazat: hogy az ország kapitánya, ha az ország seregét hamis hírek miatt felültetné, hívségtelenkedés-szennyje alá essék.

Ugyanott a' 32-ik ágazat, mely a' harminczadosoknak, és másoknak is külföldiekkel pénzre nem vert arany- vagy ezüst-avagy barom-kivitel felett köttetendő minden társaságot vagy szerződést hívségtelenség büntetése alatt tilalmaz.

Ugyanott a' 72. és 73-dik ágazatok, melyek ugyanezen büntetést rendelik azok ellen is, kik a' törököknek fegyvert vagy eleséget eladnak, avagy hozzájuk álljóvő szökevényeiknek akadályt tesznek. Végre

A' VI. törv. 8-dik ágazatja; hogy a' kik az ország végzéseit ellen nyilván cselekednének, 's azokat vakmerően áthágnak. a' főpapok ugyan méltóságaikat és egyházi hűbéreiket, a' világiak pedig mindennemű javaikat és ingatlan nemes jószágait vesztessék el, 's azontúl számkivetettek gyanánt tartassanak.

**) Verböczy hármastörvénykönyvében fenyítő törvényünkre nézve említést érdemlenek:

III. korszak. Korvin Mátyástól III. Károlyig. 29

Az I. résznek 9-dik czímje: hogy a' nemesek közül törvényes idézés és megmarasztalás előtt senki le ne tartóztathassék, kivéve ha főbenjáró tétlen megfogatnék; melly esetben paraszt kéz által is letartóztathatik.

— 14-ik czímje, melly a' hivségtelenség szennyjének akkori 17 esetét elősorolja.

— 15-ik czímje, melly előadja: hogy a' tolvajok törvényfára, a' latrok és rablók nyársra vagy kerékre, a' gyilkosok pallosra ítéltetnek.

— 16-ik czímje, melly a' főbenjáró ítéletnek a' hivségtelenkedésétől különbségét fejtegeti.

A' II. résznek 16-ik czímje, melly előterjeszti: hogy az állvelköltségért az ország rendszeres birái életüket jószágaikkal együtt a' káptalanok és szerzetes egyesületek pecsétjeiket 's azoknak a' költségénél jelen volt tagjai egyházi hűbéreiket elvesztik, ezek azontúl pofáikon és homlokaikon tüzes pecséttel is megbélyegeztetvén.

— 30-ik czímje, melly a' hamis esküvésnek büntetését leírja.

— 39-ik czímje, melly előadja: hogy a' fejedelem főbenjáró ítéletbe, fővátságba, vagy jószágvesztésébe soha sem marasztaltatik.

— 44-ik czímje, melly előterjeszti: hogy felségbántás, hivségtelenkedés, szántsándékos gyilkosság, vagy latorság miatt az egyházi személyek is főbenjáró ítélet alá vettetnek, és az rajtok, egyházi rendjüktől mindazonáltal előbb megfosztatván, végre is hajtatik.

— 65-ik czímje, melly megjegyzi: hogy hivségtelenkedés által a' gonosztevő szent koronánk hatalma alatt akárhol találtató jószágait elveszti.

A' III. résznek 20-ik czímje, melly a' királyi városoknak fenytő hatalmát előterjeszti, kijelelvén egyszersmind azon büntetést, melly alá a' biró és az esküdt polgárok esnének, ha nemes személyt igazságos ok nélkül halállal büntetnének.

— 21, 22, 23, 24-ik czímjei, mellyek a' büntelen önvédelemnek feltételeit és korlátait fejtegetik.

— 32-ik czímje, melly előadja: hogy a' vérhatalommal nem biró nemesek, és közönségek az általok kézrekerített gonosztevőket, naponként mindegyik személyre nézve fizetendő három márka büntetés alatt, harmadik napon a' vármegyének átadni tartoznak, az mindazonáltal meglevén nekik is engedve: hogy a' tetten kapott gyilkosokat, gyújtogatókat és erőszakos paráznákat törvény rende szerint megbüntethessék.

***) Ezen pusztán e' korra nézve érdekes rendelkezéseket Vlászló VII. törvényének 14, 33, 37, 41, 47, 48 és 60-ik ágazatai adják elő.

19. §. II. Lajosról és utána uralkodott királyainkról III. Károlyig.

E' királyainknak kora, a' mint azt II. Lajosnak, I. Ferdinándnak, Maximiliánnak, Rudolfnak, II. Mátyásnak, II. és III. Ferdinándnak, 's Leopoldnak törvényei bizonyítják, temérdek sokaságu és szerfelett kemény fenytő rendelkezéseknek volt bölcsője, mellyeket a' hazafiaknak hitbeli szakadások és

polgári háborúk által bosszúra lobbant indulataik, 's a' had és hosszú török járom által elvadult erkölcsaik tettek szükségessékké. Itten közölök egyedül azokat fogom kijelelni, mellyek mostani fenyítő törvényünknek felvilágosítására szolgálnak *). III. Ferdinándnak 1656-ikban Alsó-Ausztria számára közrebocsátott fenyítő rendeletei, jóllehet némelly hazafiaknak kívánságára latin nyelvre fordítva XVII. század végén ezen czím alatt „Forma processus iudicarii criminalis seu Praxis criminalis“ törvénykönyvünkben is helyet nyerének, sőt azokat az 1728-ikban kezdett országgyűlése egy országos kiküldöttség vizsgálatának tárgyává is tenné, törvény-erőre mindazáltal hazánkban soha sem juthattak.

**) II. Lajos törvényeiből.*

A' IV. törv. 36-ik ágazatja, melly a' szentegyház-sértőkre és leányokon vagy asszonyokon erőszakot tevőkre halálbüntetést rendel.

Az V. törv. 40-ik ágazatja, mellyben a' pénzverés hivségtelenkedés büntetése alatt tilalmaztatik. Ugyanott az 54-ik ágazat, melly által az országnak hivségtelenkedésről szóló törvénye a' lutheranusok ellen alkalmaztatik.

A' VI. törv. 4. és 23-ik ágazatai, mellyek a' lutheranusokat és a' külföldi pénz-behozókat elevenen megégetni rendelik.

A' VII. törv. 35. és 36-ik ágazatai, mellyek a' rézpénz-behozókra és kivivőkre vagy beváltókra fej-és jószágvesztéssel rendel.

I. Ferdinánd törvényeiből.

Az 1527-iki 6-ik ágazat: hogy minden vármegyében 12 jámbor életű nemesek választassanak, kik a' megyének ispánjával és szolgabíráival a' gonosztevéket kikeressék, kiket azután a' megyének ispánja minden kegyelem nélkül megbüntetni tartozzék. Továbbá hogy az ország nagyai is a' szolgálatjokban vagy jószágaikon találtató gonosztevéket a' megye ispánának és választott esküdteinek felszólítására büntessék meg; a' mit ha nem teljesítenének, a' királyi felség az említett szolgabíráknak és választott esküdteknek leveleiknél fogva őket úgy, mint gonosztett-pártolókat, minden kegyelem nélkül halállal büntesse.

Az 1536-iki 40-ik ágazat, melly minden magavédelmére, akár minemű igazságos feltételek alatt, teendő öszveszövetkezést hivségtelenkedés örökös szennyjének büntetése alatt tilalmaz.

Az 1545: 44-ik ágazat: hogy a' tetten kapott rablókat, tolvajokat, 's köznép-sanyargatókat az ország kapitányai, és megyék grófjai halállal vagy más megérdemelt büntetéssel büntessék.

Ugyanott a' 45-ik ágazat: melly azokat, kik az ország kapitányai eljárása ellen felkelőknek szolgálatját azonnal el nem hagyják, a' nemeseket ugyan jószágaik vesztésébe marasztaltatni, a' nemtelenekeket pedig minden vagyontól megfosztatásukon túl személyökben is büntettetni parancsolja.

Ugyanott az 51-ik ágazat, melly a' hamis pénzverőket, akárhol találtassanak, vagyonukban és személyökben büntetni rendel.

Az 1546-iki 25-ik ágazat: hogy a' királyi felség azon czégéres

III. korszak. Korvin Mátyástól III. Károlyig. 31

gonoszlevőket, kiket az ország rendei vagy a vármegyék nekie a nemességnek és földnépének kegyetlen sanyargatása miatt beadnak, minden rendes per nélkül akár a haza keblében akár azon kívül önmaga, vagy az ország kapitányai által megbüntethesse.

Az 1548-iki 41-ik ágazat: hogy senki maga jobbhúgyát nyilvános gonosztetten kívül tönklőczre ne vethesse, se másféle, kiváltképpen keményebb büntetéssel ne illethesse.

Ugyanott a 48-ik ágazat: hogy a nyilvános tolvajokat az ország főkapitányai, a szabad grófok, és a megyék ispánai és alispánai akárhol fogassák be, és büntessék meg.

Ugyanott a 49-ik ágazat, hogy a kik váraikban rablólegényeket (zaskornikos) tartanak, s azokat rablásra kiküldik, váraik ostrommal bevétetvén csúf halállal végeztessenek ki, és minden javaik koronára szálljanak.

Ugyanott az 50-ik ágazat: hogy a megyék ispánai, vagy alispánai a szolgabírákkal és választott nemesekkel esztendő-negyedenként minden főurak, nemesek, és nemtelenek felett szoros vizsgálatot tartsanak, és mindazokat, kik vagy önmagok rablani, vagy más rablókat pártfogolni találhatnának, büntessék meg, avagy ha ahhoz elégséges erejük nem volna, az ország kapitányainál jelentsék be.

Az 1552: 43-ik ágazat, mely rendeli: hogy a mult években hozott törvények szerint a nyilvános gonoszlevőket minden vármegyére kikereshesse és büntethesse.

Az 1557: 23-ik ágazat, mely azokat, kik szabad hajdukat vagy rablókat váraikban tartanak, vagy meg nem büntetnek, a k. felség vagy helytartója által minden hosszú per nélkül azon büntetés alá vetetni határozza, melyet az illy gonoszlevők magok megérdemlettek.

Az 1563: 23-ik ágazat, mely a határszéleken, hol sok helyeken a lovasság szolgálatot nem tehet, az úgynevezett szabad hajduk tartását megengedi, de egyszersmind a kapitányoknak meghagyja, hogy a föld népét általok sanyargattatni ne engedjék. Továbbá ugyanezen törvényezikk az illy hajduknak egyebütti tartását az 1557: 23. cikk büntetése alatt nyilván tilalmazza.

Ugyanott a 38-ik ágazat, mely a szántsándékos gyilkosságban rövidebb pert rendel, t. i. hogy a megyének ispána vagy alispána, előtte a felperes által panasz tétetvén, a gyilkost a jövő törvényszék elébe személyes megjelenésre idéztesse, ki az ügynek hosszú per és halasztások nélkül teendő végelítéléséig mindenkor jelen lenni tartozzék, és ha vétke behizonyodnék, tüstént büntetés alá vettessék, szabad lévén mindazáltal a feleknek, ha akarnának, alkura lépni.

Ugyanott a 39-ik ágazat: hogy, ha ki a megyéből kiírt szökevény gyilkost befogná, és a megye ispánának vagy alispánának felszólítására se ki nem adná, se megfogni nem engedné, valamint a gonoszlevő maga, úgy ő is halállal büntetessék.

Ugyanott a 41-ik ágazat: hogy a gyilkosok feljebbvitellel, és új ítélettel és pedig királyi kegyelemlevél nélkül is, élhessenek ugyan; de az elmarasztaló ítélet után vason tartassanak.

Ugyanott a 42-ik ágazat, mely az istenkáromlókat első büntetőkért vesszővel, másodikért pálczával, harmadikért halállal büntetni parancsolja, azokra pedig, kik a káromlást hallván be nem adják, három márka bírságot rendel.

Ugyanott a' 63-ik ágazat: hogy a' k. felség a' szántszándékos emberölőknek kegyelmet ne adjon.

Ugyanott a' 67-ik ágazat, mely azokat, kik a' törököknek fegyvert, hadi szereket vagy más tiltott árukat, jelesen rezet, habár rabsághóli váltság fejében is, szolgáltatnak, halállal büntetni rendeli.

Ugyanott a' 77-ik ágazat: hogy, ha ki valakit az országgyűlés alatt általa tett panasz miatt életében vagy vagyonában megkárosítana, azonnal hivségtelenség büntetésébe marasztaltatnak tartassék.

Maximilián törvényeiből.

Az 1567: 9-ik ágazat; hogy a' hamis feladó és vádoló azon büntetés alá vetessék, mely alá a' bevádolt vetendő vala.

Ugyanott a' 30-ik ágazat, mely az olyan kapitányokat, kik kétséges hitelű 's török társaságáról gyanús embereket tartanának, hivségtelenség szennye alá vettetni; az olyan embereket magokat pedig, ha tolvajságról, rablásról, emberlopásról, vagy a' törökök társaságáról meggyőzhetnének, karó-büntetésre ítélteni parancsolja.

Ugyanott a' 39-ik ágazat, mely azokat, kik az országgyűlésen távollévőeknek házait vagy jószágait megtámadják, vagy azokban erőszakoskodást elkövetnek, renden kívül perbe fogatni és hivségtelenkedés büntetése alá vettetni rendeli.

Az 1575: 13-ik ágazat, mely a' szabad hajduk vagy lovasok rablásokra bocsátását az 1563: 23. t. czikk értelmében tilalmazza.

Rudolfnak törvényeiből.

Az 1588-iki 43-ik ágazat: hogy azok, kik másokat csupán boszszontás okáért gyilkosságról vádoluának, azonnal helytelen kereset büntetésén marasztaltassanak, és hogy a' gyilkost, ha büntette elkövetésének helyén jószága nem volna, azon vármegye ítélje, melynek hatósága alá tartozik.

Ugyanott a' 48-ik ágazat, melyben az ország rendei Debreceeni György altárnokot, azon merényeért, mellyel a' királynak tanácsosait, közótalom paizsa alatti állásukat nem tekintve, először ugyan a' közgyűlésben sértő szavakkal illette, azután pedig őket az elnöklő főherczeghez benyújtott esedező levelében összeesküdteknek és zenebonáskodóknak nevezte, hivségtelenség büntetésébe esettnek határozzák.

Az 1595: 31-ik ágazat, mely a' szabad akár gyalog, akár lovas hajdukot halállal, tartóikat pedig fej-és jószágvesztéssel büntetni rendeli.

Ugyanott a' 33-ik ágazat: hogy senki külföldiek zsoldjába ne álljon, a' nemes ugyan jószága, a' paraszt pedig feje vesztesége alatt.

Ugyanott a' 34-ik ágazat: hogy nemzetünkbeli nősemélyek se adásvevés végett, se más okból táborhoz közelíteni ne merészlenének, és ha azt ténnek, zsákba varratván vízbe vetessenek.

Az 1596: 50-ik ágazat, mely azokra, kik salétromot ellenséghez a'attomban kivisznek, halálbüntetést rendel.

Az 1597: 46-ik ágazat, mely azokat, kik az országgyűlésről visszajövn, az ott rendelték meghiusítására részletes gyűléseket tartani, vagy azokban megjelenni merészlenének, örök gyalázzattal büntetni határozza.

Az 1598-iki 29-ik ágazat: hogy a' kóborló uratlan hajdukot, szabad legyen akárkinnek megölni; azon akár magyar akár német kapi-

III. korszak. Korvin Mátyástól III. Károlyig. 33

tányok pedig, kik olyanokat tartanának, hívségtelenség szennyjébe esenek.

Az 1599: 3-ik ágazat: hogy a' szabad hajdukat pártolók és élelmezők is, a' kir. felség által halállal büntetessenek.

Ugyanott a' 13-ik ágazat, mely az ajánlott segedelem pénz megtagadót hatszor annyival, az illy pénz beszedésének gátlóit pedig halállal büntetni rendeli.

Ugyanott a' 23-ik ágazat, mely azokra nézve, kik az ország gyűlése rendelkezéseit otthon a' vármegyékben meghiúsítani törekednek, az 1597: 46. t. cikket megújítja.

Ismét ott a' 36-ik ágazat: mely a' több feleségűekre, 's az útonállással, vagy ház-megtámadással rablókra, és gyilkosokra nézve, a' nyilvános gonosztevőkről hozott 1548-ik évi törvényeket megtartatni parancsolja.

Az 1601: 35-ik ágazat, hogy azokat, kik valamely határvárat az ellenségnek hívtelenül feladnak, a' királyi fiscus hívségtelenség szennyjébe marasztalás végett, a' nádor vagy országunk más rendes bírái előtt ünnepnyolczadi szék vagy országgyűlés tartásának idején kívül is perbe foghassa.

Az 1604-iki 18-ik ágazat: hogy pusztá vádra ő felsége senkit se be ne fogasson, se jószágától meg ne fosztasson, hanem a' bevádolt személy, ha hívségtelenség esete fen nem forogna, a' királyi helytartó előtt soron kívül, de mégis a' törvény rendét megtartva, pereltessék meg, 's hogy ugyanezen mód szerint vegyék a' hamis vádolók is érdemlett büntetésöket.

II. Mátyás törvényeiből.

Az 1608-iki koron. utáni 2-ik ágazat, mely fejvesztést rendel azokra, kik békesség idején török birtokba becsapván, ottan rablásokat tesznek, valamint szinte azokra is, kik a' föld népét, vagy a' nemességet nyomorgatják.

Ugyanott a' 20-ik ágazat: hogy a' köznépét és nemességet nyomorgató kóbor és szabad hajdukat a' nádor akárhol érdemeik szerint büntesse.

Az 1609: 13-ik ágazat, mely azokat, kik nagyobb zsold végett más tartományokba katonáskodni csoportosan átmennének, halállal büntetni rendeli.

Ugyanott a' 48-ik ágazat, mely a' még pénzzé nem vert aranyat vagy ezüstöt, valamint a' tallérokat és aranyokat is újonnan veretés végett kivinni elkobzás büntetése alatt tilalmazza.

Az 1613: 22-ik ágazat, mely azokat, kik rablással foglalkozó szabad hajdukat tartanak, hívségtelenség szennyjével büntetni parancsolja.

Az 1618-iki 66-ik ágazat: hogy a' vármegyék tisztviselői az 1548-iki 50-ik törvényágazat rendelkezése szerint minden harmadik hónapban fenyítő nyomozásokat tegyenek, 's a' kik kötelességeiket nem teljesítenék, azokat a' nádorispán szorítsa rá, és büntesse meg.

II. Ferdinánd törvényeiből.

Az 1622-iki 6-ik ágazat: hogy az anya-, feleség-, vagy csecsemőgyermek- ölöket, a' több feleségűeket, és más efféle gonosztevőket a' helybeli köz előljárók azonnal fogassák be, és a' törvénynek szokott

rende szerint büntessék meg, ezek ellen őket semmiféle nemesi jelességük nem óalmazhatván.

Ugyanott a' 13-ik ágazat: hogy, ha a' földesurak vagy városok gonosztevőiket az alispánnak felszólítására megbüntetni nem akarnák, vagy képesek nem volnának, azokat a' megyének ispána vagy alispána, minden harmadik hónapban 100 forint büntetés és hivatalvesztés alatt fenyítő nyomozást tartván, büntesse meg. Továbbá hogy a' kőborló nemesek, kik, jószáguk és bizonyos lakásuk nem lévén, meg nem idéztethetnek, paraszt kéz által is letartóztathatnak, szükséges levén mindazáltal őket azután a' vármegyének átadni. Végre hogy az olly gonosztevő nemeseket, kik a' személyes idéztetés kikerülése végett lakajukat elhagyják, jószágaikról és előbbi lakajukról is meg lehessen idézni.

Ugyanezen ágazatban a' bűntevőket elhocsátók és pártolók az 1495-iki 19-ik, 1527-iki 6-ik, és 1557-iki 23-ik törvényczikk szerint, büntettetni parancsoltatnak.

Ugyanott a' 41-ik ágazat; melly az arany és ezüst kivivőit, az aranyok és tallérok beváltóit, a' külső és hamis pénzek behozóit, minden nálok levő holmijaik elkobzásával bünteti.

Ugyanott a' 64-ik ágazat: hogy a' pénzzé nem vert arany és ezüst kivitelének meggátlására a' gyanúsoknak szekereik és emberei a' harminczadi helyeken a' szentkereszti hídon gondos vizsgálat és fűrkészés alá vetessenek.

Az 1630-iki 8-ik ágazat: hogy a' salétrom alattomos kivivőit ne csak a' harminczadosok és vámszedők, hanem akárkik letartóztathassák; 's azokat a' helységek előljárói személyeikben és vagyonukban megbüntethessék.

Ugyanott a' 40-ik ágazat: hogy az 1625-iki 6-ik törvényágazatban kijelelt bűntevők ellen csekély gyanú mellett per ne indíttassék, hanem csak illő vizsgálatlétel után.

III. Ferdinándnak törvényleveleiből.

Az 1638-iki 60-ik ágazat, melly azokra, kik az alispánnak bűntevők ellen teendő vizsgálatát 's nyomozását meg nem engednék, valamint szinte az alispánra is, ha a' felfüldözött gonosztevőket a' vérhatalommal bíró földesúrnak át nem adná, 100 forint büntetést rendel, és egyszersmind azt határozza: hogy az illyen gonosztevő, ha a' földesúr őlet szabadon bocsátaná, országszerte kiírott gyanánt tartassék.

Az 1647-iki 81-ik ágazat: hogy a' városi tanács az általa és a' város meghagyásából elkövetett fenyítő törvényezéki büntettekért is a' vármegyének köztörvényszéke elébe idéztethessék, és elmarasztaltathassék, — szabad maradván mégis azoknak, kik úgy akarnák, az: hogy harm. törv. 3-ik része 19-ik czíme szerint az illy pert az ünnepnyolczadi törvényszék előtt is megindíthassák.

Ugyanott a' 87-ik ágazat: hogy, ha királyi város vagy mezőváros földén örökséggel bírók felségsértést vagy hívségtelenkedést elkövetnek, örökségeik ne a' városi, hanem a' királyi fűscusra szálljanak.

Az 1655-iki 26-ik ágazat, melly azt rendeli: hogy ezután a' gonosztevők büntetésében nagyobb keménység tartassék, 's a' meggyelmezésekben az 1492-iki 82-ik és 1563-iki 63-ik törvényczikkek szorosan megtartassanak, és a' földesúri jobbágyoknak és azoknak, kik a' kegyelem után ismét bűnhődtek, többé kegyelem ne adassék.

Ugyanott a' 38-ik ágazat: hogy azon nemesek, kik lakó házaiknál egyébbel alig bírnak, a' fenyítő vizsgálat után a' törvényszéknek megegyezésével tüstént fogassanak be, és vason idéztessenek meg. Továbbá hogy a' vérhatalommal bírók ezután a' gonosztevőknek meg ne kegyelmezhesseken. Végre ugyanezen ágazatban az 1625-iki 13-ik törvényczikknek rendeletei ismételtetnek.

Ugyanott a' 43-ik ágazat: hogy az alispánok által teendő nyomozásokat mind a' szabadítékos mezővárosok határaikban, mind a' főurak, nemesek, szabad városok, és királyi fiscus jószágaikban megengedni tartozzanak. Továbbá hogy az akármely illy tisztét elhanyagoló vagy azzal visszaélő nyomozó, hivatala veszteségével és 100 forinttal bűnhődjék.

I. Leopoldnak törvényleveleiből.

Az 1659-iki 16-ik ágazat: hogy a' gonosztevők üldözésére minden szolga vagy jobbágy 12 forint büntetés alatt felkelni tartozzék. Továbbá hogy a' vármegye minden földesuraknak és városoknak, valamint szinte a' királyi felségnek jószágaiiban is szabadon üldözhesse a' gonosztevőket, ne is tartozzék azokat a' földesuraságnak átadni, és ha ki a' vármegyét ezekben gátlaná, 500 forint büntetés alá essék.

Ugyanott a' 17-ik ágazat, melly azokra, kik a' gonosztevőket befogadnák, vagy pártolnák, fejvesztéséget; azokra pedig, kik lopott jószágot venni vagy nyakasan letartóztatni merészlenének, a' nemesekre ugyan 200 forint birságot, a' nemtelenekre pedig díjbüntetést rendel.

Ugyanott a' 18-ik ágazat: hogy a' súlyosb gonosztettekről elhíresedett főurakat, ha őket a' vármegyei tisztviselők megperelni áttallanák vagy elmulasztanák, a' nádorispán, Horvátországban pedig a' bán idézze, és büntesse meg.

Ugyanott a' 104-ik ágazat: hogy a' hiveségtelenkedés szennyjében megmarasztalt személy ártatlan gyermekeinek vagy testvéreinek jószág-részeiket az a' királyi fiscus későbbben, hanem a' bíró maga tüstént az ítélet végrehajtásakor szakaszsa, és adja ki.

Az 1662-iki 8-ik ágazat: hogy az olly fogadott katonát vagy szolgát, ki a' zsoldot elfogadván a' seregből elszökik, az 1552-iki 12-ik törvényczikk szerint a' kapitány vagy zsoldba fogadó ura halállal büntethesse.

Ugyanott a' 30-ik ágazat, mellyben az ország rendei méltányosnak nyilatkoztatják azt, hogy a' hadvezérek ellent nem állhatván a' hadi tanács decretomai is, a' vármegyéket vagy másokat, kik fővesztő hatalommal bírnak, illy jogukkal élésben a' hatáságuk alatt állókra nézve ne gátolhassák.

Ismét ott a' 47-ik ágazat: hogy a' tetten kapott és a' hazán kivül, valamelly külföldi törvényszék által megmarasztalt hazafiaknak vagyonát az ottan hozott ítélet mellett a' királyi fiscus ne foglalja el.

Az 1687-iki 14-ik ágazat, melly az 1655-iki 38-ik törvény-ágazatnak rendelkezését a' szegényebb, de mégis lakhelyes, nemesek iránt arra változtatja: hogy, mivel meg szoktak szokni, a' vármegyék tisztviselői őket, mihelyest gonosztettokról elégséges tudományt szerlettek, a' vizsgálatnak megtétele előtt is befogathassák.

NEG YEDIK KORSZAK.

Fenyítő törvényeink állapotja III. Károly országglásától fogva a' jelenkorig.

20. §. III. Károlyról.

Leccsendesedvén a' Rákóczy Ferencz fejedelmet pártoló magyarokkal 1711-dikben szerződött békekötés által hazánkfiainak felhevült indulataik, és a' török III. Károly gyűzedelmes fegyverével egész hazánkából kiűzetvén, nemzetünk törvénytevő hatalma, mihelyest a' csaknem két századi számkivetéséből egész országszerte visszatért békességnek hazapolgáraink erkölcsére üdvös behatását érzette, azonnal a' múlt zenebonák alatt hozott törvényrendeletek szükségtelené vált keménységének lágyításához fogott. A' hívségtelenkedés szennyjének már igen megsokasodott esetei t. i. az 1723 : 9-ik törvényágazat által kilenczre szoríttattak, a' többiek a' következő három törvényágazatban, részint czégéres hatalmaskodásra, részint pusztá fejvesztésre, részint más lágyabb büntetésekre leszállíttatván. Egyedül csak a' felségbántás iszonyatos gonosztettének büntetése keményítettett meg úgy, hogy a' jószágvesztés a' gonosztevő atya osztózatlan mindennemű gyermekeinek részeire kiterjesztetnék*), t. i. úgy gondolkoznak a' király és haza javáért buzgólkodó akkori törvényhozóink : hogy, ha némelyek tulajdon veszedelmökön meg nem indúlnának is, legalább ártatlan gyermekeikhez vonzó szeretetök bizonyára vissza fogná őket ezen kárhozatos 's hazánk boldogságát sok évekre feldúló gonosztettől tartóztatni. De ezeken túl fenyítő törvényünk e' királyunk alatt még néhány másféle új üdvös rendelkezéssel is gyarapodott **).

*) A' felségbántás büntetésének itten érdeklett megkeményítése az 1715. törv. 9-ik ágazata által történt ; melly mindazáltal rendelkezéshez hozzáadá : hogy az ártatlan gyermekek, nem ugyan törvény erejénél, hanem királyi kegyelemnél fogva, érdemeikhez és állapotjoknak illendőségéhez képest különös tekintethe vétessenek, nekik, ha a' körülmények úgy kívánnák, egész gyermeki részeik is meghagyatván. Továbbá ugyanezen törvénycikk világosan kifejezi : hogy a' bűntevővel

osztatlan állapotban levő ártatlan testvéreknek jószágrészeik, 's a' bűntevő férj nejének törvényes igazai, és ártatlan gyermekeinek anyai és atyai ősi javaik és jogaik az ítéletnek terhe alá soha sem esnek.

**) Ilyenek főképen e' következők :

Az 1715-diki 7-dik ágazat: hogy a' felségsértés esetében befogalás előtt a' megidéztetés szükséges ne legyen; — hogy, ha ezen gonoszítottat a' király személyesen ítélni akarná, azt az országon kívül is megtehesse, követve mindazáltal mindenkben a' hazának törvényeit, és maga mellé véve magyar tanácsosait: ellenben hogy, ha maga személyesen ítélni nem akarna, magyar bírákra bízza hatalmát, és ezek a' hazának kebelében ítéljenek; — hogy ezen gonoszítottban a' kezességnek hely ne adassék; — hogy, ha a' bíró megengedhetőnek vélné, a' feladó is tanúságot adhasson; — végre hogy az álnok feladó a' perben ítélő bíró által keményen büntetessék meg úgy, hogy, ha álnoksága tetemesb volna, a' bevádoltával egyenlő büntetés alá vetessék.

Ugyanott a' 48-dik ágazat, mely azt rendeli: hogy a' vérhatalommal bírókat, ha a' gonosztevőket büntetlenül önkényt elbocsátának, a' megsértetett személy ugyan vármegye előtt sérelme becsüjének és kárainak megtérítésére szoríthassa, a' királyi fiscus pedig hivatalaiknak és vérhatalmuknak vesztesége végett a' nádorispán elébe idéztethesse. Továbbá hogy a' kegyelmezés joga, mint a' felségnek egyedüli tulajdona, mindenkor annak főhatalma mellett maradjon.

Ismét ott a' 49-dik ágazat, mely Rákóczyt, Berchényit, valamint azon pártosaikat is, kik a' közbocsánat levelében kitűzött határrapra a' királyi felség hívségére vissza nem tértek, mint hazánk ellenségeit, 's felségsértőket, és szabadság felforgatókat levelesítetteknek és minden ingó és ingatlan vagyonaikat királyi fiscusra szállottaknak nyilatkoztatja, és azokkal minden akár levél általi akár másféle közlekedést felségsértés büntetése alatt tilt.

Ugyanott az 55-ik ágazat: hogy, ha ki a' királyi kamara tanácsosait, 's magát a' királyi ügyek fő- vagy aligazgatóját, az ország báráit vagy főispánokat hivatalbeli eljárásaikban megverné, letartóztatná, vagy megölné, az 1492-diki 70-dik törvényczikk hasonlatosságára hívségtelenség büntetése alá essék.

Az 1723-diki 11-dik ágazat, mely néhány előbb hívségtelenségi eseteket pusztá fejvesztésekre változtatván, az országban és kapcsolt részekben birtokos, akármely rendű és hivatalu, katonai személyeket, katonai és fenytő törvényszéki ügyekben, katonai törvényszék alá tartozóknak nyilatkoztatja.

Ugyanott a' 110-dik ágazat, mely a' káromlókra nézve az ország törvényeit megtartatni sürgeti.

Ismét ott a' 113-ik ágazat, mely szabadvédi levelet (*Literae salvi conductus*) csak a' vármegyétől nyert értesítés után kiadandónak rendel, és a' helytartótanácsot a' menedékhelyek rendbeszedésének kidolgozásával megbízza.

Az 1729-iki 26-ik ágazat: hogy, ha a' valóságot egyébként fel nem lehetne fölösni, mintsem nemtelen tanúknak közbejövételük által, vallomásaik a' fenytő perekben is, és pedig akár egyedül, akár a' nemeseikkel vegyest, vétessenek be; a' jobbágyok mindazáltal földesuraik ellen ily perekben ezután sem tanúskodhatván.

Ugyanott a' 30-dik ágazat, mely a' fenytő pereket feljebb nem vihető perek közé sorolja.

Ugyanott a' 35-dik ágazat, melly azokat kirekesztőleg a' vármegyei köztörvényszék tárgyaivá teszi.

Ugyanott a' 43-ik ágazat, melly ugyanazokat a' királyi táblánál persorbeli elsőbbséggel bírók közé helyhezi.

21. §. *Mária Teréziáról.*

Mária Teréziának országgyűlési törvényleveleiben csupán csak egy, vagy két fenyítő törvényrendelet jön elő *). — Azon országgyűlésen kívül tett rendeletei, mellyek által a' boszorkányokat 's bűvösöket 's bájosokat üldöző pert eltörölte, a' kiúzó vallatással életét felfüggesztette, és a' menedékhelyeket bölcsen rendbe szedte, hazánk ítélőszékei előtt is keletbe jöttek; azon óhajását mindazáltal, hogy az örökös német birodalmi számára szerzett fenyítő törvénykönyve hazánkban törvényerőt nyerjen, teljedésbe nem hozhatta.

*) Mária Teréziának törvényeiben e' következő fenyítő rendeletek találhatók:

Az 1741-iki 26-ik ágazat, melly a' hamis árulkodók gonoszságának megzabolozására és az ártatlan hazafiak érdemlett bátorságának megszerzésére azt rendeli: hogy a' kir. fiscus, midőn felségbántást boszszuló vádlevelét a' megbízott ítélőszék elnökének benyújtja, egyszersmind nekie az árulónak kereszt- és vezetéknevét is bejelentse, hogy álnok áskálódása netalán bebizonyodván, még azon perben fekete tetteinek érdemlett büntetését vehesse.

Az 1765-diki 27-ik ágazat, mellyben a' helytartótanácsnak meg hagyatik: hogy az 1723-diki 113-dik törvényágazat következtében azon eseteket előre dolgozza ki, mellyekben a' menedékhelyek ótalma szolgálhatnak.

22. §. *II. Józsefről és II. Leopoldról.*

II. József általános fenyítő törvényét (a) hazánkba is behozta; mellynek kelete mindazáltal törvényszékeinken az ő halálánál tovább nem tartott. — II. Leopold fenyítő törvényrendeleteink tökéletesbitésének szükségét nem kevésbé átlátta ugyan, mint az előtte uralkodott császári királyi felség, hanem annak eszközzésére más utat választott. Az egész munkán t. i. az ország törvényes gyűlésein kívánt átesni; annakodért mindjárt nemzetünknek azon gyülekezetében, mellyet koronáztatására egybehívott, néhány fenyítő törvényt illető igen jeles rendeleteket hozott *); a' fenyítő törvénykönyvnek tökéletes kidolgozását pedig az 1791-ki 67-dik

a) Allgemeines Gesetz über Verbrechen, und derselber Bestrafung. Wien 1787.

törvényágazatban egy országos kiküldöttségre azon szent szándékkal bízta: hogy annak munkája jövő országgyűlésen megvizsgáltatván, a' királyi felségnek és országunk rendei- nek közös megegyezésökkel törvénynyé tétessék.

*) II. Leopold 1791-iki törvényében e' következő fenyítő tör- vényrendeletek fordulnak elő:

A' 40-ik és 41-ik ágazatok, mellyek azokon segítenek, kik ma- gokat II. József császár fenyítő törvénye által terheltetve találák; ezen törvényágazatok által jelesül az azon törvény szerint hozott ítéletek, habár teljesebbé mentek volna is, a' nemesség veszteségét és gyaláza- tot magok után vonzó erejökre nézve megsemmisítették.

A' 42-ik ágazat, melly által a' kínzó vallatás, mint a' valóság felfödözésének igazságtalan és czéliránytalan módja, teljesen megtiltatik.

A' 43-ik ágazat, melly által a' fenyítő perbeli terhes ítéleteknek feljebbvitele némelly megszorításokkal a' városi polgároknak és másféle nemteleneknek is megengedtetik.

Az 56-ik ágazat, melly azt rendeli: hogy a' felségbántás és hív- ségtelenség gonosztetteiben az első bíróság ezután a' királyi táblát il- lesse, és hogy a' jószágvesztesség jövőendőben a' felségbántás eseteiben is csupán a' gonosztevőnek tulajdon osztályrészére legyen szorítva.

23. §. I. Ferenczről és V. Ferdinándról.

I. Ferencz királyunk nem csak néhány üdvösséges, s főképen serényebb igazságszolgáltatást eszközölő, fenyítő törvényrendeleteket hozott*), hanem különös alyai gondos- kodásával azt is eszközölte: hogy az 1791-iki 67-ik tör- vényágazat által fenyítő törvénykönyvünk kidolgozására rendelt országos kiküldöttség munkáját szerencsésen bevé- geznő, sőt minekutána azon terhes veszélyek, mellyek biro- dalmait több esztendők által fenyegeték, győzedelmes fegy- vere által elhárítottak, az 1825-ik esztendőre összehívott országgyűlésének alkalmával az 1791-ki országos kiküldöt- ségek egyéb munkáikkal együtt annak megrostálását is fel- séges királyi előadásai közé helyezte, és ugyanazon ország- gyűlésben annak megvizsgálását egy ujjonan rendelt orszá- gos kiküldöttségre bízta.

A' most kegyesen országló fejedelmünk V. Ferdinánd pedig, hazánk boldogságát atyjától örökségül nyert hévvel előmozdítani törekedvén, azon országgyűlést, mellyet dicső atya az országos kiküldöttségek munkáiknak tanácskozás alá vételökre 1832-ik esztendő végén egybehívott, minden fél- beszakasztás nélkül folytatni rendelte, és azóta is már két országgyűlést tartott; mellyekben a' törvényhozó hatalom fenyítő törvényeink javítása iránti buzgalmának félreismér-

hetlen, habár jelesül az 1843^{3/4} országgyűlést illetőleg fogadással nem koszorúzott, tanúságait **) adta.

*) I-ső Ferencznek törvényrendeletei:

Az 1792-ki 16-ik törvényágazat: hogy a' hivatalbeli közügyvédnek perei országgyűlése alatt is folyjanak.

Az 1805-iki 5-ik ágazat: hogy a' névtelen beadások semmi tekinthetse se vétessenek. Továbbá hogy a' büntetést érdemlő kihágásokról bevádoltak a' tiszti ügyész által perbe fogassanak, és törvényrendes útján kapják ítéleteiket, fenmaradván a' felségsértésről vádoltakra nézve a' királyi felségnek azon joga, mellynél fogva befogatásukra nézve perbe fogatásuk előtt oly rendelést tehet, minőt a' közbátorság és törvényünk rendelése megkívánand.

Az 1807-diki 9-dik ágazat, mely azt rendeli: hogy a' királyi táblára feljebbvitelt peres ottan az elnökség által meghatározandó napokon két, kilencz-kilencz tagból álló külön tanácsban hányattassanak meg, az ítéleteket mindazonáltal a' teljes törvényszék előtt szükséges levén kihirdetni.

Ugyanott a' 12-dik ágazat: hogy a' megbukott adós, ha felőle hebizonyodnék, hogy értékének egy részét csalárdul elrejtette, vagy másképen hitelezőinek megcsalátásukon mesterkedett, vagy szemláto mást pazarló életet élt, czinkosaival együtt tolvaj gyanánt fenyítő perre vonassék.

Az 1830-diki 6-dik ágazatnak 3-dik §-a: hogy a' büntető peres a' királyi, báni, és hétszemélyes táblák által országgyűlése alatt is vizsgálat alá vétessenek.

**) V. Ferdinándnak fenyítő törvényrendeletei:

Az 1836-diki 17-dik ágazat, mely által a' nemnemes hazafiaknak II. Leopold törvénye által nyert ítélet-feljebbviteli tehetsége tovább kiterjesztetik, és a' veretési büntetés végrehajtására nézve némelly korlátok tételnek.

Ugyanott a' 19-dik ágazat, mely a' fiunei kerületben Mária Terézsia országlásától fogva ideiglen divatozott büntető törvénykönyvet eltörülven, a' fenyítő pereket a' kapitányi törvényszékhez útasítja, és azokra nézve a' hazai törvényeket divatba teszi.

Az 1840-diki 5-dik ágazat, melyben a' büntető törvénykönyvvel válhatlan kapcsolatban levő büntető és javító rendszer behozása iránt kimerítő véleményadás végett országos választmány neveztetik.

Ugyanott a' 12-dik ágazat, mely rendeli: hogy a' bíróságok és ítélőszékek büntető perekben hozandó ítéleteiket is okokkal támogatni tartozzanak.

Ismét ott a' 22-dik ágazat, mely a' megbukott adóst nemcsak a' hamissággal, hanem a' vétkes gondatlansággal párosult csődnek eseteiben is büntető perbe fogadni parancsolja, a' hamissággal párosult bukásra félétől három évig, a' vétkes gondatlanság által szülemlettire pedig egy héttől hat hónapig kiterjeszthető börtönt rendelvén.

Az 1844-diki 6-dik ágazat 28-ik §-a, mely azt, ki hamis váltót készít, vagy valamelly magában igaz váltót bármelly részben meghamisít, vagy illy váltót, hamisságát tudva, mások ellen használ, mint tolvajt, minden okozott károknak és költségeknek megtérítésén felül 8 évig

terjedhető rabsággal büntettetni rendeli, és a' megtartandó perbeli eljárást is szabályozza.

Ugyanott a' 7-dik ágazatnak 4-ik §-a, melly az 1840-iki 22-ik törvénycikknek hamissággal vagy vétkes gondatlansággal párosult bukáskók kinyomazásáról és megfenyítéséről hozott határozataiban némelly módosításokat és bővítéseket teszen.

A' FENYÍTŐ TÖRVÉNYSZÉKI MAGYAR TÖRVÉNYNEK

ELSŐ KÖNYVE.

A' FENYÍTŐ TÖRVÉNYSZÉKI BÜNTETTEKRŐL ÉS BÜNTETÉSEKRŐL.

ELSŐ RÉSZ.

A' FENYÍTŐ TÖRVÉNYSZÉKI BÜNTETTEKRŐL ÉS BÜNTETÉSEKRŐL ÁTALÁNOSAN.

ELSŐ ÉRTEKEZÉS.

A' FENYÍTŐ TÖRVÉNYSZÉKI BÜNTETTEKRŐL ÁTALÁNOSAN.

24. §. *A' büntettnék általános ismertetése
és különbsége.*

Büntetlen (delictum) a' bíróra nézve *) minden olyan lelünk szabadságától függő külső tett vagy elmulasztás értetik, melly valamelly büntetést szabó polgári társasági törvényrendelettel ellenkezik. Tudniillik a' törvényrendelet vagy parancsoló, vagy tiltó lehetvén, törvényszegést 's büntettnék nem csak valamelly tiltott cselekvénynek tétele, hanem a' megparancsoltnak elmulasztása által is követhetünk el. — Hogy pedig valamelly tettet vagy elmulasztást a' bíró büntettnék vehessen, e' következő feltételek kívántatnak meg benne :

42 I. Könyv. Büntettek és bünt. I. r. Általánosan.

1-ször. Hogy a' törvénnyel, következésképen a' törvényhozónak czélzatával, a' törvénynek lelkével 's való értelmével ellenkezzék; mert a' ki cselekvényét a' törvénynek való értelméhez alkalmaztatja, habár általa másvalaki megkárosodnék is, az nekie vétkül nem tulajdoníthatatik, és így tette törvényszegés 's büntett nem lehet. Mivel pedig a' törvény megtartásához mind értelmünknek mind akaratunknak egyesült munkássága szükséges, ahhoz t. i. megkívánlatván, hogy értelmünk ugyan a' törvény 's a' cselekvény és annak következése között létező összefüggést világosan belássa. akaratunk pedig a' törvény rendeletének betöltésére foganatos igyekezetet fordítson; valamint a' ki törvény-megtartásra köteleztetik, mind e' két rendbeli munkásságra köteles; ugy szinte valaki törvényszegő 's büntevő kétféle kütföböl lehet, ugymint vagy értelme munkásságának hiánya, vagyis vét-kesség (culpa) által, ha a' törvénynek világos ismertetét, jöllehet tehetségében volt megszerezni, vagy teendő cselekvényének lehető következéseit előre átgondolni elmulasztotta, vagy pedig akaratja munkásságának gáncsa, vagyis álnokság (dolus) által, ha törvényt megszegő igyekezettel élt, sőt ha a' törvény tettet parancsoló volna, akkor is, ha annak betöltésére szükséges igyekezetet fordítani elmulasztott.

2-szor. Hogy valamelly büntetést szabó polgári törvénnyel ellenkezzék; mert az általánosan bevett nyelvszokás a' büntett-nevet az isteni törvény megszegésének, sőt még a' polgáriának sem tulajdonítja, ha azzal külső büntetés összekapcsolva nincsen.

3-szor. Hogy lelkünk szabadságától **) függő legyen; mert az olyan cselekvények vagy elmulasztások, mellyek szabadságunktól nem függenek, semminemű erkölcsi törvénynek tárgyai nem lehetvén, a' polgári törvényhozó hatalom által büntettek nem rendeltethetnek, következésképen azokat büntetteknek a' bíró sem veheti. Innen következik: hogy az olyan cselekvények, mellyeket természetünk testi törvényei szerint szükségképen 's kénytelenül, vagy pedig külső erőszak által kényszerítve teszünk, büntetteknek nem vételhetnek: továbbá hogy csak azok követhetnek el büntettet, kik józan észszel bírván, szabad tett végbevitelére képesek; végre hogy a' kik vagy természeti hiány, vagy külső ok és akadály miatt ezen tehetséggel nem bírnak, például a' csecsemők, az esztelenek, a' le nem győzhető testi erőszak, vagy teljesen elkábító félelem által kényszerítettettek, az el nem hárit-

ható tudatlanságban vagy tévelyedésben levők, az álomba merültek, ha álmukban elkövetett tetteiket előre nem láthatták, habár valamelly büntetést szabó törvénnyel ellenkező cselekvényt tesznek is, büntevőknek nem tartathatnak. Végre

4-szer. Hogy külső tett, vagy elmulasztás legyen; mert elménknék belső munkálkodásai, gondolatink, miglen külső teltre nem fakadnak, a' polgári társaságra befolyásuk nem levén, és meg sem tudathatván, a' polgári főhatalomnak tárgyai közé nem tartoznak, következőleg azokat sem a' polgári törvényszerző hatalom büntettekkel nem bélyegezheti, sem a' bíró büntett gyanánt nem tekintheti. A' büntetlnek ezen általános ismertetéséből következik: hogy hazánkban mind és csupán azon külső szabad tetteink vagy elmulasztásaink legyenek büntettek, mellyek valamelly hazánkban most keletben levő 's büntetést szabó polgári törvényrendelésünkkel ellenkeznek.

Kétfélék pedig általánosan törvényeink szerint hazánkban a' büntettek, vagy közönséges 's polgári vagy fenyítő törvényszékiek, a' mint t. i. azoknak bosszúállását törvényeink vagy közönséges 's polgári vagy pedig fenyítő törvényszékeinkre bízták. E' munkának tárgyai közé csak az utóbbiak tartoznak.

E' helyen aza' kérdés is szokott tétetni: valljon az, a' ki valamelly fenyítő törvény ellen a' sérelmet szenvedő félnek megegyezésével vétett, fenyítő törvény elébe vonathatik-e? — Vélekedésem szerint igen is; mert, jöllehet azon okból, hogy azokra nézve, a' mik erkölcsiképen lehetségesek, kiki szabadon igazairól lemondhat, a' maga megegyezésével sérelmet szenvedőnek közönséges vagyis polgári törvényszékeink előtt keresete nincsen: mivel mindazáltal fenyítő törvényszéki büntetteink mind olyanok, mellyek vagy természeti elidegeníthetlen jogainkat, vagy pedig egyszersmind a' polgári köztársaságot is sértik; hatalmunkban nem levén sem elidegeníthetlen igazainkról lemondani, sem a' polgári köztársaságnak sérelmét elengedni, önkényt következik: hogy fenyítő törvény elébe az szinte vonathatik, ki a' fenyítő törvényt a' maga sérelmében megegyezett személyen szegte meg. Ide járúl egyébiránt még az is: hogy törvényeink a' fenyítő törvényszéki büntetteknek bosszulását a' hivatalbeli közügyvédre bízták, kinek törvény-kijellette jogai minden magános hazapolgárnak hatalmától függetlenek.

44 I. Könyv. Büntettek és bünt. I. r. Átalánosan.

*) A' büntetteket lehet más szempontból is, t. i. a' törvényhozóra nézve tekinteni. E' tekintetben annak képzetéhez azon feltételek tartoznak, mellyek valamely cselekvésben vagy elmulasztásban, hogy azt törvény által büntetvé rendelni lehessen, és kellesség, szükségképen megkívántatnak. Ezt szemünk előtt tartva a' törvényhozóra nézve a' büntettnék, főképen a' fenyítő törvényszékeinek, azon ismérteit adhatjuk, hogy a' büntett olyan külső szabadtétel vagy elmulasztás, melly a' polgári társaságnak céljával, vagyis a' hazapolgárok köz, vagy magános jogainak bátorságban-lételével ellenkezik, és olly természettel bír, hogy pusztá létesedése által már a' cselekvőnek hasznót, 's czelelérest szül. Mert valamint egy részről az ollyan cselekvések vagy elmulasztások, mellyek vagy szabadságunktól nem függnek, vagy külső tette ki nem fakadnak, vagy a' haza-polgároknak köz, vagy magános jogaikkal, 's a' polgári társaság céljával nem ellenkezik, a' polgári főhatalom reájok ki nem terjedvén, törvény által büntettekkel nem rendeltethetnek; ugy ellenben más részről az ollyan cselekvényeket, mellyek nem pusztá létesedésök, hanem csak következtéseik által szülnék a' cselekvőnek hasznót vagy czelelérest, mint p. o. az egyezések, vagy végső intézetek általi sértések, mivelhogy a' sérelmet megelőzni, vagy rajta segélni nemcsak büntetésnek félelme által, hanem más módokkal is, p. o. megerőtlenítés vagy semmisítés által lehet, büntettekkel bélyegezni a' polgári társaságnak célja és a' jogainknak védelme szükségképen nem kívánja. — Tudós Egger és Szibenliszt urak a' természeti törvényekről irt munkáikban, ugy tetszik, mind a' két tekintetet egybe akarták kapcsolni, midőn amaz ugyan azt tanítja: hogy büntetlen minden ollyan cselekvény értetik, melly valamely akár lehetséges akár valóságos polgári törvénynyel ellenkezik, és pusztá létele által már hasznót ígér; emez pedig minden ollyan önkénytes külső cselekvényt büntettnék mond, melly a' polgári törvénynyel ellenkezik, és a' cselekvőnek pusztá létele által már hasznót ígér.

**) A' szabadságon, mellyről itten, ngymint a' büntettnék egyik feltételéről, szó vagyon, lelkünknek tulajdon kényét ész által elhatározó tehetősége értetik. Ezen szabadságot a' szorosabb értelemben vett szabadsággal, vagyis a' léleknek azon tehetőségével, mellyel az magát csupán a' cselekedet törvénynyeli megegyezésének képzeténél, vagyis egyedül a' törvénynek tiszteleténél fogvást valamely tette határozza, nem kell itten összezavarni; mert ezen szorosb értelemben vett szabadság, a' mint tudós Egger ur a' polgári társaság természeti törvényéről irt jeles munkájában azt helyesen észreveszi, csak az erényes, nem pedig a' törvényes erkölcsi érdemül vagy gáncsul tulajdonításhoz szükséges, és ugyanazért azt a' büntettnék képzetében és a' büntetésnek büntetthezi alkalmazásában tekintetbe venni se nem szokás se nem szükség. És valójában, a' mint ugyanazon szerző megjegyzi, ha ezen szabadsággal fel nem volnánk is ruházva, ha mindazonáltal széles értelemben vett szabadsággal, vagyis azon lelki tehetőséggel bírnánk, mellyel a' büntetésnek önkénytes és szabad határozatu cselekedeteinkkel összeköttetését eszünk segedelmével beláthatjuk, és így magunkat azoknak tételére vagy nemtételére elhatározhatjuk; mégis a' törvényes erkölcsi gáncsul tulajdonításnak és büntett-elkövetésnek bennünk helye volna. Mondám mindazonáltal: „hamégistágasb értelemben vett szabadsággal bírnánk;“ mert mivelhogy a' törvénynyel ellenkező cselekvés nem azért tulajdoníthatatik nekünk gáncsul, mivel a' természettől nyert érzéki vágy-terhet-

ségünk visszaélésre hajlani képes, hanem mivel azt eszünk által illő korlátok közt nem tartottuk, 's meg nem zaboláztuk; valóban ha tágash értelemben vétető szabadságunk sem volna, büntett-elkövetésre sem volnánk képesek. — És innen már kitetszik: hogy azoknak vélekedésük meg nem állhat, kik a' büntettnak képzetéből a' szabadságot általánosan kizárván ahhoz az önkényt magát elégségesnek vitatják, és pedig annyival kevesebbé, mivel az önkénytes tettek a' barmokkal is közősek levén, ezen vélekedés szerint a' barmok is büntettre képesek lennének, és így ezen vélemény követésében egy nem csupán emberi, hanem elegyes baromemberi fenyítő törvény születlenék.

25. §. A' fenyítő törvényszéki büntetteknek fajtákra felosztásai.

A' fenyítő törvényszéki büntettek az osztály alapjának különbözéseéhez képest különféle fajtákra oszlanak:

1-ször. A' sérelem tárgyára nézve köz, magános, és elegyes büntettek (delicta publica, privata, et mixta), a' mint t. i. a' büntett által egyenesen 's közvetlen vagy a' fededelem és közpolgári társaság maga, vagy a' magános hazapolgárok, vagy mind a' ketten együtt megsértetnek. Azonban szokásban vagy az elegyeseket is a' közbüntettek közé számítani. Jogbeli fogamatjokra nézve csupán abban különböznek, hogy a' közbüntetteket nagyobb részint a' királyi fiscus a' magánosokat pedig mind a' külön törvényhatóságoknak hivatalbeli ügyvédek bosszszúlják meg perrel, és hogy a' közjónak a' magános előtt elsősege levén, egyéb tekintetek egyenlőségében, azok ezeknél súlyosabb büntetést érdemlenek.

2-szor. Elkövetésmódjára nézve teteli, és mulasztási büntettek (delicta commissionis et omissionis), a' mint t. i. a' megszegett törvény vagy tiltó, vagy parancsoló vala. Jogbeli fogamatjuk abban különbözik, hogy álnokosságot a' teteli büntetthben csak törvényszegő munkás erő kifejtés, a' mulasztásban pedig a' törvény megtartására szükséges igyekezetnek fogyatkozása is szül.

3-szor. A' tettnek természetimineműségénézvenyom-hagyó és nyomot nem hagyó büntettek (delicta facti permanentis, et transeuntis), a' mint természetére nézve a' büntett vagy nyomot hagy maga után, p. o. a' gyilkosság, vagy nem, p. o. a' szóbeli istenkáromlás. Jogbeli fogamatjuk abban különböző, hogy a' nyomot hagyó büntettekben a' büntett tetemének 's valóságának és szerzőjének kinyomozására a' közönséges egyéb módokon túl néhány különösöknek név

46 I. Könyv. Büntettek és bünt. I. r. Általánosan.

szerint a' szemrevételnek és a' lakhely-kifürkészésnek is helyök vagyon.

4-szer. A' jogainkra háromló veszedelem nagyságára nézve súlyos és csekélyebb büntetlekre, a' mint t. i. jogainkat vagy tetemes vagy csekélyebb veszedelembe ejtik. Jogbeli foganatjokra nézve abban különböznek, hogy annál hatásosabban szükséges levén a' büntettet elhárítani, mennél nagyobb veszedelemmel fenyegeti jogainkat, a' súlyos büntettek a' csekélyeknél súlyosabb büntetést, névszerint hazzának fejveszteséget, vonszanak magok után.

5-szor. A' büntetlben megkülönböztetű törvényszegések számára nézve egyszerű és többszerű büntetlekre (*delicta simplicia et composita*), a' mint t. i. a' büntett vagy csupán egyetlenegy törvényszegést foglal magában p. o. a' megéteztés, vagy pedig abban több egy vagy különbféle nemű törvényszegéseket meg lehet különböztetni p. o. a' sokaság közét tett puskalövésben, a' rablásban stb. — Jogbeli foganatjokra nézve abban különböznek, hogy a' többszerű büntett a' törvénysértésnek nagyobb száma miatt a' többi tekintetek egyenlők levén, nagyobb büntetést érdemel az egyszerűnél.

Egyébíránta' többszerű büntettet össze nem kell zavarni a' halmozott büntettekkel, az egyetlenegy, ezek pedig több külön büntettek levén. A' halmozott büntetteket (*delicta concurrentia*), ha egyneműek, ismétetteknek (*repetita*), ha több neműek, szorosb értelemben halmozottaknak (*delicta stricto sensu concurrentia*), végre az ismételtetket, a' mint vagy ugyanazon egy, vagy többféle tárgy ellen követtetének el, az első eselben ugyan folytatottaknak (*continuata*), a' másodikban megújítottaknak (*reiterata*) nevezzük.

6-szor. A' megszegett törvénynek kiterjedtségéttekintve általános, és külön büntetlekre (*delicta communia et specialia*), és pedig vagy a' kötelezettetkre, vagy az ótalmazottakra nézve; a' mint t. i. a' büntett által vagy a' kötelezettetkre, vagy az ótalmazottakra nézve általános vagy különző törvény szegetett meg. Jogbeli foganatjokra nézve e' következőkben különböznek: a) hogy a' kötelezettetkre nézve általános büntetteket a' szent koronának mindennemű akár örökös akár idegleni alattvalói ellen, az ugyanazokra nézve külön büntettet pedig csak azok ellen lehet törvény előtt megbosszulni; kik ellen azon különző törvény hozva volt. b) Hogy a' büntevő az ótalmazottakra nézve általános büntett büntetésére akárkinek sérelmeért, az ugyanazokra

nézve külön büntetléré pedig csak azokéért vonathatik, kiknek védelmükre a' megszegett különböző törvény rendelve vagyon.

26. §. A' fenyítő törvényszéki büntetteknek különféle módolataik.

Akármiféle büntettnek különféle módolatai (modificationes) lehetnek, mellyeket tekintetbe véve akármmelly büntlett

1-ször. A' büntevő egyén lelki szabadsága állapotjának mineműségére nézve vagy teljes szabadsággal, vagy pedig természet vagy külső ok által megcsontkúttal történt büntett. Amazt valóságos 's igazi büntettnek (delictum verum), ezt gyarlósági 's fogyatékos büntettnek (quasi delictum) is szokták nevezni. Jogilag abban különböznek, hogy a' fogyatékos büntett a' szabadság teljességének hiánya miatt gáncsul kevesebbé tulajdoníthatatik, mint az igazi 's valóságos büntett, következőleg ezzel egyenlő büntetést nem érdemel.

2-szor. Az ész használatának különböző fokára nézve vagy álnok (dolosum) vagy vétkes (culposum) büntett, a' mint t. i. a' törvényszegés vagy álnokság vagyis akaratunk munkásságának gáncsa, vagy pedig vétkesség vagyis értelmünk munkásságának hiánya által történt. — Egyébiránt mind az álnokságnak mind a' vétkességnek különféle fokozatai és nemei vannak. — Az álnokságnak és vétkességnek fokozatai, ha a' törvényben kijelelve nem volnának, a' dolognak természetét magát tekintve, a' vétkességre nézve ugyan a' történt büntettnek az arra fordított tettebőli nagyobb vagy kisebb hihetőségü következhetéséből, az álnokságra nézve pedig a) azon belső erőnek, mellyel a' büntett az elemében felfogva, elhatározva, és végrehajtva volt, nagyobb vagy kisebb hathatóságából és munkásságából, — és b) ugyanczen belső erőnek könnyen vagy nehezen kielégíthető és szüntelenül gonosztételre ingerlő természetéből lehet meghatározni. — A' büntettre fordított belső erőnek ezen természetét a' büntevőnek előbbi élete és a' büntett végrehajtásának módja árulja el; annak a' kérdéses büntettben részt vevő hathatóságát 's munkásságát pedig az akarat elhatározására nézve ugyan a' büntettnek nagyobb vagy kisebb megfontolásából, többé vagy kevésbé világos belátásából, a' visszatartó okoknak mennyiségéből, a' végrehajtásra nézve

pedig az elhárítandó akadályoknak nagyságából és sokaságából, 's az indulatoknak és külső indító okoknak hathatósá vagy gyengébb ösztönzéséből ítélhetjük el **). — A' mi pedig az álnokságnak és vétkességnek különféle neveit illeti: az álnokságot *egyenestre* (dolus directus), ha a' büntevő azon büntettet tevő magának czélul, melly tételéből következett, és *nem-egyenestre* (dolus indirectus) 's a' tetteből magából érthetőre, ha nem azt tette czélul, hanem egy más büntettet, mellynek végrehajtására mindazonáltal olytén tetteket fordított, mellyekről előre belátta, hogy azokból amannak is lehetséges vagy épen szükséges következnie. Hogy ezen úgynevezett nem-egyenest álnokság is valóban akaratbeli gáncs vagyis valóságos álnokság, onnan tetszik ki: mert ilyen esetben az értelem a' törvénytartásra szükséges munkálkodását megtette, következőleg a' törvényt sértés nem annak, hanem az akaratnak gáncsából történt; ide járulván az is, hogy a' ki az általa belátott hathatóságu okot használni akarta, annak az ugyanazon oknak szükséges okozatát lehetetlen nem akarnia ***). — Az egyenes álnokság továbbá, a' mint a' büntetlnek czélültétele vagy a' sértő tett előtt vagy azalatt történt, úgy *tett előtt* (antecedens) és *tett-alatt* (concomitans); a' mint pedig vagy valamelly bizonyos büntett vagy a' tételből következhető többféle büntettek közül határozatlanul akármelylek tételre czélul: úgy *határozott és határozatlan* álnokságra (dolus determinatus et indeterminatus) szokott osztatni. — A' vétkességnek pedig két nemét különböztetik meg a' fenytő törvénynek írói: a' puszta vétkességet (culpa simplex) és az álnokság-határozta vétkességet (culpa dolo determinata). Álnoksággal vegyes vagyis álnokság-határozta vétkességnek mondatik, midőn a' törvényt sértő valamelly bizonybüntettet czélul tevén, azt olyan tettekkel hajtja véghez, mellyekről, ha hathatóságukat gondolóra vette volna, álláthatá, hogy belőlök azon büntett is szülemelhetik, a' melly valóban rájuk következett †). A' puszta vétkesség pedig az értelmünk törvénytartásra szükséges munkásságának minden büntett czélültétele nélkül történt elmulasztásában áll. — Jogbeli fogantatásokra nézve az álnokság a' vétkességtől, és az álnokságnak vagy vétkességnek különféle nevei egymás közt abban különböznek: hogy az ész használásának nagyobb visszaélése miatt a' gáncsú tulajdonításnak mennyiségére nézve az álnokság a' vétkességet, az álnokság-határozta vétkesség a' puszta vét-

kességet, a' különbféle álnokságok közt az egyenes a' nem-
egyenest, és az egyenes álnokságok közt a' tettet megelőző
a' tett-alattit felülmulja. — A' mi végre a' határozott és ha-
tározatlan álnokságot e' részben illeti: ha a' határozás nélkül
czélul tett több büntettek közül a' súlyosabbik létesült, az
nagyobb gáncsúl nem tulajdoníthatik ugyan, mintha ugyanaz
meghatározott álnoksággal követtetelt volna el; de, ha a'
csekélyebbik jött volna létre, az az akaratnak nagyobb rom-
lottsága miatt nagyobb gáncsúl tulajdoníthatnék, mintha
ugyanaz meghatározott álnoksággal tétetelt volna.

3-szor. A' sértés foganatját tekintve, vagy *teljesedésbe-
ment* 's végrehajtott vagy *teljesedés nélkül maradt* büntett (*de-
lictum consummatum et non consummatum*). Teljesedésbe-
mentnek mondatik valamely büntett, ha az annak létesítésére
fordított cselekvésekre az a' foganat, melly azon bizonyos
büntettet tárgyilag tökéletessé teszi, már valósággal bekö-
vetkezett, vagy legalább annak elkerülhetlenül bekövet-
keznie kell *****). — A' teljesedés nélkül maradt büntett,
vagyis a' büntéti törekvés (*conatus delinquendi*) pedig a'
büntett létesítésére fordított, de mégis tökéletes tettebeli lé-
telt nem szerzett cselekvényekben áll. A' büntéti törekvés-
nek különbféle fokozatai lehetnek. Némelyek azt *távol* és
közeltjáró törekvésre (*conatus remotus et proximus*) osztják,
's amazt készületnél megállt 's kísérlt (*delictum attenta-
tum*), emezt fél munkában hagyott 's megkezdett (*delictum in-
choatum*) büntettnek nevezik. Mások ezekhez még egy fo-
kozatot adnak, t. i. a' tökéletes vagyis a' büntettet teljesedésbe
hozható törekvést (*conatus perfectus*), midőn a' bűntevő
maga részéről mindent megtett, a' mi czélzott büntettének
létesítésére szükséges, és azon foganat, mellyben a' bün-
tett tárgyára nézve áll, az ő akaratján kívül történetből vagy
valamely külső ok miatt nem következett be. És ezen törek-
vést *tökéletes büntettnek* (*delictum perfectum*) szokják nevezni;
melly nevezet mindazonáltal, mivelhogy a' büntett tökéle-
tességéhez a' tettek gonoszságán túl azon foganatnak, melly
a' büntettet tárgyilag teszi, megtörtént bekövetkezése is
megkívántató, a' szóban forgó képzetet pontosan meghatá-
rozva ki nem ejti; melly oknál fogva én azt inkább *alanyilag*
vagyis törekvésre nézve *teljes büntettnek* (*delictum subiec-
tive completum*) fogom nevezni. — Jogbeli foganatjokra
nézve a' büntettnek itt érdekelt módolatai abban különböz-
nek egymástól, hogy jogainknak lépcsőnként növekedő ve-

50 I. Könyv. Büntettek és bünt. I. r. Általánosan.

szedelme miatt, mely a' polgári társaság büntető hatalmának egyedül szolgál alapúl, a' fél munkában hagyott büntett a' készületnél maradottnál, a' törékvésre nézve teljes a' fél munkában hagyottnál, és végre a' teljesedésbe ment a' törékvésre nézve teljesnél is nagyobb büntetést érdemel.

4-szer. A' büntevő befoghatásának idejére nézve vagy hevenyében vagy idő múlva felfüdüzött büntett (*delictum actuale et flagrans vel non*); a' mint t. i. a' büntevő vagy tetén kapott vagy nem. Jogbeli fogamatjokra nézve abban különböznek: hogy a' tetén kapott büntevőt, ha büntette súlyosabb, nemessége sem óalmazhatván ötlet. ott helyben vagy onnani futtában tüstént akárkinek be szabad fogni; holtlt máskép a' befogást, a' felségsértésnek egyetlen egy gonosztettét kivéve, birtokos nemesekre nézve a' törvényszerű megidézésnek és elmarasztalásnak vagy levelesítésnek leg-súlyosb büntettekben is mindenkor szükség megelőzniök.

5-szor. Az akarat elhatározásának módjára nézve vagy tulajdon indulatból vagy más által rábirt akarattal elkövetett büntett. Jogbeli fogamatjok abban különböz: hogy a' tulajdon indulatból elkövetett büntett az akaratnak nagyobb romlottsága miatt a' más által rábirt akarattal tetetettnél nagyobb gáncsúl tulajdonítottatik. Végre

6-szor. A' büntett szerzőjét tekintve sok büntettek vagy közönségek vagy egyes személyek által, és pedig vagy társakkal vagy társak nélkül követtetnek el. Jogbeli fogamatjokra nézve az közöttök a' különbség, hogy az egyesült erő nagyobb veszélylyel fenyegetvén jogaink bátorságát, a' közönségeknek vagy összeszövetkezett társaságoknak büntetteik súlyosabb büntetést kívánnak egyes személyeknek hasonló büntetteiknél *****).

*) Tudós Vuchetich ur fennemlített munkája 73, és 75-ik lapjain az álnokságnak 's rossz szándéknak és vétkeességnek e' következő ismértéteit a'ja: „Az álnokság, ugymond, az akaratnak olly törvénytelen cselekvésre határozása, melyet ollyannak eléggé elismertünk; a' vétkeesség (*culpa*) pedig az akaratnak olly cselekvésre vagy elmulasztásra határozása, melynek kártékony következményeit a' cselekvő illő szorgalom és észhasználás által előre láthatta, és eltérithette volna.“—Ezen ismértetések szerint, habár szavaikban az enyéimtől különböznek, a' vétkeesség mégis szinte az értelmünk munkásságának hiányán, az álnokság pedig az akaratunk gáncsában fekszik.

**) Az 1791-dik évi országos választmány mind az álnokságnak mind a' vétkeességnek három fokozatát jeleli ki. A' vétkeesség első fokozatának teszi, ha a' cselekvés és fogamatja közt igen homályos volt

I Ért. A' fenyítő büntettekről általánosan. 51

az egybefüggés; másodikkak, ha a' valóban megtörtént sérelem a' cselekvésből könnyen következhetett; harmadikkak, ha a' megtörtént sérelem belőle a' czélul vettnél könnyebben szülemelheték. — Az álnokságra nézve pedig első fokozatúl veszi, ha a' büntett indulatközben 's az elmének felháborodásában tétetett; másodikul, ha a' büntevő, elméje semmi nagyobb habozásban nem lévén, készakarva szegé meg a' törvényt; harmadikul végre, ha büntettől visszatartó több ok jelen volt, és mégis szétéptettek az emberiségnek és polgári szövetségnek kötelekei.

***) Tudós Vuchetich ur munkájának 80-dik lapján a' nem egyenes álnokságot magában ellenkezést foglaló képzetnek állítja azonokból, mert a' törvénytellen ellenkező cselekvénynek czélultétele az álnokságnak lényegéhez tartozik. — Azonban ezen okadása az álnokságnak általa előterjesztett ismertetéséből nem igazolható; mert ez az álnokságnak lényegéhez csak azt kívánja meg, hogy a' cselekvő azon tettet, melyre akarját elhatározá, törvénytellen ellenkezőnek elismerte legyen. Ide járul továbbá még az is: hogy tudós Vuchetich ur munkájának 84-dik lapján az álnokságnak megvallásához elégségesnek mondja, ha a' büntevő elismeri: hogy a' büntettnak elkövetésekor tettének törvénytellenességét teljesen átlátta, és mégis annak végbeviteléhez lépett, habár annak czélultételét nyíltan meg nem vallaná is. — Az mindazáltal igaz, hogy a' nem-egyes álnokságnak azon ismertetése (definitio), — melyet tudós Vuchetich ur előterjeszt, 's melly szerint a' büntevőnek nem csak akkor, ha bizonyos sértésre czélzó tettéből más oly sérelem szülemlett, melyet valóban előre látott, hanem akkor is nem-egyes álnokságtulajdonosítatik, ha abból oly sérelem következett, melyet nekie előre látni csak lehetséges lett volna, — ezen utolsó részére nézve meg nem áll.

****) Tudós Vuchetich ur ugyanazon munkájának 79-dik lapján azon esetet is álnoksággal vegyes vagyis álnokság-határozta vétkeességhez számítja, ha a' büntevő valóban előre látta: hogy tettéből azon másféle sérelem, melly t. i. valóban reá következett, szülemelni fog. — Azonban hogy illy esetben nem vétkeesség, hanem valóságos álnokság forog fenn, az álnokságnak és vétkeességnek mind általán mind Vuchetich ur által előterjesztett ismertetéseikből kitetszik.

*****) Némellyek Vuchetich urral a' büntettnak teljeselettségét nem a' fogamatnak megszülemelésében 's a' sérelem létesültében, hanem a' büntett törvény által kijelelt jegyeinek (notae) 's bélyegeinek megletében helyezik úgy, hogy, ha a' törvény valamelly büntettnak képzetéhez 's azon büntett törvény-meghatározta büntetésének alkalmazásához a' pusztá törekvést elégségesnek rendeli, arra nézve a' büntéti törekvés maga már teljeseletshe ment büntett (delictum consummatum) legyen. — Azonban jóllehet tagadhatlan az, hogy az oly büntettekre nézve a' pusztá törekvés is, habár azt fogamat nem követte, azon büntettnak rendszerü büntetését maga után vonzza; de mindazáltal a' teljeseletshe ment büntett azokban is különbözik a' büntéti törekvéstől, és pedig mind tetteire mind gáncsúl tulajdonosíthatására, sőt többnyire büntetésének keménységére nézve is. Ugyanazért a' világosb értelmesség végett jobb a' büntettnak teljeselettségét általánosan, az olyatán büntettekre nézve is, a' fogamatnak 's a' sérelemnek valóságos megszülemelésében helyezhetetni; az oly büntettet pedig, melyben a' törvény által

52 I. Könyv. Büntettek és bünt. I. r. Általános

kijelölt minden büntetési jegyek 's bélyegek feltaláltatnak, különbség végett inkább tárgyilag teljes büntettnék (delictum obiective completum) nevezni.

*****) Azon kérdésre nézve, hogy mikor lehessen valamelly büntetett közönség büntettének tartani, különbözők a' tudósok véleményeik. Voltak némelyek, kik a' közönség előjáróinak közhatározásából elkövetett büntetett állíták közönség büntettének, de hibásan; mert az előjárók épen ellenkező czélra, t. i. a' büntettek gátlására és megbüntetésére levén a' közönség által rendelve, azon gyanitást, hogy a' közönség előjáróinak rendeltetésekkel csatázó tetteibe beléegyezett legyen, tenni semmiképen nem lehet. Ezen okoskodást gyámolítják hazánk törvényei is, névszerint hármas törvényünk 3-dik részének 20-dik czíme, mely azon esetben, ha a' városi tanács valamelly nemesi igazságos ok nélkül halállal büntetne, csupán az ítéllettelben részt vett város bíróját és esküdt polgárait veti büntetés alá. E' kérdésre nézve kétségen kívül azoknak vélekedése legigazságosb, kik csupán az olly büntetett állítják közönség büntettének, melyben a' közönségnek minden tagjai egyenként megegyeztek. Azonban a' bevett szokás a' közönség tagjai nagyobb részének egyetértésével elkövetett büntetett is közönség büntetteként veszi, és bünteti, a' mint erre hármas törv. 2-dik része 16-dik czimjének 3-dik §-a is tagadhatlan tanuságot nyújt.

27. §. A' büntett szerzőjének ismértetése és különbözése.

Minden büntettnék léte, u. m. okozat, az okának vagyis szerzőjének létre mutat. Háromféle értelemben szokott pedig a' büntettnék szerzője (auctor delicti) vétetni: tágas, szorosb és legszorosb vagyis tulajdon értelemben.

Tágas értelemben büntett szerzőjének neveztetik mindenki, a' ki annak létesítésében szabad cselekvényével részt vett. Ezen értelemben a' főbűntevőnek büntársai és czinkosai is büntett szerzőinek mondhatnak.

Szorosb értelemben büntett szerzőjének szokjuk nevezni azt, ki munkásságának tárgyává egyenesen a' büntetett magát tette. — Ezen értelemben a' büntettnék szerzője elmentételben áll a' büntársakkal (socii delicti) vagyis azokkal, kik munkásságuknak tárgyává nem egyenesen a' büntetett magát, hanem a' büntett szerzője munkásságának elősegítését tevék. — A' büntettnék ezen értelemben vett szerzői, ha többen volnának, büntett közös szerzőinek (coautores delicti) neveztetnek, kik a) egyesülésöknek módjára nézve előre összeszövetkezettek (pactitii) és hevenyében 's történetből egyesültek (fortuito concurrentes), b) részvételeknek különböző fokozatára nézve főbűntevőkre, másrendűekre és egyenlőkre (principales, secundarii, et aequales), végre c) közremunkálkodásuk mineműségére nézve testi erővel és

elmebeli tehetséggel közremunkálókra, vagyis büntett-eszközökre és büntett-eszközöltetökre (*physici et intellectuales*) oszlanak. Az elmebeli közremunkálás mások akaratjának büntettre határozása által meggyen végbe, a' mi háromféleképen történhetik meg: megbízás, ráparancsolás és tanácsadás által; mellyeknek mindazáltal, mivel másképen nem tette ingerlők, hanem csupán azt elősegélők voltak, a' büntétel kezdetét megelőzőknek, és szóval vagy jel által kinyilatkozottaknak kell lenniük. — A' tanácsadás ismét, a' mint vagy csupán bátorításban állott, vagy pedig egyszersmind a' büntett elkövetése alkalmas idejének, helyének és eszközeinek kijelelését is magában foglalta, egyszerűre és körülményesre (*simplex, et speciale*) szokott felosztatni.

A' büntársak is több rendűekre oszlanak, ugymint:

1-szor. Tettelőtti és tett alatti (*antecedentes et concomitantes*) büntársakra, a' mint t. i. vagy tett előtt vagy tett közben nyújtottak segedelmet a' büntett szerzőjének. A' kik későbbben, a' büntetlnek végbevitele után, segédül vannak, például kik a' lopott jószágot elrejtik, a' büntetlnek nyomdokait eltitkolják, 's megsemmisítik, avagy a' büntetvőnek menedékhelyet adnak, mivel az ok idejére nézve okozatánál későbbi nem lehet, a' már elkövetett büntettre nézve büntársaknak nem tartathatnak, hanem egy más különös büntettet követnek el, mellyet büntett-pártolásnak (*delictum fautoratus*) nevezünk.

2-szor. Szövetséges és szövetség nélküli büntársakra (*socii pactitii et non pactitii*); a' mint segedelemadásra magokat vagy előre lekötelezték, vagy nem.

3-szor. Fő- és albüntársakra (*socii principales et minus principales*); a' mint vagy olyan segedelmet nyújtottak, melly nélkül a' büntettet végrehajtani lehetetlen lett volna, vagy pedig csak olyant, melly nélkül is a' büntett szinte végrehajthatott volna.

4-szer. Tettet elősegélő és tettet nem gátló vagyis tényleges és nemleges büntársakra (*socii positivi et negativi*). Azonban mivel a' büntett-gátlást általánosan kötelességgé tevő fenyítő törvényünk nincsen, tett nem gátlás által csak azok válnak büntársakká, kik az elkövetett büntettet meggátlani különös hivataloknál fogva kötelesek voltak.

5-szor. Testi erővel és elmebeli tehetséggel, vagyis

54 I. Könyv. Büntettek és bünt. I. r. Általánosan.

tanácsadással 's biztatással segélő büntársakra (socii physici et intellectuales).

6-szor. Általános ésrészintés büntársakra (socii generales et speciales); a' mint vagy az egész büntettre vagy pedig annak csupán csak egy részére nézve nyújtottak segédelmet *). Végre

Legszorosb vagyis tulajdon értelemben büntett szerzőjének csak az nevezetik, kinek szabad cselekvése a' büntett létének elégséges okát magában foglalja, úgy hogy annak megtétele által a' büntettnek létele már tökéletesen értetik. Ezen értelemben véve a' büntettnek szerzőjét, az is büntársnak mondathatik, ki munkásságának a' büntettet tette ugyan egyenesen tárgyúl, de cselekvéséből magából a' büntettnek léte, 's a' teljes foganat még nem értetik. Innen következik: hogy a' ki valakit megbízás, tanácsadás, 's ráparancsolás által büntettre, p. o. valakinek meggyilkolására, serkentett, legszorosb értelemben azon büntett szerzőjének nem tartathatik; mivel azáltal, hogy valaki másnak valamely büntett elkövetésére tanácsot, megbízást, vagy parancsolatot adott, azon büntett még meg nem létesedett; valamint továbbá az is, hogy az olyan büntettben, melly a' törvény-kijelelte foganat és sérelem valóságos megszülemlésével egyetlenegy tett által leszen tárgyára nézve teljessé, habár többen tették volna is azt egyenesen munkásságuknak tárgyáa, csak az az egyetlenegy, kinek tettét a' sérelem 's a' foganat követte, — p. o. ha a' sebesítés által történt gyilkosságban a' meggyilkolton többen ejtettek volna sebet, csak egyedül az, ki a' halálos sebet, vagy, ha több halálos sebek volnának, ki a' legelsőt ejtette, légyen legszorosb értelemben a' büntettnek, a' gyilkosságnak, szerzője. — Azonban a' büntetteknek különbségéhez képest néha a' tulajdon értelemben vétető büntettszerzők is többen lehetnek, t. i. az olyan több egyes tettekből álló büntettekben, mellyeknek mindegyikében azon büntettnek törvény-megkivánta minden jegyei 's bélegei külön feltalálhatnak; millyenek p. o. a' tolvajlás, rablás, gyűjlogatás, fellázadás stb. — Egyéb-iránt a' büntett szerzőjének ezen értelmét tekintetbe véve a' büntársaknak ismét egy új osztálya szülemlik, melly szerint a' büntársak vagy olyak, kik csupán a' büntett szerzője munkásságának elősegélését tették egyenes munkásságuknak tárgyává: azokat közös célra törő vagy részes büntársaknak, emezeket pedig pusztán segédbüntársaknak lehetne nevezni.

A' büntett szerzőjének ezen harmadik vétele még ugyan egy iróban sem fordul elő; hogy mindazáltal azt nem hasztalanul hoztam napfényre, onnan látszik megigazodni: mert a' büntett legszorosb értelemben vett szerzőjének tette mind jogainkat sértő foganatjára, mind többnyire legalább gáncsúl tulajdoníthatására nézve a' büntett egyéb szerzőinek tettét felülhaladja, és azontul a' törvényszéki divat is, a' mi főképen az egyetlenegy tett által teljesülő büntettekben látható, a' büntettnek csupán csak ezen értelemben vett szerzőjét szokja marasztalni annak rendszeres büntetésébe.

*) A' szorosb értelemben vett büntettszerzőknek és büntársaknak felosztásait bővebben láthatni tudós Egger, Vuchetich és Siebenliszt uraknak fennemlített munkáikban, melyekből azokat nagy részint kölcsönözém.

28. §. A' fenyítő törvényszéki büntetteknek következményeiről általánosan.

Minden fenyítő törvényszéki büntettet általánosan a' fenyítő büntetés, és a' megtéríthető kártokozókat egyszersmind a' kárpótlásnak terhe is követi. Nagy különbség vagyon pedig a' büntetés-kiállítás, és kárpótlás terhének természete között. A' kárpótlás terhe t. i. mivel a' büntetvőnek vagyonát érdeklí, hármas törvényünk 1-ső része 82, és 2-dik része 51-dik czímeinek értelme szerint is, a' büntetvőnek holta után mindenkor örökösire, örökösödésöknek erejéig háromlik; ellenben a' büntetés kiállításának terhe, mennyire a' büntetés egyenesen személyt érdeklő, mind magából a' dolognak természetéből, minthogy a' büntetvőnek képét személyére nézve örököse nem viseli, 's azt, úgymint ártatlant, büntetés alá vetni igazságtalanság volna, mind pedig hazánk törvényeinek, nevezetesen hárm. törv. 2-dik része 51-dik és 60-dik czímeinek, I. Lajos törv. 10-dik 's 19-dik, Korvin Mátyás VI. törv. 56-dik, és II. Ulászló I. törv. 74-dik ágazatainak rendelkezéséből szorosan személyhez ragadó lévén, a' büntetvőnek örökösire át nem száll. Mondám mindazáltal „a' mennyire a' büntetés egyenesen személyt érdeklő;“ mert a' mennyire a' büntetvőnek javaira vonatkozik, azt a' büntetvőnek reájok szállott osztályrészére nézve fenn a' 7-dik §-ban mondottak szerint örökösei is szenvedni kötelesek; a' mint ez hárm. törv. 2-dik része 60-dik és 66-dik czímeinek egybevetéséből, továbbá ugyanazon hárm. törv. 2-dik része 60-dik

56 I. Könyv. Büntettek és bünt. I. r. Átalanosan.

czímének 5-dik, és az 1723-dik törv. 11-dik ágazatának 10-dik és 14-dik pontjaiból is nyilván kitetszik.

MÁSODIK ÉRTEKEZÉS.

A' FENYÍTŐ TÖRVÉNYSZÉKI BÜNTETÉSEKRŐL ÁTALÁNOSAN.

E l s ő s z a k a s z.

A' fenyítő büntetéseknek természeti mivoltáról
és tulajdonairól átalanosan.

29. §. *A' fenyítő büntetésnek ismértetése.*

Fenyítő büntetésen olyan érzéki rosszakat értünk, melyeket törvényeink fenyítő törvényszéki büntettekhez visszatartó ösztönül ragasztottak. — Tudniillik a' fenyítő büntetés czéljának elérésére vagyis az emberi akarat gonosztettektől visszatartóztatására az érzéki rosszak leghatóságosb ösztönök lévén, minden fenyítő büntetésnek szükségképen érzéki rosszban kell állani; melly mindazonáltal hogy különösen fenyítő törvényszéki büntetésnek mondathassék, két feltétel kívántatik meg: először hogy azon büntett, mellyhez ragasztva vagyon, nem akármiféle, hanem nevezetszerint fenyítő törvényszéki büntett legyen; és másodsor, hogy ahhoz hazánknak törvényei által legyen ragasztva. Azon érzéki rosszak, mellyek a' büntettet természet rendje szerint, törvényeinknek rendelése nélkül, követik, például a' lelkiismeretnek furdálatai, a' betegségek, az ellenvédelem által okozott sérelmek, fenyítő büntetéseinknek nevezete alatt nem értetnek; sőt még a' büntett által okozott kár megtérítésének terhe sem tartozik azoknak körébe, e' teher a' fenyítő törvényszéki büntettnak mindennemű törvényszegésekkel közös következménye lévén. Ugyanazért a' mik alább a' fenyítő büntetésekről előfordulnak, azokat csupán csak azon érzéki rosszokról kell érteni, mellyeket törvényeink a' kártérítésnek terhén túl fenyítő törvényszéki büntetteinkhez ragasztottak.

30. §. A' fenyítő büntetésnek célja és a' büntetési jognak alapja.

A' fenyítő büntetéseknek végcéljok jogaink bátorságának fentartásában, közvetlen céljok pedig abban áll, hogy semmi büntett el ne követhessék, vagyis hogy a' törvényhozó ugyan a' büntetésnek előre menő kijelzése által a' büntett-kerülésre ösztönt felállítván, a' bíró pedig ezen ösztönnek a' büntetés végrehajtása által nagyobb hatályosságot szerezvén, hazánk polgárai a' büntettektől visszatartóztatásának. Mert valójában, mivelhogy a' mi már egyszer megtörtént, azt meg nem történné tenni lehetetlen, a' csupa bosszuallás pedig az emberi elmének méltóságával, 's a' természet törvényével meg nem fér, — sem a' törvényszerző, midőn a' büntetést előre kijeleli, sem a' bíró, midőn azt a' büntevő végrehajtja, más cél után okosan nem törekedhetik, mintsem hogy büntettek ne tétessenek, és így a' haza polgárai jogokkal minden sérelemnek félelme nélkül nyugton élhessenek.

A büntetési jognak vagyis a' fenyítő hatalomnak alapját pedig a' polgári társaságnak azon természetéből magából folyó joga teszi, mellynél fogva a' polgári társaság közcélja 's a' jogok bátorsága akadályainak elhárítására minden elkerülhetlenül szükséges, igazságos, és célszerű szereket 's eszközöket használhat.

És ezekből, t. i. a' büntetésnek itt előadott céljából, és a' büntetési jognak 's fenyítő hatalomnak jogalapjából már önkényt folynak a' büntetésnek megkívántató tulajdonai.

31. §. A' büntetéseknek a' büntetés céljából folyó tulajdonai.

A' büntetéseknek itt előadott céljából következik: hogy általánosan a' büntetésnek olyannak, és akkorának kell lennie, melly ösztönül szolgálhasson a' büntettől visszatarthatatásra, és ha ki mégis a' törvényt áthágta volna, annak jobbulását is, vagy a' hol ez vagy már többé nem reményelhető, vagy a' közjónak veszélyeztetése nélkül meg nem kísérelhető, büntetltre tehetetlenné tételét eszközölhesse, vagyis hogy a' büntetésnek minőségére nézve ugyan célszerűnek, mennyiségére nézve pedig elégségesnek kell lennie.

Hogy minőségére nézve célszerű legyen a' büntetés, szükséges: 1) hogy olyasmiben álljon, mit azok, kikre

hatnia kell, valójában rossznak tartanak. — 2) Hogy olly érzéki rosszhat foglaljon magában, melly a' büntetés céljának eszközzésére hatályos 's alkalmas legyen. Melly büntetés-fajok legyenek a' büntevőnek tehetlenné tételére alkalmasak, bővebb kifejtést nem kíván. A' büntettől visszatar-tóztatásnak ösztönéül, és a' büntevő javításnak eszközéül pedig minden kétségen kívül legjobban főleg az ollyan bün-tetésfaj szolgál, melly a' büntettre csábító vélt jóval természetére nézve homlokegyenest ellenkező rosszhat foglal ma-gában, az emberi természetnek az lévén tulajdona, hogy a' mire nagyon vágyódunk, annak ellenkezőjétől leginkább ir-tózzunk. Azonban mivelhogy a' büntettre csábító jóval el-lenkező rosszhat a' közjónak állapota sokszor azon fokra e-melve büntetésül szabni nem enged, melly a' súlyosb bün-tettekben céléréshez szükséges lenne; ide járulván, hogy némelly büntettek a' személyeknek és körülményeknek kü-lönbfeleségéhez képest hol egy hol más okból, némellyek pedig ollyanból is követtetnek el, mellyel ellenkező külön-fajú rosszhat nem ismerünk: illy esetekben szükséges, hogy a' törvényhozó nemzetének érzése módját, hajlamait, és mi-veltségének állapotját fontolóra vegye, és ezekből gondosan kinyomozván, minemű rosszak tegyenek népének akaratjára hatályosb benyomást, az illy rosszakat tegye büntetésének tárgyául. — 3) Hogy a' büntetés hosszúra ingerlő, emberi méltóságot lealacsonyító, 's jó érzést előlő, és szükség nél-kül becstelennítő ne legyen. — 4) Hogy a' büntetés bizonyos 's a' büntevő által ki nem kerülhető legyen, minthogy a' bi-zonytalan rossz a' büntetlenség reményének kecségtetése miatt a' büntevő lelkére elégséges hatást nem tehet. Ahhoz pedig, hogy a' büntetés ezen jelességgel bírjon, nem csak az szükséges: hogy a' törvényhozó a' fenyítő pert olly célirá-nyosan összeszerkeztesse, hogy a' már kézrekerült büntevő érdemlett büntetését el ne kerülhesse, hanem egyszersmind az is megkívántatik: hogy a' büntevőknek felfödözésökre nézve olly helyes rendeleteket tegyen, mellyeknél fogva le-hetlen légyen annak, a' ki bűnhődött, rejtve maradni, 's bi-rójának kezei közé nem kerülni. — Ha a' törvényhozó ezen jelességet büntetéseinek megszerzi, lágyabb fenyítéssel is czélt ér; ellenben annak hiányát semminemű keménységgel ki nem pótolja. — 5) Hogy a' büntetés a' büntettet, mennyi-re az igazság-szolgáltatás lényege megengedi, mennél előbb, 's mintegy nyomon kövesse; minthogy máskép a' rosszra-

hajlók azt vélve, hogy a' bűntevőt vagy felfödözni 's kézre keríteni, vagy pedig büntettéről meggyőzni nem lehetett, a' büntetlenség reménye miatt a' törvény fenyegetésében a' büntettektől megtartóztatásra elégséges ösztönt nem talál-
nak. Ide járul továbbá az is, hogy a' hosszú per és tömlöcz-
nek senyve által a' fenyítő nyomozás alatt lévő egyén igaz-
ságtalan sérelmet szenved, és pedig nem csak az ártatlan,
kinek minden büntetéstől mentnek kellene lennie, hanem a'
valójában vétkes is olly esetekben, midőn az eltűrt tömlöczőt
büntetésébe beszámítani nem lehet. A' törvényszerzőnek te-
hát a' fenyítő pert úgy szükség szabályozni: hogy az sem
üres véd 's felesleges szertartások, sem a' bírónak akár ked-
vezése, akár restsége által kelleténél tovább ne húzathassék.
— 6) Hogy a' büntetésnek végrehajtása, — kivéve ha vagy
a' bűntevőnek jobbulása, midőn a' közös tekintetből ez in-
kább mint a' visszaretentő példaadás czéloztatik, vagy a'
polgári társaság érdeke mást kívánna, — nyilvánosan tör-
ténjék, a' titokban történő végrehajtások a' törvény szente-
sítésének (sanctio) hatályát a' rosszrahajlók előtt nem erő-
síthetvén, hanem inkább, mivel gyarlóságuknál fogva hajlan-
dók a' bűntevőt, ha annak megtörtént büntetéséről teljesen
meggyőzve nincsenek, megmenekültnek tartani, azt nem ke-
véssé csökkentvén.

Hogy pedig mennyiségére nézve elégséges legyen a'
törvény által valamelly büntettre szabandó büntetés, annak
meghatározásában a' törvényhozónak többekre kell ügyelnie.
Jelesen: 1) Mindenek előtt szemügyre kell vennie azon ve-
szélyt, mellyel a' polgári társaságot s a' jogok bátorságát fe-
nyegeti azon büntett, mellyre büntetést szabni szándékozik;
mert a' polgári társaságnak közjava és boldogsága kívánja:
hogy annál bizonyosabban megelőztessék a' büntett, követ-
kezőleg arra nézve hatályosb visszatartó ösztön használtas-
sék, 's reá annál nagyobb büntetés szabassék, minél mélyebb
's gyógyulhatatlanabb sebet ejtene az a' polgári társaságon,
's a' hazapolgároknak köz vagy magános boldogságán. A' fe-
nyegetődző veszedelemnek nagyságát pedig a' sérelem tár-
gyának és fontosságának nagyságából, és a' gonosztevő mun-
kásságának a' sérelem létesítésébeni előhaladásából lehet
meghatározni; tudniillik: a) mennél nagyobb fontosságu, vagy
kevesebb helyreállítható jog, 's mennél nagyobb számú jo-
gok sérletnek meg a' büntett által; — b) mennél mélyebb sé-
relem történik általa valamelly jogon, — és c) mennél köze-

Iebb összefüggése vagyon a' büntevő munkásságának a' sérelem valóságos megszülemelésével: annál veszedelmesb az elkövetett büntétel a' polgári társaságra 's polgárainak jogaira nézve. És innen már következik, hogy azon büntettek, melyek az egész polgári társaságnak épületét megrázkódtatják, és annak szövetségét egyszerre szétszakasztják, p. o. a' felségsértésre, legnagyobb büntetéseknek szabni szükséges, 's hogy átalánosan minden törvényszegésekben a' teljesedésbe ment büntett büntetésének súlyosbnak kell lennie, mintsem a' teljesedés nélkül maradotténak stb. Továbbá 2) szükséges mind azokat legnagyobb szorgalommal megfontolni, a' mik azon büntettre nézve csábításul szolgálhatnak; millyenek a' büntettnék elkövetéséből háromolható haszon, a' büntett végrehajtásának vagy eltitkolásának könnyűsége, 's felfödözhetésének nehézsége, a' népnek természeti mivolta, vérmérséklete, és onnan valamelly büntettnék nemére szülemlett hajlama; mert az egyéb szükséges tekinteteknek egyenlőségében mennél számosabbak és hathatósabak az ilyen csábító okok, annál nagyobbban szükség lennie az ellenkező visszatartó ösztön és büntetés mennyiségének is. Végre 3) tekintetbe kell vennie azon népnek, melyre törvényt szab, minden olyan külön tulajdonait, melyek a' büntetésnek fogamatosságát vagy elősegélik, vagy hátráltatják; millyenek az országlásnak módja, a' nép erkölcsi műveltségének állapota, a' büntett elkövetésében részt vett álnokságnak vagy vétkekességnek lépcsője; mert a' többi tekintetek egyenlők lévén, mennél lágyabb az országlásnak módja, mennél nagyobb a' népnek erkölcsi műveltsége, és mennél kisebb a' büntetésben részt vett álnokságnak vagy vétkekességnek mennyisége, annál csekélyebb büntetés kívánt fogamatot szül.

32. §. *A' büntetéseknek a' büntetési jog alapjából, és onnan érthető kórlátaiból folyó tulajdonai és kellekei.*

A' büntetéseknek a' büntetési jog vagy fenyítő hatalom jog-alapjából és onnan érthető kórlátaiból folyó tulajdonai 's kellekei pedig e' következők: 1) Hogy igazságos vagy is olyan legyen, melly az ész jogával, a' természeti igazsággal, ne ellenkezzék, 's a' büntettnék mértékét túl ne haladja, minthogy a' természet 's ész örök törvényével semmi emberi hatalom-hozta törvénynek ellenkezni nem szabad. 2) Hogy czélszerűtlen ne légyen, mivel a' büntetési jog a' polgári

társaságot czélja elérése végett illetvén, annak czélelleszen eszközök 's büntetések használására joga nem lehet. 3) Hogy jogaink bátorságosítására elkerülhetlenül szükséges, következöleg a' büntetthez arányzott legyen; mert a' büntetési jog az eszközöknek czélelésre szüségességen alapulván, a' polgári közhatalom csak olly büntetésekkel élésre van feljogosítva, mellyek a' polgári társaság czéljának 's a' jogok bátorságának biztosítására elkerülhetlenül szükségesek. A' czéleléshez elkerülhetlenül szükségesnél súlyosb, 's a' büntetthez aránytalan büntetés által tehát a' polgári társaság 's a' törvényhozó hatalom hatalmának korlátait túlhágja, 's jogsértövé lesz. De nem is tanácsos a' közhatalomnak szükségtelen, 's a' büntetthez aránytalan büntetéssel élni; részint mivel a' mértéket túlhaladó büntetés által a' fenyíték alá vetett személy ugyan szánakodásnak tárgyává, a' törvényszerző pedig gyűlöletessé válik, részint mivel a' kegyetlen büntetések által a' népnek erkölcsi érzése lassan lassan annyira elkeményül, 's annyira eltompúl, hogy a' büntetés reája csekélyebb benyomást teszen, mintsem a' polgári társaságnak közjava kívánná. Ide járúl végre még az is, hogy, ha kisebb büntettek nagyobbakkal egyenlő büntetések alá vetetnek, az illyen fonák rendelésnek azon szomorú következése leend, hogy a' bűntevők több egynemű büntettek közül mindenkor a' legsúlyosbikat fogják elkövetni, — az nekik egyenlő veszély mellett nagyobb hasznót, néha hihetöb rejtve maradhatást is ígervén; így például ha a' rablásnak és latorlásnak egyenlő leszen büntetése, bizonyára az, ki az utazót vagyonától ezután megfosztja, életének sem fog soha megkegyelmezni, annak meggyilkolása által személye feladójától megmenekülhetvén.

33. §. A' fenyítő büntetéseknek felosztásai.

A' fenyítő büntetések felosztatnak: 1) Törvénybeli vagyis mindenképen meghatározott büntetésekre (poenae legitimae), mellyeknek mind minőségét, mind mennyiségét a' törvény maga meghatározta, és bírói mérséklésre hagyottakra vagyis határozatlanokra (poenae arbitrarie), mellyek minőségének, vagy legalább mennyiségének meghatározását törvényeink a' bíróra bízták. — 2) Rendszerű büntetésekre (poenae ordinariae), mellyek a' mind gonoszságukra, mind tettökre nézve tökéletes büntetteket, és rendkívüliekre

(poenae extraordinariae), mellyek a' vagy gonoszságukra, vagy tettükre nézve fogyatkozó büntetteket követik.

Némelylek azon okból, mivel hazánkban a' törvénybeli büntetés mind rendszerű, a' rendkívüli pedig mind bírói mérséklésre hagyott büntetés, a' törvénybeli büntetéseket a' rendszerűekkel, és ismét a' bírói mérséklésre hagyottakat a' rendkívüliekkel egyértelműek gyanánt veszik. De hibásan; mert, a' mint ismertetéseikből kitetszik, a' rendkívüli büntetések törvénybeliek vagyis mindenkép meghatározottak is lehetnek, és valóban a' pontosabb szerkezetű fenyítő törvénykönyvekben meg is vannak mindenkép határozva. Továbbá mivel hazánkban a' törvénybeli rendszerű büntetések majd mind fejvesztéségből állanak, törvényszékeinknél szokás a' rendszerű büntetésen csupán a' főbenjáró büntetést is érteni *).

*) Mivel annál jobban díszlik a' polgári szabadság, mennél szorosabb 's meghatározottabb a' bírói kényszer köre, világos dolog az: hogy, a' hol határozatlan 's bírói mérséklésre hagyott büntetések divatban vannak, ott igen gyenge lábon áll a' polgári szabadság. — A' melly törvényhozónak tehát szíven fekszik a' polgári szabadság fenntartása, azon kell törekednie: hogy a' fenyítő törvénykönyvből mindennemű határozatlan büntetéseket száműzvé, nem csak a' büntetteknek minden fajtájára, hanem a' büntett mind gonoszság-, mind tettebeli tökéletességének mindegyik fokozatára mindenkép meghatározott büntetést szabjon.

34. §. Kiket lehesen átalánosan büntetni és kiket nem?

Mivel egy részről ugyan semmi büntetés, már képzeletnél fogva előre menő büntett nélkül nem érthető, más részről pedig minden büntetésnek, hogy foganatos legyen, büntettet bizonyosan követnie kell, világos a' következés: hogy valamint senkit büntetés alá vetni nem lehet, ha büntettet el nem követett, úgy ellenben mindazokat nem csak meg lehet, hanem meg is kell büntetni, kik magokat valamely büntettel megfertőztették.

Ezen sarkigazságokból több másod rendbeli igazságok folynak. Jelesül

Az első sarkigazságból foly: 1) Hogy a' kik józan észszel nem bírnak, például a' csecsemők és bolondok, habár valamely fenyítő törvénnyel ellenkező tettet elkövettek, tettök büntett nem lévén, minden büntetéstől mentek. — 2) Hogy a' kik le nem győzhető testi erőszak által kényszerítve, vagy teljesen elkábító félelemtől meglepetve, vagy mély

álomba merülve, kivéve ha ezek álmokban elkövetett tetteiket előre láthatták volna, valamint szinte a' kik akaratjoknak nem tulajdonítható teljes részszegségekből, vagy el nem há-
rítható, akár törvényt, akár tettet érdeklő, tudatlanságukban, vagy tévelyedésekben, vagy végre szabad elhatározást kizá-
ró cselekedeteik által szegtek meg valamely fenyítő tör-
vényt, tetteik hasonlóképen a' szabadságnak teljes kirekesz-
tése miatt büntettek nem lévén, semmi büntetés alá nem vet-
tethetnek. — 3) Hogy a' bűntevőnek szülői, gyermekei, 's
testvérei annak olyan büntetéseért, melyben semmi részt sem
vevének, sem személyeikben, sem tulajdon jószág-részeikben
büntetésre nem vonathatnak, úgy hogy a' törvényben köz-
mondássá vált, hogy a' büntett büntetésével együtt a' bűnte-
vőnek csontjaihoz ragad. Ezt valamint a' józan elme sugalja,
úgy hazánk törvényei is, nevezetszerint hármass törvényünk
2-dik részének 51-dik és 60-dik címjei, I. Lajos törvényé-
nek 10-dik és 19-dik, Korvin Mátyás 6-dik törv. 56-dik és II.
Vlászló 1-ső törv. 74-dik ágazataik nyilván parancsolják. —
4) Hogy a' büntetésnek kiállása által a' büntett eltörülttven,
a' bűntevő ugyanazon gonosztetteért, melynek büntetését
egyszer már kiállotta, többé büntetésre nem vonathatik, a'
büntetlhez mért büntetésnek teljesítésbe vétele által a' fenyi-
tő igazságnak célja el lévén érve, a' másodszori büntetés
szükségtelen, vagyis a' mint mondani szokás: fenyítő bírói
kegyetlenség (*crudelitas criminalis*) lenne. Mondám mindazon-
által „ha büntettének büntetését már kiállotta“; mert ha né-
melly szükséges körülményeknek ki nem nyomozhatása vagy
teljes bebizonyításnak hiányzása miatt a' bűntevő lágyabb
büntetés alá vettetett volna, mintsem büntette megkívánta
vala, semmi sem ellenzi azt: hogy későbbben a' rejtve maradt
körülmények kinyomoztatván vagy a' büntettnek valósága új
bizonyítmányok által teljes napfényre jöven, ugyanazon bűn-
teteért pótló büntetés alá vettessék.

A' második sarkigazságból pedig foly: 1) Hogy nem
csak azokat, kik való 's teljes és egyszersmind álnok gonosz-
tettel követtek el, hanem azokat is, kik vétkeiségből, vagy
gyarlóságból bűnhődtek, szükség legyen büntetés alá vetni.
— 2) Hogy mindazokat, kik a' büntett elkövetéséhez járul-
tak, akár tett előtt, akár tett közben, továbbá akár szerző-
ként akár büntársként járultak ahhoz, részvételöknek mérté-
ke szerint meg kellessék büntetni, következőleg a' törvény
ezen szabályának „a' tettnek közös szerzői közül egyik ele-

64 I. Könyv. Büntettek és bünt. I. r. Általánosan.

get tévén a' többiek megmenekülnek", egyedül csak a' kár-
lérítésre, nem pedig a' fenyítő büntetésre nézve legyen he-
lye. — 3) Hogy a' bíró egész közönségeket is, ha bün-
hődtek, érdemlett büntetés alá vethet, 's az alá vetni köte-
les, megtartva mindazonáltal a' nagyobb és kisebb vétkesek
között az igazságos mértéket, és ha kik tagjaik közül ártat-
lanok volnának, azokat mind a' természeti igazságnak kívá-
natához mind hármias törvényünk 2-dik része 16-diki címé-
nek értelméhez képest minden őket külön érdeklő büntetés
alól felmentve. Azonban, ha igen nagy volna a' bűntevőknek
száma, mivel a' kimért teljes súlyosb büntetésnek mindnyá-
jokon teendő végrehajtása által a' polgári társaság nagyobb
kárt szenvedne, mintsem annak közjava megengedi, de azon-
túl a' büntetés céljának elérésére sem szükséges, hogy
mindnyájan a' büntetésnek teljes terhe alá veltessenek; an-
nak, ki a' polgári társaságban életkegyelmező hatalommal
bír, következőleg édes hazánkban a' királyi felségnek tiszt-
jében áll, a' törvénynek szigorát kegyelme által úgy mérsé-
kelni: hogy a' büntetésnek teljes súlya a' gonosztettnek né-
hány főszerzőit érvén, a' sokaságra egyedül csak annak el-
rettentő példája terjedjen. — 4) Hogy, ha ki több bün-
tetett követett el, mindegyikének különkülön büntetésébe kel-
lessék ötöt marasztalni. Mondám mégis „szabályként," mert,
ha azon több büntettek mind súlyosabbak lévén egy perrel
bosszúltatnának, részint mivel több főbenjáró büntetéseket
ugyan a' bűntevőn végrehajtani sem lehetne, más súlyosb
büntetések pedig egymásra halmozatva könnyen főbenjáró
büntetéssé válnának, részint mivel egyetlenegy súlyosb
büntetés is elégséges a' fenyíték céljainak elérésére, az az
általános szabály jött divatba: hogy több súlyos gonosztet-
teknek egybegyűltében a' nagyobb büntetés elnyeli a' kiseb-
bel; melly szabály mindazáltal a' súlyosb büntetést a' kör-
nyülállásokhoz képest megkeményebbíttetni nem tilalmazza.

*35. §. Millyen büntettekben, és kikre nézve lehet általánosan he-
lye a' törvénybeli büntetésnek?*

Midőn a' törvényszerző valamelly büntetlnek bünteté-
sét mindenkép meghatározta, az embert nem rendkívüli ál-
lapotjában hanem a' rendszerintiben tekintette; mivel tehát
az embernek rendszerinti állapota az, mellyben teljes lelki
szabadsággal bír, az akaratja szabadságának megcsonkúlt-

sága pedig csak rendkívüli állapotjához tartozik: önkényt érthető, hogy a' törvényhozó, midőn valamelly tettek büntetését törvénye által mindenkép meghatározta, azt úgy, mint teljesen szabad akaratától függő tettet, tekintette. Innen már nyilván foly: hogy a' bíró, úgymint a' törvény rendeletének pusztán végrehajtója, a' mindenkép meghatározott vagyis úgy nevezett törvénybeli büntetést csupán a' való, 's teljes szabadsággal elkövetett büntettekben, következőleg csupán az akaratnak teljes szabadságával bűnhődött bűntetők ellen használhatja, 's az alá a' megcsonkult szabadsággal bűnhődőket soha sem vetheti.

A' mi pedig különösen a' törvénybeli rendszerű büntetést illeti, mivelhogy a' törvénybeli rendszerű büntetés, képzetnél fogva, mind alanyilag mind tárgyilag, vagyis mind gonoszságára mind tettére nézve tökéletes büntettet feltételez, a' büntetnek tökéletességéhez pedig gonoszságára nézve ugyan a' törvényszegő egyén akaratjának teljes szabadságán túl az álnokság is, tettére nézve pedig a' büntetnek tárgybeli teljessége szükséges, önkényt következik: hogy a' törvénybeli rendszerű büntetéssel a' bíró csupán csak a' valóságos, álnok, és tettére nézve teljes *) büntetben, és az ilyenben is, a' dolognak természetét magát tekintve, következőleg ha a' törvény nyilván szavakkal mást nem rendel, egyedül csak a' büntetnek legszorosb értelemben vétető szerzője ellen élhet. Mondám „egyedül a' büntetnek legszorosb értelemben vett szerzője ellen,“ mert csak ennek tettéből érthető lévén a' büntetnek teljes megléte, egyedül csak ennek tette lehet valóságos, álnok, és egyszersmind tárgyára nézve teljes, vagyis mind gonoszságára mind tettére nézve tökéletes büntett. És valóban a' törvénybeli rendszerű büntetésnek a' büntett legszorosb vétető szerzőjén egyedül történt végrehajtása által már elvagygon a' büntetésnek és a' hosszuló igazságnak célja érve; sőt, mivel a' törvény egy büntettért csak egy rendszerű büntetést rendelt, a' rendszerű büntetésnek ugyanazon egyetlen büntettért történő többszörözése a' törvényszerzőnek számdékával sem látszik megegyezni. Innen következik: hogy a' dolognak természetét magát tekintve a' bíró azt, ki másnak akaratját tanácsadással, megbízással, vagy ráparancsolással valamelly bizonyos büntételre felébresztette, 's reá vette, ha ez szabad tette által azon büntettét valóban létre hozta is, annak törvénybeli rendszerű büntetése alá nem vetheti; mert

66 I. Könyv. Büntettek és bünt. I. r. Általánosan.

habár a' tanács-, megbízás-, vagy parancsolat-adónak tette valóságos és álnok gonosztett is, tárgyra 's a' tényre nézve teljes gonosztettnek mindazáltal nem mondhatik. És valójában a' büntettre ébresztő egyén, csupán csak a' büntett lehetőségének, nem pedig valóságos létének eszközlő oka lévén, azzal, ki az ő kötelező erővel nem bíró tanácsát, megbízását, vagy parancsolatát követve a' büntettet szabad tette által létre hozta, azon büntett egyenlő okának nem tartathatik, következőleg vele egyenlő büntetést általánosan nem érdemel. Ide járul továbbá még az is, hogy a' büntettre ingerlő egyén tettének gáncsúl tulajdoníthatása a' teljesedésbe ment büntettségben soha nagyobb nem lévén, mint a' fél munkában vagy pusztá készületnél hagyottban, és a' büntettnek a' megtett ébresztés után következett létre jövedele vagy nem-jövedele nem pusztá esettől, hanem egy szabad oknak oda járult munkásságától függvén, a' dolognak természetéből magából elégséges okát adni nem lehet, miért kellessék őtet akkor sokkal súlyosabb büntetés alá vetni, ha a' gonosztettre általa felébresztett egyén azt szabad akaratjától függő tette által teljesedésre vitte, mintsem ha azt félben hagyta, vagy talán a' parancsolatot 's tanácsot egészen megvetette.

*) Mivel a' büntett teljesedésbe menetel vagyis a' sérelem valóságos megszülemlése által léssen rendszerint tárgyra, vagyis a' tényre nézve teljessé, önmagától értetik: hogy a' törvénybeli rendszerű büntetésnek szabályként csak a' teljesedésbe ment büntettekben légyen helye, a' teljesedésbe nem-mentekben pedig csupán csak akkor, midőn a' törvény nyilván kijelenti, hogy a' büntettnek tárgybeli teljességéhez a' büntettre törekedés maga is már elégséges.

36. §. A' bírónak tisztje a' törvénybeli büntetésnek büntetthez alkalmazása körül.

A' törvény által mindenkép meghatározott vagyis az úgynevezett törvénybeli büntetésnek büntetthez alkalmazása körül e' következőkben áll a' bírónak tisztje:

1-ször. Hogy a' kérdésben forgó büntett mind gonoszság mind ténybeli tökéletességének fokozatát pontosan kinyomozza, vagyis teljes világosságra hozza: valljon a' bosszúlás alá vett büntett ténybeli tökéletességére nézve ugyan készületnél megállt, fél munkában hagyott, törekedésre nézve teljes, vagy teljesedésbe ment, gonoszságbeli tökéletességére nézve pedig álnok vagy vétkecs, és névszerint az ál-

nokságnak vagy vétkeiségnek melyik fokozatán álló büntett légyen?

2-szor. Hogy a' büntetlnek kinyomozott fokozatára az arra rendelt törvénybeli büntetést úgy alkalmazza, a' mint a' törvény azt mindenkép meghatározta, 's azon semmi változtatást ne tegyen; mert ő a' törvénynek egyedül csak végrehajtója, nem mérséklője. Vannak mindazáltal ezen átalános szabálynak kivételei is, t. i. ha a' törvény valamely büntetlre többféle büntetést felválthatólag rendelt, vagy ha a' törvénybeli büntetéssel különös körülmények miatt élni nem lehet; mert ilyenkor a' bíró, az első esetben ugyanazon többféle büntetések közül böcs belátása szerint választhat, a' másodikban pedig a' törvénybeli büntetést más egyenlő, hasonlóképen célirányos büntetésre változtathatja. A' törvénybeli büntetésnek más okoknál fogvásti megváltoztatása mindazáltal nem a' bíróé, hanem azt, ki a' kegyelmező-hatalommal él, a' királyi felséget, illeti.

3-szor. Hogy a' törvénybeli rendszerű büntetésbe, kivéve ha a' törvény világosan mást rendelne, csupán csak a' büntetlnek legszorosb értelemben vett szerzőjét marasztalja, és ezt is csak akkor, ha tette valóságos és álnok büntett. Végre

4-szer. Hogy a' büntetlnek törvénybeli mind rendszerű, mind rendkívüli büntetése a' szorosb értelemben vett büntetl-szerzőkre lévén rendelve, a' csupán segédbüntársakat a' kérdésben forgó büntetlnek magának törvénybeli büntetésébe ne marasztalja, hanem ha törvénybeli különös büntetésök nem volna, reájok bűnök nagyságához mérséklett fenyítéket tulajdon böcs belátása szerint rendeljen.

Egyébiránt itten még két kérdés támadhat: a) Valljon a' bíró azon esetben, ha a' törvény több fokozatu büntetést rendelt, a' büntetésnek valamelyik fokozatát átugorhatja-e? és b) ha a' büntetlnek elkövetésekor keletben volt törvénybeli büntetését a' törvényszerző időközben megváltoztatta: melyik büntetés alá kellessék azon büntetlnek szerzőjét vetni? — Az első kérdésre nézve azt tartom, hogy a' bíró a' több fokozatu büntetésnek semminemű fokozatát át nem ugorhatja, és pedig még akkor sem, ha a' büntevő a' büntetésnek valamelyik fokozatába már egyszer el volt marasztalva, és az alól csupán a' felségnek közbejött kegyelme által mentetett fel; mert az alsóbb fokozati büntetésnek tetleges végrehajtása, a' törvényszerzőnek ítélte szerint is, elégséges lévén a' büntetés céljának eszközzésére, míglen az a' bün-

68 I. Könyv. Büntettek és bünt. I. r. Általánosan.

tevőn végre nem hajtattott, a' felsőbb fokozati büntetés mindaddig szükségtelen, — következőleg feltenni nem lehet, hogy a' törvényszerző annak végrehajtását mindaddig akarná. — A' másik kérdésre nézve pedig úgy látszik, hogy a' büntett szerzőjét minden esetben a' lágyabbik büntetés alá kell vetni; mert a' keményebbikkel élni azon esetben ugyan, midőn a' büntett elkövetésekor lágyabb büntetés volt keletben. igazságtalanság; az ellenkezőben pedig, a' törvényszerzőnek újabb véleménye szerint czélelésre a' későbbi lágyabb fenyték is elégséges lévén, szükségtelen keménység volna.

37. §. *A' bírónak tisztje a' határozatlan, vagyis birói mérséklésre hagyott büntetésnek büntetthez alkalmazása körül.*

A' határozatlan vagyis birói mérséklésre hagyott büntetésnek büntetthez alkalmazásában a' bírónak tisztjéhez tartozik:

1-ször. Hogy a' büntetésnek e' nemével csak akkor éljen, ha a' kérdésben forgó büntetltre, vagy annak azon fokozatára sem a' törvény mindenkép meghatározott büntetést nem szabott, sem semminemű törvénybeli büntetést helyes magyarázat által reá kiterjeszteni nem lehet; mert a' bíró a' törvénynek rendeletét mindaddig teljesíteni köteles, míglen azt akármiképen kinyomozni lehetséges.

2-szor. Hogy a' büntetés mennyiségének, és ha minősége sem volna törvény által kijelelve, minőségének is, meghatározásában mind azon szabályokat pontosan megtartsa, melyek e' tekintetből a' törvényszerzőre nézve fenn (31. §.) elő vannak adva; minthogy a' határozatlan büntetésekben nem csak a' büntett tökéletessége fokozatának kinyomozása, hanem a' büntetés mennyiségének, és többnyire minőségének meghatározása is a' bírónak tisztjéhez tartozván, ezekre nézve nem csupán bírónak tisztjét viseli, hanem egyszersmind a' törvényszerzőnek hivatalát is pótolja. — Azonban a' határozatlan büntetés mennyiségének és minőségének mérséklésében sokkal szűkebb határok közé vagyon szorítva a' bírónak, mintsem a' törvényszerzőnek magának hatalma, nevezet szerint: — a) A' bíró mérséklését főbenjáró büntetésre ki nem terjesztheti; részint mivel a' törvényhozóról kétség esetében feltenni nem lehet, hogy az élet és halál felett rendelkezhető hatalmát, melyből a' halálbüntetés egyenesen foly, a' bíróval közleni akarta légyen, részint mivel már az

által, hogy valamelly büntettnék büntetését bírói mérséklésre hagyta, nyilvános jelet adá annak, hogy azon büntettnékben a' halálbüntetést szükségtelennek ítélte. És ezen szabály csak azon egyetlen egy esetben szenved kivételt, ha a' törvény világos szavakkal meghatalmazta a' bírót, hogy bizonyos büntettnékben a' körülmények mivoltához képest mérséklését halálbüntetésre is kiterjeszthesse. Ezen kivételre névszerint példát szolgáltat 1723-diki törvényünk 11-dik ágazata a' szülőverés büntettére nézve. — b) A' törvényszerző tisztjét pótoló bíró egyedül csak azon büntetés-nemekkel és fajokkal élhet, mellyek országunkban már keletben vannak; mert a' törvényszerző előtt legjobban tudva lévén nemzetünknek erkölce, érzelmi módja, 's míveltsége, valamint a' büntetéseknek nálunk szokásban lévő nemei és fajai legczélirányosabbnak, úgy ellenben azoknak idegen és szokatlan fajtái nem ok nélkül czéliránytalanoknak tartatnak.

Második szakasz.

A' fenyítő büntetéseknek neveiről és fajtáiról.

38. §. A' fenyítő büntetéseknek nemei.

Azon érzéki rosszak, mellyeket a' törvényhozó hatalom fenyítékül rendelni szokott, a' hazapolgároknak vagy életét, vagy testét, vagy becsületét, vagy polgári jogait, vagy szabadságát, vagy vagyonát érdeklik; következőleg a' fenyítő büntetések neveikre nézve, a' mint vagy életvesztéségben vagy másféle rosszban állanak, vagy főbenjáró *) vagy nem főbenjáró büntetések (poenae capitales et non capitales). — A' főbenjáró büntetések ismét, a' mint vagy hirtelen, vagy lassan és nagyobb kínokkal vetnek véget az életnek, egyszerűekre, és súlyosítottakra 's kínzókra (simplices et qualificatae) oszlanak. — A' főben nem járó büntetések pedig vagy testsanyargatók, vagy jog-, szabadság-, becsület-, avagy vagyon- és értékfosztók lehetnek.

*) Az élet és halál jogával (Jus vitae et necis) a' polgári társaság természeti vagyis ész törvényének talpigazságai szerint a' polgári főhatalom egyedül azon esetekre nézve bír, midőn a' hazapolgároknak

70 I. Könyv. Büntettek és bünt. I. r. Általánosan.

büntettektől visszatartóztatására, és a' jogok bátorságban létének eszközésére más büntetés-fajok elégtelenek vagy használhatlanok lévén, a' halálbüntetés egyetlenegy szükséges eszközzé válik. Innen önkényt következik: hogy halálbüntetéssel a' törvényhozónak igen ritkán és felette nagy vigyázattal kellessék élnie. Mert, mivelhogy a' büntetésnek foganatosossága nem annyira keménységétől, mintsem czélszerűségétől és bizonyosságtól függ, ha czélirányos rendeletek által a' büntetők előtt a' büntetés elkerülhetésének minden reménye elzáratik, többnyire másféle czélszerű súlyosb példás büntetések is elégségesek leendenek a' rosszrahajlóknak büntettektől visszatartóztatására, úgy hogy igen ritkán leend szükség halálbüntetéshez folyamodni. — De egyébiránt is a' halálbüntetésnek gyakor használása ellen több más fontos okok is harcolnak. Jelesül azon behatás, melyet a' halálbüntetésnek szemlélése a' büntetőknek szíveikre teszen, koránt sem olly nagy, a' mint azt a' gyakor halálbüntetéseknek védői magoknak képzelik, valamint ezt azon koroknak, melyekben a' kivégzések gyakoriak valának, büntettekbeni bővelkedésén túl már csak azon számos tolvajlások és másféle büntettek eléggé megmutatják, melyek csaknem minden halálbüntetésnek végrehajtása alatt elkövetettni szoknak. Tudniillik azon benyomásnak erejéből, melyet a' halálbüntetés teszen, sokat leront a' büntetés elkerülhetésének reménysége, sokat a' büntetés végrehajtása idejének távolságra, sokat a' nevelés, sokat a' hitvallás maga is, részint mivel az életnek szerfeletti szeretetét, és a' halálnak félelmét kisebbiteni iparkodik, részint mivel a' halállal büntetett gonosztevőt is, ha bűneit megbánja, örök üdvösségnek reményével táplálja. De továbbá azon idő is, mely alatt az életnek elvétele végbe megyen, olly rövid, hogy a' gonosztevőknek elméjökre állhatatos foganatu benyomást alig tehet. És valóban a' halálbüntetés foganatosossága iránt tett ezen észrevételeknek valóságát a' gyakor halálbüntetést pártoló törvényhozók magok is alattomban elismerték, midőn a' fejeszettséghez gyakorta még más kénakat is ragasztani szükségesnek vélték. Végre a' halálbüntetésnek gyakor használása ellen harcol még az is, hogy a' halálbüntetésnek gyakor látása által a' népnek erkölcsi érzelme lassan lassan annyira megkeményedik, és eltompul, hogy végtére arra kíváncsatos foganatu behatást tenni a' legkeményebb büntetés sem képes. — Azok pedig, kik azt állítják, hogy a' büntető sok büntettekben másképen, mint halál által, az igazságot meg nem engesztelheti, 's bűneért e' mulandó életben eleget nem tehet, rejtett szavakkal a' józan ész által megvetett visszonzás (talio) büntetését pártolják, 's titkon az emberi elmének szégyenére való bosszúállást teszik a' büntetéseknek céljául.

39. §. A' kínzó halálbüntetéseknek fajtái.

A' bosszúállásra hevült emberi elme igen termékeny volt a' kínzó halálbüntetések fajtáinak fellelésében. Itten csupán csak azokat adom elő, melyek hazánkban is keletbe jöttek. Illyenek: 1-ször. A' kerékbe-törés; mely kétféleképen szokott végrehajtadni, t. i. a' tagtörés vagy a' lábaknál, vagy a' mejjnél, vagyis, a' mint mondani szokták, kegyelem-ütéssel kezdetik. Az előbbeni mód a' büntetésnek megkemé-

nyebbitésül szolgál. 2-szor. A' karóba vagy nyársba-húzás, melly szinte kétféleképen szokott végrehajtatni, vagy úgy, hogy a' bélek megsértetnének, vagy úgy, hogy sérelem nélkül maradnának. Amúgy a' kínoknak sokkal előbb véget vetett a' halál. — 3-szor. Az elevenen megégetés. Hogy a' gonosztevő ezen büntetés alatt kétségbe ne esnék, minek előtte a' lángok reá csapkodni kezdnének, titkon meg szokott fojtatni. 4-szer. A' tagok szétszaggatása. — 5-ször. A' vízbevetés. — Ezen kínzó halálbüntetések több csinosodott nemzeteknél már egészen megszűntek. A' tagok szétszaggatásának és a' vízbevetésnek büntetései nálunk is már régen kimultak szokásból; azon törvények mindazáltal, mellyek a' kerékbetörést, karóba-húzást és elevenen égetést néhány gonosztekben büntetésül szabják, máiglan keletben vannak. Egyéb-iránt a' királyi felség a' halálbüntetésnek ezen irtózatot fajtáit kegyelmhez útján lágyabbakra szokta változtatni, sőt Vuchetich úr *) tanúsága szerint 1814-iki majus 15-kén a' királyi curiához olly rendelményt is bocsátott, melly által, mindennemű kínzó halálbüntetés-fajok eltiltatván, a' halálbüntetések fejeztelre és akasztásra szoríttatnak.

*) Lásd Vuchetich úr munkájának 21, és 102. lapjait.

40. §. Az egyszerű halálbüntetéseknek fajtái.

Az egyszerű halálbüntetésnek két fajtája vagyon: a' pallos és zsineg, vagyis a' fejeztel, és törvényfa. Ezekhez keményebbités gyanánt néha némelly más büntetések is ragaszthatnak; mellyeket ismét vagy a' halálbüntetés előtt, vagy azal egy szempillantathat, vagy annak utána szokás a' gonosztevőn végrehajtatni.

41. §. A' testet sanyargató büntetéseknek fajtái.

A' testet sanyargató fenyítő büntetéseknek fajtái e' következők:

1-ször. A' *csonkítás* (mutilatio), vagyis szemkivágás, 's kéz-, fül-, vagy orr-levágás. A' büntetésnek ezen fajtája hazánkban első királyaink országlásaik alatt igen nagy divatban volt, a' mint azt sz. Istvánnak, sz. Lászlónak, és Kalmánnak törvénykönyvei bizonyítják. Későbbben Zsigmond III. törv. 3-dik, és Ulászló II. törv. 4-dik ágazatának, 's a' hárm.

72 I. Könyv. Büntettek és bünt. I. r. Általánosan.

törv. 2-dik része 14-dik czímének tanúsága szerint, a' csonkítással élés néhány törvényszékekre szorítottatott; míglen végre ezen természeténél fogva céliránytalan, és jobbulást gátló büntetésnek kelete teljesen megszűnt, úgy hogy újabb időkben a' csonkítás csupán csak a' fejevételben keményebbités gyanánt fordul elő.

2-szor. A' *seprűzés* (fustigatio), melyet a' hóhér hajt végre, és vagy 30, vagy 15 csapásból áll. E' büntetés végrehajtásánál vigyázniá szükség a' végrehajtó birónak: hogy a' hóhér seprűjét méregbe ne mártsa, 's az által a' büntetés alá vetett személy egészségének ne ártson.

3-szor. A' *vesszőzés* (virgindemia), mely a' seprűzéstől abban különbözik, mert a' tömlöczőr által hajtván végre, azon gyalázatot maga után nem vonza, mely a' köznép vélekedésében a' seprűzést követi.

4-szer. A' *pálcázás* vagy *korbácsolás*. A' pálcza-vagy korbácsütés számának meghatározására nézve az 1791-diki törv. 43-dik ágazata a' birónak kötelességül teszi: hogy a' büntetendő személynek életkorát, nemét, polgári állapotját, nevelése módját, és testi alkotását figyelmes tekintetbe vegye, mivel másképp e' büntetés könnyen halálos büntetésre változhatik. Ugyanezen büntetés végrehajtására nézve az 1836-diki 17-dik törvényágazat azt rendeli: hogy e' testi büntetéssel az elítélt rab egy évnegyed lefolytában ugyanazon ítéletnél fogvást csak egyszer, sőt, ha az egyszerre vecendő ütések száma 25-ől felülhaladná, csak fél évenként fenyíttethessék, az itt kijelelt idők alatt ezen büntetésnek ismétlése bármelly ürügy alatt tilalmas lévén.

5-ször. A' *bélyegsütés* (stigmatis inustio). Ujabbkori törvényeinkben e' büntetést egyedül csak a' káptalanoknak és szerzetes egyesületeknek olyan tagjaira találjuk rendelve, kik hiteles pecsétjeik alatt tudva álleveleket költenek. Azonban a' szokás azt az országból kitiltottakra, és holtig tartó büntetés alá vetettekre is kiterjeszti; hogy ezeket ugyan, ha megszöknének, azokat pedig ha visszajönnének, bélyegeikről meg lehessen ismerni. Az örök büntetésre kárhozottaknak látszó helyeken, az országból kitiltottaknak pedig testök elrejtett részein szokás a' bélyeget besütöni; mert mivelhogy a' megbélyegezett embernek társaságát mindenki kerüli, ha a' kitiltatott egyén bélyegét homlokán viselné, az élelemkeresésnek becsületes útjaitól elzáratván büntettekre vetemedni mintegy kényteleníttetnék. Tanácsosb volna az örökös bün-

tetésre kárhozottakra nézve is e' módot követni; mert ha az arczáján bélyeget viselő megszökik, szinte kénytelen magát gonosztevőkhöz csatolni, holott másképen még megjobbúlhattott, 's a' hazának hasznos polgárává válhatott volna. Hogy pedig a' bűntevő bélyegének nyomdokait meg ne semmisíthesse, szokás a' sebet puskaporral befenni, és a' megbélyezettet mindaddig fogva tartani, míglen a' seb teljesen begyógyul. — A' királyi helytartó tanácsnak 1815-ki augusztus 1-ső napján költ intéző levele a' bélyegezést egyedül a' császári királyi tartományokból kitiltandó idegen külföldiekre szorítja.

*) Az eddig elősorolt testi büntetések alól hazánknak bevett szokása a' nemeseket felmenti: az újabb írók pedig a' veretési büntetések, ugymint az emberi méltóságot lealacsonyítók, és szemérem- és becsületérzés-gyilkolók selett, általánosan véve rendre pálczát törnek. Azonban ezen hő emberszeretettel lehelő okaik olly bűntevők mellett, kik az emberi méltóságot önmagokban befertőztették, másokban pedig lábbal tapodták, 's kik szemérem- és becsületérzéstelenségüket tetteikkel tanúsították, nem harcolnak, és ugyanazért ezen büntetéseknek, — melyek által mégis a' bűntevő a' hosszabb tömlőczczel vagy pénzbüntetésekkel szükségképen egybekapcsolt nyomasztó károsodásoktól megmenekül —, általános megszüntetését ki nem vívják.

42. §. A' becstelenítő büntetések fajtái.

A' becstelenítő büntetéseknek régenten több fajtái voltak keletben, például a' pelengér, szégyenkö, nyakvas, forgókalitka, hajlenyírás stb. Mai napon csupán a' törvény gyalázatja vagyon még keletben, mellynek következéseit a' közönséges vagyis polgári törvénszéki törvényünkről irt munkámban láthatni.

A' becstelenítő büntetésekről általánosan azt lehet megjegyezni: hogy ezekkel a' törvényszerzőnek vagy soha, vagy legalább igen ritkán, és csak olly büntettekben kellessék élnie, mellyek mértékletlen becsületvágyból születlenek; részszerint mivel ezen büntetések a' szemérmert, melly sok büntettekben a' leghathatósb visszatartó ösztön, száműzik, részszerint pedig mivel a' becsületét veszített ember, a' jóknak társaságától elzárattván, megfosztatik élelme becsületes úton keresésének alkalmaitól, következölég, ha szegény, előtte a' megjobbulás útja mintegy elárkollatik.

74 I. Könyv. Büntettek és bünt. I. r. Általánosan.

43. §. *A' szabadságunkat 's polgári jogainkat megszorító büntetéseknek fajtái.*

A' szabadságunkat 's polgári jogainkat megszorító büntetések közé tartoznak:

1-szor. A' felségi jogok gyakorlásának részvételéből kizárás. E' büntetés a' szabad köztársaságokban, valamint az olly országokban is, melyekben a' felségi jogok gyakorlásában a' nép is részt vesz, igen foganatos és célirányos büntetés azokra nézve, kik magoknak az őket illetőknél nagyobb jogokat bitorolnak.

2-szor. A' törvény védelmének vagy egyes polgári jogoknak vesztesége. Ez igen célirányos fenyték azokra nézve, kik némelly törvények erejét gyengítő kedvezményekre vágyódva 's magokat a' törvény terhe alól kihúzza bűnhődnek.

3-szor. A' rangvesztés (degradatio), melly által a' büntetvő a' hazapolgároknak valamelly jelesebb rendéből, vagy valamelly magasabb hivatalból alacsonyabba sűjtatik. E' büntetés természeténél fogva igen célirányos fenyték az olly büntettekben, melyeket kicsapongó becsületvágy 's fenhéjázás szűlni szokott.

4-szer. Az országból kitiltás vagy száműzés (relegatio), melly vagy ideigleni, vagy örökös lehet. Hogy a' száműzöttet, ha netalán vissza merészlene jönni, mindenki megismérlhesse és tüstént befoghassa, szokás először ugyan ötlet néhány napig pelengerre kiállítani, azután pedig személye leírását az ország mindennemű törvényhatóságainak megküldeni. Azontúl neki a' visszajövetel súlyos büntetés alatt meg szokott tiltatni. — A' mi ezen fenytékkeli élelét illeti: mivelhogy a' száműzés, azonkívül hogy magában egyedül, ha t. i. más veszteség vele össze ninesen kötve, büntetésnek sem mondathatik, nem csak a' büntetvő jobbulásának, az élelemkeresés isméretlen nyelvü idegen nemzetnél nehezebb lévén, szemlálomást némi gátot vet, hanem az idegen nemzetek iránti köteleztetéseinkkel is ellenkezik: ezen fenytéket alig lehet jogosan, és célirányosan mások ellen, mintsem a' hazánkba rossz szándékkal belopódzott külföldiek ellen használni *). Az ország egyik részéből másikkai száműzéssel mindazáltal az olly büntettekben, melyeket helybeli környülállások előmozdítanak, igen hasznosan élhet a' törvényszerző.

5-szor. A' határ közé szorítás (confinatio), melly által a'

bűnhődőnek bizonyos határ 's környék rendeltetik, mellyben tartózkodnia kell.

6-szor. A' tömlöcz, melly büntetésképen vétetvén vagy ideigleni vagy holtiglan tartó lehet, és a' mint tudós Vuchetich úr munkájában előadja, négy rendbelire oszlik, ugymint: a) Várbelire, melly nehéz és alkalmatlan munkával egybe vagyon kötve. — b) Fenyítőházbelire, mellyben a' bűntevő szabadságának megszorításán túl bizonyos munkákra kényszerítették, és a' körülményekhez képest testi büntetés alá is vették. — c) Munkával összekötött közönséges tömlöczre, melly, ha főleg, mint már néhány megyéinkben dicséretesen történik, a' magános 's egyedüli elzárással párosul, és a' súlyosb bűntevők a' kevésbbé megromlottaktól munka közben egymástól gondosan elkülönítetnek, 's azok, kikben a' becsületérzésnek némi méltánylást érdemlő jelei jelenkeznek, csak a' fogház körében teendő munkanemekre alkalmaztatnak, a' munkakerülésből és könnyű életvágyából származó bűntettekben, mellyeknek számok legnagyobb, részint mivel a' büntetettre csábító jóval ellenkező rosszat foglalt magában, részint mivel büntetéstől elrettentő tartós példát szolgáltat: méltán legfoganatosb büntetésfajnak tartatik**). — d) Pusztá közönséges tömlöczre, melly által egyedül csak a' szabadság maga szoríttatik meg. A' tömlöcznek ezen neme azokat, kik munkakerülésből bűnhődtek, nem hogy megjobbitanának, hanem tagjaiknak előbbeni ügyességét is hosszan tartó hanyatlás által elvevén, még inkább elrontja. Végre

7-szer. A' katonának-adás. Azonban mivel a' katonarend a' polgári társaság céljának elérésére elkerülhetlenül szükséges, a' polgári társaság közjára azt kívánja: hogy tőle gondosan mind az eltávolíttassék, mi becsét megkissebbíthetné 's a' haza polgárai előtt visszarettentővé tehetné. Innen nyilván foly: hogy a' bűntevőket minden különbség nélkül fenyíték végett katonák közé adni nem tanácsos. — Ezen tanítással szépen meg egyeznek a' királyi helytartótanácsnak 1797-diki majus 9-dikén és 1799-ki majus 25-dikén költ intézőlevelei, mellyek közül amaz ugyan a' súlyosb bűntettekbe keveredetteknek katonák közé felvételét tilalmazza, emez pedig a' csekélyebb törvény-szegésekről vádoltakat katonáknak adatni megengedi.

*) A' számüzésnek 's az országból kitiltásnak egy fajtát némelly gyarmatokkal bíró nemzeteknél teszi a' gyarmatba szállítás (deportatio),

76 I. Könyv. Büntettek és bünt. I. r. Általános.

hol az elítélt bűntevők szigorú felvigyázás alatt élelmök keresésére és közterhek viselésére szoríttatnak. E büntetésfaj az olly bűntevőkre nézve, kik a' köztársaság alkotmányával s közintézeteivel elégtelenségből súlyosabban bűnhődnek, vagy kiknek büntetettöktől visszatarthatósága a' házában maradásuk mellett nem reménylhető, természeténél fogva igen czélszerű, és már csak azért is ajánlható, mert a' törvényhozót a' halálbüntetésseli gyakor élésnek szüksége alól felmenti.

**) A' magyar törvényhozásnak a' büntető és javító börtönöknek jelesb külföldi minták szerint teendő behozása iránti törekvéseit az 1840: 5-ik törvényczikk, és az 1843³/₄ évi országgyűlésnek iratai tanúsítják. Az illetén mind magány mind hallgató rendszerhez alkalmazott börtönökről haszonnal olvashatni Szemere, és Sárváry uraknak fenn (11. §) előidézett pályamunkáit.

44. §. Az értékeinket érdeklő büntetéseknek fajtái.

Az értékeinket érdeklő büntetéseknek fajtái e' következők:

1-ször. A' jószágvesztesség (confiscatio bonorum), melly vagy általános vagy részinti lehet. A' fenytéknek e' nemét, részint mivel a' bűntevőknek ártatlan gyermekeit és örököseit is büntetés részeseivé teszi, részint mivel az országlószéket azon gyanúnak veszélyébe hozhatja, mintha gazdagabb jobbágyságnak vagyonára ásitoznék, igen nehezen lehet a' fenytő törvényhozás alapszabályaival megegyeztetni. Ugyanazért az újabb kori törvényhozók azt fenytő törvénykönyveinkből többnyire mind számkivetették.

2-ször. A' pénzbüntetések. — Ezen büntetés-faj, jóllehet természeténél fogva a' nyereség vágyából szülemlett, büntettekre nézve legcélszerűsbnak látszik; mivel mindazáltal azon arányt feltalálni, mellyben nekie, hogy foganatos legyen, a' bűntevőnek értékéhez lenni kellene, igen nehéz, és mennyiségét törvény által mindenkép meghatározni a' hazapolgárok értékeiknek olly annyira különböző mennyiségök miatt épen lehetetlen, ide járulván az is, hogy általa a' bűnhődőnek ártatlan gyermekei és felesége is szenvednek: a' fenytő törvényhozásnak több főszabályaival szinte meg nem egyeztetethető.

Harmadik szakasz.

A' fenyítő büntetés lágyításáról, és keményebbitéséről.

45. §. A' büntetés lágyításának ismertetése és fajtái.

Büntetéslágyításon a' törvénybeli akár rendszerü akár rendkívüli fenyítő büntetésnek lágyabbra változtatása értetik*) Ilyen büntetéslágyítást hazánkban vagy a' fejedelem életkegyelmező hatalmánál fogva pusztá kegyelemből, vagy pedig a' bíró szoros igazságból tehet. Mondám „a' bíró szoros igazságból;“ mert jóllehet a' bíró a' fen mondottak szerint minden törvénybeli büntetést úgy, mint a' törvény azt meghatározá, minden változtatás nélkül köteles a' bűntevőnek fejére mondani; mivel mindazáltal törvényhozónk, ugyancsak a' fen mondottakhoz képest, a' törvénybeli büntetést egyedül csak a' való, vagyis teljes lelki szabadsággal elkövetett bűntettekre szabá, önkényt következik: hogy a' bűntevőt akkor, ha a' törvénysértés megcsonkult lelkiszabadsággal történt, igazságsértés nélkül a' bíró törvénybeli vagyis a' törvény által mindenkép meghatározott büntetésbe nem mazarstallhatja, hanem azt lágyabb fenyítékre változtatni köteles. Ezekből már kitetszik az is: hogy a' büntetés bírói lágyításának okai a' dolog természeténél fogva nem a' tényben magában, hanem mindenkor csupán a' bűntevőnek személyében fekszenek, következőleg mindenkor alanyiak, nem tárgyiak, vagyis személyt, nem tárgyat érdeklők.

*) Jól tudom, némelly törvénytudók a' büntetéslágyítást más értelmekben is veszik. Így némellyek akármedly gyengébb büntetésnek törvénybeli rendszerü büntetés helyébe tételeit büntetés-lágyításnak nevezik úgy, hogy szerintök a' vétkes vagy tárgyra nézve nem teljes bűntetteknek büntetéseik is mind büntetéslágyítások. Mások a' törvénybeli büntetéstől azon okból történő eltávozást, mivel a' büntett vagy gonoszságára vagy tényére nézve nem tökéletes a' büntetés-lágyításnak képzetéből ugyan kizárják, de egyébiránt a' törvénybeli büntetéseknek mindenemü alábbszállítását, habár az a' büntételi törekvésnek avagy az állnokságnak vagy vétkességnek alacsonyabb fokozata miatt, avagy azon

78 I. Könyv. Büntettek és bünt. I. r. Általánosan.

büntett képzetéhez megkívántató valamely jegynek és kelléknek foglalkozása miatt történnék is, büntetés-lágyításnak mondják, és így a' bírói lágyítás okait alanyiakra és tárgyiakra, vagyis a' büntetvőnek személyét és a' büntettnék tényét érdeklőkre osztják. — Azonban am azok ugyan a' meglágyított büntetést a' rendkívülivel, emezek pedig a' törvénybeli rendkívüli büntetésnek különbözőféle fokozataival, sőt, meny nyire a' büntett képzetéhez megkívántató valamely jegynek és kellék nek, avagy az álnokság vagy vétkeesség törvény-kijellette mennyiségének hiányát is büntetéslágyításnak okai közé sorolják, a' bírói mérséklésre hagyott büntetéssel egybe keverik; már pedig lehetetlen, hogy a' képzeteknek ezen összezavarása az előterjesztés világosságának és érthetőségének ne ártson. — Ezen törvénytudók t. i. felcserélik a' törvénybeli büntetés-lágyításának okait a' büntetlen általánosan könnyítő környüállásokkal, melyek természetesen nem csak a' törvénybeli büntetés lágyításának külfégeit, hanem a' büntett akár gonoszság akár ténybeli tökéletességének mindennemű hiányait magokban foglalják.

46. §. A' büntetés-lágyítás okainak ismertetése és felosztása.

Büntetéslágyítás okain a' büntettnék képzetéhez 's lényegéhez nem tartozó olly környüállásokat értünk, melyek miatt a' törvénybeli rendszerü vagy rendkívüli büntetés lágyabbra változtatik. Ezen okok, valamint a' büntetéslágyítás maga, kétfélék: belsök vagyis igazságbeliek, melyekből a' bíró, és külsők, vagyis kegyelembeliek, melyekből csupán csak a' fejedelem tehet lágyítást. — Az igazságbeli büntetéslágyításnak okai általánosan a' tette fordított lelki szabadságnak csonkultságából következőleg a' tett önkénytelenségének, szabadhatározatuságának, vagy észszel-éléstől függésének megszorításából, a' kegyelembeliéi pedig a' jobbulásnak nagyobb reményéből és a' közjónak tekintetéből vétetnek. — Nálunk törvény által egyik rendbeli büntetés-lágyításnak okai sincsenek kijelelve; azokat tehát a' dolognak természetéből magából szükség mind meghatározni.

47. §. Az igazságbeli büntetés-lágyításnak okai.

Az igazságbeli, vagyis az igazság-követelte büntetés-lágyításnak okai közé méltán lehet sorolni: 1-ször. A' kitűnő együgyűséget, mivel az ilyen együgyűkben a' józan észszel-éfék tökéletes nem lévén, tetteiket teljesen szabadoknak 's való büntetteknek tartani nem lehet. — 2-szor. A' búsongást és elmerültséget (melancholia), ha azon fokozatra jutott, melyen az észszel-élést tetemesben megzavarja; mivel az ilyen állapotban elkövetett tetel sem teljesen szabad tett. — Ha az elmerültség az észszel-él-

hetést teljesen kizárna, semminemű büntetésnek sem lehetne helye, az illy állapotban elkövetett cselekvés a' szabadságnak teljes megszűnése miatt büntett nem lévén. — A' mit itt a' búsongásról mondék, ugyanazt szükség minden olyan betegségekről is érteni, mellyek a' józan észnek használását megakadályozzák. — 3-szor. Az álomba merültséget; ha a' bűnhödő könnyen előre láthatá azon tetteknek lehető megszüntetését, mellyet álomba merülten elkövetett, p. o. ha a' dajka oldala mellé fektetett csecsemőjét aludtában agyon nyomá. Tudniillik az észszel-élésnek hiányossága miatt az illyen cselekvést sem lehet való, vagyis teljes lelki szabadsággal tett büntettnak mondani. — Ha az álom közben elkövetett tettet előre sem lehetett volna látni, minthogy abban az ész semmi részt sem vehetett, a' szabadságnak teljes kizárása miatt semmi büntetésnek helye nem volna. — 4-szer. A' mély részegséget; mivel az észnek használhatása ez által is tetemesen megakadályoztatik; kivéve mind azáltal, ha valaki azon szándékból öntött volna fel bővebben a' garatra, hogy az előre czélul vett büntettet annál merészebben elkövetesse, mert ezen esetben a' részegségben elkövetett cselekvény okánál fogva teljesen szabad tett, következőleg való és semmi lágyítást sem érdemlő büntett. Valljon e' czélból részegítette-e meg pedig a' bűntevő magát: azt az előre ment körülményekből lehet kinyomozni, szorgalmas vizsgálata alá véve: valljon tett-e a' bűntevő valamely előkészületeket a' büntételhez? valljon fenyegetőzött-e azzal és mikép? — A' teljes és akarat nélkül történt megrészegültség pedig, mivel az abban elkövetett cselekvésben az ész semmi részt sem vehetett, a' cselekvőt minden büntetés alól felmenti. — 5-szor. A' felserdültséghez közelítő gyermekort; mivel az e' korban lévők még teljes észszel nem bírnak; kivéve azonban itt is, ha az illy korúban a' gonoszság a' kort megelőznék, a' mit a' büntételnek körülményeiből fűdözhetni fel, gondosan vizsgálóra véve: valljon és minő előkészületeket tett a' gyermek büntételéhez? milly eszközökkel, és milly ravaszsággal élt czélja elérésében? miképen fűdözgeté büntettét? stb. Egyébiránt hány esztendőskorukig legyenek a' gyermekek felmentve a' törvénybeli büntetés alól, mivel az elnevelési tehetségek egyik személyben előbb, másokban később fejlenek ki, szám szerint meghatározni nem lehet. — Hasonló oknál fogva büntetési lágyításnak okául szolgál az öregség is akkor, ha, a' mint sokak-

kal megtörténik, az öreg másodszori gyermekké vált. — A' csecsemőkor, mivel abban az észszelélés egészen ki van zárva, nem büntetéslágyítást, hanem teljes büntetlenséget szül. — 6-szor. Az indulatoknak, főképen a' haragnak, hevesességet; mivel a' hevesb indulatok is eszünket nagyobb háborodásba hozván lelkünk szabadságát tetemesen megcsonkítják. Azonban hogy az indulat hevessege büntetés-lágyításnak elégséges okaúl szolgáljon, e' következő feltételek szükségesek: a) Hogy a' büntett az indulatnak hevében követtetett legyen el. — b) Hogy az indulatnak heve előre ment nagy ingerlés, például tetemes boszontás által igazoltassék. — c) Hogy a' büntevő ezen ingerlésre, következőleg az indulat felhevítésére okot ne adott legyen. — 7-szer. A' testi erőszakot; mivel az a' tettnek önkénytelenségét megcsonkítja. Azonban az erőszaknak, hogy büntetés-lágyításra okúl szolgáljon, tetemesnek ugyan, de mindazonáltal mégis legyőzhetőnek kell lennie; mert a' csekély erőszak ugyan az önkényt eléggé meg nem csonkítja, a' le nem győzhető pedig azt teljesen eltörülvé a' cselekvést pusztá szenvedménynyé változtatja. — 8-szor. Az ijesztésből származó félelmet, mivel a' tettnek szabad határozatuságát meggátolván a' lélek szabadságát megszorítja. Azonban hogy a' félelem büntetéslágyításra elégséges okot szolgáltatson, e' következő feltételek szükségesek: a) Hogy az ijesztés és félclem tetemes legyen, a' nélkül mindazáltal, hogy a' cselekvőt teljesen elkábítsa. b) Hogy a' büntevő alapos okot ne adott legyen az ijesztésre. c) Hogy az ijesztő ötlet olyan rosszal fenyegette legyen, melyet vagy épen nem vagy legalább igen nehezen kerülhetett volna ki. Ha a' félelem teljesen elkábulttá tette a' cselekvőt: cselekedete szabad tett nem lévén büntetlennel nem vétethetik. Egyébiránt önkényt érihető, hogy a' félelem tetemességének megítélésében a' büntevőnek állapotját, nemét, testi és lelki erejét szükségképen tekintetbe kellessék venni. Végre — 9-szer. Fontosb kötelezetéseinknek összeütközését; mert ez által a' tettnek szabad határozatusága, melly lelki szabadságunknak egyik lényeges részét teszi, tetemesen megszoríttatik úgy, hogy az ilyen összeütközésben elkövetett cselekvést sem lehet való vagyis teljes szabadsággal végbevitt büntetlennel tartani.

Szokás az igazságbeli büntetéslágyításnak okai közé még e' következőket is sorolni, úgymint a' nagy szükségbenlételt, ha az tulajdon vétünk nélkül szülemlett, — az elő-

II. Ért. A' fenyítő büntetésekről általánosan. 81

járónak parancsolatát ha nagy fenyegetődzéssel volt egybekapcsolva; a' feslett vagy gondatlan nevelést, ha az elme szükségese kifejlesztésének hiányát maga után vonszolta; és az elcsábítást, ha az együgyűvel, gyermekkoruval, indulatra hevülttel, vagy részeggel történt, avagy ha fenyegetődzéssel vagy köteleztetéseknek összeütközésével volt egybecsatolva. És valóban méltán, de a' tudományos előszámlálásszabályainak megsértésével; mivel mindezen lágyító körülményeket a' fen kijelölt kilencz fő okokra, ugymint külfökre vissza lehet vinni, nevezetszerint a' szorongató szükségben-létel és az előljárónak parancsolata a' köteleztetések összeütközésének, a' gondatlan vagy feslett nevelés az együgyűségnek, az elcsábítás a' a' hozzá járult környülmánások különbözésekéhez képest majd az együgyűségnek, majd a' gyermek-kornak, majd az indulat hevességének, majd a' kötelességek összeütközésének alnemei közé tartozván.

Némellyek a' büntevőnek törvényt vagy tettet érdeklő tudatlanságát, 's a' külső érzékeinek olyan hiányát, melly miatt a' törvénynek vagy tettnek ismeretéhez nem juthatott, továbbá a' büntételnek könnyű és magát kínáló alkalmát, a' bünteltre következő nagy bánatot, és végre az elmenek tébolyodottságát is az igazságbeli büntetéslágyításnak kútfejei közé számítják**). — Azonban a' dolognak érettebb megfontolása után könnyű meggyőződni arról, hogy ezen körülmények 's okok közül egyiket sem lehet a' büntetés igazságbeli lágyításának kútfejei közé felvenni. — Nem a) a' cselekvőnek tudatlanságát s' külső érzékei hiányát; mert ha tudatlansága elháríthatlan, avagy külső érzékeinek hiánya olly tetemes volt, hogy annál fogva a' törvénynek vagy tettnek ismeretéhez jutnia nem lehetett, cselekvését büntettnek venni nem lehet; ellenben pedig ha tudatlansága elhárítható volt, és ha külső érzékeinek hibája mellett a' törvénynek és tettnek ismeretéhez juthatott volna: cselekvése valószínűságos vétkes büntelt, következőleg a' bírónak hatalmában nem áll ötlet a' vétkes büntettnak törvénybeli büntetése alól felmenteni. Nem b) a' bünteltre önmagát kínáló alkalmat, vagy a' törvénszegésre következő akármelly nagy bánatot; mert ezen körülmények által az elkövetett tettnek sem önkényesség, sem szabad határozatusága, sem észről függése meg nem szorítottatott. Nem végre c) a' büntevő elméjének tébolyodottságát; mert a' tébolyodott ember kérdésben forgó cselekvését vagy esze jelen nem létében 's dühödtségében, vagy szabad

óráiban tette. Az első esetben ötlet semmi nemű büntetés sem érheti, eszének teljes távolléte miatt tette büntett nem lévén; a' másodikban pedig tette teljes lelki szabadsággal elkövetett való büntett, következőleg semmi alap sincsen reá, hogy tétének törvénybeli büntetése meglágyíttassék. Azonban hogy a' tébolyodottsággal magát védelmező bünöst törvénybeli büntetés alá vetni lehessen, szükségképen megkívántatik: hogy a' büntettnek józan észszel történt elkövetése ellene világosan be legyen bizonyítva; mert, mivelhogy senkit a' vele született büntelenség miatt előbb büntevőnek tartani nem lehet, mintsem büntette bébizonyítatik; a' kétségnek esetében azt volna szükséges gyanítani: hogy a' büntettnek elkövetése tébolyodottságban történt. Igen nagy vigyázattal és tartózkodással kell pedig a' bírónak forgolódni a' tébolyodás jelen- vagy távollétének kinyomozásában; mert nem csak állandó, hanem ideigleni, s' meg-megszűnő, sőt csak néhány pillantatig tartó tébolyodás is lévén, könnyen megtörténhetik: hogy, habár azok, kik előbb a' bevádlttal közlekedésben voltak, valamint azok is, kik most körülé forognak, ötlet józan észszel bírónak állítsák, a' bosszulás alá vett büntettet mégis bódultságában követte el. Ugyanazért a' bírónak kötelességében áll, a' bevádlttal lársalkodottaknak tanúságain és az orvosoknak véleményein túl, a' büntett elkövetésének egész rendét gondosan megvizsgálni: valljon a' bevádlttnak valamelly tette tébolyodottságnak bélyegét nem viseli-e?

*) Lásd Vuchetich úr munkáját a' 145, 155, 156, és 158. lapokon.

**) Lásd ugyanazon munkának 145, 154, és 157. lapjait.

48. §. A' kegyelembeli büntetéslágyításnak okai.

Azon okok közé, mellyek fejedelmünket büntetéslágyításra indíthatják, e' következőket lehet természetöknél fogva sorolni:

1-szor. A' bünös előbbi életének különös jámborságát; mert nem ok nélkül réményleni lehet, hogy ötlet lágyabb büntetés is megjobbitja.

2-szor. Az elcsábíttatást, hasonlóúl a' jobbulásnak nagyobb reménye miatt.

3-szor. A' bünhődöttnek nevendék-korát; mert a' nevendék-korúakra nézve is nagyobb a' jobbulásnak reménye-

II. Ért. A' fenyítő büntetésekről általánosan. 83

sége, büntetteiket nagy részint ifjúi heveségöknek, mely úgy is önmagától megszűnik, lehetővén tulajdonítani.

4-szer. A' bűntevőnek felfödöztetéséig több esztendőök által folytatott jámbor életét; mivel megjobbultságának már világos tanúságát adta.

5-ször. A' bűntevőknek sokaságát, ha t. i. annyian volnának, hogy mindjájoknak törvénybeli büntetés alá vettetésök által nagyobb kárt szenvedne a' polgári társaság, mintsem annak közjava megengedi.

6-szor. Ha a' büntetés, következései által, sok ártatlanokra is háromlanék.

7-szer. Ha a' bűnös más veszedelmes bűntevőket felfödözne, és egyszersmind kézrekeríthetésöknek módját is kijelelné; mivel a' polgári társaság java kívánja, hogy a' bűntevők ilyen felfödözésekre ébresztessenek.

8-szor. A' bűntevőnek magának vagy eleinek király és haza iránt tett jeles érdemeit, főképen ha nem előre el-tökélett szándékkal, hanem hirtelen fellobbant indulatból bűnhődött; hogy mások látván a' hasonló viszontagságban is tekintetbe vétetni az érdemet, a' király és haza javának előmozdítására serkentessenek.

9-szer. Ha a' bűntevőnek törvénybeli büntetés alá vetetése által valamely jeles mesterség 's kéziműv a' hazának nagy kárára elveszne, vagy legalább előbbre-vitele meggátoltatnék. Végre

10-szer. Ha a' bűntevőnek számos nevetlen gyermekei volnának, kik az ő segedelme nélkül végromlásra jutván a' polgári társaságnak terhére lennének.

49. §. A' büntetés keményebbítésnek ismértetése és okai.

Büntetés - keményebbítésen valamely érzéki rossznak a' büntett törvénybeli rendszerü vagy rendkívüli büntetéséhez toldását értjük. Ennek az igazság sérelme nélkül máskor helye nem lehet, mintsem mikor a' büntetthez olyan környulállások járultak, mellyek annak mennyiségét tetemesen megnagyobbították. — Egyébiránt hogy a' büntettnak mennyiségét megnagyobbító környulállások végett is a' bíró, kinek tisztjéhez a' szoros igazság kiszolgáltatása, következőleg a' büntetés keményebbítése is hazánkban tartozik, valamely törvénybeli büntetést megkeményebbíthessen, két feltétel szükséges: a) Hogy azon súlyosító

84 I. Könyv. Büntettek és bünt. I. r. Általánosan.

környülállás olyan legyen, melly a' büntettet más fajtára ne változtassa, sőt ha a' törvénybeli rendkívüli büntetés keményebbitéséről volna szó, azt magasb fokozatra se emelje fel; mert ezen esetekben a' bíró büntetés keményebbitéssel nem élhetne, hanem a' büntettnek azon súlyosb fajtájára vagy magasb fokozatára szabott törvénybeli büntetést köteles volna a' büntevőre mondani. b) Hogy vagy írott törvényünk vagy bevett közszokásunk azon büntetire nézve a' büntetés-keményebbitést megállapította legyen; mert máskép a' bíró, ugymint a' törvénynek egyedül csak végrehajtója, a' törvénybeli büntetést, melly magában is elégségesnek tartatik a' büntetések céljának eszközzésére, meg nem súlyosabbíthatja.

A' mi már a' büntettnek mennyiségét nagyobbító környülállásokat, vagyis az ugy nevezett büntett súlyosító okokat illeti, ezek különbféle külfökből vétethetnek, nevezet szerint:

1-szor. A' büntevőnek személyétől, például ha ő ugyanazon büntettet többször ismételte; — ha olyan büntettet követett el, mellyet hivatalánál fogva meggátolni tartozott; — ha másokat is elcsábított; — ha másét vagyonában tetemesen károsító büntettet olly egyén követett el, ki nem képes az okozott kárt megtéríteni.

2-szor. A' sérelmet szenvedőnek személyétől, ha olyan személy sértetett meg a' büntett által, ki köztiszteletet vagy könyörülést érdemel, vagy kire nézve a' büntevőnek különös köteleztetési vannak, például ha a' fiú szülőjét, az alattvaló előljáróját stb sértette meg.

3-szor. A' helynek körülményeitől, például ha a' büntettnek elkövetése szent helyen, vagy közgyülekezetben, vagy előljárók jelenlétében, 's némelly büntettek nézve az embereknek lakaitól messzire stb történt.

4-szer. Az időnek mineműségétől; ha a' büntevő tetének végrehajtására olly időt választott, mellyben azt megelőzni, vagy következményeit enyhébbé tenni, 's megorvosolni nehezen lehetett; például ha tettét setét éjjel, vagy tűz, víz, lázadás, 's más illyen közönséges nyomorúság dühödése alatt hajtotta végre.

5-szor. A' büntett elkövetésének módjától, ha t. i. a' büntevő különös vakmerőséggel, vagy botránkyoztatással, szokatlan kegyetlenséggel, mesterséges álnoksággal, vész-

II. Ért. A' fenyítő büntetésekről általánosan. 85

szel terhes feltétellel 's igyekezettel, vagy számos társaság egybegyűjtésével hajtotta büntetést végbe.

Jegyzet. A' büntetést súlyosító körülményeknek, és a' büntetés-lágyítás kútfejeinek ismérése a' bírónak nem csak a' törvénybeli 's mindenkép meghatározott büntetésekre, hanem az ő tulajdon mérseketére hagyottakra nézve is hasznos hajt: mert, a' mint fenn meg vagyon mondva, ezeknek meghatározásában is az ő tisztehez tartozik a' büntetettnek mennyiségét tökéletesen kinyomozni, már pedig a' büntetettnek mennyisége nagy részint a' büntetés-lágyító, és büntetést súlyosító körülményektől is függ.

Negyedik Szakasz.

A' fenyegető büntetést megszüntető módokról.

50. §. Első mód.

A' fenyegető büntetést megszüntető első mód a' fenyítő vizsgálat alatt levő személynek halála; mert a' büntetésnek megholt egyénen végrehajtása czéltalan, mivel sem a' büntetvőnek jobbulását többé nem eszközölheti, sem másokra nézve, rendszerint legalább üdvösséges például nem szolgál, a' köznépet, melly a' büntetvőt halála által eléggé megbüntetettnek tartja, szánakodásra gerjesztvén. Mondám mégis „rendszerint“, mert ha a' gonosztett igen borzasztó volt, annak kegyetlensége a' szánakodás indulatát felgerjedni nem engedi, és ugyanazért illy esetben kivételképen a' büntető hatalom gyűlöletessé tételének veszélye nélkül a' büntetvőre már végítélet által kimondott büntetést elrettentő példaadás végett botránytalan módon annak holt testén is végrehajtani lehet.

51. §. Második mód.

A' fenyegető büntetés megszüntetésének második módja a' teljesen feloldozó, vagyis olly ítélet, melly által a' bevádolt, vagy talán előbb már marasztalva is volt személy-

nek ártatlansága nyilván elismértetik. A' csupán per és vád alól felmentő ítélet mindazáltal, mivel csak a' bizonyításnak elégtelenségét ismeri el, ezen foganattal nem bír.

52. §. Harmadik mód.

A' fenyegető büntetést megszüntető harmadik mód a' megkegyelmezés (adgratiatio), melly tágas értelemben a' büntetésnek kegyelemből történő egész vagy részinti elengedését jelenti, és három fajra oszlik: büntetéslágyításra, pertörlésre, és szoros vételű megkegyelmezésre. Kegyelembeli büntetéslágyításon a' büntevőre mondott büntetésnek kegyelemből történő lágyabbra változtatása értetik; az által tehát nem az egész büntetés, hanem csak annak egy része töröltetik el. — Megkegyelmezésen (adgratiatio) szorosb vételben a' büntett egész büntetésének marasztaló végítélet után történő elengedését értjük. Ez által a' büntettnek egyenes büntetése ugyan egészen megszűnik, de annak mellesleges következményei, kivéve, ha a' kegyelem ezeknek elengedésére is világos szavakkal ki volna terjesztve, továbbá is fennmaradnak. — Pertörlésnek (abolitio) végre a' fenyítő vizsgálatnak 's nyomozásnak és pernek elmarasztaló ítélet előtt történő megszüntetését nevezzük, melly a' mint vagy egy bizonyos büntevőre szorítva, vagy pedig a' büntevőknek egy egész felekezetére kiterjesztve vagyon, különösre és általánosra oszlik. — A' pereltörlés, mivelhogy általa a' gyanús személy ártatlan gyanánt a' fenyítő vizsgálatnak és pernek terhe alól felmentetik, a' büntettnek mindennemű akár egyenes akár mellesleges fenyítő következéseit megsemmisíti. — Oda mindazonáltal a' megkegyelmezés egyik nemének ereje sem terjed ki: hogy a' büntett által kárt vallott személynek kármegtérítési keresetét megszüntesse; részint mivel a' kárpótlás és a' fenyítő büntetés, az 1715-ki törvény 48-dik ágazatának értelme szerint is, a' büntettnek két egymástól megkülönböztött, 's különböző természettel bíró következménye levén, a' fenyítő büntetésnek eltörléséből a' kármegtérítésnek elengedése még nem értetik, részint mivel hazánkban a' hármas törvény 2-dik része 9-dik czimének világos szavai szerint semminemű kegyelem mások jogainak sérelmére nem válhat.

A' megkegyelmezés joga, minekutána az 1655-dik törv. 38-dik ágazata attól minden vérhatalommal bírót megfosztja,

II. Ért. A' fenyítő büntetésekről általánosan. 87

hazánkban Zsigmond II. törv. 5-dik, és az 1715-ki törv. 48-dik ágazatának tanúságánál egyedül a' királyi felségnek tulajdona; kinek magának is, hogy ezen hatalommal igen ritkán és csupán csak legfontosb okoknál fogva kellessék élnie, onnan tetszik ki világosan: mert a' polgári társaságnak közjava kívánja, hogy minden büntettet büntetése elkerülhetlenül kövesse *). És innét már átláthatni, hogy a' megkegyelmezésért esedező levélben egy részről ugyan szükség legyen mind azokat gondosan előterjeszteni, mik a' büntetvőt pártolják; de más részről azok közölse kellessék semmit elhallgatni, mik nekie terhére vannak; mert fontos pártoló okok nélkül ugyan a' büntevő kegyelmet nem reménylhet; ha pedig tette súlyosb körülményeinek eltitkolásával csalta volna azt ki: a' nyert kegyelem nekie védelmül nem szolgálna. — A' kegyelmező levélnek kiadása az 1563-ki 35-dik és 1567-ki 40-dik törvényágazatoknak tanúsága szerint a' magyar udvari cancellariát illeti.

Némelly törvénytudók a' megkegyelmezés jogának leg-ritkább használatát is a' fenyítő törvény szellemével ellenkezőnek állítják. De hibásan; mert a' polgári társaságnak boldogsága, melly főtörvényül szolgál, nemcsak meg nem kívánja, hogy a' kik bűnhődtek, mindjában, senkit ki nem véve, büntetés alá vetessenek, hanem inkább gyakorta, például ha igen nagy volna a' büntevőknek száma, vagy ha a' pártütöket fegyvereik letételére bírni más uton nem lehetne, épen azt óhajtja: hogy a' büntevőknek büntetéseik elengedtesse. Ide járul továbbá az is, hogy a' fejedelem, néha fontos okokból kegyelmet adván, jobbagyainak azt mutatja meg, hogy őket nem örömet, hanem a' hazának közjava által kénytelenítve bünteti; melly tanúság által azon boldogító kötél, melly a' fejedelmet jobbagyaival egyesítve a' nemzetet erőssé és virágzóvá teszi, még szorosabbá 's feloldhatlanabbá leszen.

*) Midőn nálunk a' k. felség a' halálítéleteket más lágyabb büntetésekre változtatja, nem annyira a' kegyelmezési jogot gyakorolja, hanem inkább a' törvényhozásnak, melly a' halálbüntetést szabó törvényeinket, habár azóta nagyobbrészt szükségtelenné váltak, mindcddig egy egész század előtti állapotjokban hagyá, hiányain segél.

53. §. A' büntett elidősítéséről, és a' perszüntető egyezésekről.

Europa néhány nemzeteinek szokása a' fenyegető büntetés eltörlésének módjai közé a' büntettnak elidősítését (*praescriptio delicti*) is bevette. És valóban nem ok nélkül; mert a' büntett elkövetése és a' fenyítő vizsgálat között hosszabb idő lefolyván könnyen megtörténhetik: hogy a' vizsgálat alá vetett személy védelmének igazságos eszközeitől megfosztassék; már pedig védelem nélkül valakit büntetésre kárhozatni az igazsággal meg nem fér. Ide járul, hogy az elidősítés teljesen kizáratván, a' ki már egyszer súlyosabban bűnhődött, mivelhogy büntetésének elkerülését nem reménylheti, mintegy kétségbe esve hanyattholok rohanni fog a' büntettekre; holott ha a' több esztendőig folytatott jámbor élet büntetlenséget ígérne, sokan főleg a' kik könnyelműségből vagy heveségből inkább, mintsem eltökélve, vétettek, magokat megjobbítanak, 's a' polgári társaságnak hasznos polgáraivá válnának. Azonban hazánkban törvényei az elidősítésnek e' neméről mélyen hallgatnak, és habár annak néhány példáit egyes törvényszékeinkre nézve elő lehetne is mutatni*); mindazonáltal olyan szokást nem lehet bebizonyítani, melly azt általánosan egész országszerte keletbe hozta volna.

Régente a' büntetést megszüntető módok közé számíttatni szokott a' perszüntető egyezkedés, vagyis a' feleknek kibékülése is (*transactio de delicto*). Az ilyen egyezések, 's kibékülések hazánkban régi királyaink országlásaik alatt teljes dívatban voltak, és névszerint a' gyilkosságra nézve csaknem az ujjabb korig keletben maradtak; a' mint ezt sz. Istvánnak, sz. Lászlónak, és Kálmánnak törvénykönyveik, Korvin Mátyás III. törv. 28-dik, az 1563-diki törv. 38-dik, és az 1723-diki törv. 10-dik ágazataik nyilván tanusítják. Azonban, mivelhogy a' polgári társaságnak közjava, melly a' magányos hazapolgároknak kényétől nem függhet, a' büntetőknek bizonyos megbüntetését kívánja, könnyű állítani, hogy a' büntett és annak büntetése iránti egyezkedéseket a' fenyítő törvényhozáshoznak lelkével megegyeztetni nem lehet.

*) Lásd Kelemen k. tanácsosnak magányos törvényünkrolirt munkájának 1018-ik lapját.

MÁSODIK RÉSZ.

A' FENYITŐ TÖRVÉNYSZÉKI BÜNTETTEKRŐL, ÉSAZOKNAK
BÜNTETÉSEIKRŐL EGYENKÉNT,

ELSŐ ÉRTEKEZÉS.

A' KÖZJÓT SÉRTŐ BÜNTETTEKRŐL.

Első szakasz.

A' polgári lársaságot közvetlen sértő büntettekről.

54. §. A' felségsértésről.

A' felségsértés (*crimen laesae majestatis*) törvényeink szerint azon büntett, melly törvényes fejedelmünknek személybeli megsértése vagy hazánk csendességének pártütés általi felforgatására czélzó törekvés, avagy az ilyen szándéknak palástolása 's másféle tett vagy elmulasztás általi pártolása által követtetik el. Ezen büntettnak néhány eseteit törvényeink, névszerint sz. István II-dik könyvének, az 1715: 7-dik ágazata által is, előidézett 51-dik, és Kálmán II-dik könyv. 6-dik czikke, és három. törv. I-ső része 14-dik czímjének 1-ső pontja egyenként is elősorolják, millyenek jelesül: 1-szor. Ha ki szentségtörő kezeit fejedelmünknek személyére veti, vagy élete ellen karddal vagy méreggel leselkedik, avagy azon falat 's házat, mellyben fejedelmünk tartózkodik, erőszakosan megtámadja. 2-szor. Ha ki a' fejedelmnek vagy hazának éplétben maradása ellen összeesküszik, vagy az illyennel tudva egyetért. 3-szor. Ha ki azt, ki illyeneket eszében forral ismervén, és tettét bebizonyítani képes levén, föl nem adja *). A' törvénynek ezen szavaiból következik: hogy ezen büntett nemcsak teljesedésbe vitel, hanem minden külső tettere kitört törekvés, egyetértés, sőt pusztá fel nem fűdözés által is már teljessé válik.

A' felségsértés ezen eseteinek büntetése, hármas tör-

vényünk 1-ső része 13-dik és 14-dik, és 2-dik része 12-dik és 44-dik czímei szerint a' büntevőnek fejevételében, melyet a' súlyosító környülményekhez képest megkeményebbiteni is szokás, és a' valóságos sajátjában 's úri jogában levő, 's tulajdon osztályrészére jutó mindennemű akár ingó akár ingatlan jószágainak örök veszteségében áll, erejökben maradván mindazáltal másoknak azok iránti akár adósságbeli, akár másféle kereseteik, továbbá a' büntevő egyén osztozatlan gyermekeinek és testvéreinek osztályrészeik, és feleségének jószágai mindennemű jogaival és igazaival együtt a' büntetésnek terhétől mentek lévén, és pedig olyannyira, hogy 1659-ki törvényünk 104-dik ágazatának rendelkezése szerint a' végrehajtó bíró mind ezeket tülstént az ítéletnek végrehajtásakor kiszakasztani, és tulajdonosaiknak átadni tartozik. Az itt mondottakra továbbá még tanuságul szolgálnak az 1715-diki 9-dik, 1723-ki 9-dik és 1791-ki 56-dik törvényágozatok is. Nem is áll ezekkel ellent az 1715-ki 9-dik törvényczikk rendelete, melly a' jószágvesztéséget a' felségsértő egyén osztozatlan, habár ártatlan gyermekeinek osztályrészeikre is kiterjesztvén**), az itt előadott büntetést megkeményíté; mert az 1791. törv. 56-dik ágazata ezen kemény rendeletet ismét eltörlötte. A' felségsértés csekélyebb esetei, például a' kir. felséget érdeklő szóbeli bántalmak ugynevezett törvénybeli büntetésök nem lévén, ha hívségtelenkedésre nem találunk, súlyosságuk fokozatához képest a' bírónak mérséklete szerint büntetendők.

Egyébiránt a' felségbántásbösszulására nézve néhány különös, 's e' büntetett egyedül érdeklő törvényrendeleteink is léteznek, ugymint: 1-ször. Hogy, jóllehet a' tettenkapásnak vagy országgyűlési ágazat által történt kiiratsáknak, 's levelesítésnek esetén kívül az 1715-ki 7-dik törvényünk szerint a' büntevőnek jószágait a' királyi fiscus elmarasztaló végítélet előtt e' gonosztettben sem foglalhatja el: a' most említett törvéynél fogva mindazáltal a' felségbántásról gyanús személynek mindennemű jószágai a' királyi fiscusnak kérésére tülstént perének kezdetekor összeiratnak, 's azoknak igazgatása a' törvényszéknek bölcs ítéletéhez képest vagy a' gyanús személyre magára hagyatik, vagy pedig bírói zárendeltetvén, másra valakire szoros számadásnak terhe alatt bizattatik.—2-ször. Hogy e' büntetthben a' gyanús személy, akármelly karbeli legyen, a' törvényes megidéztetés előtt befogathatik.—3-ször. Hogy ugyan e' büntetthben a' törvény-

szék, bölcs belátásához képest, magát a' beárulót is tanúságtételhez bocsáthatja. — 4-szer. Hogy e' büntettre nézve törvényünk a' kezességet világos szavakkal kirekeszti. — 5-ször. Hogy e' büntettnak perében törvényünk a' királyi ügyvédnek különösen kötelességül teszi: hogy a' feladónak kereszt- és vezetéknevét vádlevélének benyújtásakor tüstént a' törvényszék elnökénél bejelentse, hogy netalán hamis vádja kiszűlvén azonnal gonoszságának érdemlett büntetését vegye. 6-szor. Hogy ezen büntetthben újabb törvényünk rendelete szerint (***) az első bíróság — akárki legyen a' bűnös, mindenkor a' királyi törvénytáblát illeti. Így rendelik ezeket az 1715-ki 7-dik, 1741-ki 26-dik, és 1791-ki 56-dik törvényágazatok.

*) Ezen ismertetésből és elősorolásból kitetszik: hogy törvényeink a' felségsértést más értelemben veszik, mintsem azt a' természeti törvénynek akár régebb (Martini a' Polgári Társaság törvényéről a' 290-dik állításában), akár újabb (Szibhenliszt a' Társaságok természeti törvényének 191. §-ban) tanítóivenni szokták. Tudós Vuchetich ur a' felségbántás büntetést pártütésre (perduellio) és tulajdon értelemben vett felségbántásra (crimen laesae majestatis) osztja, pártütésnek mondván a' jobbhágnak mindennemű álnok cselekvését, mellyet az a' polgári összeshözvetkezésnek, vagy a' fejedelem személyének léte vagy bátorsága ellen ellenséges szándékkal követ, — felségbántásnak pedig különösen minden olyan álnok tettet nevezvén, mellyel a' jobbhágy a' pártütésen kívül akármiképen a' polgári társaságot vagy annak fejedelmét, nevezet szerint életére, szabadságára, becsületére, vagy méltóságára nézve megsérti. — Azonban hazánkban törvényei, a' mint azt az 1715. törv. 7-dik ágazatának 1-ső, 2-dik, 3-dik, 6-dik, továbbá 9-dik ágazatának 2-dik és 4-dik, és 49-dik ágazat. 2-dik pontjában láthatni, a' felségbántást és pártütést egy értelmű kifejezéseknek veszik, 's azontúl azon ismertetéseket, mellyeket a' tudós szerző, Németország ujjabbkori tudósait követve, azoknak ad, törvényeinkből tökéletesen megigazolni nem lehet.

**) Azonban már ezen törvény-rendeletéhez azt ragasztá hozzá: hogy az ártatlan gyermekek, nem ugyan törvény erejénél, hanem királyi kegyelemnél fogva, érdemeikhez és állapotjuk illendőségéhez képest különös tekintetbe vétessenek, 's nekiek, ha a' körülmények úgy kívánák, egész gyermekrészeik is meghagyatván.

***) Hajdan Korvin Mátyás II. törv. 3, VI. törv. 46-dik, II. Ulászló I. törv. 18-dik, II. törv. 3-dik, főképen pedig az 1559. törv. 43-dik és az 1715-ki törv. 7-dik ágazatainak tanúságok szerint a' felségbántás büntetnének perében önmaga a' király volt bíró: Korvin Mátyás most érdeklett törvényeinek rendeletök szerint ugyan néhány főpapokat, és országbárokat oldala mellévévén, II. Ulászló II. törv. 3-dik ágazata szerint pedig e' célra országgyűlést hirdetvén. — Későbbben az 1715-ki törv. 7-dik ágazatában pedig az volt rendelve: hogy a' király, ha ezeu büntetett tulajdon személyében akarná ítélni, azt akár az országban,

92 I. Könyv. Büntettek és bünt. II. r. Egyenként.

akár azonkívül megtehesse, csakhogy azt hazánk törvényeinek rendelkezései szerint és magyar tanácsosaival tegye; ha pedig önszemélyében ítélni nem akarna, ítélő hatalmát magyar bírákra bizza, kik az ország határain belül ítélni és a' pernek egész rendét a' királyi felségnek elébe terjesztetni tartozzanak.

55. §. A' hívségtelenség szennyjéről.

Hívségtelenkedésen (nota infidelitatis) az a' büntett értetik, mellyel valaki fejedelmünknek és hazánknak méltóságát 's közjavát az 1723-dik törvény 9-dik ágazatában elősorolt kilencz esetben megsérti. E' következők pedig névszerint a' hívségtelenkedésnek esetei: 1-ször. Ha ki magát a' szent korona, királyi felség, és ország közhatalmának 's tekintélyének nyilván ellene szegezi.—2-szor. Ha a' bírák és közhitelességű helyek vagy személyek, hivatalaikkal visszaélve, hiteles pecséteik alatt álleveleket költenek.—3-szor. Ha ki hamis pénzt ver, vagy ötven forint felé nyilván és tudva kiad *). 4-szer. Ha ki rablásra és hazánk belső csendének megzavarására rossz embereket bérrel, vagy országba behoz.—5-ször. Ha ki hazánkban valamelly olly hitvallást nyilván gyakorol, vagy terjeszt, mellynek gyakorlása törvényeink által megengedve nincsen **).—6-szor. Ha ki hazánknak és hozzá kapcsolott részeinek valamelly határszéli várát az ellenségnek álnokul feladja, vagy elveszti.—7-szer. Ha ki hazánk vetélytársainak és ellenségeinek fegyvert vagy háború közben eleiséget szolgáltat.—8-szor. Ha ki azokat, kik álhitűktől elállván Törökországból hozzánk átköltöznek, akadályozza, le tartóztatja, 's vagyonuktól megfosztja.—Végre 9-szer. Ha valamelly harminczados vagy más akárki, a' királyi jövedelmek csokkulásával, a' még pénzzé nem vert arany- 's ezüstnek kivitele iránt külföldiekkel szövetségre lép, és ilyen aranyat vagy ezüstöt az országból lopva kiviszén ***).

Ezen büntettnek büntetése is, a' harm. törv. 1-ső része 14-dik czimének, és az 1723-ki törv. 9-dik ágazatának tanúsága szerint élet- és jószágvesztésben áll, a' jószágvesztésre nézve mind azon megszorításoknak helyök lévén, mellyeket a' felségbántás büntetéséről szölkomban előterjesztettem. Sőt azokon túl a' fenn öröklelt 1723-ki 9-dik törvényágazat e' büntettben a' sérelmet szenvedettek káraiknak és költségeiknek megtérítését is világos szavakkal fenntartja.—Az itt előterjesztett büntetés iránt mindazáltal hármas törvényünk 2-dik részének az 1723-ki 9-dik ágazat által

is megerősített 16-dik czíme az állevélköltés esetében a' hiteles káptalanokra és szerzetes egyesületekre nézve kivételt teszen, irántok különösen azt határozván: hogy állevélköltésért a' káptalan vagy szerzetes egyesület ugyan pecsétjét, a' levélköltésnél jelenvolt tagok pedig, poszáikon és homlokaikon tüzes pecséttel megbélyegeztetvén, egyházi hűbéreiket veszszék el. — A' bíróság valamint a' felségbántásban úgy ezen büntetben is az 1791-ki 56-dik törvényágazat rendeletéből a' királyi táblát kirekesztőleg illeti.

*) A' pénz iránt elkövetetni szokott egyéb büntettek nem tartoznak a' hívségtelenkedés esetei közé; vagynak mindazáltal azoknak is büntetései. Nevezetesen: 1-ször. A' pengőpénz körülmételése 's másféle hiányosítására Zsigmond II. törv. 18-dik ágazata bírói mérsékletű büntetést szab.—2-szor. A' keletbe tett pénznek el nem fogadását az 1630-ki 9-dik törvényágazat a' pénznek és az eladott áruknak veszteségével bünteti. 3-szor. A' hamispénznek országunkba hozatalát II. Ulászló VI. törv. 11-dik és az 1625-ki törv. 41-dik ágazata a' lopva behozott pénznek és a' hűntevőnél találtató mindennemű javaknak veszteségével büntettetni rendeli.

**) Hogy az 1723-ki törv. 9-dik ágazatában érdeklelt nyilvánságos és kárhozatos eretnokséget követőn valóban ilyen értetik, az 1791-ki 26-dik, 27-dik és 38-dik törvényágazatoknak rendeleteiből világosan kitetszik.

**) Az 1723-ki törv. 9-dik ágazata előtt sokkal számosabbak voltak a' hívségtelenkedésnek esetei, a' mint azt Korvin Mátyás I. törv. 2-dik ágazata, harm. törv. I-ső részének 14-dik czíme, és több más törvényeink bizonyítják.

56. §. A' béketörés büntetéről.

A' béketörés vagyis a' külső békességnek megszegése az 1536-ki 52-dik törvényczikknek 's más számos törvényeinknek értelme szerint azon büntett, mellyet a' hazapolgár akkor követ el, ha az idegen nemzettel kötött békességet vagy fegyvernynyugvást, annak földére fegyveres erővel tulajdon kényéből beütvén, megszegi. Az 1608-ki törvénynek koronázásutáni 2-dik ágazatja, mellyet több későbbi törvényeink, ugymint az 1618-ki 3-dik, az 1622-ki 19-dik, az 1625-ki 13-dik és az 1647-ki 44-dik törvényczikkeink megerősitenek, e' büntettre pallost rendel büntetésül.

57. §. A' közérőszakról.

Közérőszakon (vis publica), a' mennyire törvényeink azt a' felségbántástól és hívségtelenkedéstől különböző büntett-

94 I. Könyv. Büntettek és bünt. II. r. Egyenként.

nek veszik, az 1608-ki kor. ut. 2-dik, 1609-ki törv. 19-dik, 1622-ki törv. 39-dik és 1655-ki törv. 76-dik ágazataik szerint, azon büntett értetik, melly a' magános hazapolgárok ellen történt feltámadás, helységeknek kirablása, a' köz-népnek vagy nemességnek sanyargatása által követeltetik el. — E' büntettre, ha a' rablás 's dúlás tetemesebb volt, a' most említett törvényeink halálbüntetést szabnak; a' kisebb illy kihágást pedig, az 1723-ki 12-dik törvényágazaturallan hajduk által másokat sanyargatókról szóló 4-dik pontjának értelme szerint, a' kárnak és költségeknek megtérítésén túl birói mérsékletű büntetés követi.

58. §. A' közkinclopásról, és elsikkasztásról.

Közkincl- elsikkasztásnak (crimen residui) azon büntett mondatik, melly által valaki a' gondviselésére bízott közkincl csalárdul vagy vétkenesen eltékozolja; közkincllopásnak (crimen peculatus) pedig azon tolvajságot nevezzük, mellyet valaki a' gondviselésére nem bízott közkinclre nézve elkövet. — A' közkincllopást, mivel törvényeink nekie külön büntetést nem rendelnek, a' közszerű tolvajság büntetése követi, 's a' lopás tárgyának különös mivolta csupán csak súlyosító körülményül vétethetik. Ugyanazon büntetésnek vagyon helye a' közkincl-elsikkasztásban is, ha a' tett tolvajlásra húzni lehet; máskép az 1647-diki 37-dik és 1723-diki 63-dik törvényágazatok szerint a' bűnös csupán csak az eltékozlott pénznek és a' perre tett költségnek megtérítésére szoríttatik. — A' közkincl-elsikkasztásnak egy nemét mindazáltal törvényeink különös figyelemre vették, azt t. i. melly a' határvárak megerősítésére ingyen munka helyett beszedett pénzeket érdekli, az illyen pénzek beszedői ellen, ha azokat czéljukra híven nem fordítván magoknak tulajdonítanak, az 1563-diki 21-dik törvényágazat azt rendelve: hogy bűntételöknek első esetében az elorozott pénzt ötszörösen, másodikában tizszeresen térítsék meg; ha pedig gonosztettökbe harmadszor is visszaesnének, nyilvánságos tolvajok gyanánt fővesztéssel büntetessenek. — Egyébiránt hogy e' törvénynek rendeleteit a' közkincl- elsikkasztásnak egyéb nemeire általánosan kiterjeszteni nem lehet, onnét tetszik ki: mert ezen törvény- rendeletek különös keménységének oka, melly a' határszélek megerősítésének elmulasztásában fekk-

szik, a' közkinces-elsikkasztásnak egyéb fajai ellen nem har-
czol.

59. §. A' tisztséértéről.

Tisztséértésen (*crimen repetundarum*) azon büntett ér-
tetik, mellyel valamely köztiszt magát ajándék vagy ígéret
által megvesztegetni hagyván közhivatalával visszaél. — II.
Ulászló III-dik törv. 4-dik ágazata az ítélőmesterekre, ha va-
lamellyik perlekedő féltől elfogadott ajándékért igazságtalan
ítéletet tennének, élet- és jószágvesztésének, következő-
leg a' hívségtelenkedés vétkének büntetését rendelte; melly
büntetés mindazáltal, mivelhogy az 1723-diki 9-dik törvény-
ágazat ezen büntettet a' hívségtelenkedésnek esetei közé töb-
bé nem számolja, sőt a' következő 10-dik és 11-dik ágazatai-
ban sem említi, ugyanazon törvény 12-dik ágazatának 5-dik
pontja által bírói mérsékletű fenytékké változott. Másféle
tisztviselőkről világos szavakkal törvényeink semmit sem
rendelnek; azonban kétséget nem szenved, hogy a' bíró
akármely tisztviselőt, ha tisztjével visszaél, gonoszságához
illő fenyték, vagy ha visszaélése által hivatalbeli esküjét
megszegte volna, hűszegés büntetése alá is vetheti.

60. §. A' büntett-pártolásról.

A' büntett-pártolás (*crimen fautoratus*) azon büntett,
mellyel valaki valamely bűntevőt lakába tudva befogad,
vagy akármiképen a' kézrekerítéstől vagy érdemlett bünte-
tésétől megmenteni iparkodik, avagy nekie büntette eltitko-
lásában segédkezet nyújt. A' mi e' büntett büntetését illeti:
az 1527: 6-dik törvényezikk, mellyet az 1625: 13-dik ága-
zat is megerősít, azon bírókra, habár megyés grófok vol-
nának, kik a' tolvajokat, latrokat, gyűjtogatókat, emberölö-
ket, 's más hasonló gonosztevőket érdemlett büntetés alá
nem vetik, továbbá az 1563: 39-dik törvényágazat az olyan
büntett-pártolókra, kik valamely szántszándékos, és tör-
vényszék által kiíratott gonosztevőt lakukba befogadnak, 's
azt a' fő vagy alispán felszólítására se ki nem adják, se meg-
fogni nem engedik, végre az 1659-diki törv. 16. és 17-dik
ágazata az olyanokra, kik a' szegény népet rablásaik által
sanyargató gonosztevőket pártolják, fejjvesztéséget rendel-
nek. Azonban mivel azon súlyos környüállások, mellyek

96 I. Könyv. Büntettek és bünt. II. r. Egyenként.

ezen törvényekben említettnek, nem minden büntett-pártolásban fordulnak elő, könnyű állátni: hogy ezen törvénybeli rendszerű büntetést a' büntett-pártolásnak minden eseteire általánosan kiterjeszteni nem lehet, következőleg hogy ezen büntettnek büntetése rendszerint a' birói mérsékléstől függ.

61. §. A' büntevő-elszöktetésről.

A' büntevő-elszöktetésen (*dimissio malefactorum*) Korvin Mátyás VI. törv. 38-dik, II. Ulászló II. törv. 19-dik, és az 1715-diki törv. 48-dik ágazatainak értelmök szerint azon büntett értetik, mellyel valaki a' kézre kerített büntevőt, minekelőtte büntetését kiállaná, elillantani engedi. — E' büntettnek büntetése az elszöktetőknek különbféleségökhöz képest különböző, úgymint: 1-szor. Ha az elszöktető büntető hatalommal nem bír, Korvin Mátyás VI. törv. 38-dik ágazatának erejénél fogva a' kár megtérítésén túl a' büntevőnek díjával bűnhődik. — 2-szor. Ha fenyítő hatalommal törvénynél 's hivatalánál fogva bír, II. Ulászló II. törv. 19-dik ágazatának rendeletéből az elillant büntevőnek díján túl hivatalát elveszti, és hasonló hivatalviselésre alkalmatlanná leszen. — Végre 3-szor. Ha fenyítő hatalommal királyi kegyelemlevél 's privilégium mellett bír, az 1715-diki 48-dik törvényczikknek határozatából a' királyi fiscusnak vádlevele mellett privilégiumának és hivatalának veszteségébe marasztaltatik, és azontúl még a' sérelmet szenvedő fél, vármegye előtt ellene kára és sérelme becsüjének megtérítését is követelheti. — Továbbá ezen büntettnek büntetésére nézve még az is különös említést igényel: hogy a' büntevőt elszöktető, ha fenyítő hatalommal bírt, Ulászlónak fenn érdeklött törvénye szerint e' büntettnek törvénybeli rendszerű büntetésébe nem csak akkor marasztaltatik, ha szántszándékkal, hanem akkor is, ha gondatlanságból bűnhődött; a' fenyítő hatalommal nem bíró mindazonáltal Korvin Mátyásnak szinte itt előidézett törvényénél fogva rendszerű büntetés alá egyedül csak akkor vettetik, ha büntette szántszándékos volt.

62. §. A' korona igazait sértő hitszegésről.

Korona igazait sértő hitszegésen azon gonosztett értetik, mellyel valaki az eskünek szentségét fejedelmünk és szent koronánk jogainak sérelmére megszegi. Büntetése,

hárm. törv. 2-dik része 30-dik czimének tanúsága szerint, a' törvény gyalázatán túl a' gonosztevő mindennemű akár ingó akár ingatlan, 's a' szent koronának hatalma alatt akárhol találtató jószágainak örökvesztésében áll. Hogy a' jószágvesztéséget itten is a' bűntevőnek osztályrészére szorítva kellessék érteni, azt a' természeti igazságon túl a' felségbántás és hívségtelenkedés büntetését egyedül a' bűntevőnek osztályrészére szorító törvényeinknek lelkéből is lehet következtetni.

Második szakasz.

A' polgári társaságot közvetve sértő,

vagy is

A' vallást érdeklő büntettekről.

63. §. A' káromlásról.

A' káromlás (blasphemia), melly isteni felségbántásnak is szokott neveztetni, 1563-diki törvényünk 42-dik ágazatának értelme szerint azon büntett, mellyel valaki Istent gyalázó szavakra vagy tettekre sértő szándékkal fakad. Hogy a' káromlás büntettének képzetéhez az Istent sértő szándék megkívántatik, következőleg hogy a' nyelvnek pusztá csuszamlásai a' káromlás büntettének körébe nem tartoznak, onnét tetszik ki: mert, midőn a' fennérdeklett törvény e' büntettnek büntetését kijeleli, az átkozódás közben kilővelt káromló szavakról beszél. Többféle fajtákra szokott pedig a' káromlás osztatni, úgymint: 1-szor. Közvetlen és közvetve Istent érdeklő káromlásra, a' mint t. i. a' káromlás egyenesen vagy Istent magát, vagy pedig a' szentségeket, a' boldogságos szűz Máriát, a' szenteket, 's a' lelket érdekli. — 2-szor. Szó- és tettebeli káromlásra, a' mint t. i. vagy szavakkal vagy tettekkel követtetik el. — E' büntettnek büntetésére nézve az 1563-diki 42-dik törvényágazat azt rendelte: hogy a' káromló első büntetteért vesszővel, másodikért pálczával, harmadikért pedig úgy, mint valamely gyilkos vagy másféle gonosztevő, következőleg fejvesztéssel büntetessék. Továb-

98 I. Könyv. Büntettek és bünt. II. r. Egyenként.

bá ugyanezen törvény azokra, kik az istenkáromlót fel nem adják, három nehéz márka büntetést rendel.

64. §. Az eretnekségről és hittől-szakadásról.

Eretnekségen (haeresis), úgymint fenyítő törvényszéki büntetlen, törvényeink szerint valamely olyan hitvallásnak terjesztése vagy nyilvános gyakorlata értetik, mely hazánkban sem teljes polgári sem türelmi jogot nem nyert. — Ezen büntetről, úgymint a' hivségtelenkedés szennyjének egyik esetéről, az 55-dik §-ban már szólottam.

Hittől-szakadáson (apostasia), úgymint büntetlen, pedig hazánk törvénybeli szokása a' katholika hitről akármely más hitvallásra törvény- kijelelte mód megtartása nélkül történő eltérést érti. — Hogy a' katholika hittől illy elszakadás hazánkban büntetést maga után vonszó tett légyen, az 1791-ki törv. 26-dik ágazatának 13-dik pontjából, mely szerint kemény büntetés alatt tilalmas valamely katholikust más hitvallásra akárminemű módon édesgetni, és az 1844-diki törv. 3-dik cikkének 10-dik §-ából, mely az 1791: 26-dik cikk rendeletén e' részben változtatást nem téve, az evangelika vallásokrai átmenetet az ezen törvénycikk által kijelelt mód nélkül meg nem történhetőknek nyilatkoztatja, eléggé kiviláglik. Büntetését mindazonáltal a' törvény e' büntettnek meg nem határozza. Abban áll pedig az itt említett átmeneti mód: hogy az átmenni kívánó ezen szándékát tulajdon lelkipásztorának két tanú jelenlétében bejelentse, és négy hét eltelte után ezen szándéknáli megmaradását ugyanazon lelkipásztor előtt akár az előbbeni, akár pedig más két tanú előtt ismét kinyilatkoztassa, 's mind a' két alkalomkor azon lelkipásztortól, vagy ha az azt megtagadná, a' jelenvolt tanúktól tanúlevelet vegyen, és ezen kétrendbeli tanúleveleket azon vallásbeli lelkipásztornak, melyre átmenni szándékozik, bemutatassa.

65. §. Az egyházsértésről.

Az egyházsértés vagy egyháztörés (violatio ecclesiae) az a' büntett, mely által valaki a' szentegyháznak szentségét, azt erőhatalommal megtámadván, 's ajtait betörvén, abban tolvajlást vagy más büntettet elkövetvén, vagy egyébképen megsérti. — A' mi ezen büntett büntetését érdekli: az

egyházakat megtámadás, feltörés, és rablás által sértő katonákra Korvin Mátyás VI. törv. 61-dik ágazata, ha birtokosok volnának, örök jószág-veszteséget, ha nemtelenek, elevenen megégetést, az 1595-diki törv. 27-dik ágazata pedig minden különbség nélkül fej- és vagyonveszteséget rendel.

Azonban mivelhogy mind e' két törvény a' katonaságnak akkori zabolátlan dúlásai ellen volt szabva, azoknak rendeleteit az egyházsértés egyéb eseteire kiterjeszteni nem lehet. — Egyébiránt ezen büntett többnyire tolvajlással, rablással, vagy más büntettel szokott összekötve lenni, és olyankor azon fő gonosztett büntetésének van helye, az egyházsértés egyedül súlyosító körülmény gyanánt vétetvén. — Ha az egyházsértéshez semmi más büntett nem járul, büntetése egészen bírói mérsékléstől függ.

Végre nem létszen felesleges itt még azt is megjegyezni: hogy ezen büntettől megkülönböztetni szükség legyen a' vallás vak hevéből történő egyház-elfoglalást, mivel ez az 1647-diki 14-dik és 1791-diki 26-dik törvényágazatok szerint nem fenyítő, hanem csak közönséges 's polgári törvénytörvényi büntett, melly 600 magyar forint bírsággal büntettetik.

66. §. A' bűbájosságról.

Hajdan a' vallást érdeklő büntettek közé számíttatott a' bűbájosság és ördögösség is (magia daemoniaca). Ezen az emberek olly büntettet értenek, mellyel valaki másnak kárára, véleményök szerint ördög segedelmével, csodálatos és szokatlan tüneményeket és változásokat eszközölt. Különb-féle fajtákra osztotta pedig a' bűbajosokat a' közvélemény, úgymint jósolókra, varázslókra, igézőkre, sorsvetőkre, kántairesekre, szemfényvesztőkre, boszorkányokra, lidérczekre stb, a' mint ezt első királyainknak törvényeik, és főleg régibb törvénytudóinknak munkáik bizonyítják. Büntetésök ugyanezen munkáknak tanúsága szerint fejvesztés, 's nevezetesen, ha a' büntett kártétellel volt összekapcsolva, elevenen megégetés volt a). — Azonban a' bűbájosságról divatban volt balítéletnek köde újabb korban elszélesztetvén, dicső Mária Terézsia királynénk a' boszorkányokat 's bűbajosokat

a) Lásd Huszti István, Commentarius novus in Jus Hungaricum III. könyve 16-dik czímét, főképen pedig Bodó Mátyás Jurisprudentia Criminalis II. része 78. 79. és 90-dik, öt egész évre terjedő ágazatait.

100 I. Könyv. Büntettek és bünt. II. r. Egyenként.

üldöző pert különös királyi rendelete által, melly hazánk törvényszékein is keletbe jöve, az emberiségnek nagy javára szerencsésen eltörlötte.

MÁSODIK ÉRTEKEZÉS.

A' MAGÁNOS HAZAPOLGÁROKAT SÉRTŐ BÜNTETTEKRŐL.

E l s ő s z a k a s z .

A' hazapolgároknak életét, és tagjait sértő
büntettekről.

67. §. A' gyilkosságról tágas értelemben.

Gyilkosságon (homicidium) tágas értelemben törvényeink azon büntettet értik, melly az embernek életétől megfosztása vagy arra célzó törekvés által követtetik el. Mondám: 1) *büntettet*; mert azok szerint, miket a' büntettekről és azoknak büntetéseikről általánosan mondtam, arra, hogy az emberölés büntetést vonson maga után, fenyítő törvényeinkkel ellenkező 's külső tette fakadt szabad álnok vagy legalább vétkes cselekvénynek, azaz büntettnek kell lennie. És innét már értetik: hogy az emberölést, ha vagy véletlen esetből, vagy lelki szabadság nélkül, valamint szinte ha az igazság- kiszolgáltatásnak törvényes útján, vagy büntelen önvédelemből történt, gyilkosságnak venni 's megbüntetni nem lehet. — Mondám: 2) *melly az embernek életétől megfosztása, vagy arra célzó törekvés által követtetik el*; mert valóban törvényeink szerint a' gyilkossághoz tényére vagyis tárgyára nézve az kívántatik meg: hogy a' büntevőnek tette élet ellen, és pedig nem valamelly más teremtménynek, hanem emberi lénynek élete ellen célozzon, úgy mindazonáltal, hogy minden emberi lénynek élete ellen célzó tettet, — habár az beteges, esztelen, 's nyomorult teremtmény, sőt habár csak anyai méhben élő gyümölcs vagy béna, de mégis emberi képet viselő, csecsemő volna, — gyilkosságnak kellessék tekinteni.

II. Ért. A' magánosokat sértő büntettekről. 101

Egyébiránt jóllehet ezen ismértetés szerint az emberi élet ellen célzó mindennemű gonosz törekvés gyilkosság körébe tartozik; hogy mindazáltal valakit tárgyra nézve teljes gyilkosság szerzőjének lehessen tartani, — az álléval által élet utáni leselkedésnek eseteit az 1723-diki 11-dik törvényczikk különrendeleténél fogva egyedül kivéve —, a' fenn (26. és 35. §§.) mondottak szerint az kívántatik meg: hogy annak tette, legalább minden körülállásaival együtt véve, maga egyedül elégséges eszközö oka legyen a' tüstént, vagy későbben ugyan, de mégis szükségképen bekövetkezett halálnak. És innét már foly: hogy nevezetszerint a' sebesítésre következett halálnak esetében a' sebesítőt csupán csak akkor lehet tettére nézve teljes gyilkosság-szerzőjének tekinteni, ha a' seb halálos, vagyis olyan volt, mely vagy minden esetre, vagy legalább a' helynek, időnek, 's megsebhetteti tagnak körülállásával együtt véve, a' halált maga egyedül, a' sebesítőnek nem tulajdonítható minden más külső ok hozzájárulta nélkül, maga után vonzotta. Következőleg ha a' megsebesített személy önmagának vagy orvosának 's másféle ápolójának vétke, vagy a' sebbel összeköttetésben nem lévő valamelly betegségnek oda járulása miatt, avagy véletlen esetből vezett el, a' sebesítőt tettére nézve teljes gyilkosságnak büntetésébe marasztalni nem lehet.

68. §. A' büntelen önvédelem jogáról.

Mivel a' gyilkosságnak ismértetésében mondottak szerint a' büntelen önvédelemből történt emberölést gyilkosságnak venni, 's megbüntetni nem lehet: a' szóban forgó tárgynak tökéletes értelmére szükséges itten a' büntelen önvédelem jogának természetét, feltételeit, és korlátaait is előterjeszteni.

A' büntelen önvédelem jogán azon jogunkat értjük, mellynél fogva a' védelemnek más eszközei elégtelenek lévén, a' jogtalanul megtámadót életétől is megfoszthatjuk. — Ezen jognak büntelen gyakorolhatására a' pusztá fenyegetés, sem a' dolog természetét tekintve, mivel a' had és erőszak jogából, mely valóságos sérelmet feltételez, egyenesen származik, sem hazai törvényeink szerint, a' mint ez hárm. törv. 3-dik rész. 23-dik czíméből látható, elégséges okúl soha sem szolgálhat, hanem arra mindenkor előre menő valóságos megtámadtatás szükséges. Sőt hogy a' valóságos meg-

támadtatás is az önvédelemből történő emberölést büntelené tehesse, még néhány más feltételek is szükségesek, úgy mint: 1) Hogy a' megtámadás jogtalan legyen; mert az ellen, ki bennünket joggal és jogosan megtámad, mivel jogán túl nem lép, erőszakkal élni nem szabad; a' mint ezt harm. törv. 3-dik része 22-dik czimének 3-dik pontja is világosan megjegyzi. — 2) Hogy a' megtámadtatás véletlenül, és olly hirtelen történjék: hogy a' köz előjáróknak segedelméhez folyamodni lehetetlen legyen; mert midőn polgári társaságba állottunk, a' köz jó rendnek szükséges fentartása végett önvédelmünkről mindaddig lemondánk, míg a' közvédelem helyet foglal. — 3) Hogy önvédelmünk jogával addig éljünk, míg megtámadtatásunk tart; mert annak megszűnte után erőszakkal élni, bosszúállás lenne, melyet mind a' természetnek örök törvénye, mind pedig harm. törv. 3-dik részének 21-dik czíme nyilván tilalmaz. — 4) Hogy a' megtámadás életünket, szemérmünket, tagjaink épségét, vagy legalább jószágainkat érdekelje. Mondani: „vagy legalább jószágainkat“; mert jóllehet a' szeretetnek törvényénél fogvást embertársunknak életét vagyonunk elébe tenni kötelesek lévén, jószágunk megtámadójának megölése által az erénynek nem szolgálunk is, az igazságot mindazáltal és a' szoros törvényt, harm. törv. 3-dik része 22-dik czimének értelme szerint is, meg nem sértjük. — Becsületünk megtámadója ellen, ennek halála becsületünk megtartására sem alkalmas sem szükséges eszköz nem lévén, az önvédelemnek itt szóban forgó jogával élni soha sem szabad. Végre 5) az önvédelem által történő emberölés büntelenségéhez szokás még azon feltételt is megkívánni: hogy a' sérelmet lágyabb 's jobb szerrel eltávoztatni lehetetlen legyen. És valóban, mivelhogy a' had és erőszak joga csupán csak a' céléréshez szükséges eszközökre terjed; míglen a' sérelmet lágyabb szerrel elháríthatjuk, mindaddig a' megtámadónak életére jogunk nem lehet. Azonban mivel azt meghatározni igen nehéz: vajjon lehetett-e, és bátorságos volt-e lágyabb szerekhez nyúlni? ezen utolsó feltétel 's kellék a' lelkiismeretnek ítélőszékét inkább, mintsem a' külső törvényszéket illeti; és valójában harm. törv. 3-dik része 21-dik és 22-dik czímének tanúsága szerint fenyítő törvényszékeinken szorosan tekintetbe vétetni nem szokott.

Ha valaki megtámadóját mind ezen feltételeknek pontos megtartásával önvédelem közben megöli, valamint minden

büntől, úgy szinte minden legkisebb fenytő büntetéstől is ment, a' mint ezt harm. törv. 3-dik részének 21-dik czíme világos szavakkal is kinyilatkoztatja; ellenben ha valamelyik feltételre szántszándékkal vagy vétkesen nem ügyelt, tette majd szántszándékos, majd vétkes gyilkossággá válik.

Végre nem leend felesleges itt azt is megjegyezni: hogy büntelen védelem jogával, mind a' természeti igazság szerint, mind harm. törv. 3-dik része 24-dik czimének világos szavainál fogvást, nem csak önmagunknak, hanem embertársunknak ótalnában is szabadon élhetünk.

69. §. A' gyilkosságnak különféle fajai.

A' tágas értelemben vett gyilkosság, a' mint valaki vagy önmagának, vagy embertársának életét veszi el, öngyilkolásra (autochiria) és szoros értelemben vett gyilkosságra, és ez ismét, a' mint vagy rablás hozzájárult vagy nem, rablógyilkosságra vagyis latorságra *) (latrocinium) és pusztá's egyszerű gyilkosságra (homicidium simplex) oszlik. — Az egyszerű vagyis legszorosb értelemben vett gyilkosságnak ismét több alosztályai vannak. Nevezetszerint a' megsértett személyek különbéleségéhez képest súlyosb és közönséges gyilkosságra (homicidium qualificatum et commune) oszlik, a' mint t. i. vagy olyan személyen követtetik el, kinek sérelmére a' törvény megkeményebbitett büntetést rendelt, vagy pedig olyanon, kinek sérelmét a' büntetés minden keményebbités nélkül követi.

A' súlyosb gyilkosságnak törvényeink szerint két fajtája vagyon: 1) A' rokongyilkolás (parricidium), melyet az követ el, ki szülőjét, magzatát **), házastársát, testvérét, vagy másféle vérséges rokonát életétől megfosztja, vagy attól megfosztani törekszik ***). — 2) A' polgári társaságnak különös ótalna alatt álló személyeken elkövetett gyilkosság. Ilyen személyek az 1723-dik törv. 11-dik ágazata szerint e' következők: a) A' hétszemélyes, királyi, kerületi és vármegyei törvényszékeknek bírái, a' közbitelességü káptalanoknak és szerzetes egyesületeknek tagjai, a' királyi, nádorispáni, és horvátországi báni emberek, az országbárái, a' főispánok, a' királyi fő- és alügyigazgató, midőn hivatalaikban törvényesen forgolódnak. — b) Az országgyűlésen jelenlévő fő-papok, országnagyok, és nemesek követeikkel és házok népével együtt, továbbá az ország vagy vármegye gyűlésé-

104 I. Könyv. Büntettek és bünt. II. r. Egyenként.

re, a' törvényszékekre, és szökevény jobbágyok és szolgák vagy katonai kicsapongások iránt tartandó bírói vizsgálatokra, vagy katonasággal teendő számolásra utazó, vagy ilyen hivatalos tételekben forgolódo, vagy azokról visszatérő személyek. Végre — c) az országgyűlésen panasztevők.

Továbbá mindennemű akár közönséges, akár súlyosb gyilkosságot még fel lehet osztani: 1) Az akarat elhatározásának módjára nézve tulajdon indulatból, és másnak tanácsa, parancsolatja, vagy bérbe fogadása mellett elkövetett gyilkosságra. — 2) Az élet elvételének módjait tekintve erőszakos tett, mérég, állevélköltés, és különösen a' kisdedekre nézve csecsemő kitétel, és magzat-elűzés által eszközölt gyilkosságra.

Vége az erőszakos gyilkosságot még helyesen fel lehet veszekedés közben, és azonkívül történt gyilkosságra osztani.

*) Hogy a' latorságnak képzetéhez törvényeink szerint a' rablás vagy legalább az arra törekedő szándék szükséges légyen, mind hárm. törv. 1-ső részének 15-dik czíme, mind pedig az 1548-diki törv. 49-dik ágazata bizonyítja.

**) A' rokongyilkolásnak azon neme, mellyel a' csecsemőnek élete mindjárt születése után anyja által elvétetik, csecsemőgyilkolásnak (infanticidium) szokott nevezetni. — Ezen gonosztettben a' büntett tetemének 's valóságának (corpus delicti) kinyomozása különös nehézségekkel jár; mert mivelhogy e' gonosztettnek képzetéhez nem csak az kívántatik meg, hogy a' csecsemő elevenen született, hanem az is, hogy anyjának tette által veszett legyen el: a' végre hogy a' bírónak e' gonosztett teteméről 's valóságáról csálhatatlan tudománya lehessen, mind e' két körülménynek valóságát teljes napfényre kell hoznia; a' mi, mivelhogy a' csecsemő holtan is születhetett, és ha elevenen született volna is, szülés közben, ha az anyát fájdalmi segedelem nélkül lepték meg, sőt minden segedelem mellett is anyjának gonosztétele nélkül is elveszthetett, — oda járulván, hogy többnyire a' bíró szükséges tanúkat sem lelhet, és sokszor a' csecsemőnek anyja sincsen tudva. — természetesen felette nagy nehézségekkel vagyon egybekötve. Egyébiránt a' vizsgálatlalt foglalataskodó bírónak e' czélra eszközül szolgálhatnak az anyának vagy szüléstől gyanús személynek és a' netalán fellelhető tanúknak vallatása, a' csecsemő testcsekjének orvosi szemrevétele, és a' szülés mindennemű körülményeinek szorgalmas kinyomozása.

***) Törvényeink, a' hárm. törv. 1-ső részének 14-dik czíme, az 1625-diki törv. 6-dik, és 1723-diki törv. 11-dik ágazata, a' rokongyilkolás különneimeinek különneveket adtak, így a' szülőkön elkövetett gyilkosságot atya- vagy anyagyilkolásnak (patri- vel matricidium), a' házastárson házastársa által elkövetettet férj- vagy feleséggyilkolásnak (mariti- vel uxoricidium), 's a' testvéreket és atyafiakat érdeklőt testvér- vagy atyafigyilkolásnak (occisio fratrum vel consanguineorum) nevezik.

70. §. A' gyilkosság büntetése.

Az öngyilkolásnak büntetése, ha az igyekezet fogalomba ment, bévett szokás szerint a' tisztességes temetésnek megtagadásában áll; kivéve mindazáltal, ha valaki elmetébo-lyodásból, — mellyet, iránta kétség támadván, a' velünk született büntelenségnek gyanítása miatt mindenkor feltenni szükség, — ölte volna meg magát; mivel az illyent elméjének távolléte miatt tette gonosztett nem lévén, valamint semmi büntetés alá vetni, úgy szinte a' tisztességes temetéstől megfosztani sem lehet. — A' mi pedig az öngyilkolásra törekedést illeti, mivelhogy a' büntetésnek félelme és végrehajtása újabb törekedésre ösztönül szolgálna, azt fenytő büntetés alá vetni tanácsos nem volna; ugyanazért, ha valaki magát akár szive rosszasságából, akár elméje gyengültségéből 's mély búsongásból életétől megfosztani iparkodék, a' közhatalomnak egyéb nem marad hátra, mintsem hogy az olyan embert gondos őrizet alá vevén, az első esetben ugyan lelki tanítókra, a' másodikban pedig orvosokra bizza.

A' latorságot vagyis rabló-gyilkosságot hárm. törv. 1-ső részének 15-dik czíme keréssel vagy karóval bünteti; azok pedig, kik latorságból vagy rablásból élő uratlan hajdukat tartanak, hajdan az 1548-diki 49-dik és 1598-diki 29dik törvényágazataink szerint hívségtelenkedésnek szennyjébe estenek; melly büntetést mindazáltal az 1723-ki 12-dik törvényczikk birói mérsékletű büntetésre változtatott.

A' legszorosb értelemben vett gyilkosságot törvényeink, h. t. 1-ső része 15-dik czimének tanúsága szerint, pallossal, a' közönségest ugyan minden megkeményebbités nélkül, a' súlyosbat *) pedig, az 1723-diki 11-dik törvényczikk erejénél fogva, a' vérség ízének közelségéhez, vagy a' meggyilkolt személy hivatalának polczához mérséklendő megkeményebbitéssel, és a' büntevőnek díjával büntetik. A' díjnak birsága a' meggyilkolt személynek özvegyére és gyermekeire száll. — Az akarat-elhatározás, és a' büntett-elkövetés módjainak különbözése mindazáltal törvényeink szerint a' büntetésre nézve különbséget nem szül.

Azonban hogy a' büntevőt törvényszékeink az itt kijelölt törvénybeli rendszerű büntetés alá vehessék, a' törvénybeli rendszerű büntetésekről fenn előterjesztett tanításum szerint, a' büntettnek állapotjára nézve az kívántatik

meg: hogy büntette mind gonoszságára mind tettére nézve tökéletes, vagyis való 's álnok **), és tárgyára nézve teljes, következôleg az állvélleli incselkedésnek ***) esetét, melyben a' büntett pusztá törekedés által már tárgyára nézve teljessé válik, kivéve, egész teljesezésbe ment büntett légyen. A' vétkes, vagy teljesezésbe nem ment gyilkosság, mivel törvény által meghatározott büntetése nincsen, a' bírónak bölcs mérséklése szerint büntettetik, a' díjfizetésnek mindazáltal hárm. törv. 3-dik része 5-dik cziménck értelméből a' vétkes gyilkosságban is helye lévén.

Végre még azt sem leszen felesleges itt megérteni: hogy a' fen (36. §.) mondtak szerint, törvényszékeink a' gyilkosságnak törvénybeli rendszerü büntetését egyedül csak a' legszorosb értelemben vett gonosztettségnek fejére mondhatják; következôleg hogy a' veszekedés közben elkövetett gyilkosságért egyedül csak azt, ki a' meggyilkolt halálos sebet ejtett, vagy ha több halálos sebek ejtettek rajta, ki az első illetén sebet ejtette, ha pedig a' sebek közül különvéve egyik sem volna halálos, senkit sem lehessen halállal büntetni.

*) A' súlyosb gyilkosság hajdan, hárm. törv. 1-ső része 14-dik czimének tanúsága szerint, a' hívségtelenkedésnek esetei közé volt számítva.

**) Tudós Vuchetich úr fenyítô törvényünkrol írt munkája 2-dik részének 28-dik és 30-dik §-aiban azt tanítja: hogy a' gyilkosság törvénybeli rendszerü büntetésének csak akkor lehet helye, ha a' büntett álnokul, és egyszermind eltökélve (deliberate) volt téve, — az eltökélt büntetlen az előre forraltat 's előre eltökéltet (praemeditatum) érte. Vélekedését Korvin Mátyás 6-dik törv. 51-dik, és II-dik Ulászló I-ső törv. 82-dik ágazatának e' szavaira építi: „Ha valaki, akármelly kar- és rendbeli személy légyen, mást eltökélve (deliberative) meggyilkol: mindennemü váltságnak kizárásával öletlessék meg.“ — Azonban 1) Ugyan hárm. törv. 1-ső részének 15-dik és 2-dik részének 42-dik czímek, és Korvin Mátyás 3-dik törv. 28-dik ágazata, midôn a' gyilkosságra halálbüntetést szabnak, az előre eltökéltet és így el nem tökéltet gyilkosság közt különbséget nem tesznek. Azután 2) ha Korvin Mátyás és II. Ulászló tudós Vuchetich úr által előidézett törvényeinek e' következô végszavait: „Ha pedig a' gyilkosság nem előre forralt gonossággal (non e praconcepta malitia), sem eltökéltet elmével (neque animo deliberato), hanem vak esetileg (casualiter), vagy másképen véletlenül (inopinata) történt: a' gyilkos szabadon egyezésre szállhasson a' meggyilkoltak rokonaival,“ megtekintjük, nyilván kitetszik: hogy ezen törvényeink az eltökéltet elmét egy részről ugyan a' véletlen esettel és vétkeességgel, más részről pedig az előre forralt gonossággal elentételben veszik, következôleg azt azon képzetnek kifejezésére használják, melyet mai napon álnokságnak (dolus) nevezünk. Ide járul vég-

tére 3). Hogy Korvin Mátyásnak és Ulászlónak ezen törvényeiből azt, hogy nem minden álnok vagyis szántszándékos gyilkolásnak büntetése halál legyen, még akkor sem lehetne következtetni, ha azok szerint az eltökélt gyilkosság az álnokkal egyértelmű nem volna is; mert ezen törvények nem arról szólanak, hogy miben álljon a' gyilkosságnak büntetése, hanem arról, hogy mikor legyen vagy ne legyen a' felek egyezésének helye a' gyilkosság törvénybeli büntetésére nézve. És innen már könnyű átlátni, hogy most keletben lévő törvényeink szerint a' tudós szerzőnek azon véleménye meg nem áll, mellynél fogva munkája II. részének 30, és 31-dik §§-aiban azt vitatja: hogy a' felhevülésben vagy zenebona 's veszedelés közben elkövetett gyilkosságot semmi esetben sem lehet halállal büntetni.

***) Az állelél-költés vagy azzal élés által elkövetett, vagy czélul tett gyilkosságról még azt is szükség itten különösen megjegyezni: hogy, ha a' bűntevő a' megsértett személyt jószágaitól is törekedett megfosztani, és így ötet kárba és költségekre döntötte, az 1723-dik törv. 11-dik ágazatja a' bűntevőre jutó osztályrészből a' károkat és költségeket is megtéríttetni parancsolja.

71. §. A' méregkeverésről.

Méregkeverésen vagy megétetésen (veneficium vel intoxicatio) szoros értelemben azon büntettet értjük, mellyel valaki méreg által embertársa életének vagy egészségének árt. — Méregnek nevezünk pedig itt mindennemű akármiféle szert, melly az emberi testbe bevétetve azt életétől megfosztja, vagy legalább egészségét megrongálja; nem is teszen a' dolog lényegére nézve különbséget: a' bűntevő közvetlen adta legyen-e be a' mérget, vagy pedig közvetve, például az ember élelmére szolgáló állatoknak eledelét vagy italát megmérgezté. — Már ha méreg által az embernek élete elvétezt, vagy veszedelembe ejtetett: a' méregkeverés gyilkossággá, és pedig a' megsértett személynek minőségéhez képest vagy súlyossá vagy közönségessé válik, következőleg mind annak helye vagyon, mit a' gyilkosságnak büntetéséről mondtam. Ha pedig csupán csak az egészség szenvedett általa kárt, mivelhogy törvényeink szent István II. könyvc 32-dik cikkének már régen keletből kimúlt rendeletét kivéve, a' méregkeverésről egészen hallgatnak, annak büntetése teljesen a' birónak mérsékletétől függ. Egyébiránt a' dolognak természete maga mutatja, hogy ezen büntett valóságának kinyomozásában a' birónak tudós orvosok segédelmével élnie kell.

Hogy az olly orvosok, és gyógyszer-készítők, kik gondatlanságból vagy pedig tudatlanságuk miatt a' betegnek or-

108 I. Könyv. Büntettek és bünt. II. r. Egyenként.

vosság helyett mérget adnak, e' büntettről méltán vádoltathatnak, annál kevesebbé lehet kételkedni; mivel ezek magokat a' méregkeveréstől megóvni a' törvénynek mindennel közös rendeletén túl hivataluknál és esküjöknel fogva is köteleztetvén, vétkeességök által kétszeres kötelességet sértenek meg.

72. §. A' csecsemő-kitételről.

Csecsemő-kitételen (*expositio infantis*) azon büntettet értjük, mellyel valamely magát még ápolni 's életét megőrizni nem képes csecsemő elhagyatik. — Büntetésének meghatározására nézve szükség megkülönböztetni: valljon a' csecsemőnek életét veszedelembé ejtő helyen, móddal, 's időben történt-e az elhagyás, vagy nem? Az első esetben, ha a' kitételt valóban halál követte, a' kitevőnek tette teljesedésbe ment álnok gyilkosság, következőleg, ha a' bűnös teljes lelki szabadsággal bírt, a' mint a' csecsemőnek vagy vérséges rokona vagy nem, úgy vagy a' rokongyilkolásnak vagy pedig a' közönséges gyilkosságnak törvénybeli rendszerű büntetése alá vethetetik. Ha mindazonáltal a' csecsemőnek élete történetből megmentetett, mivel a' büntett teljesedésbe nem ment, a' gyilkosság törvénybeli rendszerű büntetésének ugyan helye nem lehet; gonoszságára nézve mindazáltal a' csecsemőt elhagynak tette teljes gonosztett lévén, reája a' törvényszék keményebb büntetést mérhet. — A' második esetben mindenkor csak bírói mérsékletű büntetés foglal helyet, a' bűnöst még akkor sem lehetvén gyilkosság törvénybeli rendszerű büntetése alá vetni, ha a' csecsemő történetből elveszett volna; mert, mivelhogy a' kitétel veszedelemtől ment helyen, 's móddal, és időben történt, őtet álnok gyilkos gyanánt tekinteni még akkor sem lehet.

73. §. A' magzat-elűzésről és magtalanításról.

Magzat- vagy méhgyümölcs-elűzésen (*abortus procuratio*) azon büntett értetik, mellyet a' még éretlen 's méhen kívül meg nem élhető emberi magzat anyjának méhéből elhajtattik. A' magzat-elűzés vagy belső vagy külső szerekkal, és vagy szántszándékkal vagy vétkeesen történhetik. Ezen büntett törvényszékeink szokásából bírói mérséklés szerint büntetetik, kivéve ha az elűzött magzatnak anyja méhében tett

II. Ért. A' magánosokat sértő büntettekről. 109

mozgásaiból csalhatlanúl bebizonyodnék, hogy az már élő magzat volt, és egyszersmind napfényre jönne, hogy életét elűzés által vesztette el; melly esetben, a' mint a' magzatot vagy vérséges rokona vagy más valaki üzte el, úgy vagy a' rokongyilkolásnak vagy pedig a' közönséges gyilkosságnak törvénybeli rendszerű büntetésébe marasztaltatik. — Ha holt vagy megromlott méhgyümölcs üzetnék el, az elűzés büntett nem lévén, semminemű büntetést sem vonzana maga után.

Magtalanításon (*sterilitatis procuratio*) pedig azon büntettet értjük, mellyel valamely foganásra alkalmas nősze-mély foganható tehetségétől megfosztatik, vagyis magtalanú tétetik. Némelly törvénytudók a' gyilkosságnak törvénybeli rendszerű büntetését e' büntettre is, ha szántszándékkal történt, tudományos magyarázat által kiterjesztik. Azonban mivelhogy valakit lététől megfosztani, és valakinek létre jövetelét megakadályozni lényegökre nézve különböző cselekvények, ezen törvény kiterjesztését a' törvénymagyarázásnak szabályaival (6. §.) teljesen megegyeztetni nem lehet. Mivel tehát e' gonosztettre törvényeink meghatározott különbüntetést nem szabtak, egyebet alaposan nem mondhatunk: mintsem hogy a' törvényszék ezen hazapolgárok szaporodását és családi boldogságát gátló súlyosb gonosztettnek álnok szerzőjét kemény, de mégis a' bírói mérséklésnek határit túl nem haladó büntetés alá vetheti.

74. §. A' kettős viadalról.

Kettős viadalon (*duellum*) általán véve két személy között előre meghatározott helyen és időben némelly külső szertartásokkal történő harczot értünk. Törvényeinket tekintve két fajtáját szükség megkülönböztetni: a' köz hatalom által parancsolt kettősviadalt, melly Korvin Mátyás 6-dik törv. 18-dik és II. Ulászló 1-ső törv. 37-dik ágazatának tanúsága szerint hajdan törvényszékeinken úgy, mint perbeli l ebizonyításnak egyik neme divatban vala, és a' magányos hatalomból történő párviadalt. A' közhatalom által parancsolt párviadatok, ha a' bírói ítélet értelme szerint hajtattak végre, törvénnyel megegyező cselekvények voltak. Ellenben a' magányos hatalommal történő kettős viadatok az igazság-kiszolgáltatás rendével meg nem férhető magányos bosszúállások lévén, és szántszándékos gyilkolásra vagy tagsértésre czélolván, méltán a' fenyítő törvényszéki büntettek sorába tar-

110 I. Könyv. Büntettek és bünt. II. r. Egyenként.

toznak. Azonban mivel törvényeink a' párviadalra külön-büntetést nem szabtak, annak büntetése is rendszerint bírói mérsékléstől függ, a' mérséklésben különös tekintetbe szükség lévén venni a' fenyegető veszedelemnek és eszközlött sérelemnek nagyságát, a' tett gonoszságának fokozatát, és a' viaskodó személyeknek minőségét 's egymás iránti helyheztetését. Mondám mindazáltal „rendszerint;“ mert ha a' viadalban valamelyik fél megöletett, a' büntett gyilkossággá fajulván, a' személyek különbféleségéhez képest vagy a' súlyosb vagy pedig a' közönséges gyilkosság büntetése fog helyet.

75. §. Az emberlopásról.

Emberlopáson (plagium) azon büntettet értjük, mellyel valaki embertársát haszonvágyból alattomosan elfogván másnak eladja, vagy önmaga céljaira fordítja. — Ezen gonosztettéről egyetlen egy törvényünk, az 1567-diki 30-dik törvényágazat, tészen említést; melly azokra, kik lopva elfogott keresztény gyermekeket vagy embereket törököknek vagy azoknál lakozó rácoknak eladnának, karóra-húzás büntetését rendeli. Azonban ezen különös esetre szabott büntetést, mivel a' törvénynek oka az emberlopásnak minden eseteire ki nem terjed, a' törvény magyarázásnak szabályai szerint minden emberlopásra általánosan kiterjeszteni nem lehet. Ugyanazért az emberlopást, ha semmiféle főbenjáró különös büntetthez el nem fajzik, általánosan bírói mérsékléstől függő büntetés követi.

76. §. A' tetemsértésről.

Tetemsértésen (violatio corporis externa) azon büntetést értjük, mellyel az embernek teste, élete menten maradván, verés, vágás, vagy törés által kívülről megsértetik. — A' mi büntetését illeti: azokra nézve, kik szülőiket szentségtörő kezeikkel megverik, vagy megsebesítik, az 1723-diki törv. 11-dik ágazata azt rendeli: hogy a' bíró őket tettökhöz környülményeihez képest bölcs ítélete szerint vagy halállal, vagy a' fenytökhöz gonosztettökhöz mért másféle nemével büntesse. — A' tetemsértésnek egyéb fajtaít többnyire polgári törvényszéki perrel, t. i. a' sérelmet szenvedett személynek polgári állapotjához képest vagy czélgéres vagy ki-

II. Ért. A' magánosokat sértő büntettekről. 111

sebb hatalmaskodásnak perével szokás bosszulni. Azonban annak sem áll semmi is ellent, sőt szokásban is van, hogy a' tetemsértésekért, főleg ha súlyosabbak volnának, és a' bűnös csekély vagyonnal bírna, hatalmaskodás pere helyett a' büntetthez mérendő büntetés végett fenyítő per indíttassék.

Ezeken túl a' csonkításról még e' következők is megjegyzést igénylenek: 1-ször. Hogy országunk minden rendbeli bírónak és igazságtevőinek czégyeres hatalmaskodásnak büntetése alatt tilalmas valamelly büntevőt csonkítással büntetni, a' mint ezt hárm. törv. 1-ső rész. 14-dik, 's 3-dik rész. 20-dik czíme, Zsigmond 3-dik törv. 3-dik, Ulászló 2-dik törv. 4-dik, és az 1723-dik törv. 10-dik ágazataik bizonyítják. — 2-ször. Hogy Mária Terézsia dicső királynénk azokra nézve, kik fegyverviselés elkerülhetése végett magokat megcsonkítanak, azt a' rendelést tette: hogy az ilyenek másféle katonai szolgálatra, és pedig a' megszabadulásnak mindennemű reménye nélkül fordíttassanak; ha pedig semmiféle katonai szolgálatra sem volnának alkalmasak, tíz esztendeig tartó közmunkára, a' körülállásokhoz képest bőjt vagy pácza-büntetésnek hozzájárultával, kárhoztassanak.

77. §. A' hamis vád, és tanúságtételről.

Hamis vád vagy tanúságtétel által a' fenyítő vizsgálat alatt lévő személy fenyítő büntetés alá vetésnek veszedelmébe ejtve, önkényt értetik: hogy a' hamisvád- vagy tanúságtételről értekezés e' jelen szakaszba tartozik.

Hamis vádon (*crimen falsi delatorum*) azon büntett értetik, mellyel valaki ártatlan embertársát valamelly büntetről fenyítés végett gonosz lélekkel beárulja. Mondám mégis „gonosz lélekkel;“ mert ha a' feladó beadását jó lelkiismerettel tette, t. i. azon körülállásokat, mellyek nekie gyanúsaknak látszattak, bírói hivatal előtt a' büntett valóságának egyenes vitatása 's a' bebizonyításnak felvállalása nélkül pusztán felfödözve, az 1715-diki törvényünk 7-dik ágazatának világos szavainál fogva, ha a' feladott személynek ártatlansága déli napfényre jönné is, hamis vádtevőnek nem tartathatik. E' büntettnak büntetése a' gyilkosságra nézve Korvin Mátyás III. törv. 28-dik és az 1588-diki törv. 43-dik ágazatának rendelkezésből fejváltásban áll. Egyéb büntettek nézve pedig az 1805-diki törv. 5-dik ágazata annak meghatározását a' törvényszéki mérséklésre bízta, a' felségbántásról tett ha-

112 I. Könyv. Büntettek és bünt. II. r. Egyenként.

mis vádban különösen az 1715-diki törvény 7-dik ágazatának rendelkezéséből annak hatalmában állván a' feladót, ha a' körülményeknek fontossága megkívánná, fej- és jószágvesztésbe is marasztalni.

A' mi pedig a' hamis tanúkat illeti: ezeket a' bíró, mivel tanúi esküjüket megszegék, a' hitszegésnek hárm. törv. 2-dik részének 30-dik czimében kijelelt büntetésébe vagyis örök gyalázatba és fejkáltságra marasztalhatja, avagy büntetökhöz bölcs mérséklése szerint illő másféle fenyték alá vetheti. — Azoknak vélekedése, kik az állevél-költés által élet ellen lesekedök büntetésének példájára a' hamis tanúkat is halállal büntetni akarják, a' kiterjesztö törvénytágyarázásnak szabályaival meg nem egyez.

Második szakasz.

A' vagyonunkat érdeklö büntettekröl.

78. §. A' gyujtogatásról.

Gyujtogatáson (crimen incendii) az 1723-diki törv. 11-dik ágazata szerint azon büntettet értjük, mellyel valaki gabonát, erdöt, épületet, vagy másféle holmit veszélyt hozólag vagy is úgy felgyújt, hogy az okozott tűz által egyszersmind valakinek élete, 's testi épsége, vagy legalább a' megkárosodott személyén túl másoknak vagyona is veszélybe ejtessék. Mondám, hogy „így veszélyt hozólag felgyújt;“ mert, ha ki ilyen veszélybe ejtés nélkül embertársának vagyonát, például szántóföldjén vagy szőlőhegyén egyedül álló üres házát bosszuállásból vagy vigyázatlanságból felgyujtaná, csupán csak hatalmaskodásnak, 's álnok vagy vétkez károsításnak polgári törvényszékekre tartozó büntettéről vádoltathatnék. — Az mindazáltal mindegy, akár másé, akár pedig a' gyujtogatóé magáé legyen azon épület vagy másféle vagyon, mellynek meggyúlása által valakinek másnak személye vagy vagyona veszedelembé ejtetett.

Törvényeink a' gyujtogatókat nyilvánosakra és alattomosakra osztják, büntetésökre nézve az 1723-diki törvény 11-dik ágazata azt rendelvén: hogy a' nyilvános gyujtogatók

II. Ért. A' magánosokat sértő büntettekről. 113

elevenen égetéssel, az alattomosak pedig szabály szerint más lágyabb halál nemével büntetessenek. Mondám mindazonáltal „szabály szerint;“ mert ha a' tettnek körülményei igen súlyosak volnának, a' törvény ezekre nézve is máglyát 's elevenen égetést rendel. — Azonban mivelhogy törvényünk ezen büntetéseket azok ellen szabja, „kik gabonába vagy háztető alá tüzet vetvén azt felégetik, és így másokat megkárosítanak,“ hogy a' gyújtogatás törvénybeli rendszerű büntetését törvényszékeink valakinek fejére mondhaszák, az kívántatik meg: hogy tette nem csak való és álnok büntett legyen, hanem hogy a' tűznek lángra kapása és kárszülemlés által teljesedésbe ment büntetté is váljék. Innét következik: hogy hárm. törv. 3-dik része 23-dik czimének rendelethez, melly a' felgyújtás iránt tett pusztá fenyegetődzést is halálbüntetés alá veti, mai napon többé meg nem áll. — Még ennél is kevesebbé lehet pártolni azoknak véleményét, kik azt vitatják: hogy a' tetten kapott gyújtogatót a' gonosztette által támadott tűzbe kellessék vetni; mert azontúl, hogy senki önnön magának bírása legcsekélyebb ügyben sem lehet, és az igazságos védelmet kinekkinél szükség megengedni, ha ezen vélekedésnek hely adatnék: sok elvetésből gyújtogatónak tartott ártatlan nyomorultan életét veszthetné.

79. §. A' tolvajságról.

Tolvajságon (furtum) általánosan azon büntettet értjük, mellyel valaki másnak ingó holmiját urának egyetértése nélkül nyereség 's haszonvagyból álnokul elviszi. Tudniillik a' tolvajságnak képzetéhez törvényeink szerint mind ezen feltételek megkívántatnak: mert valójában, ha ki másnak valamelly ollyalén jószágát sikkasztja el, mellyet egyezés által, vagy más igaz úton már birtokába került, vagy ha ki másnak ingó holmiját urának megegyezésével, vagy annak egyetértése nélkül ugyan, de csupán vétkes vigyázatlanságból, vagy nem haszonvagyból, hanem másféle indító okból p. o. bosszúállásból elviszi, törvényeink értelme szerint tolvajságról nem vádoltathatik.

A' tolvajság, így általán véve, két rendre oszlik, rablótolvajságra 's rablásra (praedocinium), és egyszerű tolvajságra (furtum simplex).

Egyszerű tolvajságon azon büntetettét értjük, mellyet az követ el, ki másnak ingó holmiját urának egyetértésén kívül

haszonvágyból álnokul, de személymegtámadás nélkül, elviszi. Ha a' tolvajság szent holmit érdekel, vagy általa a' helynek szentsége is megsértetik: különösen szentségtörő tolvajságnak (*furtum sacrilegum*) szokott neveztetni. — Egyébiránt büntetésére nézve az egyszerű tolvajság felosztatni szokott: 1-ször. Súlyos és közönséges 's közszerű tolvajságra (*furtum qualificatum*, et *furtum commune*). Súlyosnak nevezni szoktuk az olyan tolvajságot, mely felfegyverkezve, ajtó- 's rekesz- feltöréssel, 's lajtorján vagy máskép az épületnek belsejébe vakmerően belopódzva, következőleg olly móddal követtetik el: hogy, ha a' tolvaj tettén meglehetnék, könnyen személysértés is szülemenék; közönséges- 's közszerűnek pedig mondjuk az olyan orozást, mellynek elkövetésében a' személybeli bátorságot veszélylyel semmi sem fenyegeti. — 2-szor. Tetemes és csekély tolvajságra (*furtum magnum et parvum*). A' tolvajság tetemességének meghatározásában nem csupán csak a' lopott jószágnak értéke, hanem a' kártételnek a' megsértett személy vagyonához képesti nagysága is tekintetbe vétetik. Azonban melly tolvajságot kellessék csupán a' lopott jószág értékének tekintetéből tetemesnek tartani, az törvényeink által meghatározva nincsen.

Az egyszerű tolvajságra hárm. törv. 1-ső r. 15-dik czíme akasztófát rendel büntetésül. E' törvényt mindazáltal törvényszéki szokásunk oda módosította, hogy mai napon halállal általánosan egyedül a' súlyos 's mesterséges tolvajság, a' közönséges pediglen csak akkor szokott büntettetni, ha a' kártétel a' lopott jószágnak értékére nézve, vagy legalább a' kárvallott személynek vagyonához képest tetemes, vagy ha a' bűntevő, többszöri lágyabb büntetés nem használván, ujonnan tolvajságra vetemedett. A' helynek vagy jószágnak szentsége, mivelhogy törvényeink a' szentségtörő tolvajságra külön büntetést nem szabnak, csupán tettét súlyosító környüállás gyanánt tekintetik. Végre Verböczy tanításától a' halálbüntetésnek nemére nézve is valamennyire eltávozott szokásunk, törvényszékeinken általánosan keletbe jöven az, hogy lopásért a' nőszemélyek és nemesek nem akasztófára, hanem hóhér pallosára ítéltessenek.

Rablótolvajságon vagyis rabláson pedig azon büntett értetik, mellyel valaki másnak ingó holmiját, személyét megtámadva, haszonvágyból álnokul elragadja. — A' rablás képzetéhez t. i. azokon túl, miket a' tolvajság általános ismérte-

tésében előadtam, az is megkívántatik: hogy az orozás személy-megtámadhatással menjen végbe. A' pusztá fenyegetőzés tüstént teendő megtámadásnak készülétei nélkül, avagy az orozás után futás elősegélése végett történt személy-megtámadás a' tolvajságot rablássá nem változtatja; de viszont képzetéhez az sem szükséges, hogy a' büntett épen erdőben vagy útfélen követessék el. Azonban nincsen szokáson kívül az erdőn vagy útfélen elkövetett rablást külön névvel útelállás gonosztettének (*obsessio viarum*) is nevezni. — A' mi e' büntettnék büntetését illeti: törvényeink a' rablást és latorkodást egymástól meg nem különböztetik 's hárm. törv. 1-ső rész. 15-dik czíme a' rablókra és latrokra általánosan kerékbe-törés vagy nyársra-huzás büntetését rendeli. Azonban mivelhogy a' fenn előterjesztett ismértetések szerint a' rablás valamivel kisebb gonosztett a' latorkodásnál; a' büntetés mennyiségéről (31. §.) megállapított sarkigazságok szerint hárm. törv. most érdeklött rendeletét a' fenytő törvényszerzés lelkével jobban semmi módon meg nem egyeztethetjük, mintsem ha azt állítjuk: hogy törvényünk szerint a' rabló-tolvajsnak büntetése is ugyan kerékbe-törés vagy nyársra-huzás, hanem a' végrehajtásnak azon módjára szorítva, melyre a' halál rövid idő alatt bekövetkezik.

Törvényünk, névszerint az 1659-diki törv. 17-dik ágazata a' lopott, vagy rablott jószágának megvételét vagy megátalkodott letartóztatását is a' visszaadáson túl erős büntetés alatt tilalmazza, a' főpapokra, országnagyokra, nemesekre és szabad királyi városokra ugyan 200, a' nemtelenekre pedig 40 forint akkora elég súlyos bírságot szabván. Ugyanezen törvény a' határszéli kapitányokra, ha az ilyen jószágokat kiadni nem akarnák, még keményebb büntetést rendel, t. i. hogy a' birtokosok ugyan 500 forinttal, a' birtoktalanok pedig hivatal-vesztéssel büntetlenszenek.

Egyébiránt a' büntevő mind az egyszerű mind a' rabló tolvajságban büntettnék büntetésén túl az elorozott jószág visszaadására és a' kár megtérítésére is szoríttatik. Ezt kívánja mind a' természeli igazság, mind pedig törvényeinknek az 1723-dik törv. 11-dik ágazata 10-dik pontjának, főképen pedig az 1659-diki 17-dik és 1715-diki 48-dik törvényágazatainknak értelmök, melyek a' kár-megtérítést azoknak is, kik gonosztevőt elszöktetnek, vagy orozott jószágot megvesznek, köteleességgül teszik.

A' rablásnak megelőzésére, mivelhogy az ilyen bünte-

116 I. Könyv. Büntettek és bünt. II. r. Egyenként.

vők többnyire sűrű erdőkben szoktak lappangani, az 1548-diki 49-dik és 1597-diki 48-dik törvényágazataink azt rendelték: hogy az erdők utak mellett mintegy 200 könyöknyire irtassanak ki, hogy így az utazók messziről észrevevén a' rablóknak jövetelét, kelepczéjüket futással könnyebben kikerülhessék.

80. §. *Magános hazapolgár vára feladásáról, vagy elfoglalásáról.*

Magános hazapolgár vára feladásán vagy elfoglalásán (traditio aut expugnatio castri privati) h. t. 1-ső részének 14-dik czíme és az 1723-diki törv. 11-dik ágazata szerint azon büntettet értjük, mellyel valamely tiszt vagy szolga tulajdon urának várát *) az ellenségnek átadja, vagy valaki valamely hazapolgárnak saját várát ostrommal vagy ravasszággal beveszi. E' büntett harm. törv. 1-ső része 14-dik czimének tanúságaszerint hajdan hivségtelenkedésnek szennyjét vonszá maga után, de újabb törvényünk az 1723-diki törv. 11-dik ágazata, annak büntetését pusztá fejjételre le szállítja.

*) Tudós Vuchetich úr munkájának 296. lapján azt tanítja: hogy itt a' várnak nevezete alatt minden nemes ház 's lakhely értetik. Azonban e' véleményét megczáfolják először ugyan önmagok a' harm. törv. 1-ső része 14-dik czimének szavai, mellyek a' várak, kastélyok, és más ilyen erősségeknek bevételéről szólnak, azután pedig harm. törv. 2-dik része 42-dik czimének, Korvin Mátyás 6-dik törv. 15-dik, II. Ulászló 1-ső törv. 56-dik, és az 1723-diki törv. 10-dik ágazatának rendeletei, mellyek a' nemes házak és lakhelyek megtámadását czégéres hatalmaskodás esetei közé szorítják.

81. §. *A' büntettes bukásról.*

Büntettes bukáson (fallimentum criminis) az 1807. törv. 12-dik, és az ezt tovább kiterjesztő 1840. törv. 22. és 1844. törv. 7-dik ágazatai szerint a' hamissággal vagy vétkes gondatlansággal párosult bukások értetnek. Mind a' hamissággal mind a' vétkes gondatlansággal párosult bukásnak eseteit az 1840: 22. törvényezik egyenként elősorolja. Név szerint hamissággal párosultnak tekintetni rendeli a' törvény a' bukást: 1) Ha a' bukott a' csődület megnyitása előtt, vagy a' perfolyama alatt elszökött. — 2) Ha akkor, midőn a' hitelezők ellene csődületet kérnek, a' bíróság idézésére sem

maga sem képviselője által megjelenni nem akart. — 3) Ha a' bíróság ítélete következtében értékbeli állapotját a' törvény kívánata szerint felfödözni nem akarja. — 4) Ha szinte bírói ítélet következtében bukásának okait elő nem adja. — 5) Ha a' tömegből valamit eltitkolt, 's a' csődület megrendelése után valamit eladott. — 6) Ha hitelezőinek kijátszására adósságokat szinlett, valóttan adósleveleket kiadott, vagy valóságos kötelezvényeinek kiadási napját előbbre tette. — 7) Ha hitelének emelésére vagy fentartására tudva hamis leveleket használt. — 8) Ha valamelly számadása alá bízott vagyont 's bármelly letéteményeket elköltött, vagy ha a' gyámsága alatti árváknak értékéből valamit eltulajdonított, vagy elpazarlott. — 9) Különösen a' kereskedőkre és gyárosokra nézve ezeken kívül még hamissággal párosult bukásnak bélyegzi: a) Ha a' bukott kereskedő könyveit hamisan vezette, azokat későbbben meghamisította, azokból leveleket kiszaggatott, vagy másokat beléjük ragasztott, és — b) Ha bejegyzett kereskedő vagy közkereseti társaság könyveket épen nem vezetett. — A' vétkes gondatlanság esetei pedig törvény szerint e' következők: 1) Ha bejegyzett kereskedő könyveit rendetlenül vezette; vagy 2) Ha minden évnek végével követelési és tartozási állapotjáról kereskedési mérleget (balance) nem készített. 3) Ha valamelly kereskedő rövid idő alatt tetemes vagyont elpazarlott, és megmutatni nem tudja, hogy szerencsétlenség, vagy nagyobb kereskedési veszteségek érték. — 4) Ha valamelly kereskedő a' csődület megnyitása előtt akkor, midőn könyveiből már láthatta, hogy vagyona minden adósságainak kielégítésére nem elegendő, a' helyett hogy a' csődület megnyitását önmaga kérte volna, egyik vagy másik hitelezőjét, kinek mások kárával kedvezni akart, bírói foglalkás utján előre kielégítette. — Ezen büntettnak büntetése azon túl, hogy a' bejegyzett kereskedő többé ollyannak nem tekintelik, és sem váltó-leveleket ki nem adhat, sem hitelességgel bíró könyveket nem vihet, a' bukásnak hamissággal párosult eseteiben ugyan fél évtől három évig, a' vétkes gondatlanságokban pedig egy héttől hat hónapig terjedhető börtön, és a' fenyítő bíróság köteles a' bukottat czinkosaival együtt, mihelyest a' csődbíróság a' bukásnak hamissággal vagy vétkes gondatlansággal párosultsága felett ítéletét kimondotta, és az iránt a' tény mibenlétének felvilágosítására megkívántató irományoknak átküldése mellett hivatalosan megkérte,

118 I. Könyv. Büntettek és bünt. II. r. Egyenként.

azonnal büntető per alá venni, és ha elszökésétől tartani lehet, ötlet haladék nélkül le is tartóztatni, és hozandó ítéletét megvizsgálás végett minden esetre a' szokott feljebbviteli bíróságok elébe terjeszteni.

82. §. A' váltó-hamisításról.

A' váltó-hamisítás az 1844: 6-dik törvényczikk szerint azon büntett, mellynél fogva valaki hamis váltót készít, vagy valamelly, magában igaz váltót, bármelly részben, meghamisít, vagy illy váltót hamisságát tudva mások ellen használ. Büntetése az okozott károknak és költségeknek megtérítésén túl 8 évig terjedhető rabság, mellynek legfeljebb fél év alatt teendő kimondása mindenkor a' fenyítő törvényszéket illeti, a' váltó hamissága feletti ítéletet mindazáltal néha, ha t. i. a' hamis váltó a' váltó-törvényszék előtt már előadva volt, ugyanezen törvényszék hozza; mellynek illy ítéletét az általa fenyítés végett megkérésére fenyítő törvényszék többé kérdésbe nem veheti.

83. §. A' csaláság büntettéről.

Csaláság büntettén *) (crimen stellionatus) a' csalásnak mindazon neveit értjük, mellyeknek törvényünkben külön neveik nincsenek. Büntetése törvényeinknek, főképen 1723-diki törvényünk 12-dik ágazatának értelme szerint a' bírói mérsékléstől függ.

*) E' büntettet a' törvényszavak veszprémi Gyűjteménye „világcsalásnak“, a' pesti pedig „fortélyos csalásnak“ nevezi.

Harmadik szakasz.

A' szemérmünket érdeklő büntettekről.

84. §. Ezen büntettnek ismértetése.

Szemérmünket érdeklő büntetten (delictum contra castimoniam) nem csak a' bujálkodást magát, hanem mind azon

II. Ért. A' magánosokat sértő büntettekről. 119

büntetteket is értjük, mellyek azt valamikép elősegélik. E' büntettek közé tehát tartoznak:

1-ször. A' paráználkodásnak minden neme.

2-szor. A' természetellenes fajtalankodás.

3-szor. A' bujálkodást elősegélő büntettek, ugymint az ágyastartás, büntárs-ragadás, és kurvakerítés.

85. §. A' paráználkodásról.

Paráználkodáson (stuprum) általánosan azon büntettet értjük, melly valamelly férjfinak fejérszemélylyel természet rendre szerint történő tilos testi közösülése által követtetik el.

E' büntett, a' mint általa vagy csupán csak a' szeméremnek törvénye, vagy pedig egyszersmind a' házassági hívség vagy a' másik félnek személyes szabadsága is megsértetik, pusztá 's egyszerű paráznaságra (stuprum simplex) és más büntettel párosultra (stuprum compositum) oszlik.

A' pusztá 's egyszerű paráználkodást, ha negyedik izleni atyafiságos, vagy egymás közt szülői és gyermeki viszonyba lévő sógorságos személyek között történik, törvényeink, a' hárm. törv. 1-ső részének 14-czíme, és az 1723. törv. 11-dik és 12-dik ágazatai szerint vérfertőztetésnek*) (incestus), a' másféle személyek közt történőt pedig, a' mint a' vétkező nőszemély vagy máskép tisztességes életet elő, vagy pedig bujaságra hanyatthomlok vetemedő személy, vagy megszeplősítésnek (stuprum in specie), vagy pedig kurválkodásnak (fornicatio) szokjuk nevezni. — A' más büntettel párosult paráználkodásnak is három neme vagyon: a' nősparáznaság, a' többhittestársuság, és az erőszakítélet.

Nősparáznaságon (adulterium) a' törvényes házasság kötelének megsértésével történő paráználkodás értetik. Innét következik: hogy, ha a' jegyesek vagy gátló akadálylyal szerződött házasságban élő személyek egymás iránti hívségüket megszegve paráználkodnak, tettök nősparáznaságnak nem vétethetik.

Többférjűség vagy feleségűség által (polygamia) azon büntett értetik, mellyet az követ el, ki előbbeni házasságának kötele még tartván, más házasságra lép, és abban új nejjével paráználkodik.

Erőszakítételnek, vagyis erőszakos paráználkodásnak (stuprum violentum, vis pudicitiae illata) azon gonosztettet

nevezzük, mellyel tisztességes leány vagy asszony komoly és állhatatos ellentállása mellett erőszakkal testi közösülésre kényszerítetik. — Mondám 1-szor: „Tisztességes leány vagy asszony:“ mert az asszonyi szemérem megsértése fő oka ezen gonosztett különös súlyosságának, már pedig a' szemérem csak tisztességes személyben sértethetik meg. — Mondám 2-szor: „Komoly és állhatatos ellentállása mellett:“ mert másképen a' megszeplősítést erőszakételnek tekinteni nem lehet. Innen már következik: hogy a' pusztta fenyegetődzés a' személy életének vagy tagjai épségének jelenvaló veszélyben forgása nélkül, vagy a' tettelet avagy ingadozó ellentállás az erőszakos paráznaságnak képzetéhez nem elégséges. Továbbá hogy, ha valaki valamely esztelen vagy együgyű, 's álomba merült, vagy részségben lévő személyt szeplősített meg, avagy ha a' leányt hitegetéssel vette testi közösülésre, habár gonosztette a' teljes közös megegyezéssel tett paráználkodásnál súlyosabb is, erőszakos paráználkodónak mindazáltal nem vétetik.

A' mi a' paráznaságnak büntetését illeti: a' szeplősítésnek, a' kurválkodásnak sőt a' nősparáznaságnak büntetése is II. U-lászló 7-dik t. 47-dik ágazatának és több más törvényeinknek értelme szerint birói mérsékléstől függ**); a' nősparáznaságban mindazáltal, hármias törv. 1-ső része 105-dik czimjének tanúsága szerint keletbe jött, hogy a' férj parázna feleségének fejet kérhessé***). Azonban a' férj ezen kérést feleségének egyedül csak azon paráznaságaért teheti, melly legelőször esett tudtára, úgy, hogy ha ezt nékie akár világos szavakkal, akár tettel t. i. későbbi együttélése által megbocsátotta, annak fejét többé bármely számos paráználkodásiért nem kérheti. Egyébiránt, hogy e' törvénynél fogva illy keresettel csak a' férj, nem pedig az asszony és férje paráználkodásáért élhet, onnan tetszik ki: mert a' törvénynek szavai csupán csak az asszonynak paráznaságáról szólnak, 's nem is lehet annak rendeletét a' törvényt magyarázásnak szabályai szerint a' férjnek paráználkodására kiterjeszteni, az asszonynak paráználkodása, mivelhogy általa a' férj nemzetségébe a' törvényes örökösök jogainak megcsonkulásával idegen gyermek szúratik be, a' nemzetségnek a' férj bujálkodásánál sokkal nagyobb sérelmet okozván.

A' vérferőztetés hajdan, hármias törv. 1-ső része 14-dik czimének tanúsága szerint a' hívségtelenkedés esetei közé

II. Ért. A' magánosokat sértő büntettekről. 121

volt számítva; mai napon az 1723-ki törv. 11-dik és 12-dik ágazatainak rendeletéből az atyafiságnak első és második ízében és a' mostoha szülő és gyermek közt fejvesztességet, és pedig a' vérség izének közelségéhez mérendő megkeményebbítéssel a' vérség harmadik és negyedik izében tömlöczbüntetést, a' harmadikban ugyan három, a' negyedikben pedig két évre terjedőt vonszon maga után.

A' többférjűség-vagy feleségűséget törvényszéki szokásunk, a' mint Bodó 2-dik rész. 76-dik és Huszty 3-dik könyv. 18-ik czimében tanítják, hóhér pállosával bünteti. Ezen szokást az 1599-ki 36-dik és 1548-ki 48-dik, 49-dik és 50-dik törvényágazatainknak értelme is pártolja; a' most érdeklött 1599-ki törvény t. i. az rendeli, hogy a' többférjűek vagy feleségűek az 1548-ki törvényrendeletek szerint büntetessenek; már pedig azon büntettek, melyekről ezen rendelkezések szólanak, mind föbenjárók. Végre

Az erőszakos paráznaságot törvényeink fejvesztességgel büntetik. Bizonyítja ezt az 1522-diki törv. 36-dik ágazatán túl sz. László I-ső könyve 32-dik cikkének és II-dik Ulászló 7-dik törv. 47-dik ágazatának értelme.

Azonban hogy a' paráználkodásról itt előadott törvénybeli rendszerű büntetéseknek helye lchesen, a' fenn (35 és 36. §§.) mondottak szerint a' büntetlnek nem csak valónak és szántszándékosnak, hanem végrehajtott testi közösülés által teljesedésbe mentnek is szükség lennie.

Egyébiránt a' fenyítő büntetésen túl más következései is vannak a' paráználkodásnak, t. i. a' parázna férfi azon gyermeket, kit paráználkodása által nemzett, eltartani, 's a' házasságra-kelésnek ígérete által megcsésre bírt leányt vagy özvegyet feleségül venni, vagy nekie házastársi jutalmat 's özvegyi tartást adni köteles, és viszont az asszony házastársi hűségének megszegése által házassági jutalmát is elveszti stb. Azonban ezen következményeknek kimerülő előterjesztése a' közönséges törvényszéki, vagyis polgári törvényünknek tárgyai közé tartozik.

*) Némellyek, névszerint tudós Vuchetich úr is, a' sógorságban lévő személyek között történt tilos testi közösülést is egészen a' negyedik ízig vérfertőztetésnek nevezik, 's annak törvénybeli büntetése alá vetik. De csekély vélekedésem szerint hibásan: mert Korvin Mátyás 1-ső törv. II-dik Ulászló 2-dik törv. 4-dik ágazataik, melyekre az 1723-ki törvényünk 11. és 12-dik ágazatai rendelkezéseket építik, a' vérfertőztetésről szólván csupán csak az atyafiakról tesznek említést, és

122 I. Könyv. Büntettek és bünt. II. r. Egyenként.

hárm. törv. 1-ső részének 14-dik czíme, 's a' most érdeklett 1723-ki törvényágazatok is, a' sógorságos személyek közül egyedül csak a' mostoha anyákról és leányokról tesznek említést, nem is lehet ezen törvényeknek rendeletét a' törvényt magyarázás szabályai szerint egyéb sógorságos személyekre kiterjeszteni.

**) Az itt érdeklett büntetteknek büntetését a' nő személyekre nézve, kivéve ha szemtelen 's bordélyházi kurvák volnának, oly módon kell végrehajtani: hogy a' büntetésnek nyilvánossága által szemérmök meg ne sértessék; mert máskép minden szeméremből kivétlközwén még hajlandóbbak leendnek a' bujálkodásra.

**) Hajdan sz. László I-ső könyve 13-dik czikkének tanúsága szerint, ha a' férj paráznaságon kapott felségét parázna társával együtt hevenyében megölte, minden büntetéstől ment volt. Később, a' mint azt Kittonich 48-dik kétségében bizonyítja, az jött keletbe: hogy a' nős-parázna asszonyok négy felé szakasztatnának.

86. §. A' természetellenes fajtalankodásról.

Természetellenes fajtalankodáson (sodomia) azon gonosztettet értjük, melly a' természetnek rende, és útmulataása ellen véghez vitt testi közösülés által követtetik el. -- Három fajtára oszlik, u. m. barommal, egyenlő nemű személylyel, és a' természet rendének egyébképeni felforgatásával történő fajtalankodásra (bestialitas, sodomia sexus, et sodomia praeter ordinem naturae.)

Törvényeink e' gonosztettől említést sem tesznek; törvényszéki szokásunk mindazáltal, Bodó II. része 74-dik ágazatának és Huszty III. könyve 9-dik czimének tanúsága szerint, annak első fajtáját máglyával 's elevenen-égetéssel, a' másodikat fejevesséssel és a' bűnhödők holttesteiknek megégetésével, a' harmadikat pusztá fejevétellel bünteti. Az 1791-diki országgyűlésen rendelt országos kiküldöttségnek munkája is e' gonosztettet azon súlyosb büntettek közé számította, mellyek mai napon halállal szoktak büntettetni. Tudós Vuchetich úr e' büntettnék büntetéséről, talán azon okból, mivel semmi írott törvényünkben kijelelve nincsen, azt tanítja: hogy az teljesen bírói mérsékléstől függ.

87. §. Az ágyastartásról.

Ágyastartáson (concubinatus) a' férfi és nőszemélynek testi vegyülés végett törvényes házasság szerén kívül történt összekelését értjük. Büntetése, ha valamelly főbenjáró vagy törvénybeli másféle büntetést maga után vonzó bűn-

II. Ért. A' magánosokat sértő büntettekről. 123

tettre el nem fajzik, birói mérsékléstől függ. — E' büntet-
tet néha a' szentszéki tiszti ügyész botránkoztatás bünteté-
sével bosszúlja.

88. §. A' büntársragadásról.

Büntársragadáson (*crimen raptus*) azon büntettet ért-
jük, mellyel valaki valamely tisztességes személyt önmagá-
nak, szülőinek, gyámnokának, vagy házastársának akarátja
ellen valamely hatalma alatt álló helyre buja vágyának ki-
töltése végett elviszen. — E' büntettet elkövetni akár nő-
személyen akár férjfin, és nem csak testi erőszak, hanem
csalárd körülvétel által, sőt szülői, vagy gyámnoki hatalom a-
latt, avagy házasságban álló személyekre nézve a' büntársul
elvitt személynek egyetértésével is lehet, a' másik hit-
társnak avagy a' szülőknak vagy gyámatyáknak ellenkezé-
seik e' büntettnak képzetéhez egyedül is elégségesek lévén.
— A' büntársragadást sz. István II. könyvének 25-dik czik-
ke nyilván büntettek közé számlálja, de az ott kijelelt bü-
ntetés többé már keletben nincsen. Mai napon tehát a' büntárs-
ragadás, ha valamely főbenjáró vagy törvénybeli büntetést
maga után vonzó büntetthez el nem fajzik, birói mérsékléstől
függő fenytékkal büntettetik.

89. §. A' kurvakerítés.

Kurvakerítésen (*lenocinium*) azon büntettet értjük,
mellyel valaki más buja vágyának tilos kielégítését alkalom-
szerzés 's másféle segélynyújtás által előmozdítja. A' mint
a' kurvakerítő undok foglalatzkodását vagy nyilván és foly-
ton, vagy pedig csak néha és lopva üzi, úgy a' kurvakerítés
nyilvánosra, és alattomosra (*publicum et privatum*); a' mint
pedig vagy különös hivatalbeli kötelessége volt az elősegé-
lett buja tettet meggátolni vagy nem: úgy egyszerűre és sú-
lyos gonoszságura (*simplex et qualificatum*) oszlik. — E'
büntettről törvényeink hallgatnak, és törvényszéki szokásunk
sem szabott nekie bizonyos mindenkép meghatározott bünte-
lést; következőleg büntetése mineműségének és nagyságá-
nak meghatározása birói mérsékléstől függ, a' mérséklés-
ben szükség lévén nem csak a' kerítő foglalatzkodásának és
segédnyújtásának minőségét, hanem azon büntettnak súlyossá-
gát is tekintetbe venni, mellyet munkássága által létre segélt,

Toldalék.

90. §. Általános észrevételek a fenyítő törvényszéki büntettekről és azoknak egyenkénti büntetéseikről.

Nem leend czéliránytalan az eddig elősorolt büntettekről és azoknak egyenkénti büntetéseikről következő általános észrevételeket megjegyezni:

1-szor. Hogy hazánk törvényeiben, — a' büntettes bukást és váltóhamisítást kivéve, — egy büntettnak ismertetése (definitio) sem levén világos szavakkal körülírva, következőleg a' törvény e' részben semmi megszorítást nem tévén, minden bizonyos fajú büntettnak köréhez mind azonsérítő cselekvények számítandók, mellyek azon büntett nevéül szolgáló szónak hazánkban bevett jelentése alatt foglaltatnak.

2-szor. Hogy törvényeink számos büntetkekre, p. o. a' büntett-pártolásra, emberlopásra, tiszt-, egyház-, felségsértésre nézve büntetésöket mindenkép meghatározva csak némelly súlyosb eseteket jelelnek ki, és hogy az illy büntettekben, — mivel feltenni nem lehet, hogy a' törvényhozó, kivéve, ha azt világosan kijelentette volna, a' büntettnak kisebb fokozatát a' nagyobbbal egyenlő büntetéssel fenyíttetni akarja, — a' törvénymagyarázat szabályaihoz képest a' törvénybeli vagyis a' törvény által mindenkép meghatározott büntetést a' bíró csak az egyenként elősorolt esetekben, vagy azokkal egyenlő vagy nálok nagyobb súlyosságukban alkalmazhatja, a' csekélyebb súlyukban semmi esetre sem, — egyébiránt, mivel a' törvényhozóról szinte feltenni nem lehet, hogy az illy csekélyebb súly eseteket a' jogok bátorságának, mellyet eszközteni köteles, veszélyére büntetlenül hagyni akarná, a' törvényszék az illyeket sem hagyhatván büntetlenül, hanem súlyosságukhoz mért büntetés alá vetni köteleztetvén.

3-szor. Hogy a' halál- és más mindenkép meghatározott súlyosb büntetésfajokat rendelő törvényeink mind régiek, 's

1723-dik év óta minden módosítás nélkül hagyottak, és hogy — mivel azóta a' népnek műveltsége és a' hazának állapota annyira megváltozván, hogy a' büntetteknek nagy része a' köz és magános jogok bátorságát olly veszélylyel, mint egy század előtt, többé nem fenyegeti, — azon törvények keménységének oka a' büntettek több fajára és eseteire nézve már megszűnt, következöleg, hogy valamint a' törvényhozóról, minthogy ötet, harm. törv. eljáró 6-dik czíme szerint is, csak a' törvény oka indíthatta azon kemény törvények hozatalára, feltenni nem lehet, hogy azon régi kemény törvénybeli büntetéseket, mellyeknek oka már megszűnt, 's mellyek a' büntetés czéljának eszközlésére már szükségtelenek, még most is mindig alkalmaztatni akarná; ugy a' megszorító törvényt magyarázásnak fenn (6.§.) előadott szabályai szerint azokat az örök igazság sérelme nélkül a' bíró sem alkalmazhatja. És valójában a' törvényszékek azoktól számos büntettekben, például a' tolvajság büntetében, legalább több esetekre nézve teljesen el is távoztak.

A' FENYITŐ TÖRVÉNYSZÉKI MAGYAR TÖRVÉNYNEK MÁSODIK KÖNYVE.

A' FENYITŐ IGAZSÁG KISZOLGÁLTATÁSÁRÓL

vagyis:

A' FENYITŐ TÖRVÉNYTÉTELÉRŐL.

91. §. A' fenyítő törvénytételnek ismertetése.

Fenyítő törvénytételen (Judicium Criminale) a' fenyítő törvényszéki ügyek törvény-kijellette módon történő megismerését, elítélését, és az elítélt igazságnak végrehajtását értjük.

Ezen ismertetésből érteni lehet, hogy a' mik a' fenyítő törvényszéki ügyek megismerését, elítélését és az elítélt igazságnak végrehajtását illetik, mind azok e' könyvnek tárgyai közé tartoznak, következöleg hogy e' könyvben először ugyan a' fenyítő törvénytételben előforduló személyekről, azután pedig az azt érdeklő tételekről szükség legyen értekezni.

ELSŐ ÉRTEKEZÉS.

A' FENYÍTŐ TÖRVÉNYTÉTELBEN ELŐFORDULÓ SZEMÉLYEKRŐL.

92. §. E' személyeknek felosztása.

A' fenyítő törvénytételben előforduló személyek fő- és segédszemélyekre oszlanak, amazok közé a' felperes, alperes, és bíró; emezek közé pedig a' büntetvőnek védője és a' tanúk tartozván.

A' miket a' segédszemélyekről azokon túl, mik rólok a' közönséges vagyis polgári törvényszéki törvényünkben elő vannak terjesztve, itt különösen tudni szükséges, alább a' büntetvőnek védelméről és a' tanúságtételről szóló értekezésekben előfordulván, itt csak azokat jegyzem meg, mik a' főszemélyeket érdeklik.

93. §. A' felperesről.

Felperesnek azon törvény előtt forgó főszemély nevezetik, ki a' fenyítő törvényszéki ügyet bíró elébe terjeszti, 's a' bűnös ellen érdemlett büntetést kér. — Már a' fenyítő perekben az 1805-ki 5-dik törvénczikk értelméből rendszerint mindenkor a' perben ítélő törvényszéknek hivatalbeli ügyvéde a' felperes. Mondám mégis, „rendszerint“; mert törvényeink, az 1536-ki 52-dik, 1601-ki 35-dik, 1715-diki 48-dik, és 1741-diki 26-dik törvénczikk, némelly büntetteknek, névszerint a' felségsértésnek, hívségtelenkedésnek, béke- vagy fegyvernyugvás-törésnek, és büntetvő elszöktetésének bosszulását kivételképen a' királyi fiscusra *) bízák. Magános hazapolgárnak felperességet törvényszékeinknek szokása egyedül csak a' férjnek felesége paráználkodása miatt, és akkor is csupán fejevessztesség-kérésre nézve enged.

*) A' királyi fiscus mint felperes bosszúlja a' királyi ítélő tábla hirtelt jegyzőinek, ugymint ugyanazon tábla közvetlen hatósága alatt állóknak, törvényszéktartás időszakai alatt elkövetett akármiféle bünteteket is. Bizonyítják ezt az irántok 1776-diki oct. 25-dikén kiadott rendelkezések.

94. §. Az alperesről.

Alperesnek azon törvény előtt forgó főszemélyt nevezik, ki ellen valamelly büntettnék gyanúja miatt fenyítő per indittatik. — Mint alperes perbe idéztethetik szabály szerint akárki, ha büntettnék elkövetett, akármelly rendű és állapotú személy legyen. Vagynak mindazáltal olyanok is, kik fenyítő perek alól fel vannak mentve; ilyenek: 1-ször. A' fejedelmünk, és pedig olly annyira, hogy fenyítő perbe ügyei igazgatójának személyében sem idéztethetik. — 2-ször. Hárm. törv. 2-dik része 44-dik czimének tanúsága szerint minden katholikus egyházi személyek csekélyebb büntetteikre nézve, mellyek miatt őket a' szentszék szokja egyházi fenyítéssel büntetni.

95. §. A' bíróról.

A' bíró azon törvényszéki főszemély, ki a' fenyítő pert megismeri, elítéli, és az elítélt igazságot végrehajtja. Tudniillik a' bírónak tisztje és hatalma a' fenyítő per megismerésében, elítélésében, és az ítélet végrehajtásában áll. És ezen fenyítő pert megismerő, elítélő, és ítéletet végrehajtó hatalom fenyítő bírói hatalomnak (*Jurisdictio judiciaria criminalis*) neveztetik; mellytől szorgalmasan megkülönböztetni szükség fejedelmünknek, ugymint országunk fő igazság-tervőjének fenyítő bírói főhatalmát (*suprema jurisdictio criminalis*), mellynél fogva fejedelmünk vérhatalmat (*Jurisdictio sanguinis seu jus gladii*) ajándékozhat, ha a' rendszerű bíróságnak helye nem volna, valakit rendkívüli bírói hatalommal felruházhat, — a' bűntevőknek megkegyelmezhet, — a' törvényszékekre felvigyázhat, és az általok netalán elkövetett hibákat és bottlásokat felséges bírói parancsolatai által megigazíthatja.

Kétféle fenyítő bírói hatalmat szükség pedig főleg megkülönböztetni: a' rendszerűt (*ordinaria*) vagyis folytontartót, és a' rendkívülit (*extraordinaria*) vagyis egyes esetre szorítva levőt. A' rendszerű fenyítő bírói hatalom vagy országunk törvényén vagy fejedelmi kiváltságlevélén 's privilegiomon épül, 's ha ki azzal törvény és kiváltságlevél nélkül élne, bitangolt hatalmától, — kivéve, ha hárm. törv. 1-ső része 23-dik és 78-dik czímeinek értelme szerint a' törvényes elidősítést *) bebizonyíthatná — a' királyi fiscusnak,

mint királyi jogok védőjének, kérésére birói ítélet által megfosztatik. A' rendkívüli birói hatalom pedig felsőségi megbízó parancson (mandatum delegatorium) alapul, melyet a' királyi felség az 1715-diki törv. 17-dik czikke 3-dik pontjának értelme szerint mindannyiszor kiadhat, valahányszor a' birói hatalomnak összeütközése vagy más akadályok miatt a' rendszerü bíróságnak valamely fenyítő perre nézve helye nem lehet. A' rendszerü fenyítő birói hatalom továbbá vagy hivatalhoz vagy ingatlan jószág birtokához vagyon kötve, és vagy általános 's valamely közhatóságnak egész megyéjére kiterjedő, vagy pedig különös 's valamely közhatóság megyéjének egy részére, vagy csak némelly bizonyos állapotú személyekre kivételképen tartozó lehet.

Egyébiránt, hogy valaki fenyítő birói hatalommal élhessen, elengedhetlenül megkívántatik: 1-szor. Hogy a' fenyítő birói hatalomhoz törvényes módon jutott légyen. Ezen mód a' rendkívüli birói hatalomra nézve a' királyi felségnek megbízó parancsában, a' rendszerintire nézve pedig azon hivatalnak vagy ingatlan jószágának, melyhez a' fenyítő birói hatalom kapcsolva van, törvényszerű úton történt megnyerésében áll. — 2-szor. Hogy Zsigmond 6-dik törv. 1-ső, Korvin Mátyás 6-dik törv. 73-dik, II. Ulászló 1-ső törv. 33-dik, és az 1723-dik törv. 24-dik ágazatának rendeletéből a' birói hitet annak törvény-meghatározta mintája szerint letette legyen.

*) Hogy a' vérhatalomra nézve az elidősítésnek helye vagyon, onét tetszik ki: mert hárm. törv. 1-ső részének 23-dik és 78-dik czímei a' fejedelmi kisebb igazságokban (Jura regalia minora) az elidősítésnek helyt adnak; már pedig a' vérhatalom, mivelhogy a' felség által magános hazapolgároknak is el szokott ajándékoztatni, törvényünk szerint kétségen kívül fejedelmi kisebb igazságok közé tartozik. — Ellenben tudós Vuchetich ur a' vérhatalmat azon oknál fogva, mert a' felségi jogok, melyek közé a' fenyítő birói hatalom, ugymint a' birói főhatalomnak egyik ága is tartozik, minden elidősítést kizárnak, elidősíthetlenné vitatja. — Aazonban, ha ezen okoskodás megállana, úgy a' közönséges 's polgári birói hatalomra (Jurisdictio judiciaria civilis) nézve sem lehetne az elidősítésnek helye, melyet mégis, hogy a' jószágokkal együtt elidősítés által megszerezni lehet, törvényeinkben tagadhatlan valóság. Ezen okoskodásban t. i. a' büntető hatalom (Jus puniendi) maga, mely felségi jog, a' bírónak hivatalával és hatalmával, melyet felségi jognak mondani nem lehet, egybezavartatik. — De azon okok sem nyomnak sokat, melyeket nagy tudományu Vuchetich ur az elidősítés mellett harczoló okoskodás ellen előad, t. i. hogy a' fejedelmi kisebb igazságok csupán csak a' sajátuk 's úri jognak (dominium) következhesséi 's foganatai, a' vérhatalom pedig a' birói főhatalomnak egyik ága; melyet

egy hazapolgárok a' polgári társaság tetemes zavarodása nélkül nem bitangolhatnak. Mondám: „ezen okok sem nyomnak sokat;“ mert az első állítása ugyan meg nem áll, mivel a' fejedelmi kisebb igazságok nagyobb részint, például a' vásári, a' vám, révbér, egyházi tizedvételi, és az egyházpártfogó igazságok a' jószág úri jogából nem értethetik; a' második állítása pedig a' vérhatalomnak jószágokkal fejedelmi privilegium által történő összeköttetése ellen is harczol, és csak akkor vívna ki valamit, ha a' vérhatalommal bírónak hatósága törvények által korlátok közé nem volna szorítva. — Valójában törvényeink szerint a' fejedelmi fő és kisebb jogoknak elkülönző jelök abban áll, hogy ezeket lehet, amazokat ellenben nem lehet kiváltsági levél 's privilegium által vagy másféle módon magános hazapolgárokkal közleni.

95. §. *A' fenyítő bíró jogainak és kötelezetéseinek fajai.*

A' fenyítő bíró jogainak és kötelezetéseinek főnemei és fajai e' következők:

1-ször. Fenyítő vizsgálatokat 's nyomozásokat tenni a' büntettek, 's azoknak szerzőik iránt. Ezen vizsgálatokról alább fogunk bővebben szólni.

2-szor. A' bűntevőket befogatni. Ezen hatalommal mind-egyik bíró csupán csak megyéje körében bír, kivéve ha a' bűntevő kergetés közben a' szomszéd bírónak határára szaladna; melly esetben őtet ottan is szabadon elfoghatja. — Egyébiránt ezen állítást a' vármegye előljáróira nézve úgy szükség érteni: hogy ezek megyéjük körében, akármelly földesuraknak, szabad királyi városoknak, sőt a' fejedelemsnek jószágain is befogathatják a' bűntevőket, 's nem is tartoznak azokat a' földesuraságnak vagy városnak, habár az vérhatalommal bírni is, átadni. Így rendeli ezt az 1659-ki törvényünk 16-dik ágazata; és azokra, kik az így befogattakat a' vármegyéhez bevitetni tilalmaznak, 500 forint bírságot szab. — A' befogás köz poroszlók által vitelik végbe, kiknek mindazáltal a' földesuraságoknak szolgálk és jobbágyaik 12 forint büntetés alatt, mellyet a' megyének előljárói rajtok elengedhetlenül mngvenni kötelesek, segédül lenni tartoznak. Így rendeli ezeket ismét az 1659-diki törv. 16-dik ágazata. — Sőt mivelhogy a' büntetnek megbüntetését hazánk java hatalmasan kívánja, hárm. törv. 3-dik rész. 32-dik czimének, 's az 1563-ki 38-dik és 1625-ki 13-dik törvényágazatainknak rendelése szerint a' nemtelen bűntevőket, sőt ha tetlen kaptatának, vagy kóborló életet élnének, avagy valamelly törvényszék által gonosztetteikért már kiirattak volna, a' nemeseket is, nemcsak a' fenyítő hatalommal felru-

130 II. Könyv. A' fenyítő törvénytételekről.

házott közelbjárók vagy földesurak, hanem vérhatalommal nem bíró akármely nemesek, mezővárosok, vagy faluk is befogathatják. Ezekre nézve mindazáltal harm. törv. 3-dik r. 32-dik czíme egyszersmind azt rendeli: hogy az általok befogott bűntevőket törvényes bíróknak három nap alatt átadni tartozzanak, 's ha azokat harmad napon túl magoknál tartóztatnák, az át nem adott bűntevőknek díjaikon felül naponként mindegyikre nézve 12 forint birság alá essenek *). Mikor és kikre nézve légyen a' befogatásnak helye, alább elő vagyon terjesztve.

3-szor. A' befogott bűntevőket őrizet alatt tartani; következőleg a' fenyítő bírónak hatalmához, és tisztjéhez tartozik tömlöczöröket 's egyéb szolgálakat rendelni, és arra ügyelni: hogy a' tömlöczők célirányosak legyenek, és mindenkor jó karban tartassanak.

4-szer. Mind azt, a' mi fenyítő vizsgálat alatt levő személyt akár terhelné, akár védené, szorgalmasan kinyomozván, az ország törvényeit és bevett szokásait követve minden szeretet, gyűlölség, bosszúvágy, könnyörülés, 's részvétel félretételével igazságot szolgáltatni, következőleg a' bűnöst ugyan érdeme szerint megbüntetni, az ellenségeinek fekete gonoszsága vagy a' környüállásoknak szerencsétlen összejövedele által gyanúba hozott ártatlant pedig mindennemű büntetéstől menten megtartani, ezt kívánván mind a' fenyítő igazságnak célja maga, mind pedig hazánk számos törvényeinek, nevezet szerint harm. törv. előljáró 14-dik czímjének, II. Ulászló 1-ső törv. 10-dik, az 1715-diki törv. 7-dik, és 1805-ki törv. 5-dik ágazatának értelme.

5-ször. Arra ügyelni, hogy a' fenyítő büntetés végrehajtására szükséges pelengér 's törvény- vagyis akasztófa alkalmas helyen, honnan t. i. a' végrehajtást mindenkártétel nélkül a' sokaság láthassa, építtessenek, és mindenkor használható állapotban tartassanak.

Miben álljon pedig különösen a' fenyítő perben előforduló mindegyik birói tételnél a' bírónak tisztje, ezen birói tételeknek egyenkénti fejtegetésében fogom előterjeszteni.

*) Hogy a' királyi felség bűntevők befogatásának jogával és pedig kitünőleg bir, már csak II-dik András aranybullájának 2-dik ágazatából, melyben csak az íránt, hogy a' király nemest valamely hatalmasnak kedveért, midőn befogatásnak törvényszerint helye nincsen, be ne fogasson, tétetik óvás, és a' k. felség főigazságtevői jogából kiviláglik. Nem is kötelezi a' királyt semmi törvényünk arra,

hogy a' bűntevőknek , habár nemeseknek , befogatását , midőn annak helye vagyon , kizárólag vármegyei vagy más polgári hatóság által eszköztesse , hanem inkább számos törvényeink , névszerint az 1548: 48,49 , 's 1563: 39. törvénycikkek a' bűntevőknek az ország kapitányai , következőleg katonai hatalom általi befogatását még sürgetik is , sőt jelesül a' felségsértésről bevádoltakra nézve az 1805. törv. 5-dik cz. 6. §-ka , következőleg a' legújabb törvény is , világos szavakkal fenntartottnak nyilvánítja a' k. felségnek azon jogát , hogy azoknak befogatásuk iránt , még megidéztetésük előtt is , azokat rendelkezze , miket a' közállomány , bátorság , és törvényeink határozatai megkívánandnak . Nem is ví ezek ellen semmit is ki az , mit a' király ezen jogának újabb időbeni némelly megtámadói ellenvetnek , hogy t. i. az 1655: 38-dik , és 1687: 14-dik ágazatok a' szegényebb , de mégis házbirtokos , nemeseket , ha büntetteikről elégséges tudomás létezik , az illető vármegyei előljáróság által befogatni , és egyébiránt a' törvény rendének megtartásával büntettetni rendeli ; mert ezen , egyébként is csak a' vármegyei bírósága alá tartozó büntettekről szóló , rendelet , a' mint az ezen törvénycikkeknek a' bűntevő szegényebb nemesek elleni eljárásról rendelkező 1625: 13-dik törvénycikkeli egybevetéséből kiviláglik , csak azt foglalja magában , hogy a' bűntevő szegény , de mégis házbirtokos , nemesek nem fogathatnak úgy , mint a' kóborok és bizonyos lakhely nélküliek , paraszt kéz által be , hanem csak a' vármegyei tisztviselők által , és hogy mikép kellessék befogatások után velők eljárni .

96. §. Fenyítő törvényszékeinkről.

A' fenyítő birói hatalmat hazánkban nem egyes személyek , hanem egész törvényszékek gyakorolják ; ugyanazért ezekről is szükség itten szólni . Háromfélekre lehet pedig a' törvényszékeket birói hatalmuk minőségére nézve osztani : első bíróságúakra , és felvizsgálókra .

Felvizsgáló fenyítő törvényszékeink e' következők : 1) A' hétszemélyes főtörvényszék. — 2) A' nádorispáni ítélőszék a' jászok és kúnok fenyítő pereikre nézve. — 3) A' horvátországi báni ítélőtábla.

Elegyes bíróságu fenyítő törvényszékünk egyellenegy vagyon : a' királyi ítélőtábla , melly t. i. az 1791-diki törvény 56-dik ágazatának rendeletéből a' felségsértés és hivségteleknedés pereiben , továbbá az 1776-diki oct. 25-kén , és 1798-diki sept. 28-kán költ királyi rendelkezésknél fogva a' királyi tábla hitelt jegyzőinek büntetteiben első bíróságu , a' többi fenyítő perekben pedig feljebbviteli törvényszék. Végre

Első bíróságu fenyítő törvényszékeink e' következők : 1) A' vármegyéknek köztörvényszékeik. — 2) A' tudományok magyarországi egyetemének (universitas) ítélőszéke. — 3) A' szabad királyi városoknak törvényszékeik. — 4) A' jászoknak és kúnoknak , hajduvárosoknak , szepességi XVI me-

132 II. Könyv. A' fenyítő törvénytételekről.

zövárosnak és más szabados kerületeknek kerületi ítélőszékeik. Ezekhez járul az 1836-diki 19-dik törvényágazatnál fogvást jelesül a' fiunei kerületre nézve a' kerületi kapitányi törvényszék. — 5) A' vérhatalommal bíró földesuraknak úriszékeik. — 6) A' katonai törvényszékek, mellyek mindazáltal különös, 's nekik tulajdon, törvényeik szerint ítélnek *).

Ezen törvényszékeknek egybeszerkesztelésökről azokon túl, miket közönséges törvényszéki vagyis polgári törvénytanomban előadtam, itt még e' következőket szükséges megjegyezni: 1) Hogy a' pesti főiskolai ítélőszéknek teljességéhez az 1816-diki febr. 13-kán költ intézőlevél meghagyásánál fogva az elnökkel együtt öt tagnak, és a' törvényes bizonyágnak vagyis egy szolgabírónak és esküdtnak jelenléte szükséges. — 2) Hogy a' jászoknak és kúnoknak kerületi törvényszékeikre nézve a' jász és kún törvények 9-dik és 22-dik ágazatai azt kívánják: hogy a' fenyítő perek elítélése a' nádorispáni főkapitánynak elnöklése alatt, minden kerületi kapitányoknak és bírótársaiknak jelenlétökben, több más törvénytudó férfiaknak részvételével menjen véghez. — 3) Hogy a' feljebbvitel útján lévő fenyítő pereknek gyorsabb elítélése végett az 1807-diki törvényünk 9-dik ágazata azt rendelte: hogy e' perek a' királyi törvénytáblán az elnök által kijelelendő napokban két kilencz-kilencz tagokból álló külön tanácsban ítéltessenek, az ítéleteket mindazáltal az egész táblának teljes ülésében szükség lévén kihirdetni. Továbbá hogy ugyanezen törvény arra az esetre, ha tizennyolcz tagok jelen nem volnának, az elnököt meghatalmazta: hogy az ítélőszék teljességéhez megkívántató tagok számának hiányát pótolhassa. — 4) Hogy az 1836-diki törv. 19-dik ágazatának rendelkezése szerint a' fiunei kapitányi törvényszéknek ítélethozhatásra mindenkor legalább hét bírakból kell állani, t. i. az elnöklő kapitányból vagy alkapitányból, és azontúl a' kapitányi tanács által választandó és az elnök által egybehivatandó legalább 6 patricius tanácsosból.

*) Hajdan harm. törv. 3-dik része 32-dik czimének tanúsága szerint a' vérhatalommal nem bíró nemesekek és falusi közönségeknek is hatalmuk volt némelly büntevőket, névszerint a' tetten kapott gyilkosokat, gyújtogatókat, és erőszakos nősparáznákat megbüntetni. Azonban időjártával mind ezen hatalmuk egészen megszűnt.

97. §. A' bíróság illetőségéről.

Hogy valamely törvényszék az előforduló peres ügyben foganatosan ítélhessen, nem elég, hogy általán véve fenyítő bírói hatalommal bírjon, hanem szükséges, hogy jelesül azon mindenkép meghatározott ügyhez illő bírói hatalma legyen. — Már azon kérdésnek megfejtésében, hogy melyik törvényszéket illesse az előforduló peres ügyben a' bíróság, a' rendszerű törvényszékekre nézve e' következőkre szükség ügyelni:

1) A' büntettről gyanús személynek polgári állapotjára; mert némely rendbeli személyek nincsenek minden törvényszéknek bírói hatalma alá vetve. Így a' nemesek, akár egyházi akár világi személyek legyenek, hárm. törv. 3-dik része 20-dik és 32-dik czimének, az 1563-diki törv. 38-dik, 1588-diki törv. 43-dik, 1625-diki törv. 13-dik, 1638-diki törv. 20-dik, 1647-diki törv. 78-dik és 1687-diki törv. 14-dik ágazatának értelme szerint egyedül csak nemes, a' katonák az 1723: 11-dik törvényczikk szerint csupán katonai bíróság alatt állanak. Így szinte a' pesti főiskolai tanulók az iskolának ideje alatt kirekesztőleg az iskolai ítélőszék által, és a' királyi curiának hitelt jegyzői, ha a' törvényszéktartás időszaka alatt bűnhődnek, a' királyi ítélőtábla által ítéltethetnek. Végre az egyházi férfiak hárm. törv. 2-dik része 44-dik czimének tanúsága szerint a' világi nemes bíróság alá is egyedül csak a' súlyosb büntettekben, ugymint felségsértésben, hívségtelenkedés eseteiben, szántszándékos gyilkosságban, és latorkodásban vannak vetve. Azonban mivel azon korban, melybe hárm. törvényünk érdeklett címe tartozik, sokkal számosabbak voltak, mintsem mai napon, a' hívségtelenkedésnek esetei: könnyen átláthatni, hogy az egyházi személyek azon büntettek miatt is világi törvényszék elébe idéztethetnek, melyeket 1723-diki törvényünk a' hívségtelenkedés esetei közül kivévén lágyabb büntetések alá vetett.

2) Az elkövetett büntettre; mert jóllehet minden fenyítő törvényszék akármely más büntettet elítélhet, a' felségsértésnek és hívségtelenkedésnek büntetését mindazáltal az 1791-diki 56-dik törvényczikk a' bűntevőnek polgári állapotjára veendő minden tekintet nélkül egyedül a' királyi ítélőtáblára bízta.

134 II. Könyv. A' fenyítő törvénylételekről.

3) A' törvényszék birói hatalmának mineműségére ; mivel némelly törvényszékeknek fenyítő birói hatalma bizonyos rendű és állapotú személyekre van szorítva. Így a' pesti főiskolai törvényszéknek bírósága a' pesti főiskolai tanulókra, a' katonaié a' katonákra , a' városié , kerületié, és uradalmié a' nemtelenekre szorítkozik.

4) A' törvényszék megyéjére ; mert minden törvényszéknek birói hatalma megyéjének kebelére vagy szorítva úgy, hogy bármelly törvényszék csak azokon üzheti birói hatalmát, kik megyéjében lakoznak, vagy annak kebelében törvényeinkkel megegyezőleg befogatnak ; a' mint ezeket három. törv. 3-dik részének 32-dik czimén túl az 1548-diki 48-dik, 1563-diki 38-dik, 1588-diki 43-dik, 1625-diki 6, és 13-dik, 1655-diki 38-dik, és 1659-diki 16-dik törvényczikkeink bizonyítják.

MÁSODIK ÉRTEKEZÉS.

A' FENYÍTŐ PERRŐL ÁTALÁNOSAN.

98. §. A' fenyítő pernek ismertetése és különbözése.

Fenyítő peren (processus criminalis) a' fenyítő igazság kiszolgáltatásához tartozó tételeknek összeséges foglatatát értjük. Kétféle fenyítő per vagy szorítva pedig hazánkban keletben : a' rendszerű és rendkívüli, mely rövidsége miatt álló törvénylételem vagy rögtöntörvényi pernek (processus judicii statarii) is neveztetik. — Egyébiránt a' rendszerű per vagy írásbeli vagy szóbeli lehet, és a' mint a' perbe kevert személy vagy nemes, vagy nemtelen, folyamatjára 's némelly tulajdonaira nézve különbözik.

Némelly törvénytudóink, jelesül Vuchetich úr is (a), a' fenyítő pert vádolóra (accusatorius), melyel a' büntettet valamelly magános hazapolgár mint vádló, és nyomozóra (inquisitorius), melyel a' közhatóság 's bíróság hivatalánál fogva bosszúlja. Azonban hazánkban, a' nősparáznaságnak fenn (93. §.) érdeklét esetét kivéve, csak a' nyomozó fenyítő per van divatban.

a) Lásd többször említett munkájának 343-dik lapját.

99. §. A' nemesek ellen szokásban lévő rendszerű írásbeli pernek rende és módja.

A' rendszerű írásbeli fenyítő per hazánk nemesi ellen következő renden foly : Előre bocsáttatván nem csak az általános, hanem a' különös fenyítő vizsgálat is, ha azokból a' büntettnék valósága szerzőjével együtt bizonyossággal vagy legalább hihetőséggel kísült : a' hivatalbeli közügyvéd törvényszéki határozás mellett vádlevelét *) benyújtja, 's abban az alperesnek mindennemű akárhány büntetteit egyúttvénc körülményesen előadván, ötet személyében teendő megjelénésre idéztetui, 's az elősorolt büntetteknek büntetéseikbe egyéb következményeikkel együtt marasztaltatni, és a' hozandó ítéletet rajta végrehajtatni kéri. A' vádlevelének benyújtását a' törvényszerű megidézés, és pedig a' kirendelt határnapon a' pernek felvétele és az alperesnek személyes megjelenése követi. Megjelenés után az alperes alászállító kifogásait, ha volnának, előterjeszti, és ha ezek ítélet által megdöntettek, per-elfogadásra szorittatik. A' per dereka a' vád bebizonyításával és az alperes védelmével foglalkozik. A' bebizonyítás terhe a' felperes tisztí közügyvéden fekszik, 's arra nekie eszközül a' tanúknak vallomásai és a' büntettnék gyanújelei szolgálnak. A' nemes alperest vallatás és szembesítés 's ellenthomlok-állítás (confrontatio) alá vetni, legalább számos törvényszékeink, nem szokják. Az alperes védelmét ügydöntő kifogások és ellenbebizonyítások által teszi, mellyek által ártatlanságát megmutatni, vagy legalább tettének súlyát könnyíteni iparkodik. — A' bebizonyításokat és alperes védelmét az ítélet követi ; mellyre, ha marasztaló volna, az alperes befogatik, szabad lévén mindazáltal nekie még azután is, ha új védokai volnának, magát védelmezni, valamint szinte feljebbvitellel is élni, avagy kegyelem utjához folyamodni. Végre az ítélet törvényszerűen végrehajtatik.

Igy foly a' rendszerű fenyítő per, ha az alperes nemes birói idézésre a' törvényszék előtt megjelenik ; ellenben ha a' megjelenést elmulasztja, az 1563-diki 38-dik, és 1625-diki 13-dik törvényczikkek rendeletéből kiíratás (proscriptio) alá vettetik, és kiíratása személyleírásával együtt országunk minden hatóságainak megküldetik. Az így kiíratott 's levelesített személyt akárki szabadon befoghatja, köteles lévén

mindazáltal ötlet törvényes bírójának a' törvénynek szokott útján eszközözendő elmarasztaltatása végett átadni.

Az illy kiíratáson túl vannak még néhány más esetek is, melyekben a' bűntevő, hazánk közjava meg nem engedvén azt, hogy a' büntett büntetlenül maradjon, nemessége rajta nem segíhetvén, elmarasztaltatása, sőt megidéztetése előtt is befogatik. Ezen esetek mind a' megszökésnek gyökeres félelmén alapulnak, 's névszerint e' következők: 1) ha valakit felségsértés büntetlenség gyanúja terhel. Így az 1715: 7-dik és 1723: 5-dik törvényczikknek. — 2) Ha valaki súlyosb büntetett, például hárm. törv. 1-ső része 9-dik czimének tanúsága szerint szántszándékos gyilkosságot, gyújtogatást, rablást, latorkodást, tolvajságot, vagy erőszakos paráznaságot elkövetvén, tettén, avagy a' tettnek helyéről futásban befogatik. És pedig az illyent ugyanazon törvénynek szavai szerint paraszt kéz is letartóztathatja. — 3) Ha valaki, sem lakhelye sem jószága nem lévén, kóborló életet él, avagy házán túl semmivel sem bír, habár tettén nem kapatnék is, csak hogy nyilvános és féktelen gonosztevő legyen, avagy illy gonosztevőkhez magát csatolja. Nem is szükséges mai napon többé az illy gonosztevő nemes ellen előre bírói vizsgálatot tenni, hanem egyedül csak az kíváztatik meg: hogy büntetlenség valósága eléggé tudva legyen. Így rendeli ezt az 1687-diki törvény 14-dik ágazata, mely az 1655-diki 38-dik törvényczikknek előre bocsátandó vizsgálatról szóló rendeletét eltörlé. És pedig a' ház- és jószágtalan kóbor nemesek az 1625-diki törv. 13-dik ágazatának tanúsága szerint paraszt kéz által is befogathatnak; azokat ellenben, kiknek házaik vannak, befogatni az 1655-diki 38-dik és 1687-diki 14-dik törvényczikkünk szerint egyedül csak a' vármegye tisztviselőinek hatalmában áll. — Egyébiránt az 1655-diki törv. 38-dik ágazatának értelme szerint mind ezeket befogatásuk után lánczaikon is meg kell idézni, és a' törvénynek szokott útját reájok nézve mindenben tökéletesen megtartani.

“) A' nemes bűntevő ellen benyújtatni szokott vádlelvel példája.

Fenyítő vádlelvel,
melly által

Vitézlő N. N., tek. ns. T. vármegyének tisztí közügyvéde, mint felperes,
Vitézlő N. N. gyilkos, mint alperes ellen

Tekintetes T. vármegyének köztörvényszéke elébe terjeszti: miképen a' most említett alperes e' folyó T. évi június 17-ikén öt órákor dél után

néhai vitézlő N. N. urat szülőjében barátságának álarca alatt meglátogatván, minekutána vele mintegy fél óráig nyájasan beszélgetett volna, midőn az történetből föld felé hajula, ötet köntöse alatt elrejtve volt fokosával véletlenül olly erővel sújtotta légyen fejbe, hogy tüstént szörnyű halált halt.

Mint hogy pedig hazánk törvényei, ugymint Korvin Mátyás 6-dik törv. 51-dik, II. Ulászló 1-ső törv. 82, 's az 1563-iki törv. 38-ik ágazataik, a' szántsándékos gyilkosokat halállal, jelesül hárm. törv. 1-ső részének 15-dik czime szerint hóhér pallosával, és azontúl az 1723-ki törv. 11-dik czikkének tanúságához képest vérdíjaikkal büntettetni parancsolják;

Annakokáért a' fennevezett közügyvéd hivatalbeli jogaira támaszkodva esedezik: hogy a' tek. törvényszék a' fen kijelett alperest, nekie bizonyos, rövid, de mégis törvényes határidőt szabván, önszemélyében leendő megjelenésre színe elébe idéztetni, 's gonosztettének valósága ellene hebizonyulván egész vérdíjában és fejének veszteségében marasztalni, és önmagának ugyan érdemelett büntetésére, másoknak pedig elrettentő példájára végrehajtás által az élők közül hóhér pallosával kivégeztetni méltóztassék.

100. §. A' nemtelenek ellen szokásban lévő rendszerű írásbeli pernek rende.

A' rendszerű írásbeli fenyítő per nemtelenek ellen szokásként 's többnyire *) a' gyanús személynek befogatásán kezdetlik. A' befogatást a' befogott személynek és a' tanúknak vallatása követi, mellyekből a' büntettnék valósága szerzőjével együtt kivilágosodván, a' tisztí közügyvéd törvényszéki határozat mellett vádlevelét **) a' perfelvétellel egybekapcsolva benyújtja. Erre az alperes azonnal törvény elébe állíttatik. Ez megtörténvén az alperes védelmezője alászállító kifogásait, ha volnának, előterjeszti; mellyek ha ítélet által megdöntetnek, a' felperes tisztí közügyvéd ugyan hebizonyításait, az alperes pedig védelmét előadja. Végre a' törvényszék, mind a' két félnek előterjesztéseit éretten megalatolván, ítéletet hoz; melly mennél előbb, — kivéve ha valamelly perorvosló tétellel élés vagy más fontos ok gátot vetne, — végre is hajlatik.

*) Mondám itten „szokásként 's többnyire“; mert, a' mint fenn az 5-dik értekezésben előadva van, a' nemteleneket sem lehet vakmerően 's minden különbség nélkül akármelly perben tüstént befogatni, 's hebürtönözni.

**) A' nemtelen büntetők ellen benyújtatni szokott vádlevel példája.

Nagyméltóságú gróf N. N. úr ő nagyságának T. évi T. hó T. napján tek. ns. T. vármegyében lekvő T. mezővárosában tartott úriszéken

138 II. Könyv. A' fenyítő törvénytételekről.

felvétel

Vitézlő N. N. uradalmi ügyvédnek, mint felperesnek,
N. N. kanász, mint vason jelenlévő alperes ellen
indított fenyítő pere.

A' fennérdeklett uradalmi ügyvéd tiszti igazaira támaszkodva a' szokott törvényes óvások mellett vádképen előterjeszti : hogy a' most említett alperes a' törvények szentségét lábbal tapodva közelebb múlt T. hó T. napján éjféltájban , midőn a' szél hatalmasan dühösködnék, T. helységben N. N. jobbágy házát készarva felgyújtotta , és ezen bosszúálló tette által azt okozta legyen : hogy 13 ember az égőüszkök által súlyosan megsebesítettnek, és 16 jobbágynek háza, csürje, és istállója 30 darab szarvas marhával együtt a' lángnak martalékvá lenne, A/ mint mind ezeket az alperesnek már meg is hitelesített A/ alatti tulajdon vallomása, továbbá a' tanúknak B/ alatti bizonygátételeik, és a' birói szemrevételeiről szóló C/ alatti tanúlevél világosan bizonyítják.

Mint hogy tehát az 1723-ki törv. 11-dik ágazata az alattomos gyújtogatóra is, ha tettét terhesb körülmények súlyosítják, az elevenen-égetésnek büntetését rendeli ;

A' fennérdeklett uradalmi tiszti ügyvéd hivatalánál fogva az itt vason álló alperest, hogy önmaga ugyan gonoszítottának érdemlett büntetését érezze, mások pedig rajta elrettentő példát vegyenek, elevenen-égetésre kárhoztatni, és birói végrehajtás által az élők közül kiírtatni kívánja.

101. §. A' rendszerű élő-szóbeli fenyítő per.

Az élőszóbeli fenyítő pernek csak csekélyebb büntetekben lehet helye, és azokban is nemesekre nézve csak a' büntevőnek magának megegyezésével. Folyamatja ilyen : bevégződván a' tanúknak, és a' bünösnek is, ha nemtelen volna, birói vallatása, a' bünösnek mind azok, mik ötlet terhelik, törvényszék színe előtt szemére hányatnak ; erre ő vagy önmaga vagy védelmezője által védelmét élőszóval előadja. A' védelem előadását az abban előforduló új körülményeknek kinyomozása, és az alperes védtanúinak kihallgatása követi ; végre ez is megtörténvén, a' törvényszék ítéletet hoz.

102. §. Az álló-törvénytételi per.

Álló-törvénytételi's rögtöntörvényi pernek (processus iudicii statarii) azon rövid pert nevezzük, mellynél fogva, valamelly büntettnak serény elhatalmazásakor, a' büntetés minden egyébként szokásban lévő szertartások, a' törvénytétel lényegét érdeklőkön kívül, kihagyatván nyomon végre-

hajtatik. Innen következik, hogy a' törvényszéknek e' perben is szükségképen teljesnek kell lennie, 's hogy a' büntett valóságának kinyomozását, 's annak szerzője elleni hebizonyítását, és a' gyanús személy védelmét e' perben sem lehet elmulasztani.

E' pert az 1813-diki januarius 29-kén költ kir. rendelés szedi rendbe, mellynél fogva hogy valamelly törvényszék vele élhessen, arra nekie az országunk nádorától, vagy annak távollétében a' kir. helytartó-tanácsnak elnöki hivatalától szabadságot szükség nyernie, és kötelességében áll, hogy a' megnyert szabadságot s' hatalmat meggyéjének kebelében tüstént kihirdesse, és alattvalóinak tízennégy nap alatt közhírül adja. Hatalmat álló 's rögtön törvénytételre nyerni csak négy gonosztettre, ugymint rabló-gyilkosságra, szántszándékos gyújtogatásra, rablásra, és fosztással egybekapcsolt útelállásra nézve lehet, és azon gonosztettet, melyre nézve kéretik, a' folyamodó levélben mindennemű körülményeknek előterjesztésével névszerint szükség kijelelni, nem is szabad annak gyakorlását semminemű más gonosztettre, mintsem a' melyre adatott, kiterjeszteni. Mindaddig tart pedig az álló-törvénytételre nyert hatalom, míglen megnyerésének oka meg nem szűnik, s' e' végből a' törvényszéknek kötelességében áll, a' közbátorságnak állapotjáról minden harmadik hónapnak végén a' kir. helytartó tanácshoz kimerítő tudositást küldeni, hogy ezen rendkívüli hatalmat, ha többé reá szükség nem volna, tüstént visszahúzhassa. Egyébiránt, ha az álló-törvénytételi hatalom az esztendőnek lefolyása alatt vissza nem vétetnék, annak folyamatban maradását újra ki szükség hirdetni; ellenben annak visszavétele közhírüladást nem kíván.

A' rögtön törvénytétellel élésnek módjára nézve pedig ugyanazon felséges rendelés e' következő határozatokat teszi:

1-ször. Illy törvénytételi per alá csak az ollyan gonosztevőt lehet vetni, ki azon gonosztettben, melyre az álló-törvénytételi hatalom engedve vagy on, tettén kapatván, a' tettnek helyén vagy onnan fullában hevenyében befogattott avagy legalább kergetőinek fegyverrel 's másféle halálos eszközzel ellentállott. — Sőt ha ezen körülmények közül valamellyik jelen volna is, a' következő négy kivett esetekben mindazáltal még sem szabad álló-törvénytétellel élni, ugymint: — a) Ha a' befogott gonosztevő éle-

tének huszadik esztendejét még el nem érvén, előbb semminemű büntettet még el nem követett, és a' körülményekből kitetszik: hogy ő elcsábítva volt inkább, mintsem hogy mást gonosztettire csábított volna. — b) Ha olyan körülmények forognának fenn, mellyek a' büntevőnek jelen nem lévő czinkosaival teendő szembeállítását mulhatlanúl szükségessé teszik, vagy ha annak már tömlöczben létező czinkosai ellen rendszerű per volna rendelve. — c) Ha a' pert némelly körülmények miatt a' felséges rendelés által kijelelt idő alatt bevégezni nem lehetne. — d) Ha a' rablás vagy ütelállásnak esetében olly csekély volna a' zsákmánynak értéke, hogy abból nem annyira rablósándék, mint szükséges élelmet foglaló igyekezet tűnnék ki.

2-szor. A' törvénytészéknek, mellyet az álló-törvénytételi hatalom közhirül-tétele után tüstént összeszerkeztetni szükség, elnökén túl négy alkalmas bírótársakból kell állani.

3-szor. A' törvénytészék ítéletének tárgyaúl a' büntevőnek egyedül csak azon gonosztettét veheti, melly miatt összeállott, úgy hogy annak előbbi életére vizsgálatát csak annyira terjesztheti ki, mennyire ez a' tárgyúl vett gonosztettnek felvilágosítására, és az alperes gonoszságának teljes bebizonyítására szükséges.

4-szer. A' befogott gonosztevőt minden más gonosztevőtől külön kell őriztetni, és a' törvénytételt azon naptól, mellyben a' gonosztevő a' törvénytészéknek helyére beérkezett, legfeljebb harmad napon elkezdni.

5-ször. Minden törvénytételnek kezdete előtt az álló-törvénytétel módját elhatározó felséges rendelést fel kell olvasni. Erre a' felperes közügyvéd köteles a' tételnek kimerítő leírását mellynek nem csak a' gonosztettet magát és annak szerzőjét, hanem befogatásának módját is magában kell foglalnia, tüstént a' törvénytészéknek elébe terjesztetni, melly minden tétovázás nélkül mindjárt a' gonosztevőnek és tanúknak vallatásához fogni, és mindeneket jegyzőkönyvébe iktatni tartozik, egyszersmind szükség lévén a' jegyzőkönyvet mind a' bűnös személy, mind pedig a' tanúk által aláíratni, avagy ha talán írni nem tudnának, keresztvonásaikkal megerősíttetni.

6-szor. Kemény büntetés alatt meg vagy on tiltva a' gyanús személyt fenyegetés, verés, büntelenség-ígérés, vagy más helytelen vallató szer által vallásra venni.

7-szer. Hogy a' büntetést, melly mindenkor akasztásban

áll, a' bűnösnek fejére ki lehessen mondani, a' gonosztettnek teljesen behizonyítva, és az ítéletnek köz egyetértéssel hozatva kell lennie. Ha az ítéletben valamelly, jöllehet csak egyetlenny, törvényszéki tag meg nem egyez: a' per rendszerre változtatandó.

8-szor. Az ítéletet azon szempillantattól fogva, melyben a' törvényszék összeült, huszonnégy óra alatt végre kell hajtani, 's a' végrehajtást nem szabad semminemű szín alatt feltartóztatni. A' halálhoz készületre csak három óra vagyon a' bűnösnek engedve, 's a' feljebbvitelnek vagy kegyelemérti folyamodásnak pedig helye nincsen.

9-szer. Az ítéletnek megtörtént végrehajtásáról a' törvényszéknek kiküldött tagja hivatalbeli tudósítást adni tartozik, melynek benyújtása előtt a' törvényszéknek eloszlni nem szabad. Végre

10-szer. A' gonosztevőnek holt teste mindaddig akasztólán függve marad, míglén a' rögtöntörvénytételi hatalom gyakorlása tart.

103. §. A' fenyítő perhez tartozó egyes tételeknek rende és módja.

Mivelhogy törvényeink a' fenyítő pernek külön alakot nem adtak, következőleg mind azok, a' miket a' közönséges törvényszéki vagyis polgári törvénytanomban a' kereseti levélről, idézésről, perfelvételtől, megjelenésről, 's alászállító és perhalasztó kifogásokról taníték, azon csekély kivételekkel, melyeket fenn (99. §.) előadtam, a' fenyítő perrel is közösek: itten egyenként csak azon fenyítő pert érdeklő tételekről fogok értekezni, melyek vagy azért, mivel egyedül csak a' fenyítő pernek tulajdonaik vagy pedig mivel annak lényegét teszik, gondosabb és kimerítőbb fejtegetést kívánnak. Melly munkámban a' dolognak természeti rendét követve először a' bevádlásról, 's arra következő birói vizsgálatról, és befogásról, azután a' behizonyításról és gonosztevőnek védelméről, végre az ítéletekről és végrehajtásról fogok szólni.

142 II. Könyv. A' fenyítő törvénytelekekről.

HARMADIK ÉRTEKEZÉS.

A' BEVÁDOLÁSRÓL, 'S FELADÁSRÓL.

104. §. A' beadvádlásnak ismértetése és nemei.

Beadvádláson, feladáson, vagy beáruláson (accusatio, denunciatio, vel delatio) a' büntettnék és büntevőnek fenyítő hatalmu előljáráóság előtt büntetés végett törvényszerűleg történő bejelentését értjük. Sikerességéhez e' következők szükségesek :

1-ször. Hogy a' feladó személy nevének világos kitételével történjék; mert az 1805-ki törv. 5-dik ágazatának rendeletéből törvényszékeink a' titkolt név alatt tett feladások mellett semmi lépést sem tehetnek.

2-szor. Hogy a' feladó olly személy legyen, kinek száva hitelt érdemel. Az esztelenek, hitökszegettek, becsületvesztettek, halálos ellenségek, vagy törvényes kort nem ért személyek által tett beárulások mind a' dolognak természete, mind pedig törvényeinknek, sz. István 2-dik könyve 3-dik cikkének, hárm.törv. 1-ső része 124, és 2-dik része 30-dik czimének értelme szerint, semmi tekintetbe sem vétethetnek. A'polgári társaságnak felettébb veszedelmes gonosztettekben mindazáltal, névszerint a' felségsértésnek gonosztettében, az illyen személyek által tett feladások sem szoktak teljessen félretétetni, kivéve ha a' beáruló az igazmondásra minden kétségen kívül képtelen, p.o. sült bolond volna.

Kétféle feladást szükség pedig az 1715-ki törv. 7-dik ágazatának útmutatása után megkülönböztetnünk: a' pusztá 's egyszerű, és a' tett valóságának vitatásával és bebizonyítás terhének felvállalásával tett feladást.

105. §. A beárulásrai köteleztetés.

Mivel minden hazapolgár a' polgári társaságnak természetéből mind arra köteles, mit annak közjava megkíván, önkényt foly: hogy minden hazapolgár természeteki köteleztetésénél fogva a' nekie tudtára esett büntetteket szerzőikkel együtt bejelenteni tartozik. Hogy ezen köteleztetés nem csak a' már elkövetett büntettekre, hanem a' még csak szándékul

vettekre is kiterjed, onnét tetszik ki: mert ha ezek idején 's korán feladatnak, a' sérelmet még meg lehet előzni, következőleg ezeknek felfüzdözésük jogaink bátorságára nézve még hasznosabb, mintsem amazoknak bejelentése. Azonban az itt előadott természeti köteleztetés elmulasztásával törvényeink szerint csupán csak a' felségsértésre és istenkáromlásra nézve vagyon büntetés egybekötve.

Valamint pedig egy részről a' bűntevőket feladni, úgy viszont más részről minden hamis árulkodástól is magát óvni mindegyik jámbor hazapolgár köteles. Az illetén, polgári szabadságunkat veszélyeztető, hamis árulkodásoknak eltávolztatására, és az igazságtalan árulkodók gonoszságának megzabolázására a' hamisan árulkodókra szabott büntetésekben túl, először ugyan az 1741-dik t. 26-dik ágazata a' felségsértés perére nézve a' királyi fis cusnak köteleességül tette: hogy midőn a' törvényszék elnökének vádlevelét benyújtja, lüstént a' feladónak kereszt- és vezetéknévét is nekie bejelentse; azután pedig az 1805-ki t. 5-dik ágazatja általánosan azt rendelte: hogy minden beáruló köteles legyen nevét felfüzdözni a' végből, hogy ha valakit hamisan árult volna be, büntettének érdemlett büntetését el ne kerülje. Sőt törvényeink még a' való feladásokat sem hagyják helybe, ha elárulásnak vagy haladatatlanságnak bélyegét magokon viselik. Világos tanúbizonyságot nyújt erre hárm. törv. 1-ső részének 52-dik czíme, melly az atyának hatalmat ad, hogy az olly el-fajult gyermeket, ki őtet, a' felségsértés undok gonosztettének eseteit kivéve, fenyítő törvényszéknél feladná, nemzet-ségi, habár igen csekély, ősi javainak osztályára kényszeríthesse, 's ezzel töle atyai kezét örökre elvonhassa.

106. §. A' feladásnak foganata.

A' törvény lelkével megegyező feladásnak foganata az 1625-ki, 13-dik, 1655-ki, 1659-ki, 18-dik, 1687-ki, 14-dik törvénycz. értelme szerint abban áll: hogy a' bíró illetén feladás mellett fenyítő vizsgálatot rendelni, sőt néha, midőn t. i. a' gyanús személynek polgári állapota megengedi, és egyszersmind a' büntettnek és a' gyanújeleknek fontossága megkívánja, a' feladott személyt be is fogadni tartozik, a' mint erről alább még bővebben fogok szólani.

NEGYEDIK ÉRTEKEZÉS.

A' FENYÍTŐ VIZSGÁLATRÓL.

107. §. *A' fenyítő vizsgálatnak ismértetése és nemei.*

Fenyítő vizsgálaton vagy nyomozáson (inquisitio criminalis) azon birói tételt értjük, mellyel a' fenyítő hatalommal bíró előljáróság a' büntettet és annak szerzőjét kinyomozni íparkodik. Mivelhogy pedig a' fenyítő vizsgálat vagy valamelly büntett gyanújelei által terheltető bizonyos személy ellen, vagy pedig csak általánosan annak kinyomozására lehet intézve, valljon valamelly bjelentett büntett valójában elkövetett-e? és hogy ki legyen annak szerzője? önkényt érthető, hogy kétféle fenyítő vizsgálatot szükség legyen megkülönböztetni: az általánost (generalis), és a' különöst (specialis) vagyis valamelly bizonyos személy ellen intézettet.

108. §. *Mikor legyen helye a' fenyítő vizsgálatnak.*

Hajdan az 1548-ki 50-dik és 1625-ki 13-dik törv. czikkeinknek rendelkezéséből a' vármegyeit isztviselők hivatalaiknak vesztése és 100 forint büntetés alatt kötelesek voltak minden harmadik hónapban általános fenyítő vizsgálatot tartani; mai napon mind az általános, mind a' különös fenyítő vizsgálat akkor és annyiszor tartatik, mikor és mennyiszor szükséges. Pusztla kényére pedig a' biró sem általános sem különös fenyítő vizsgálatra nem léphet; mivel az illy kény tágas utat nyitva a' büntetlen hazapolgárok hasztalan zaklatására, hanem ahhoz elégséges alapos okok szükségesek. Illyen ok például az általános vizsgálatra nézve, ha bizonyos, vagy legalább egy jámbor embernek tanúsága által vagy gyökeres gyanújelekből hihető az, hogy valamelly büntett elkövetett; a' különösre nézve pedig, ha valakit hitelt érdemlő feladás, önbejelentés, vagy hihetőséget szülő gyanújelek valamelly büntettről gyanússá tettek. Melly okok legyenek mindazáltal névszerint elégségesek ahhoz, hogy a' biró fenyítő vizsgálatra léphessen, azt törvényeink fel nem jegyezték.

109. §. A' fenyítő vizsgálatnak fő tárgyai, és rendje.

Minden fenyítő vizsgálatnak czélja az lévén, hogy a' büntettnék valósága, mennyisége, és szerzője megtudassék, önkényt foly: hogy mindennemű akár általános akár különös fenyítő vizsgálat három fő tárgyra terjed, tudniillik: a) a' büntett tetemének*) vagyis a' büntett képzetéhez tartozó jegek valóságának, b) a' büntett szerzőjének, és c) a' büntett elkövetése környüállásainak kinyomozására. Hogy a' büntett elkövetése környüállásainak kinyomazása is szükséges, kitetszik részint onnan, mert ezen környüállások a' büntettnék mennyiségére, sőt néha fajtájára nézve is nagy különbséget okoznak, részint pedig onnan, mivel ezekből ítélheti meg a' bíró: valljon és mennyi hitelt adhasson akár a' gyanús személy vallásának, akár pedig a' tanúk bizonyágtételeiknek. — A' mi pedig a' nyomozásnak rendét illeti: mindennemű fenyítő vizsgálatban mindeneknek előtte a' büntettnék tetemét, vagyis létezésének valóságát szükség világosságra hozni, és csak ezután kell a' büntett szerzőjének és környüállásainak kinyomozására átlépni; mert mivelhogy az el nem követett büntettnék sem szerzője sem környüállásai nem lehetnek, míglen a' büntettnék valósága tudva nincsen, felesleges annak szerzőjét és környüállásait nyomozgatni. Nem is lehet a' büntett valóságának kinyomozását semminemű esetben elmellőzni, még akkor sem, ha valaki maga ellen valamelly büntettet bevallana, avagy maga magát önkényt feladná; mert a' sokféle tapasztalás bizonyítja, hogy sokan busongásból, elmerültségéből, vakbuzgóságból, nagy szegénységből, élet-unalomból, kétségbeesésből, bosszúvágyból, 's különbféle okokból önmagok ellen hazudnak, 's önmagokat hamisan beadják.

*) A' büntettnék teteme (corpus delicti) különbféle értelemben vették, ugymint a' büntettnék teljes tett- és gonoszásgbeli tökéletességeért, továbbá az elkövetett büntettnék akár minemű nyomdokáért, p. o. annak tárgyaért, vagy azon eszközökért mellyekkel végrehajtatott; végtére, a' mint itt vessezük, a' büntett létezésének valóságáért.

110. §. A' fenyítő vizsgálásnak eszközei.

A' fenyítő vizsgálásnak eszközeiül szolgálnak a' szemrevétele, a' házkifürkészás, a' rab- és tanúvallatás, mellyek-

146 II. Könyv. A' fenyítő törvénytételekről.

hez néha az ellenthomlokállítás és szembesítés is (confrontatio) járul.

111. §. A' szemrevételről.

Szemrevételen (inspectio ocularis) a' büntett fenmaradó jegyeinek 's nyomainak birói megtekintését értjük. He-lye, a' mint ismertetéséből kitetszik, egyedül csak a' nyomot hagyó büntettekben vagon, és mivel a' büntettnek jegyei hosszabb idő közbejövetelével megváltozhatnak, vagy el is tűnhetnek: szükséges azt, mihelyest a' büntett a' bírónak tudtára esik, tüstént megtenni, vagy legalább gondoskodni róla, hogy, míglen a' szemrevételt meg lehetend tenni, a' büntettnek nyomain semmi olly változás ne történjék, melly a' vizsgálatot sikeretlenné tehetné. Ezen birói tételt a' vármegyéken ugyan egy szolgabíró és esküdt, egyéb törvényszékeknél pedig másféle kiküldött tisztviselők szokták végrehajtani. Ha a' tett mivoltának pontos meghatározásához valamelly mesterségnek vagy tudománynak tökéletes ismerete szükséges volna, azon mesterséghez vagy tudományhoz értőket, p. o. a' sebesítésekben vagy gyilkosságokban orvosokat, a' feltörés által elkövetett tolvajságban ácsokat, 's lakatosokat is kell hitőknek előre menő letétele mellett a' kiküldött birói személyek mellé kapcsolni. Egyébíránt a' szemreveendő tárgy, ha állapotjának változása nélkül átvitelhető, a' törvényszék elébe hozattatik; ellenben ha ingatlan volna a' tárgy, vagy ha méltán félni lehetne, hogy az átvitel állapotját megváltoztatja, mint például a' holt-testét, a' szemrevető személyeknek kell a' szemreveendő tárgy fekvésének helyére kimenni.

A' szemrevevőknek tisztje a' büntetteknek különbféle mineműségükre nézve különbözö. Névszerint az ember életét és testének épségét érdeklö büntettekben e' következőkre terjed: 1) Holttest- szemlére vagyis a' sérelem külső nyomdokainak, a' daganatoknak és sebeknek megvizsgálására, szükség lévén azoknak számát, fekvését, formáját, szélességét, 's mélységét, valamint szinte a' sebet ejtő eszköznek mineműségét is pontosan meghatározni. — 2) Holttest-metszésre vagyis a' sérelem belső nyomainak vizsgálatára és meghatározására. Névszerint a' mi a' testben fellelt mérget illeti: azt gondosan szükség minden más szertől elkülönözni, és annak minőségét tudományos nyomozás és tapasztá-

lástétel által meghatározni. — 3) Orvosi láttelellel (visu repertum) adására; melyben előre bocsátván a' tetemszemlélés és metszés történetét és a' tett felfödözések elősorolását, az orvosok kötelesek a' sebeknek halálosságáról, és a' testben netalán lelt méregnek erejéről véleményeiket támogató okakkal együtt előterjeszteni. — Ha az orvosoknak véleményeik meg nem egyeznének, vagy kielégítőek nem volnának: szokás látleteleti leveleiket a' királyi helytartótanácsnak utján érettebb véleményadás végett a' pesti tudományos egyetemi orvosi karral közölni. — A' külső erőszak által véghezvitt bűntettekben pedig általánosan e' következőket szükség a' szemrevételelben kinyomozni: 1) Az erőszaknak nemét, t. i. valljon ütés, törés, zúzás, nyomás, vagy emelés által történt-e a' kár? — 2) A' kártételre fordított erőnek mineműségét, t. i. valljon egyszerű vagy pedig mesterséges erő által történt-e a' kár? — 3) A' kárnak tárgyát és mennyiségét. — 4) Valljon a' bűntevő egyedül vagy pedig segédekkel tette-e a' kárt? és miben állott legyen a' segedelemnyújtás? — 5) Az eszközöket, mellyekkel a' bűntett véghezvitetett, és minden holmikat, mellyek vagy a' bűntettnak teteméhez tartoznak, vagy pedig gyanújelül szolgálnak. És mind ezeket pontos jegyzékekkel együtt a' szemrevételezők bírói kézhez átadni tartoznak.

Végre itten még azt is szükség megjegyezni, hogy a' kiküldött bírói személyek a' kiküldő törvényszéknek minden szemrevételelnek egész rendéről hív, és írásba foglalt tudósítást tenni kötelesek; melly azokra nézve, mikben a' látás bizonyos tudományt szerez, teljes hebizonyításul szolgál.

*) Itt azt a' kérdést is szokták tenni: valljon a' sebeknek szemrevételelőkhöz azon orvost kellessék-e alkalmazni, ki a' meggyilkoltat gyógyítá, vagy mást? — E' kérdésre a' külföldi törvénytudók oda nyilatkoznak: hogy, mivel egyedül alkalmazva a' gyógyító orvos ugyan részrehajlásból, más orvos pedig irigységből könnyen helytelenül ítélhetne, legtanácsosabban bánand a' bíró, ha a' szemrevételeltől a' gyógyító orvost ugyan ki nem zárja, de egyszersmind egy másikat is mellette rendel. — Hazánkban minden törvényhatalommal bíró közönségnek vannak hivatalbeli hitelt orvosai és bábái, kik minden illy szemrevételhez hivataluknál fogva alkalmaztatnak.

112. §. A' ház-kifürkészésről.

Ház-kifürkészésen 's házmotozáson (perscrutatio domus) a' gyanús személy lakának, valamelly gyanújel felfö-

dözése végett történő átkeresését értjük. Használni az olly büntettekben lehet, mellyek után valami fenmaradhat, miből a' büntettnek valóságát, szerzőjét, vagy körülményeit fel lehet fődözni, például a' gyilkosságokban, összeesküvésekben, tolvajságokban, 's a' bujálkodásban, ha levelezés közbe jött. Ezen birói tételben, mellyet a' büntettnek tudomásra jötte után mennél előbb, és a' gyanús személynek jelenlétében tanácsos véghezvinni, a' birói személyeknek valamint egy részről gondosan vigyázniok kell, hogy a' gyanús személy a' nyomozás céljára szolgáló semminemű holmit félre ne tehessen, és szemeik elől el ne rejthessen: úgy más részről, mivelhogy több egymáshoz hasonló holmik vannak, és az is megtörténhetett, hogy a' gyanút szülő holmit más valaki, a' gyanúságnak magától elhárítása végett, alattomosan hozta be a' fürkészés alá fogott házba, ugyanazoknak ítéletökkel hirtelenkedniök sem kell; hanem szükséges az ollyatén holmi felfödözésének mind azon körülményeire, mellyek a' gyanút akár megalapítani, akár elszélesíteni képesek, szorgalmasan figyelmezníök. — Ha tehát fürkészés közben gyanút szülhető holmira akadnak, vigyázniok kell: minő benyomást tett légyen a' gyanúba vett személyen annak felfödözése? valljon és miképen iparkodott azt a' vizsgálók szemei elől elrejtteni? valljon szokott helyén volt-e az eltéve? és ha szokatlan és olly holminak tartására alkalmatlan helyen lett volna elrejtve: mi okból rejtette légyen a' gyanús személy azt oda? Végre ha a' gyanúba fogott személy magát a' gyanút szülő holminak birtoka miatt mentegelné, kérdést kell tenniök: minemű czím mellett jött légyen annak birtokába? egy szóval semmi olyan környülállást észrevétel és vizsgálat nélkül nem kell hagyniok, melly a' gyanús személy akár bűnösségének akár ártatlanságának felvilágosítására 's kinyomozására szolgálhat.

113. §. A' rabvattatásról.

Rabvattatáson (*examen rei*) azon birói tétel értjük, melly által valamelly büntettről gyanús személy a' büntettről magáról, és annak környülállásairól kérdés alá vettetik. Három nemét lehet pedig a' rabvattatásnak megkülönböztetni: 1) Az úgy nevezett *átalános* 's főbb pontok szerinti *vattatást* (*examen generale*), mellyet mindjárt a' rabnak behozatala után valamelly jelenlévő birói személy előkészület nélkül

hevenyében teszen. Czélja az, hogy a' rab magának hazugságkoholásra időt ne vehessen, következőleg hogy hevenyében magát feltalálni nem tudván, vagy mindjárt büntetetté bevallja, vagy legalább olly vallomást tegyen, mellynél fogva azután ötet szaván fogni, és büntetnének bevallására venni könnyebben lehessen. — 2) Az úgy nevezett *különös* vagy *izenkénti vallatást* (speciale vel articulatum examen), melyet talán *készületes vallatásnak* lehetne nevezni; melly már a' rab ellen csatázó minden tanúságoknak és gyanújeleknek egész készületével vitetik végbe, és a' büntettnék minden körülállásaira kiterjed. Ezen vallatás hazánk törvényszékein kényszer nélküli 's jóvali vallatásnak (examen benevoluntum) neveztetik, 's azt vármegyéken a' szolgabíró egy esküdttel, uriszékeknél az uradalmi ügyvéd, némelly városokban a' fenyítő törvényszéki különös jegyző (acturius) szokta megtenni. — 3) A' *vallás hitelesítő vallatást* (examen authenticatum); mellyet a' törvényszék maga teljes ülésében viszen végbe, a' törvényszéken kívül vallatott rabot nagyobb bizonyosság végett színe elébe hívatván, és ott ötet mindekről újonan kikérdezvén.

Minden rabvallatás kétféle kérdésekből, t. i. általánosakból, és különösekből áll. Általános kérdéseknek (articuli generales) hívattatnak, mellyek a' rab személyes körülállásait érdeklik, vagyis kereszt- és vezetéknéve, születése helye, szülői, életkora, hitvallása, polgári állapotja, 's ha másnak hatalma alatt állana, felsőségének kijelélése, foglalatossága, vagyis életének neme, nőtelenisége vagy házassága, lakának vagy legalább legközelebbi tartózkodásának helye, vagyonossága vagy vagyontalansága, társalkodási 's barátsági viszonyai, és az iránt: vajjon forgolódott-e már valaha fenyítő törvényszék előtt? hol? 's miért? tétetnek.

E' kérdések azért neveztetnek általánosaknak, mivel mindegyik rabvallatásban változatlanul ugyanazok szoktak lenni.

Különös kérdéseknek (articuli speciales) neveztetnek azok, mellyek a' kérdésben forgó büntetről és annak körülállásairól tétetnek. Ezen kérdések ismét előrekészültekre és pótlókra vagyis, vallatás alatt megkivánván a' rabnak feleletei, hevenyében készítettekre oszlanak. — Az előrekészült kérdések a' büntettnék természetéből, és azon bizonyítmányokból vagy gyanújelekből vétetnek, mellyeket a' vallató bíró magának a' feladásból, az általános fenyítő vizsgálatból,

a' rabnak befogatási vallásából, a' tanúknak bizonyásgtételeikből szerzett. Ezen kérdéseknek kidolgozása a' vallató birónak legnagyobb szorgalmát és figyelmét kívánja; mert ezeknek helyes egybeszerkeztetésétől függ leginkább a' rabvallatásnak egész sikere úgy, hogy az abban elkövetett hibát megorvosolni többé csaknem lehetetlen.

Azon kellékek, melyekkel a' vallató kérdéseknek birniok kell, a' rabvallatásnak céljából, melly abban áll, hogy a' törvényszék a' rabnak ártatlanságáról vagy kérdésben lévő büntettéről, 's annak az ügy-elítéléshez megkívántató környülállásairól, és mind azokról, mik a' rabnak, akár terhére, akár mentségére 's védjére szolgálnak, hitelt érdemlő vallást nyerjen, érthetők. E' következő kellékekkel szükség pedig a' vallató kérdéseknek névszerint birniok: 1-ször. Hogy a' tárgyat egészen kimerítsék, azaz: hogy a' reájok adandó feleletekből a' fenyítő törvényszék nem csak a' büntettnek magának és szerzőjének, hanem az ügy-elítéléshez megkívántató mindennemű környülállásainak teljes bizonyosságot szülő isméréthez juthasson, következőleg hogy azokból a' büntett mind tettei mind gonoszságai tökéletességének fokozatát bizvást meghatározhassa, és a' büntettnek minden, akár könnyítő, akár súlyosító körülményeit felföldözhesse. — 3-szor. Hogy tárgyhoz illők legyenek, vagyis hogy a' kérdésben forgó büntettet érdekeljék. A' tárgyhöz nem tartozó kérdések egyébre nem szolgálnak, mint a' fenyítőpernek megzavarására és késleltetésére. — 3-szor. Hogy a' rabnak nemcsak vádjára, hanem védelmére is szolgálhassanak, vagyis hogy általok a' rabnak, ha talán ártatlan volna, alkalmatosság nyujtassék ártatlansága védjének 's tanuságainak előadására is, a' vallató birónak kötelessége lévén nemcsak a' bünt kinyomozni, hanem az ártatlanságnak is segédelmére jönni. — 4-szer. Hogy azon kérdések, melyek a' tagadásban és hazugság-halmozásban megátalkodott rab nyakasságának megtörése végett tétetnek, csak olly környülállásokat foglaljanak magokban, melyek tanúvallások által eléggé be vagynak bizonyítva. Mert ha valamelly olly környülállást talál a' biró rabjának szemére hányni, melly vagy épen nem vagy másképp fordult elő: a' ravasz elméjü rab észrevevén abból vallatójának tudatlanságát, nyakasságában még inkább megátalkodnék. — 5-ször. Hogy ugyanazon nyakasságtörő kérdések olly szoros összefüggésben legyenek, mint az emberi tagoknak ízei, vagyis hogy, ha a' rab

valamelly kérdésre hazugsággal felelne, a' következő kérdésben olly körülállás vetessék szemére, melly hazug mondását szembetűnőleg megczáfolja. — 6-szor. Hogy mindegyik kérdés csak egyetlenegy körülállást foglaljon magában; mert ha valamelly kérdés több körülményt foglalván magában a' rab egyetlenegy feleletet adna reá, bizonyosan tudni nem lehetne: valljon a' felelet egyiket közölök illeti-e vagy pedig mindjáját. — 7-szer. Hogy a' kérdések rövidek és világosak legyenek; mivel másképen reményleni alaposan nem lehet, hogy a' felelet világos legyen. — 8-szor. Hogy a' kérdések egyenesen, ne kelepczésen, és azon esetet, ha a' rab mindent nyakasan tagadna, kivéve, sugalás nélkül vagyis úgy tétessenek, hogy a' vallató által kívánt feleletet magokban ne foglalják. Tudniillik mind a' két nemű kérdések egyedül csak az együgyűket és félénkeket, kik többnyire ártatlanok szoktak lenni, kerítik hálóba; ellenben a' ravasz elméjük, millyenek többnyire a' gonosztevők, a' kelepczét könnyen kikerülik. De hibázás vészélyétől ment bizonyosságot sem lehet az illy kérdésekre adott feleletekből nyerni, a' mire mégis a' vallatónak törekednie kell. Mindenek felett pedig az ollyatén felelet-sugaló kérdéstől szükség magát óvni a' vallatónak, melly által ollyatén körülmény tétetik kérdés tárgyaul, mellyről semminemű gyökeres gyanújele a' vallatónak nincsen; mivel az illyetén kérdés által a' rabnak alkalmatosságot nyújt arra, hogy némelly körülállásokat, például társakat, kölcsön, mellyek által a' per tekervényessé tétetik, és sokszor más ártatlan személyek gyanúba hozatnak, kiknek vallatásaik által mind a' polgári szabadság hiába sérelmet szenved, mind pedig a' per hasztalanul hosszú időre terjed.

A' mi magát a' vallatást illeti: mindenek előtt a' vallató bíró rövid, de nyomos és a' rabnak elméjéhez alkalmazott beszédet tart, és abban ötet minden heveskedés nélkül arra inti: hogy a' nekie teendő kérdésekre minden tétovázás 's csavargás nélkül egyenesen, 's világosan feleljen, 's az igazat híven mondja ki. Az illyen czélirányos megszólítás a' rabnak lelkére, kit a' törvényszék szobájába tett belépése már szent borzadásra hozott, csoda benyomást szokott tenni. E' megszólítás után a' vallató bíró vallatáshoz fog, 's a' rabnak először ngyan az úgy nevezett általános vagyis annak személybeli helyhezeteit érdeklő kérdéseket teszi, és azokra adott feleleteit feljegyzi, azután pedig a' különösekre át-

152 II. Könyv. A' fenyítő törvénytételekről.

megyen. A' két rendbeli kérdéseket ezen közbejövő kérdés: vajjon tudja-e a' rab befogatásának és vallatásának okát, és mi legyen az? szokta egybekötni. A' vallatás további folytatásának minősége főképen attól függ, vajjon a' rab magába szállva büntettét tüstént bevallja-e, vagy nem. — Az első esetben kötelességül kell nekie tenni, hogy a' tettet minden körülményeivel úgy, a' mint történt, beszélje elő; nem is kell ötet előadásában közbevetett kérdésekkel, annál kevesebbé pedig csodálkozásnak vagy bosszonzodásnak jelei által, avagy időtlen dorgálásokkal félbe szakasztani; mivel a' vallató bírónak illy kifakadásai a' rabot könnyen gondolatának megváltoztatására bírhatnák. Ha mindazáltal előadásában a' rendtől eltérne: ötet arra vissza lehet vezetni, és ha valamelly tudnivaló körülményeket elhallgatott volna: előadásának bevégezése után azokról nekie nem csak lehet, hanem szükséges is pótlásképen kérdéseket tenni. Továbbá a' vallatónak különösen azon kell iparkodnia, hogy a' vallástevő rab minden elbeszelt körülménynek bebizonyítására szolgáló tanúkat, 's másféle eszközöket is kijeleljen, hogy így, ha netalán későbben vallását visszavonná, a' vallató bírónak fegyvere legyen, mellyel visszavonását megtámadhassa, 's képes lehessen a' valóságot napfényre segélni. — A' második esetben pedig ellene szükség a' rabnak mind azon körülményeket vetni, mellyek ötet a' kérdésben forgó büntetről vádolják, és azon kell iparkodni, hogy a' rabnak valóságai egymással ellenkezésbe jöjenek. Az átkodottan tagadó rab nyakasságának megtörésére sokat használ az is, ha a' vallató bíró a' sérelem tárgyát, 's a' sértő eszközöket, vagy a' büntetlnek egyéb nyomdokait véletlenül szemei elébe állítja a' megátalkodott tagadónak, és így annak lelkét hatalmasabban megrázkódtatja. — Ugyanazon célra nézve továbbá még sokszor használni szokott az is, ha a vallató bíró türedelmesen kibeszélni hagyván a' rabnak minden hazugságait, későbben ötet más szavakkal és más renddel a' már egyszer kikérdezett körülállásokról ismét kérdőre veszi; mert a' hazugok könnyen meg szokván hazugságaikról felejtkezni, a' kérdéseknek illetén ismétlésök által könnyen megtörténik: hogy a' hazug rab hazugságainak lánczolatát eltévesztvén az előbbiekkal össze nem férő új hazugságokat adjon elő, és így maga magát ellenmondásokba keverje. — Megtörténik néha, hogy a' vallatásra vont rab kétséges vagy homályos feleleteket ad; illy esetben a'

bizonyosság, melyet a' vallatónak keresni kell, meg nem engedvén azt, hogy ő a' rabnak szavait magyarázza, új kérdéseket szükség tennie, hogy így a' fen forgó homályt vagy kétséget a' rab önmaga új feleletei által széleszsze el**). — Szükség pedig a' rabnak minden feleleteit, a' mennyire lehetséges, ugyanazon szavakkal, mellyekkel élt, indulatainak feljegyzésével együtt a' jegyzőkönyvbe szorgalmasan beiktatni, 's azokat a' vallatás bevégezésével előtte felolvasni, és ha mit akkor hozzáadna, vagy megváltoztatna, azt mind gondosan feljegyezni. Sőt a' jegyzőkönyvnek aláírását sem felesleges a' rabtól megkivánni. Nehogy pedig a' rab időt nyerjen hazugság-koholásra, úgy szükség a' vallatásnak kezdetét elintézni: hogy az egész munkálkodást félbeszakasztás nélkül el lehessen végezni. És innen már foly, hogy a' már egyszer megkezdett vallatást sem ebéd sem más akármiféle ok miatt félbeszakasztani nem kell.

Valamint pedig a' bírónak a' valóság kinyomozásának semminemű törvényes szerét használatlanul hagynia nem kell: úgy viszont köteles magát mind azoktól, a' mik természetök-nél fogva tilosak, vagy a' vallatás céljának elérésére vagyis a' valóság hitelt érdemlő ismertetének megszerzésére alkalmatlanak, következőleg a' veretéstől, a' rabnak meghiteltetésétől, a' csalárd hitegetéstől és hazugságoktól, 's a' büntetlenségnek vagy büntetéslágyításnak ígéretétől ***) legnagyobb szorgalommal óvni. Azt mindazáltal semmi sem tilalmazza, hogy a' vallató bíró a' felelni nem akaró, dühödést szinlelő, feleleteivel csintalankodó, vagy ellenmondásait megegyeztetni nem akaró rabnak makacsságát sanyarúbb tömlőcczel, vagy mértékletes veretéssel meg ne zabolázza.

Ha a' vallatásnak bevégezése után a' rab ellen új gyanújelek, vagy bizonyítmányok napfényre jönnek, ötet másodszor, sőt harmadszor is újonnan vallatás alá venni lehet.

*) Kelepczés kérdésnek mondatik, melly egy tagadhatlan ártatlan főkörnyülálláson túl alattomosan még más mellékkörnyülállást is magában foglal, melly a' vallatás alá vetett rabot vádolja; például: úgy-e mult pénteken, midőn Jancsit megöléd, fekete ruhában voltál öltözve? úgy-e: a' te tolvajtársad, N. Gyuri, tőszomszédod?

**) Ha a' vallatás alá vett rab süket vagy néma, avagy süketnéma volna: a' vallató bírónak íráshoz, vagy ha a' rab írni nem tudna, olyan embereknek segédül vételéhez szükség folyamodnia, kik a' rabnak gondolatjeleit tökéletesen ismerik. — Ha pedig a' vallató bíró rabjának nyelvet nem érti: tolmács segedelmével kell élnie.

***) A' veretés ellen kisebb mértékben mind azon okok harczol-

nak, melyek alább a' kínzás ellen elő vannak adva; mert a' veretés által is a' rab előbb büntetés alá vettetik, mintsem büntette bizonyos volna, és a' bíró teljes bizonyossággal szinte nem tudhatja: valljon igaz legyen-e vagy nem a' rabnak verés közben tett vallása, mivel a' verésnek fájdalomait kiállani nem bíró rab maga ellen is hazud. — A' rabnak meghiteltetését a' hamis esküvésnek szembetűnő veszedelme tilalmazza. — A' csalárd hitegetés ellen, — például ha a' bíró azt hazudná, hogy a' rab szemére hányt büntettnnek valósága ellene tanúk által már teljesen be vagyon bizonyítva, — azontul hogy a' hazugság természet törvényével ellenkező cselekedet lévén, az igazság szolgájához nem illik, még az is csatáz: hogy a' vallatásra vont személy, kiváltképpen ha ártatlan, és előbb még soha törvényszék előtt nem forgott, általa kétségbeesésre jutván, annyira megszárdított: hogy olyat is bevall, a' mi esze ágában sem volt. — Végre a' büntetés-lágyításnak ígérete által a' vallató bíró hatalmának korlátit áthágja, és a' fejedelemnek jogaiba betör; de egyébiránt is az ilyen ígéretre tett vallomás mindenkor kútséget hagy maga után arról: valljon a' büntettnnek bevallása nem pusztán hazugság-e, mely által a' rab egyedül csak a' további vallatásnak terhét és kellemetlenségeit akarta légyen kikerülni. — Ha mindazonáltal a' törvényszék különös esetben az illy ígért-tételt valamely súlyos és még tovább is veszélylyel fenyegető büntettnnek felfödözésére alkalmasnak és szükségesnek vélné: szabadságában áll a' dolgot a' királyi helytartótanácsnak utján ő felségének elébe terjeszteni, és ezen rendkívüli lépésre engedelmet kérni.

114. §. A' tanuvallatásról.

Tanúvallatáson (examen testium) azon bírói tételt értjük, mely által tanuságtételre alkalmas személyek másnak valakinek elkövetett büntettéről kikérdeztetnek. Valamint a' közönséges törvényszéki vagyis polgári perben, úgy a' fenytőt örvényszékiben is háromféle tanuvallatás fordul elő: a' mellékes (collaterale), a' törvényszéki vagyis hiteles (authenticum), és a' hitelesítő (authenticans examen) tanuvallatás. A' mellékes tanuvallatást ugyanazon bírói személyek teszik, kik a' készületes vagy úgynevezett különös rabvallatást, és hasonlóképen kétféle kérdésekből áll: általánosakból vagyis a' tanúnak személyét illetőkből, és különösekből vagyis a' büntetést és annak szerzőjét érdeklőkből. — Az általános kérdéseknek tárgyai a' tanúnak kereszt- és vezetékneve, kora, hitvallása, születése és lakása helye, 's polgári állapota; melyekhez a' különös vizsgálatban még e' következő két kérdés járul: valljon nem éltek-e a' tanú és a' gyanús személy egymással barátságban vagy ellenségedésben? és valljon nem tanította-e valaki reá a' tanút, hogy mit kellessék mondania? — A' különös kérdések a' büntettnnek mivoltához és természetéhez képest változnak. Ezen kérdéseknek kel-

lékeik a' tanúvallatásnak céljából érthetők, melly abban áll: hogy a' törvényszék által magának a' gonosztettnek valóságáról, továbbá szerzőjéről, és az ügy elítéléséhez tudni szükséges körülményeiről hitelt érdemlő tudomást szerezzen. Nevezetszerint pedig e' következő kellékekkel kell a' tanúvallató különös kérdéseknek díszeskedniök: — 1) Hogy a' tárgyat teljesen kimerítsék, következőleg mindegyik tanút szükség a' büntett elkövetésének helyéről, napjáról, 's órájáról, a' tettnek kezdetéről, folyamatjáról, s' kimeneteléről, a' büntett létesítésében használt eszközökről, a' büntetnek szerzőjéről, 's annak segédjeiről, és a' segedelemnyújtásnak módjáról és idejéről pontosan kikérdezni. — 2) Hogy a' tárgyhoz tartozók, vagyis a' kérdésben forgó büntettet érdeklők legyenek. — 3) Hogy mindegyik kérdés rövid és világos legyen, és csak egyetlen egy környúlálásra terjedjen. — 4) Hogy egyenesen minden kelepcezetés és feleletsugalás nélkül legyenek téve, kivéve ha nyilván kitetszenék, hogy a' tanú kinondani a' valót nem akarja; melly esetben a' vallató bíró feleletet sugaló kérdésekkel is élhet, sőt köteles is velök élni. — Mind azokat szükséges pedig vallatás alá venni, kikről bizonyos vagy legalább hihető, hogy a' kérdésben forgó büntettről tudomásuk legyen; kik ha törvényszerűleg megkérletvén tanúságot adni idegenkednének, e' köteleességeknek teljesítésére a' tanúság megtagadásának hárm. törv. 2-dik rész. 28-dik czimében kijelölt büntetésével szoríttathatnak; a' mit mindazáltal azokról, kiket igaz okok*), t. i. az 1729-ki törv. 26-dik ágazatánál és a' bevett szokásnál fogva az első vagy második izbeli atyafiság vagy sógorság, a' házastársi kötelék, a' jobbggyi vagy szolgai függés és a' gyóntató atyai eskü tanúságtétel alól felmentetnek, érteni nem kell.

A' mi már magát a' tanúvallatást illeti: a' vallató bíró mindenek előtt a' tanúkat megesküdteti, azután őket az eskünek szentségére és a' hitszegésnek súlyos következéseire megemlékeztetvén, rövid de fontos szavakkal felszólítja: hogy mindent, a' mit az előterjesztendő tárgyról tudnak, híven beszéljék elő. Ez meglévén, kinek kinek külön először ugyan az általános, azután pedig a' különös vallató kérdéseket elébe adja, 's feleleteit, a' mennyire lehetséges, ugyanazon szavakkal jegyzőkönyvébe beírja. Ha a' tanú kétséges feleletet ad, új kérdést tévén általa a' kétséget felvilágosztatja; ha feleleteiben önmagának ellentmond: ellenkező szá-

vainak megegyeztetésére szorítja; ha pedig feleletet adni, vagy a' valósággal kijönni nem akar: letett hitére emlékezteti, 's vallástételre kényszeríti. Figyelmezní kell a' vallató bírónak a' tanu megilletődésének vallás közben szembetünő jeleire, t. i. elpirulására, meghalaványodására, akadozására, állhatatosságára, vagy megzavarodására, avagy csintalanságára is, és mind ezeket jegyzőkönyvébe híven beiktatni, hogy a' törvényszék ezeket is tekintetbe véve annál biztosabban meghatározhassa: mennyi hitelre légyen mindegyik tanú érdemes. — Végre a' vallató bírónak kötelessége a' vallatás végén mindegyik tanú előtt vallomását felolvasni, és ha valamit azon változtatna, vagy hozzáadna, mindazt szorgalmasan feljegyezni, és a' tanúnak, midőn ötlet elbocsátja, mind azokra nézve, miket a' vallatásban hallott, és mondott, mély hallgatást parancsolni. Legnagyobb gonddal szükség pedig a' vallató bírónak arra ügyelni: hogy se egyig tanú a' másíknak kérdéseit és feleleteit ne hallgassa, se a' már kikérdezett tanu a' még ki nem kérdezettekkel össze ne jöhessen; mivelhogy másképen a' tanúk a' rabnak vagy javára vagy elvesztésére összeszövetkezvén egybehangzó vallomásaik által a' fenyítő igazság kiszolgáltatásának célját, mely a' büntevőnek megbüntetését, az ártatlannak pedig büntetlenségét kívánja, könnyen felforgathatnák. És ugyaninnen érthető az is, hogy a' tanúvallatásnak kezdetét is úgy legyen szükség intézni, miszerint az egész vallatást minden legkisebb félbeszakasztás nélkül egy húzomban el lehessen végezni.

A' süket, néma, és ismeretlen nyelvű tanú vallatásának módjára nézve mind azoknak vagyon helye, miket fenebb (113. §.) az ilyen rabok vallatásának módjáról előadék.

A' mellékes vallatásban kikérdezett tanúknak meghitelesítése ugyanazon módon megyen véghez, mellyen a' közönséges törvényszéki perben. Azt mindazáltal szükségesnek véltem itt megjegyezni: hogy a' tanúhitelesítésnek azon módja, mely szerint hitelesítéskor a' tanúktól új feleletek kívántatnak, mivel úgy a' törvényszék tanúinak hiteléről nagyobb bizonyosságot nyer, sokkal célirányosb és a' fenyítő igazság kiszolgáltatásának lelkével sokkal megegyezőbb, mintsem a' hitelesítésnek némelly megyékben szokásban lévő azon módja, mely szerint hitelesítéskor a' tanúnak előbbi vallása előtte felolvastatik, és ez által a' mellékes valla-

tásban a' rabnak javára vagy kárára netalán tett hazugsága fris emlékezetébe hozatik.

*) Szokás itten kérdeni: valljon lehet-e azt tanúságadásra szorítani, a' ki magát esküvel lekötölte, hogy a' büntettet és annak szerzőjét elárulni nem fogja? — Igen is, lehet; mert mivelhogy minden hazapolgár a' valóságról tanúságot adni köteles, és senki magát kötelességétől fel nem szabadíthatja, világos dolog: hogy az illetén hazapolgári köteleztetésünkkel csatázó eskü kötelező nem lehet.

115. §. Az ellenthomlokállításról.

Ellenthomlokállításon vagy szembesítésen (confrontatio) azon birói tételt értjük, mellyel a' biró azon személyekkel, kiknek vallomásaik egymástól különböznek, vallásaikat egymásnak szemébe mondatja. Ahhoz mindazáltal, hogy a' biró ezen lépést tehesse, szükséges: hogy a' vallások olly környülállásra nézve ellenkezzenek egymással, mellynek ki nyomozása a' peres ügynek elítéléséhez megkívántatik. — Ellenthomlok állítani pedig nem csak a' rabot a' tanúkkal, a' feladóval, és büntárjaival, hanem a' tanúkat is egymással és a' feladóval lehet; ezeket ugyan, hogy a' törvényszék láthassa: kinek és mennyi hitelt lehessen közölök adni, a' rabot pedig, hogy vagy ő, nyakassága megtörténvén, büntettének bevallására indíttassék, vagy pedig az ellene vallott feladónak vagy tanúknak hamislelkűségök napfényre jöjjen.

Az ellenthomlok-állításnak módjára és rendére nézve pedig e' következő szabályokat szükség megjegyezni: 1) Soha sem kell kettőnél több személyt egyszerre ellenthomlokállítani; mert másképen a' birói tétel zsbvásárrá változnék, és a' rabnak fejére összeesküdött hamis tanúknak gonoszsága sokkal nehezebben vagy épen nem fődöztethetnék fel. — 2) A' szembesítésben szoros rendet szükség tartani, nevezetszerint ha a' rab büntettének tanuival szembesíttetik, először a' tanúnak kell kötelességül tenni, hogy vallását a' rabnak szemébe mondja, azután a' rabot feleletre szorítani, és ezután ismét a' tanút azoknak megczáfolására serkenteni, miket a' rab önnön mentségére előadott, avagy a' tanúnak szemére hányt, és így tovább. — 3) Meg nem kell engedni, hogy, míglen az egyik fél beszél, a' másik közbeszóljon, 's az által annak további ellenvetéseit meggátolja. — 4) Ha a' rab büntársával szembesíttetik, úgy kell őket elhelyezni, hogy egymásnak arcát ne láthassák; mivel a' feladófél tár-

158 II. Könyv. A' fenyítő törvénytételekről.

sának nyomorán és szomorú arcán megindulva feladását könnyen visszahúzhatná. Végre — 5) Az ellenthomlokállított személyeknek kölcsönös feleleteit megilletődésüknek arczukon vagy beszédökben kitűnt mindennemű jeleivel együtt legnagyobb pontossággal jegyzőkönyvbe kell iktatni.

ÖTÖDIK ÉRTEKEZÉS.

A' BEFOGATÁSRÓL ÉS TÖMLÖCZREVETÉSÉRŐL.

116. §. *Mikor légyen a' befogatásnak és tömlöczrevetésnek helye?*

Mivel a' befogatás és tömlöczrevetés a' gyanús személyt jó hírének 's nevének és polgári szabadságának csontkulásán túl a' tömlöcznek többféle szennyvei alá is veti, és az élelemkereséstől, 's gazdasága kormányától önmagának, háza népének, sőt a' polgári társaságnak magának nagy kárával elzárja; a' természeti örök igazság, mellynek erejét hárm. törv. előlj. 6-dik és 10-dik czímeinek értelmök szerint is semminemű ellenkező szokás meg nem döntheti, azt kívánja: hogy azok se vettessenek elégséges ok nélkül tömlöczre, kiknek befogatását törvényes elmarasztaltatásaik előtt törvényünk nyilvános szavakkal nem tilalmazza. Ezen természeti igazságot hazánknak néhány irott törvényei, névszerint Kálmán 1-ső könyv. 55-dik, az 1548-diki törv. 41-dik, és 1630-diki törv. 40-dik ágazataik is pártolják; mellyeknek rendeleteik szerint silány gyanúságok miatt még a' jobbágy-sorsú embereket is tilos befogatni, és tömlöczre vetni. — Befogatásnak és tömlöczrevetésnek tehát a' nemtelenekre nézve is csak akkor lehet helye, midőn tekintetbe véve az elkövetett büntetlenség, a' gyanús személynek, és az ellene harczoló gyanújeleknek minőségét, méltán félni lehet attól, hogy a' gyanús személy megszökik. Következőleg hogy a' törvényszék valamelly, habár nemtelen, személyt a' természeti örök igazságnak, és fenn érdeklött törvényeinknek sérelme nélkül befogathasson, e' következők kívántatnak meg: 1) Hogy büntette súlyos legyen, melly fejjeszteséget, vagy testet sanyargató 's azzal egyetérő büntetést vonson maga után. Csekélyebb büntett miatt, kivéve ha személyének különös minősége, például kóborló élete, ötet a' megszö-

késről gyanússá tenné, senkit tömlöczre vetni nem kell. — 2) Hogy a' büntettnek teteme 's létezésének valósága eléggé be legyen bizonyodva, és a' gyanús személyt a' büntettnek elégséges, 's legalább nagyjából bebizonyított gyanújelei terheljék. Azt mindazonáltal, hogy mely gyanújelek legyenek névszerint elégségesek a' befogatáshoz, minthogy az iránt törvényeink semmi meghatározó rendelést nem tettek, meghatározunk, 's egyenként elösorolunk nem lehet. Azonban ezen egész dologban általánosan fő tekintetbe kell a' személynek minőségét venni, úgy hogy az egyébként jóhírű és nevű, hivatalt viselő, ingatlan birtoku, vagy számos gyermekű 's házi népü személyeket, minthogy ezeknek megszökéstől kevesebbé lehet tartani, nem olly könnyen kell befogatni 's tömlöczrevetni, mintsem azokat, kiket a' megszökéstől sem hivataluk, sem jó hírok 's nevök, sem birtokuk, sem házi népük vissza nem tartóztat.

117. §. A befogatásnak és tömlöczrevetésnek módjáról.

A' befogatásnak és tömlöczrevetésnek módjára nézve főképen e' következő észrevételek érdemlenek tekintetet: 1) Mivel az, ki befogatik, ártatlan is lehet, és egyébiránt is az igazság kiszolgáltatásának rende nem engedi, hogy valaki elmarasztaltatása előtt büntetés alá vetessék, könnyű átlátni: hogy a' befogatást, mennyire lehet, leglágabb módon szükség legyen véghez vinni. Nem kell tehát megszenvedni, hogy a' poroszlók a' gyanús személyt, kivéve ha magát ellenök szegeznék, befogas közben sérelemmel illessék, 's vele kegyetlenül bánjanak. — 2) Mivel a' megszökés féltelme nem minden fogolyra nézve egyenlő, önkényt foly: hogy nem kell minden foglyokat egyenlő tömlöczczel terhelni, 's egyenlő nehézségű vasra verni. — 3) Mivel a' tömlöczrevetésnek célja az, hogy a' törvényszék a' fogolynak személye és a' fenyítő pernek sikere iránt teljes bátorságba helyeztessék, önkényt értetik: hogy először ugyan a' tömlöcznek erősen épülve és jól őrizve kell lennie, azután pedig hogy a' fogolytól mind azt el kellessék távoztatni, minck segedelmével vagy magát kiszabadíthatná, vagy pedig a' fenyítő pernek sikerét meggátolhatná. Ugyanazért a' foglyot mindjárt kézre kerítése után személybeli vizsgálat alá kell vetni, és ha mi nála találtatnék, mivel vagy életét elvethetné, vagy magát tömlöczéből kiszabadíthatná, mind attól tüstént megfosztani. Ugyan-

azon okból továbbá későbbben is szorgalmasan vigyázni szükség, hogy senki nekie se olly eszközt ne szolgáltatasson, mellyel vagy életének árthatna, vagy fogháza reteszeit feltörhetné, se tanácsot ne adjon, mellynél fogva bírát megcsalhassa, 's a' fenyítő vizsgálatot és pert sikeretlenné tehesse. Ugyaninnen értetik az is, hogy beszélgetést a' rabbal senkinek másnak megengedni nem kell, mint a' ki vele valamelly ártatlan öszveköttetésben vagyon, és annak is csak valamelly hatósági személynek jelenlétében, és olly nyelven, mellyet a' jelenlévő hatósági személy ért; valamint továbbá az is, hogy a' foglyot semminemű szín alatt ki nem kell a' tömlöczből bocsátani, kivéve, ha olly betegségbe esnék, mellyet a' tömlöczben megorvosolni lehetetlen, és illy esetben is a' törvényszéknek köteleességében állana a' fogolynak tömlöczön kívüli őrizete iránt czélirányos rendelkezéseket tenni. — 4) A' törvényszéknek gondoskodni kell: hogy a' tömlöcz új büntettre vagy a' fogolynak erkölcsi nagyobb megromlására alkalmatosságot ne nyújtson. Innen foly: hogy férfiakat nőszemélyekkel 's újoncz bűntevőket megrögzött gonosztevőkkel egy tömlöczbe zárni soha sem kell. Végre — 5) Mivel-hogy a' tömlöczöt, marasztaló ítélet előtt csupán csak őrizet helyének lehet tekinteni, a' törvényszéknek köteleessége arra gondosan ügyelni: hogy a' tömlöcz sem épületének hibája, sem pedig a' törvényszék poroszlóinak restsége, vagy kegyetlen bánása által büntettség ne váljék.

A' polgári szabadság azon sérelmeinek megelőzésére, mellyek a' befogatás és tömlöczben tartás által szülemlelni szoktak, legjobb eszközül szolgál az, ha a' hatóságok a' foglyok felett olly rendbeszedett jegyzőkönyveket vezetni köteleztetnek, mellyekből a' felsőbb hatalom mindegyik fogolynak nevét, életkorát, polgári állapotját, egészséges vagy beteges létét, 's tömlöczének okát, mineműségét, és idejét beláthassa.

*118. §. A' tömlöcztől menekvésnek törvényszerű
szerei.*

A' tömlöcztől menekvésnek törvényszerű szerei e' következők:

1) Az igazságos védelem, ha t. i. a' fogoly azon törvényszék előtt, mellynek tömlöczében hever, megmutatja vagy azt, hogy polgári állapotjára nézve tömlöcz alól fel va-

V. Ért. A' befogatásról és tömlöczrevelésről. 161

gyon mentve, vagy azt, hogy befogatása elégséges ok nélkül történt. Ha a' fogolynak igazságos okait a' bíró méltó tekintetbe nem venné, a' királyi székhez is szabadon folyamodhatik.

2) A' kezesállítás (fideiussoris constitutio), mert jöllehet azon okból, hogy a' bűntevőnek köteleességét, ha megszöknék, a' kezes nem teljesítheti, a' kezességnek súlyosb büntettekben a' fenytő igazság szelleme szerint helye nem lehet; azt mindazonáltal semminemű helyes ok sem ellenzi, hogy csekély büntettekben a' fogoly kezesség mellett olly esetekben szabadon ne hocsátlassék, midőn befogatása egyedül csak azért történt, mivel személye, polgári állapota, vagy értéke a' törvényszék előtt ismeretlen volt. Sőt az olly csekély büntettekben, mellyek csupán pénzbeli büntetést vonszanak magok után, a' foglyot pusztá zálogadás mellett is szabadon lehet bocsátani.

3) A' szabad meneti levél (literae salvi conductus); mellyen olly bírói parancsot értünk, melly által fejedelmünk *) valamelly fogolynak megengedi, hogy magát szabad lábon védelmezhesse. — Ezen parancsról az 1723-diki törv. 113-dik ágazata azt rendeli: hogy csak az illető törvényszéktől előre kért körülményes tudósítás mellett adathassék ki. — A' törvényesen nyert illy levélnek fontossága abban áll, hogy annak erejével a' gyanús személy magát perében szabad lábon védelmezheti, és a' pernek végezetéig, vagy legalább azon időnek lefolytáig, mellyre netalán a' szabad meneti kegyelem szorítva volt, akárhol szabadon járhat és kelhet, úgy hogy az 1723-diki törv. 10-dik ágazatának rendelete szerint ötlet czégéres hatalmaskodásnak büntetése alatt senkinek háborgatni, és szabadságától megfosztani nem szabad; csak hogy, a' mint önkényt érthető, a' szabad meneti levél feltételeinek, mellyek a' fejedelemnek szabad akaratához képest különbfélék lehetnek, eleget tegyen, és semmi olly büntetést újolag el ne kövessen, melly miatt törvényeink szerint befogathassék. Hogy a' szabadon létel jótétményét a' kegyelem-levélben kijelelt büntetlen túl a' gyanús személynek semminemű más akár előbb akár utóbb elkövetett büntettére kiterjeszteni nem lehet, a' törvényt magyarázásnak fenn (6. §.) előadott szabályai bizonyítják **).

4) A' menedékhelyre futás (perflugium ad loca asyli). Hajdan minden ajtatos helyek, t. i. templomok, kolostorok, papilakok, iskolák, 's kórházak menedékhelyül szolgáltak,

míglén az 1776-diki december 5-kén költ intézőlevél a' menedékhelynek jótéteményét egyedül olly keresztény egyházakra szorította, melyekben szentségek kiszolgáltának, vagy az oltári szentség tartatik ***). — A' menedékhelyre futásnak sikere abban áll: hogy a' büntevő, ha büntette a' menedékhely jótéteménye alól kivéve nincsen, általa a' tömlöcztől és fenyítő büntetéstől megmenekül. Ellenben a' kivett büntettekben a' menedékhelyre futásnak semmi legkisebb sikere sincsen ****). — Azon kérdésnek elitélése: vajjon a' menedékhelyre futott személynek büntette ki légyen-e a' menedékhely jótéteménye alól véve, vagy nem? mind a' polgári társaság természeti törvényének talpigazságai, mind pedig a' fenn érdeklött kegyelmes intéző levélnek rendelése szerint a' fenyítő törvényszéket illeti, és az egyházi férfiak, mihelyest a' törvényszék által megkéretnek, kötelesek tüstént a' büntevőt kiadni, és ezen köteleességnek teljesítését egyházi előjáróikkal előbb teendő tanácskozásnak színe alatt nem késleltethetik. Azonban ha a' büntevő a' szentegyházból jó szerével kijönni nem akarna, a' helynek szentsége azt kívánja: hogy annak kihúzatása, a' mennyire lehetséges, nagy láрма és botrántoztatás nélkül eszközöltessék. Eltitkolni pedig vagy elszöktetni az egyházhoz futott büntevőt, fejedelmünk legsúlyosb neheztelésének büntetése alatt, tilalmas, és a' világi törvényszékeknek szoros köteleességévé vagyon téve: hogy az olly egyházi férfiakat, kik ellenkezőt tennének, az elszöktetett büntevő által okozott kárnak megtérítésére szorítsák, és egyszersmind büntetökhöz mért pénzbeli büntetésbe marasztalják. Így rendeli mind ezeket a' fenn érdeklött kegyelmes intézőlevél. — Egyébiránt a' menedékhelyre futások mai nap már egészen kijöttek szokásból.

*) Előfordulnak néhány példái a' nádoraink által adott szabadmeneti levélnek is. Illy példái előad Huszty István törvényünkről írt munkája III. könyvének 7-dik czímében.

**) A' szabadmeneti kiváltságoknak, az itt szóban forgó törvényszékieken túl, még több más fajtaik is vannak, például azon szabadmeneti kiváltság, melynek paizsa alatt az országgyűlésre egybesereglett karok és rendek állanak, vagy a' melyek, hazánkban közjara megkívánván, Korvin Mátyás 6-dik törv. 47-dik, II. Utászoló 1-ső törv. 83-dik, és az 1528-diki törv. 3-dik ágazatának tanúsága szerint a' pártütőknek adadni szoktak. — Hogy a' szabadmeneti leveleknek ezen utolsó fajtáját se kellessék megsérteni, mind a' közhitelességnek szentsége, mind pedig a' polgári társaságnak mind jelen mind jövőndő java és boldogsága kívánja.

VI. Ért. A' feny. törvényszéki bebizonyításról. 163

***) A' menedékhelyek egyik faja lévén a' büntevő vizsgálat és per eltörlésének, önkényt érthető: hogy a' menedékhelyek felállításának, megszorításának, és ha a' polgári társaságnak közjava úgy kíváná, eltörlésének joga valóságos felségi jog legyen, következőleg hogy azoknak véleményök meg nem áll, kik ezen jogot és igazságot az egyházi hatalomnak, világi hatalom beleegyezése nélkül is tulajdonítják. Hazánkban különösen ezen jog az 1715-diki törvény 48-dik ágazatának tanúsága szerint a' királyi felséget illeti, 's az 1723-diki 113-dik, és 1765-diki 27-dik törvényágazataink, mellyek azon eseteknek kidolgozását, mellyekben a' menedékhely ótalmúl szolgáljon, a' királyi helytartó-tanácsra bízta, 's ezen munkának megvizsgálását pedig az országgyűlésre utasították, egyébre nem mutatnak, mintsem hogy az 1792-diki törv. 12-dik ágazatának értelméhez képest ezen fejedelmi jog gyakorlása módjának rendbeszedésébe az országgyűlés is beszólhat.

****) A' fenn érdeklött kegyelmes intézőlevél e' következő büntevőket csukja ki a' menedékhely jótéteményéből: 1) Az isteni felség sértőit, és a' párttűtőket. — 2) A' szentek káromlóit. — 3) Az emberi felség sértőit. — 4) A' szüntsándékos gyilkosokat. — 5) A' szentegyházat vagy temetőt emberöléssel fertőztetőket. — 6) A' titkos gyilkosokat, akár önmagok akár más által eszközölték a' gyilkosságot, sőt habár csak büntársak voltak is. — 7) A' méregkeverőket, 's kút-, forrás- 's rétmérgeztetőket. — 8) A' csecsemőgyilkolókat. — 9) Azokat, kik a' törvényes előjárók parancsainak teljesítőit megölik, vagy megsebesítik. — 10) A' magzatellűzőket, 's azoknak segédjeiket. — 11) A' rablógyilkosokat és útonállókat. — 12) A' szentségtörő tolvajokat. — 13) Az éjjeli szántóföld-pusztítókat. — 14) A' közkincs-rablókat, vagy elcsikkasztókat. — 15) Egy szóval akármiféle tolvajokat. — 16) A' pénzhamisítókat. — 17) Az álpecsét-csinálókat, 's hiteles levél- vagy közadóslevélhamisítókat. — 18) A' gyújtogatókat és azokat, kik a' tűz, víz-ár, hajótörés, vagy más illy veszélyek által okozott kárt lopással nagyobbítják. — 19) A' szűzrablókat. — 20) Az álnok vámcsalókat. — 21) A' vagyonpazarlókat. — 22) A' szökevény katonákat. — 23) Azokat, kik az itt előszámlált büntettek miatt befogva lévén tömlőczeitől megszöktek.

HATODIK ÉRTEKEZÉS.

A' FENYÍTŐ TÖRVÉNYSZÉKI BEBIZONYÍTÁSRÓL.

119. §. Valljon szükséges-e a' büntettet az alperes ellen bebizonyítani?

Minden büntett tény lévén, mellynek létezése a' dolog természetéből magából nem érthető és a' velünk született büntelenségünk miatt senkit sem lehetvén büntevőnek gyanítani, önkényt foly: hogy minden alperes ellen a' szemére hányt büntettet bebizonyítani szükséges. Ehhez pedig azok

szerint, miket a' büntettekről részint általánosan részint külön külön szótomban mondtam, hármat szükség megmutatni: 1) Azon érzéki tény létezésének valóságát, melyből a' büntett áll. — 2) Hogy azon tényben mind azon lényegi jegek 's kellékek feltalálhatnak, melyek mind általánosan a' büntettnék, mind névszerint a' kérdésben forgó büntettnék képzetéhez megkívántatnak. — 3) Hogy az alperes azon büntettnék vagy álnok vagy vétkes eszközöz vagy segélő szabad oka legyen. — Az álnokság bebizonyításához, ha a' megszegett fenyítő törvény a' polgári társaság természetén magán egyenesen alapul, és a' sértő teltnek fogamatjávali összeköttetése szükséges és minden józan észszel bíró személy által belátható, egyéb semmi sem kívántatik: mint annak megmutatása, hogy a' bűntevő józan elmével bír; ellenben ha a' megszegett törvény valamelly körülményen épül, és a' tett és annak fogamatja közt lévő egybeköttetés vagy nem szükséges, vagy pedig csak mélyebb belátásu, avagy különös isméretekkel díszeskedő elme által felfogható: az álnokságnak bebizonyítása nagyobb munkát kíván, és alig eszközöltethetik másképen, mintsem ha az alperes vagy álnokságát egyenesen, vagy pedig azt bevallja, hogy mind a' törvényt tudta, mind pedig tettének fogamatjávali egybeköttetését állalta. A' vétkességet és az esetet egymástól a' teltnek sorából, természetéből, és környülállásaiból lehet megkülönböztetni.

120. §. A' fenyítő törvényszéki bebizonyításnak ismértetése és felosztásai.

Fenyítő törvényszéki bebizonyításon azon perbeli tételt értjük, melly által a' kérdésben forgó büntettnék létezése és annak szerzője a' törvényszék előtt bizonyossá vagy hihe-tössé tétetik. Szokás ezen perbeli tételnek fogamatját is bebizonyításnak nevezni; és ezen értelemben a' bebizonyítás, a' mint vagy bizonyosságban vagy hihetőségben áll, teljes és nem teljes bebizonyításra oszlik, és a' nem teljes bebizonyítás ismét vagy fél vagy pedig félnél nagyobb vagy kisebb lehet. — Szokás továbbá a' bebizonyító szerek különbézéséhez képest a' bebizonyítást mesterségesre és mesterségtelenre osztani, mesterségesnek nevezve azon bebizonyítást, melly a' büntettnék természetéből és körülményeiből okoskodás által, mesterségtelennek pedig, melly

külső szerek, ugymint önvallomás vagy tanuságok, által szülemlik.

121. §. Milylen bebizonyítás szükséges arra, hogy a' büntetésnek helye legyen?

Mivelhogy a' magános hazapolgári bátorságot elégséges ok nélkül megzavarni a' polgári társaságnak észjoga szerint nem lehet: a' bírónak átalán véve iparkodnia kell, hogy mindenkor minél nagyobb bebizonyítást szerezzen. Nevezetszerint pedig ahhoz, hogy a' törvényszék valamely törvénybeli rendszerű súlyosb, például halálos, büntetést valakire mondasson, szükséges: hogy a' bevádolt ellen büntette teljesen, vagyis, mint mondani szokás, déli nap fényénél világosabban be legyen bizonyítva. Tudniillik ilyen büntetések által megtéríthetlen bizonyos kár szülemlik, mely alá a' hazapolgárokat még kétséget szenvedő erkölcsi rosszasságuk, vagyis be nem bizonyult büntetők miatt vetni, az igazság meg nem engedi. Innen következik: hogy, míglen a' kérdésben lévő büntettnak valóságáról, 's tett- vagy gonoszságbeli tökéletességéről, avagy szerzőjéről valamely kétség fenforog, mindaddig az alperest annak törvénybeli rendszerű büntetésébe marasztalni nem lehet. A' büntett gyanújával terheltnék kisebb 's megtéríthető vagy kipótolható kárt szülő büntetés alá vetését mindazáltal, midőn az ellene harczoló 's ötlet feltétlőbb terhelő bünjelekre önmaga adott alkalmat, a' polgári társaságnak úgy nevezett felségi főjogából (ius eminens), — mellynél fogva a' polgári társaság, szükségelvén azt a' társaság közzélja, polgárainak személyeikről és vagyonaikról, mennyire azt e' közzél szükségképen megkívánja, jogosan rendelkezhetik, — igazolni lehet.

122. §. Kit illessen a' bebizonyításnak terhe?

Ha a' bevádoló vagy feladó a' bebizonyításnak terhét magára vállalta: nekie áll köteleességében a' felperes hivatalbeli ügyvéd számára bizonyítmányokat szolgáltatni; ha mindazáltal a' feladó fennakadna, valamint akkor is, ha magát bebizonyításra nem kötelezte: a' törvényszék maga és különösen annak felperes ügyvéde hivatalánál fogva tartozik bizonyítmányokról szorgondoskodni, a' hazapolgárok jo-
gaiknak bátorsága, mellyet a' közhatalom fentartani köte-

166 II. Könyv. A' fenyítő törvénytételekről.

les, azt kívánván, hogy a' büntettek büntetlenül ne maradjanak.

123. §. A' bebizonyító szerek különbfélesége.

A' fenyítő törvényszéki bebizonyító szerek rendszerűekre és rendkívüliekre oszlanak. A' rendszerűek közé számíttatnak a' rabnak vallástétele, a' tanúvallások, és a' büntettnék gyanújelei. Rendkívüli bebizonyító szerünk ma, minekutána nem csak az Istennek hajdan divatozott titkos ítéletei, hanem a' még nem igen régen keletben volt kínzó vallatások is már szokásból kijöttek, egyetlen egy vagyon, a' tisztító eskü.

Ezen bebizonyító szerek közül a' dolog természetét, — melyből, nem lévén írott törvényünk, mely a' fenyítő törvényszéki bebizonyító szereknek kellékeit és erejét meghatározná, minden e' tárgybeli szabályokat meríteni kényszerülünk — tekintve, egyedül csak a' rabnak vallástétele, és a' tanúvallomások bírhatnak teljesen bebizonyító erővel.

Jöllehet pedig ezeknek egyike egyedül is teljes bizonyosságot szülhet, mivelhogy mindazáltal a' fenyítő ügyekben, melyekben az embernek élete és tagjainak épsége forog fenn, semminemű vigyázatot és szorgalmat feleslegesnek tartani nem lehet: a' törvényszéknek minden kitelhető módon iparkodnia kell, hogy, ha lehetséges, mind a' rabot büntettének bevallására vegye, mind pedig tanúvallások által is teljes meggyőződést szerezzen.

124. §. A' rabnak tulajdon vallástételéről.

A' rabnak tulajdon vallástételén (*confessio rei propria*) a' rabnak olly nyilatkozását értjük, mellyel elismeri, hogy a' kérdésben forgó büntettet ő követte el. Kétféle lehet pedig a' rabnak tulajdon vallástétele: törvényszéki, és törvényszéken kívüli, a' mint t. i. büntettét vagy hivatalaikban eljáró birói személyeknek kérdéseikre, vagy pedig egyébként vallotta be.

Már hogy a' rabnak tulajdon vallástétele egyedül, vagy is tanúbizonyosság hozzájárulása nélkül, ismét a' dolog természetéből magából érthetőleg, teljes bebizonyításul vétet-hessék, e' következő kellékek szükségesek:

1) Hogy a' rab vallomását józan elmével, önkényte-

VI. Ért. A' feny. törvényszéki bebizonyításról 167

sen, 's minden kényszerítés nélkül, és eltökélett akarattal tette légyen.

2) Hogy a' vallató bíró a' vallomás kieszközlésében sugaló vagy kelepczés kérdésekkel, csalárd hitegetéssel, veréssel, büntetéslágyítás, vagy büntetlenség ígéretével, 's más ilyen félszeg vallató szerekkel ne élt legyen.

3) Hogy a' vallástétel hihető, világos, és bizonyos mindenkép meghatározott büntettről szóló légyen, a' hihetetlen, homályos, vagy általános vallomás bizonyosságot nem szülhetvén.

4) Hogy a' rab vallás-tételéhez semminemű megszorítást vagy kifogást ne ragaszson. Illyen kifogás volna például, ha a' rab megvallaná ugyan a' szemére hányt emberölést, hanem egyszersmind azt állitaná, hogy azt szükséges önvédelemből tette. — Ha a' rab vallástételéhez megszorítást vagy kifogást ragaszt: a' bírónak tisztében áll ötet kifogása valóságának bebizonyítására szorítani, és önmaga részéről is semmit el nem mulasztani, hogy a' kifogásnak vagy valóságát vagy valótlanágát teljes napfényre hozza. Ha a' kétséget minden szorgalom és munka mellett sem lehetne elszélesíteni: a' fen (119. §.) mondottak szerint a' kifogást valóznak kellene venni.

5) Hogy a' rab vallomása kimerítő legyen, vagyis hogy a' rab kérdésben forgó büntettét ne csak pusztán vallja be maga ellen, hanem annak környülállásait is, és pedig nem csak a' főbbeket 's mindeneknél tudva lévőket, hanem a' mellékesekeket és elrejtettebbeket is mind előszámlálja; mert ha ezt megtenni nem tudná, méltán kétség támadhatna arról: valljon nem hazud-e maga ellen.

6) Hogy a' vallomás alapos legyen. Illyennek pedig hogy tartathassék, szükséges először ugyan: hogy a' büntettnék valósága másunnan be legyen bizonyítva, és másodszor hogy a' bíró mind azon környülállásokat, mellyeket a' rab előbeszélett, a' már végbevitt, vagy ha szükség volna, újonan tartandó vizsgálatból valóknak találja. — Azonban ha a' különbözés csak csekélyebb körülményeket, mellyekre figyelmünket fordítani nem szokjuk, érdekelne, azért a' vallástételt alaptalannak tartani nem lehetne.

7) Hogy a' rabnak vallomása az eljáró törvényszék előtt legyen vagy már eredetileg téve, vagy legalább meghítelestíve, hogy így a' törvényszék a' vallásttevő rabnak sza-

bad és eltökélett akaratjáról és az egész vallatásnak törvénytörvény-szerűségéről tökéletesen meg legyen győződve. Végre

8) Hogy a' rab vallástétele mellett állhatatosan megmaradjon, 's azt későbbben vissza ne húzza *).

Hogy a' rabnak tulajdon bűn-bevallása, ha a' fenn elősorolt feltételeknek mind megfelel: a' büntett teljesen bebizonyító szereit közt méltán első helyet érdemel, onnan könnyen lehet érteni, mert kiki tulajdon tettét legjobban tudván, a' törvényszék pontosabb és kimerítőbb ismertetet a' büntettnak valóságáról és tudni szükséges körülállásairól semminemű másféle szer által nem nyerhet, mint a' büntetvőnek magának vallástétele által, csak hogy bizonyos legyen az: hogy a' rab önmaga ellen hazudni nem akart; már pedig ezen bizonyosságot a' fenn előszámlált kellékek és feltételek teljesen megszerzik.

Ha a' rabnak tulajdon vallomásahez másféle bebizonyítások is járulnának, mellyek a' bírót tökéletesen meggyőznék arról, hogy a' rab maga ellen hazudni nem akart: önkényt érthető, hogy illy esetben a' rabnak vallástétele, habár némelly fenn elősorolt kellékekben megfoghatkoznék is, névszerint ha egészen önkényes vagy teljesen, t. i. némelly nem épen lényeges körülállásokra nézve, kimerítő és bebizonyodott nem lenne is, mégis teljesen bebizonyító erővel bírhatna.

A' rabnak törvényszéken kívül tett vallása, ha azt józan elmével, önkényt, fenyegetés vagy verés által nem kényszerítve, 's álnok körülülvétetés nélkül, nem pusztán pajkosságból, vagy tréfából, továbbá világos szavakkal és a' büntettet mindenkép meghatározva tette, kellete szerint bebizonyíttatván, a' bevallott büntettről ellene hihetőséget ugyan szül; teljesen bebizonyító erővel mindazonáltal, mivelhogy az illyen vallomást sem kimerítőnek és alaposnak, sem teljesen eltökélettnek és állhatatosnak tartani nem lehet, semminemű esetben sem bír.

A' törvényszéken kívüli bűn-bevallásnak fajtái közé tartoznak a' büntettekről tett kibékülő egyezések, és olly irományok 's oklevelek is, mellyekben a' rab valamelly büntettről úgy, mint általa véghezvittről szól. Ezekre nézve tehát mind azoknak helye vagyon, a' miket itten a' rabnak törvényszéken kívüli bűn-bevallásáról mondtam, azon egy hozzáadással, hogy az oklevélnek hihetőséget szülő erejé-

VI. Ért. A' feny. törvényszéki behizonyításról. 169

hez a' törvényszéken kívüli bűn-bevallásról előadott kellékeken túl még az is megkívántatik: hogy az oklevél való, egész, és eredeti legyen, és hogy a' gyanúba fogott személytől származása behizonyodjék; a' mit egyedül csak a' rabnak törvényszék előtt tett bevallása, vagy hitelt érdemlő szemtanúk által lehet elérni, — az írás hasonlítása, mivelhogy a' bűntevők vonásaikat változtatni, és másoknak, kiket gyanúba hozni kívánnak, írását utánozni szokják, az iránt teljes behizonyítást nem tehetvén. — Az olyan büntettekben, melyek írás 's oklevélkészítés által követeltnek el, millyenek például az állevélköltés, 's az összeszövetkezés, az oklevél nem behizonyító szer, hanem önmaga a' büntettnek teteme; ugyanazért az illy büntettekben, ha az oklevélnek származása a' gyanús személy ellen annak tulajdon törvényszéki vallomása vagy szemtanúk által behizonyul, a' büntettnek valósága ellene teljesen be vagyon bizonyítva.

*) Ha a' rab bűn-bevallását későbbben visszahúzza: vagy olly okokat ragaszt visszahúzásához, melyek ártatlanságát behizonyítják, vagy nem. Az első esetben, mivel a' büntető hatalom ártatlanra ki nem terjed, köteles a' törvényszék ötlet a' kérdésben lévő büntettre nézve teljesen felmenteni. A' második esetben vagy be vagyon a' rabnak büntette tanúvallomások által teljesen bizonyítva, vagy nincs. Ha be van így bizonyítva: vallástételének visszavonása nekie nem használhatván, büntettének törvénybeli rendszerű büntetésébe marasztaltathatik; ellenkező esetben pedig, a' mint vallástétele vagy egyébként hiánytalan, 's jelesül kimerítő és alapos volt, vagy nem: úgy vagy bírói mérsékléstől függő büntetésnek, vagy pedig per alól teendő felmentésnek vagyon helye. Egyébiránt mivel a' rab hazug vallása által a' törvényszéket megjárta; a' vallástételnek visszavonását, kivéve ha a' vallomás mély búsongásból vagy eldöntélethől származott volna, egészen büntetlenül hagyni még akkor sem kell, ha a' rabnak ártatlansága tökéletesen behizonyúlna.

125. §. A' tanúvallásokról.

Tanúvallásokon a' büntett tanúinak annak valóságáról, szerzőjéről, és körülményeiről bírói kikérdezés mellett tett kimondásait értjük. Hogy pedig a' tanúvallások teljes behizonyítást szüljenek, e' következő feltételek kívántatnak meg:

1) Hogy legalább ketten legyenek a' rab ellen valló tanúk; mert egy tanú, ha éles elméjű, könnyen hazudhat úgy, hogy a' bíró ötlet hazugságán nem foghatja; ellenben ha többen vannak, lehetetlen, hogy a' tettnek minden környülál-

lásaira nézve hazugságaikat úgy összeszerkesztessék, hogy a' tisztjéhez értő birónak ügyes kérdéseire némelly feleletekben egymásnak ellen ne mondjanak, és így annak alkalmat ne nyujtsanak gonoszságuknak felfödözésére. Ide járul az is, hogy azon gyanítás, melyet a' velünk született bűntelenség a' rabnak és tanúnak jámborságáról szül, egyenlő lévén, elégséges oka nincsen, miért kellessék egy tanúnak nagyobb hitelt adni, mintsem a' magát védelmező személynek.

2-szor. Hogy a' tanúk a' büntettről magáról, nem pedig csupán annak gyanújeleiről tegyenek vallást, és hogy vallásaik kimerítők vagyis a' büntettnek minden tudni szükséges környülműllésaira kiterjedők, világosak, határozottak, állhatatosak, és mind önmagokban, mind pedig egymással megegyezők, egyetértők, 's összeférők legyenek. — Egyéb-iránt a' mi több tanúknak különböző vallomásait illeti: az ilyen vallomások vagy egymásnak ellenmondók, vagy pedig csak egymástól különböző tárgyról szólók lehetnek. — Ha két egyenlő hitelű tanú egymásnak ellenmond, és vallomásaikat semmikép megegyeztetni nem lehet: tanúságaik egymást megsemmisítik. Mondám mégis „egyenlő hitelű,“ mert egy minden kifogás feletti tanúnak vallását egy gyanús tanúnak ellenmondó vallása meggyengítheti ugyan valamennyire, azt mindazáltal egészen meg nem semmisítheti. — Ha pedig különböző tárgyakról szólanak a' tanúk: vagy különböző több büntettekről, vagy pedig ugyanazon egy büntetthez tartozó több külön tettekről szólanak. Az első esetben az 1729-ki törv. 27-dik ágazatának értelme szerint mindegyik kifogás feletti tanú fél bebizonyítást teszen azon büntetltre nézve, melyről tanúságot adott. Hasonlóképen ugyanazon törvényünknel fogva fél bebizonyítást szül a' minden kifogás feletti tanúnak vallása a' második esetben is az általa előadott külön tettekre nézve; sőt mivel ezen esetben a' tanúvallások egymást kölcsönösen segítik, az ilyen több tanúknak vallásaik együttvéve fél bebizonyításon felül mennek úgy, hogy, ha a' büntett képzetéhez 's lényegéhez tartozó minden külön tett egy egy tanú által igazollatik, teljes bebizonyítást is szülnek.

3-szor. Hogy a' tanúk minden kifogás felettiiek legyenek, vagyis hogy sem tudományuk vagyis lelkiismeretök ellen alapos kifogást tenni ne lehessen, sem pedig hazánk törvényei által különösen ki ne legyenek a' tanúságtételtől zárva.

A' tanúnak tudománya ellen kifogást lehet tenni: a) A'

józan észnek és ítélő tehetségnek hiánya miatt. — *b)* A' tanúnak gyenge vagyis a' kérdésben forgó büntettvalóságának ismételére elégtelen koramiatt. Hányadik éves koráig lehesen pedig valaki ellen kifogást tenni, mivel ennek meghatározása a' büntetteknek különféle mivoltától és az elmebeli tehetségek kifejlésének csaknem személyként különböző idejétől függ, általánosan szám szerint meghatározni nem lehet. Hazánk törvényei, hárm. törv. 1-ső része 130-dik és 2-dik része 37-dik czimének tanúsága szerint, ezen tekintetből minden személyt, ki életének tizenkettődik évét még be nem tölté, az esküvéstől, következőleg a' tanúság-lételektől is általánosan kizárnak. — *c)* A' büntett észrevételéhez szükséges külső érzéknek hiánya, vagy helytelen alkalmazása miatt, minthogy való ismereteketegyedül csak a' tárgyhoz helyesen alkalmazott ép érzékek által szerezhetünk magunknak. Azonban ha a' tanúnak érzéki eszköze a' büntettnak észrevétele után tompúlt el, tanúsága azáltal erejéből semmit el nem vesz; azon esetben mindazáltal, ha az érzéki eszköznek eltompulása nem egyszerre, hanem lassanként állott be, szükséges szorgalmasan kinyomozni: valljon a' büntett elkövetésének idejekor nem kezdett-e már a' szóban forgó érzéki eszköz hanyatlani?

A' tanúnak lelkiismérete 's igazmondó akaratja ellen kifogás tételhetik: *a)* Kóborló vagy alattomos élete, 's ismételensége miatt. — *b)* Becstelen életmódja vagy romlott erkölce miatt. Ezen okból kifogást lehet tenni mind azok ellen, kik törvénygyalázatjának szennyjét viselik, — kik magokat csalásról vagy hitszegésről gyanúsakká tettek, — kik magokat pénzzel megvesztegetni hagyták, 's kik valamely büntettért elmarasztaltattak, vagy legalább már fenyítő per alatt állottak. — *c)* Részhajlása miatt. Ezen kűtföből kifogást szenvednek a' rabnak ellenségei, feladói, barátjai, szülői, ösei, hitvestársai, gyermekei, első vagy másod ízen levő atyafiai vagy sógorai, végre mind azok, kikre a' rabnak feloldásából vagy kárhozatából haszon vagy kár háromlik. Végre

Különösen hazánknak törvényei fenyítő perbeni tanúságtételtől e' következőket zárják ki: *a)* A' nemtelen szolgákat és jobbagyokat tulajdon uraikra nézve, és pedig még akkor is, ha más elégséges tanúk nem volnának. — *b)* Minden nemteleneket, a' főpapoknak és nagy uraknak tisztjeiken kívül, a' nemesekre nézve; kivevén mindazáltal azon esetet, ha a' valóságot másképen kinyomozni nem lehetne, mint nemtele-

neknek vagy egyedüli vagy legalább nemesekéhez járult tanúságtételeik által. Bizonyítják ezeket hárm. törv. 2-dik részének 27-dik czime, és az 1729-dik törv. 26-dik ágazata.

Azonban a' titkon elkövetett büntettekben, valamint a' súlyosabbakban is, névszerint az 1723-ki törv. 7-dik ágazatának rendeletéből a' felségsértés gonosztettében, a' törvénytörések bölcs belátásához képest a' feladónak, következőleg más kétséges hitelű tanúnak vallomását is tekintetbe veheti.

4-szer. Hogy a' tanúk meg legyenek esküdtetve arra, hogy sem hamisat mondani sem igazat eltitkolni nem fognak. — A' tanúkat, úgy mint hazánkban szokás, vallatásuk előtt meg esküdtetni célirányosabb, mint azután. — Az eskünek szavaira nézve pedig mindazoknak helyök vagyon, miknek a' közönséges vagyis polgári törvénytörési perekben.

5-ször. Hogy mindenik tanú a' kérdésben forgó büntettről és annak szerzőjéről előadott tudomásának okát azon ép és kellőleg használt testi érzékéből adja, melly azon büntettről és szerzőjéről csálhatlan tudomás szerzésére szolgál.

6-szor. Hogy a' tanúk vallomásaikat törvénytörési módon történt vallatás mellett, minden feleletsugaló vagy keplezés kérdésnek közbejövetele nélkül tették, és a' törvénytöréseknek színe előtt meghitelesítették legyen.

Egyébiránt itt különösen említést igényel az, hogy a' bíró valamint a' büntettet büntetni, úgy viszont az ártatlanságot is védeni köteles levén, fenyítő perekben a' bizonyoságtételre tudománya hiányossága miatt képtelen vagy hitelére nézve gyanús tanút, habár a' rab ellene kifogást nem tenne, hivatalánál fogva is félre vetni köteles, és ítélettelében tekintetbe csupán csak a' hitelt érdemlő tanúknak vallomásaikat veheti. Végre

Itt még az a' kérdés is szokott tétetni: valljon a' büntársak tanúságának adhat-e a' bíró hitelt? — Mivelhogy a' büntársak nem a' teljesen képtelen tanúk közé, hanem csupán csak a' gyanúsak rendébe tartoznak, a' súlyosabb's kivált titkon elkövetett büntettekben azoknak vallomásait is tekintetbe lehet venni, de mindazáltal csak e' következő feltételek alatt: 1) Hogy a' büntárs tanúságát, vagyis büntárs nevezését önkényt, sugaló kérdeztetés nélkül és kimerítőleg vagyis büntársa büntettséghez járulása körülállásainak ki-jelelésével tegye, és a' bíró ezen körülállásokat valóknak találja. — 2) Hogy a' büntársnevező a' nevezett iránti gyűlölségének, 's bosszúálló vágyának semmi jelét se adja. —

3) Hogy nevezését 's tanúságát önmagának elmarasztaltatása után is erősítse. — 4) Hogy a' büntársúl nevezett személy olly egyén legyen, kire nézve egyébiránt is hasonló gyanú helyet foglalhat. — Teljes behizonyítást mindazonáltal a' büntársaknak tanúságaik semmi esetben sem tehetnek, részint mivel a' büntársban két kellék, mellyet törvényeink minden tanúban megkívánnak, t. i. a' feddhetetlen jó hír, és az eskü hiányzik, részint mivel az illy tanúságok a' büntett gyanúját magáról másra hárítani törekvő indulatból, vagy bizonyára büntetéslágyítás reményéből származnak, és az illy emberek azon veszélyt, mellybe tetteik által embertársaikat buktatják, szívökre venni nem szokták. — Vuchetich urnak okoskodása, mellyel ellenkező vélekedését támogatja, — hogy t. i. sok gonosztett büntetlenül maradna, ha a' titkon elkövetett büntettekben, valamint másfélékben is, midőn a' valószágot máskép kinyomozni nem lehet, a' büntársak tanúságának teljesen behizonyító ereje nem lenne, — azonlúl, hogy nem vételik a' dolognak, t. i. a' teljes behizonyításnak természetéből, kelletténél többet is bizonyít; mivel, ha ezen okoskodás helyes volna, hasonló büntettekre és esetekre nézve a' büntett akármelly alapos gyanújeleinek is teljesen behizonyító erőt kellenék tulajdonítanunk.

126. §. A' gyanújelekről.

Gyanújeleken (indicia) olly körülállások értetnek, mellyekből a' büntettnek szerzőjét gyanítani lehet, vagy legalább gyanítani szokás.

A' gyanújelek, illy tágas értelemben véve, való, félszeg és segéd gyanújelekre szoknak felosztatni.

Félszeg gyanújeleknek (indicia spuria) mondatnak azon hajdan gyanújelül vétetni szokott körülállások, mellyeknek a' büntett szerzőjével semminemű összefüggésök nincsen; és ugyanazért nekik mai nap legkisebb behizonyító erő sem tulajdonítatik. Illyenek voltak a' holttest vézése, valamelly jelesb férfinak álomlátása, a' jósolások.

Segédgyanújeleknek (adminicula) neveztetnek olly körülállások, mellyeknek van ugyan a' büntettel és annak szerzőjével valamelly összefüggésök, de igen csekély; ugyanazért ezekre sem vétetik másképen a' törvényszék előtt tekintet, mintsem ha való gyanújelekkel egyesülve vannak. Illy segédgyanújelek például a' gyanús személynek a) hit-

174 II. Könyv. A' fenyítő törvénytételekről.

vallása, ha az a' kérdésbe forgó büntettet véteknek nem tartja; *b)* olyan vérségből származása, melynek több tagjai már azon büntetről isméretesek; *c)* azon büntettre hajló természete, *d)* oly nemzetből eredete, mellynél azon büntett mintegy meghonosodott; *e)* remegése, elpirulása, vagy elhalaványulása, akadozása, vagy ingadozása a' felelésben, *f)* gonosztevőkkel társalkodása, *g)* hasonló büntetben volt részvétele stb.

Való gyanújeleknek (indicia genuina) végre oly környülállásokat nevezünk, melyeknek a' büntettel és annak szerzőjével valóságos és alapos összefüggések van. Ezen gyanújeleket sokféleképen szokják a' törvénytudók felosztani; én itten csupán csak a' szükségeseb felosztásaikat adom elő. Tudniillik

1) Előfordulásuknak idejére nézve a' való gyanújelek v. tett előttiek, v. tett alattiak v. tett utániak lehetnek. Mindegyik fajtának néhány példái nagyobb világosságnak okáért itt következnek.— A' tett előtti gyanújelek közé tartoznak: *a)* A' büntételre ingerlő okok, p. o. az előre ment ellenségeskedés, 's a' büntetből valakire háromlandó haszon. *b)* A' bekövetkezett büntett iránt tett fenyegetődzés. *c)* A' kérdésben forgó büntettelkövetésére czélzó szándéknak előre ment elbeszélése. *d)* A' ruházatnak valamely büntett elkövetése előtti gyakor és gyanús változtatása. *e)* Minden oly cselekvények, melyeket a' büntettre nézve előkészületeknek lehet tartani stb. — A' tett alatti gyanújelekre például szolgálhatnak: *a)* Valakinek teljes hasonlósága azzal, ki a' büntetlet elkövetni láttatott. *b)* Valakinek a' büntett helyének szomszédságában azon időtájban, midőn a' büntett véghezvitetett, némely gyanús környülállásokkal történt meglepetése; *c)* A' büntett nyomdokainak valakinél találtatása. *d)* A' büntett helyén talált valamely holminak saját joga stb.— Végre a' tett utáni gyanújelek közé méltán soroltathatnak: *a)* A' megszökés, ha tüstént a' büntettnak elkövetése vagy nepfényre jövelete után történt. *b)* A' büntett nyomainak elrejtésére vagy megsemmisítésére fordított iparkodás. *c)* A' büntett gyanújának magától elhárítására minden felszólítás nélkül tett törekvés. *d)* A' fenyítő vizsgálatnak meggátolásán, sikeretlenné tételén, vagy tévelyedésbe hozásán dolgozás. *e)* A' megsértett személynek édesgetése, 's hallgatásra késztetése. *f)* A' dühösségnek vagy külső érzék hiányának tettetése vallatás közben. *g)* A' büntett főkönyülállásaira nézve ingadozó vallás. —

h) Valaki állapotjának hirtelen 's másképen megmagyarázhatlan változása stb.

2) A' büntetteli összefüggésekre nézve közelebbi és távolabbi gyanújelekre (indicia proximiora et remotia), a' mint t. i. közöttök és a' büntett valósága között szorosvagy tágash összeköttetés vagyon. — Közelebbi gyanújelnek példajaul szolgálhat: a) Valamelly mindenkép meghatározott büntetre nézve tett fenyegetődzés, ha aztugyanazon büntett nem sokára követte, és egyszersmind olly ember tette, kíröl jelleménél és előbbi életénél fogva tudva vagyon, hogy fenyegetéseit könnyen teljesíti. — b) Valakinek a' büntett elkövetése helyén talált holmija, ha hebizonyúl, hogy az a' büntett elkövetését legközelebb megelőzött időben még övé volt. Azonban melly gyanújelek tartozzanak névszerint az egyik vagy másik rendbe: hazánk törvénye által meghatározva nincsen.

A' mi már a' való gyanújeleknek erejét illeti: mivelhogy a' büntettel valóságos összeköttetésök levén a' büntetnek szerzőjéről hihetőséget szűlnék, kétséget nem szenved, hogy hebizonyító erővel bírnak; de mekkora legyen ezen erejök, hazánknek törvényei által meghatározva nincsen. Azonban maga a' józan okosság mutatja: 1) Hogy mennél szorosabb valamelly gyanújelnek a' büntettel és annak szerzőjével összefüggése, az annál nagyobb hihetőséget szűl. 2) Hogy több gyanújeleknek összecsoportozása által hebizonyító erejök növekedik. 3) Hogy a' gyanújelek soha teljes hebizonyítást nem tehetnek; mert akármelly szoros összefüggések legyen a' büntettel 's annak szerzőjével, mégis, a' mint sokféle tapasztalás bizonyítja, a' belőlök húzott következtetés sokszor csalóka, és valóban a' gyanújelek mindenkor csak hihetőséget szűlnék, melly soha bizonyossággá nem válhatik.

Jegyzet. Némellyek a' gonosztettnek nyilvános tudvalételét (notoricitas delicti) is a' rendszerű hebizonyító szerek közé helyezik. De hibásan; mert ezen bizonyító szer veszedelmes is, szükségtelen is. Veszedelmes, mivel sokszor az egész közönségnek úgynevezett nyilvános tudomása csupán hitang hírből ered. Szüségtelen, mert ha valóban mindenek előtt bizonyossággal tudva vagyon a' büntett és annak szerzője, könnyen lehet a' sokaság közül két vagy három alkalmas tanút választani, és azoknak törvényszerű vallatásuk által teljes hebizonyítást szerezni.

127. §. A' tisztító esküről.

Tisztító eskün (*iusiurandum purgatorium*), melyet lelki kínzásnak is szokás nevezni, a' büntett gyanúja által terhelt személynek kötelességül tett esküt értjük. Hogy ezen esküt helyesen oda lehessen itélni, két feltétel kívántatik meg; 1) Hogy rendszerü hebizonyító szerekkel sem a' büntett, sem az ártatlanság be ne bizonyíttathassék; mivel a' tisztító eskü csupán segédbizonyításul szolgál. 2) Hogy a' hitszegéstől félni és tartani ne lehessen; mivel a' tisztító eskü csak ezen feltétel alatt lehet az igazság kinyomozásának alkalmas eszköze. Innét kiki könnyen átláthatja: hogy a' tisztító eskünek súlyosb büntettekben soha helye nem lehet, sőt a' csekélyebbekben is csupán csak akkor, ha a' rabot csak némmelly távolabbi gyanújelek terhelik, és azontúl feddhetetlen híre 's neve oltalmazza. Így az 1729. törv. 27-dik ágazatának értelme *). Egyébiránt hogy a' bíró az eskü szavait az esküvőnek hitvallásához, a' kérdésben forgó büntetthez, és a' pernek szükségéhez alkalmazza, 's azokon túl ki ne terjeszsze, és azt, mire a' bevádolttnak esküdnie kell, az eskü tartalmában világosan kijelelje: azt részint a' dolognak természetemaga, részint az eskü-odaitélésről szóló törvényeink világos szavai kívánják.

A' tisztító eskünek foganatossága pedig abban áll: hogy ha az esküvőnek büntelensége felett tétetett le, az így megtisztult személyt a' törvényszék végképen feloldani köteles, 's őtet az előbbeni gyanújelek miatt többé törvénybe nem idézheti. Azon esetben mindazáltal, ha a' rab egyedül csak az álnokságnak távollétére nézve vettetett tisztító eskü alá, önkényt érthető: hogy esküje őtet vétkességének büntetése alól fel nem mentheti.— Ha a' rab minden helyes ok nélkül idegenkednék az ítélet által nekie kötelességül tett tisztító esküt letenni: vagy egyszersmind bevallja a' szemére vetett büntetést, vagy nem. Az első esetben azoknak van helye, miket a' rabnak tulajdon bűn-bevallásáról fenebb mondottam, a' másodikban pedig, mivel az előbbeni gyanújelek, ezen idegenkedés által, új erőt nyernek, a' rab méltán bírói mérsekléstől függő büntetés alá vettethetik.

*) Tudós Vuchetich úr előidézett munkája 479. lapján azt vitatja: hogy fenyítő perekben törvényeinknek értelme szerint tisztító eskünek helye

nincsen. — Azonban mivelhogy a' tisztító esküvést rendbeszedő 1729-ki 27-dik törvényünk a' fenyítő törvényszéki büntetésekre nézve kivételt nem téveszt, de egyébiránt is elégséges okát adni nem lehet, miért ne lehetne annak a' fenyítő törvényszéki csekélyebb büntettekben helye, minekutána az a' közönséges vagyis polgári törvényszéki akár melly, jóllehet sokkal súlyosb, büntetést magok után vonzó büntettekben helyet foglal, könnyen be lehet látni, hogy ezen vélemény nem igen erős alapon épül.

128. §. A' kínzó vallatásról és az Isten titkos ítéleteiről.

A' rendkívüli behizonyítások közé még néhány évek előtt tartozott a' kínzó vallatás is (torlura), vagyis azon fenyítő perbeli tétel, mellyel a' súlyosb gonosztettekről gyanús raboknak testeik kínok alá vettettek, hogy úgy a' kérdésben forgó gonosztettnek bevallására kényszeríttessenek. — A' kínoknak több fokozataik valának, mellyeknek alkalmazásában a' gonosztettnek és gyanújeleinek súlyossága mértékül szolgált. Egyébiránt a' kínzó vallatásokat hazánkban először ugyan dicső Mária Terézsia felfüggesztette, azután pedig országunknak 1792-diki 42-dik törvénye azoknak mindenemű használatát végképen megtiltotta. És valóban méltán, mert a' kínzó vallatás a' valóság kinyomozásának igazságtalan és egyszersmind czéliránytalan szere és módja. Igazságtalan, mert általa a' rab bizonyos érzéki rossz vagyis büntetés alá vettetik bizonytalan erkölcsi rossz vagyis még kétség alatt lévő büntett miatt. Céliránytalan; mert általa nem lehet sem a' gonosztságot sem az ártatlanságot megkivántato bizonyossággal felföldözni. Mert valójában a' kínzás alá vettetett rab vagy képes a' kínokat kiállani, vagy nem; az első esetben meg nem vallja, ha valóban bűnös is, gonosztettét, reménylven hogy így büntetésétől megmenekedik; a' másodikban bűnösnek vallja magát, ha egészen ártatlan is, a' mint ezt sokaknak szomorú példáik megbizonyították, kiknek ártatlanságuk fejjök vétele után megczáfolhatatlan bizonyossággal napfényre jött. Ide járul, hogy a' kínzó vallatás magában már jobban kedvez a' gonosztevőknek mint az ártatlannak, részint mivel a' gonosztevők többszöri büntetések által hozzá szokván a' szenvedéshez, könnyebben kiállhatják a' kínokat, részint mivel olyanok is találtattak, kik önmagokat, sőt gyermekeiket is különbféle kínokban gyakorolták, 's kínzó vallatásokra előre készítgették. — Végre az sem érdemel tekintetet, a' mit némelylek a' kínzó vallatásnak védelmére előhoztak, hogy t. i. a' kínok között tett vallás soha sem tartott

előbb teljes hitelt érdemlőnek, minlsem, ha a' rab később a' törvényték előtt minden kényszerítés nélkül azt megerősítette; mert mivelhogy a' kínzás alatt tett vallását visszavonó rab újonnan kínzás alá vettetik, az illy helybenhagyást vagy megerősítést sem lehetett minden kényszerítéstől mentnek tekinteni.

Nagy divatban voltak hazánkban, főképen első királyaink korában az Istennek titkos ítéletei is (Judicia Dei vagy ordalia), a' mint azt sz. László 1-ső könyve 28-dik és 2-dik könyve 4-dik, 5-dik, 6-dik, 3-dik könyve 1-ső és 17-dik, Kálmán 1-ső könyve 22, 52, 53, 76, 83-dik, Korvin Mátyás 6-dik törv. 18-dik, és Ulászló 1-ső törv. 37-dik ágazataik bizonyítják. Többféle fajtaik voltak pedig ezen ítéleteknek; törvényeinkben mindazáltal csak háromról vagyon említés, ugymint a' tüzes vas, forró víz és kettős viadal ítéletéről. Egyebiránt mind ezen Istent kísértő és céliránytalan ítéletek már több századok óta kijöttek divatból.

HETEDIK ÉRTEKEZÉS.

A' RABNAK VÉDELMÉRŐL.

129. §. A' rab védelmének ismértetése, nemei és szüksége.

Rabnak védelmén (defensio rei) azon okoknak előadását értjük, melyek a' fenyítő perből reá háromló veszedelemnek elhárítására szolgálnak. Két nemét lehet pedig megkülönböztetni: az előljárót (praeliminaris), melly a' különös vizsgálat, befogatás, avagy a' fenyítő pernek külső formája ellen, és a' per derekabelit (meritoria), melly a' felperes közügyvédek bel bizonyításaira, következőleg a' pernek derekára nézve tételeik. Az előljáró védelmet, mivel csak a' pernek külső szertartásait érdekli, úgy kívánván a' polgári társaságnak közjava, el is lehet zárni; a' per derekabelit ellenben még a' legsúlyosb gonosztettekben és az álló törvényték 's rögtönítéleti perekben sem lehet megtagadni, vagy elmulasztani, mert, mivelhogy a' per derekát érdeklő védelem előtt a' bíró sem azt nem tudhatja, valljon a' tanúk minden kifogás felettiek-e vagy nem? sem arról bizonyos nem lehet, hogy rabja az ellene tett bebizonyításokat meg nem cáfolhatja, ezen védelem a' fenyítő pernek és igazság-ki-

szolgáltatásnak lényegéhez tartozik. Innen továbbá foly az is: hogy ezen védelmet még akkor sem lehet elmulasztani, ha a' rab megesküdött volna reá, hogy magát védelmezni nem akarja; tudniillik azontúl, hogy a' dolognak lényeges feltételeit semminemű szin alatt elmellőzni nem lehet, az illetén természeti köteleztetéseinkkel ellenkező eskü kötelező 's tekintetet érdemlő nem lehet.— Ezen értekezés egyedül csak a' per derekát illető, vagyis szorosb értelemben vétető védelmet fejtegeti,—az előljárónak természetét azokból könnyen lehetvén érteni, miket fenn a' fenyítő vizsgálatról, tömlőczre vetésről, és a' fenyítő pernek külső szertartásairól előterjesztettem.

130. §. Mikor és hányszor lehessen megengedni a' védelmet?

Valamint egy részről a' polgári társaságnak közjava meg nem szenvedí, hogy a' rabbal vallatása előtt az ellene harczoló tavúvallomások és a' gyanújelek közöltessenek, következőleg nekie a' védelem megengedttessék: úgy viszont vallatása után kötelessége a' birónak védelmét mind annyiszor, és pedig nem csak a' marasztaló ítélet kimondása előtt, hanem azután is akármikor egészen utolsó léleketéig meghallgatni, valahányszor alapos új védokokra talál; mert a' hazapolgárnak élete a' polgári társaságnak fő sajátí joga (dominium eminens) alá vetve nem lévén, és a' büntető hatalom ártatlanokra ki nem terjedvén, a' fenyítő perbeli marasztaló ítélet, a' mint mondani szokás, elítélt dologgá nem válhatik, 's a' megczáfolhatást soha ki nem zárhatja.

131. §. A' birónak rab védelmét illető köteleztetései.

A' birónak kötelessége lévén egyaránt gondoskodni, hogy a' fenyítő vizsgálat alatt lévő személynek, ha bűnös, büntette, ha pedig csíntelen, ártatlansága napfényre jöjjon, könnyen lehet érteni: hogy a' rabnak védelménél fontos és kiterjedt körű legyen a' birónak hivatala. Névszerint az ő tisztjéhez tartozik: 1-ször. A rabot tulajdon védelmezésére felszólítani, sőt nekie törvényszékeink szokásához képest hivaltabeli védelmezőt is rendelni, szabadságában állván mindazáltal a' rabnak, védelmét, ha akarná, más akármelly ügyes szószólóra is bízni. — 2-ször. A' védelemhez elégséges időt engedni. — 3-szor. A' rabnak védelmére szolgáló min-

180 II. Könyv. A' fenytő törvénytételekről.

dennemű környüállásokat gondosan megvizsgálni, és mind azon törvényszerű védszereknek, melyeket a' rab kíván, megszerezhetésében, szóval egész igazságos védelmének tökéletes előterjeszthetésében nekie segédkezet nyújtani.

132. §. A' rabvédelmezőnek jogai.

Mivel a' kinek valamelly czélnak eléréséhez joga van, jogának kell az ahhoz megkívántató igazságos eszközökhöz is lennie, önkényt következik: hogy a' védelmezőnek jogai mind azokra kiterjednek, a' mik véden czének igazságos védelmére szolgálnak, következőleg: 1-ször. Hogy a' rabbal, valahányszor szükséges, védelme iránt beszélgethet, a' fenytő igazság-kiszolgáltatás lelkével mindazáltal megegyezőbb lévén, ha az illy beszélgetés az igazságtétel kijátszására szolgálható tanácslatok adásának lehetlenné tétele végett mindenkor valamelly közhatósági személynek jelenlétében történik. — 2-szor. Hogy minden perbeli írományokat megtekinthet. — 3-szor. Hogy a' rabnak védelmére ellentánukat előállíthat, 's a' nekiek teendő vallató kérdéseket kijelhelheti. Végre— 4-szer. Hogy egy szóval mindennemű igazságos és törvényszerű eszközökhöz nyulhat, melyek által a' véden czének feje felett lebegő veszélyt tőle elháríthassa.

133. §. A' rabvédelmezőnek hivatala.

A' rabvédelmezőnek tisztje általánosan abban áll: hogy egy részről ugyan mind azt, a' mi véden cze ótmára szolgál, lelkesen elbadja más részről pedig mind azokat, a' mik őtet terhelik, törvény-megengedte szerekkel 's eszközökkel megsemmisíteni, vagy legalább gyengíteni iparkodjék. Nevezet szerint pedig tisztéhez tartozik:

1) Szorgalmasan átnézni és megvizsgálni minden perbeli írományokat, az általános vizsgálatról 's rab és tanú-vallatásról szóló, egy szóval minden perbeli iratokat; továbbá kihallgatni a' rabot 's annak védtanút, és mind ezeket egybevetve éretten megfontolni: a) Valljon a' büntettnek létezése 's valósága kellete szerint vagyon-e kinyomozva? 's be vagyon-e teljesen bizonyítva? — b) Valljon meg vagyon-e mutatva, hogy az alperes azon büntettnek szerzője? — c) Valljon az alperesnek tette büntett-e vagy nem? és ha az, melyik fokozatán álljon a' tett- és gonoszságbeli tökéletes-

ségnek? és valljon az előadott bizonyítmányok által be vagy-e teljesen bizonyítva a' büntett tökéletességének a' felperes tisztí ügyvéd által vitató fokozata?

2) Ezeknek érett megfontolása után, ha a' büntett létezésének 's valóságának kinyomozására, a' tanúk megkiváncsolt tulajdonaikra, vallásaikra, és onnan keletkezett bebizonyításra, vagy a' rabvallatásnak megkiváncsolt feltételeire és az általa nyert bűn-bevallásra nézve valamely alapos kifogás előadná magát, azt a' törvényszéknek lelkesen elejébe terjeszteni, — 's továbbá a' védencze ártatlanságának megmutatására vagy a' felperes tanúi hitelének meggyengítésére védtanúkat, ha volnának, előállítani, valamint szinte a' csíntelenségnek netalán létező 's hihetőséget szülő jeleit *) (præsumtiones innocentiae) is előadni, 's így a' védencze ellen tett bebizonyításnak erejét megsemmisíteni, vagy legalább meggyengíteni, és ezekhez képest azon esetben ugyan, ha az előadott véd által védenczének ártatlansága vagy büntelensége bebizonyodott, vagy legalább minden ellene tett bizonyítmányok teljesen megerősítettettek, annak teljes feloldoztatását, azon esetben pedig, ha védje ezeket ugyan nem eszközölte, de mégis azt világosságra hozta: hogy védenczének büntette akár tett- akár gonoszságbeli tökéletességének azon fokozatán, melyet a' felperes közügyvéd vitat, nem áll, avagy hogy a' védencze ellen tett bebizonyítás teljesnek nem vétethetik, a' büntetésnek kért fokozata alóli felmentetését sürgetni.

3) Valamint a' védelemnek semminemű törvényszerű és igazságos szerét használatlanúl nem hagyni, úgy ellenben magát mind azoktól lelkiismeretesen óvni, a' mik törvényeinkkel ellenkeznek, avagy csupán csak perkésleltetésre szolgálnak. Innen következik: hogy a' védelmező hivatalával rútúl visszaélne, ha a' rabot tanácsával bűn-bevallásának visszahúzására, hazudozásokra, megszökésre, vagy a' tanúk megvesztegetésére tüzelné, — ha czélirányos védelem helyett a' törvényeket becsmérélné, vagy ha meg nem érdemelt büntetőségnyitás eszközölése végett a' pernek késleltetésére be nem bizonyítható vagy tekintet nem érdemlő környúlállásokat összehalmozna.

4) A' védelmet helyes renddel, tiszta és világos nyelvvél, rövid és erőyes beszéddel előterjeszteni. Az előadásnak rendét a' dolognak természete maga, és az ügynek ál-

182 II. Könyv. A' fenyítő törvénytételekről.

lapotja határozza el. Bizonyos véd-példányokhoz ragaszkodni se nem szükséges, se nem tanácsos. Végre

5) Meg nem kell felejtkeznie a' rabvédőnek arról, hogy ő nem bíró, hanem csupán védelmező; kinek köteleességében áll védencze mellett, akár bűnösnek akár ártatlannak tartja őtet, mind azt előadni, a' mi törvényeink szerint mellette harczol.

*) Az ártatlanságnak jelenségei 's hihetősitő jelei (praesumptiones innocentiae) hasonló kútfőkből származnak a' büntett gyanújeleivel, és ugyanolly bizonyító erővel bírnak az ártatlanságra, millyennel ezek a' büntettre nézve. — Illyenek pedig például a' gyanúba vonzott személynek: a) Előbbeni jámbor élete és feddhetetlen híre 's neve. — b) Különös barátságos vagy talán jótevő bánása a' megsértett személylyel. — c) A' büntettől visszatartó okai, például az abból reá háromlott kár. — d) A' büntett elkövetésével összekapcsolva volt akadályoknak elhárítására elégtelen ereje. — e) A' büntetelt követő időben tett olytán cselekvényei, mellyek csak a' tiszta lelkiismeretű embereknek tulajdonaik stb.

NYOLCZADIK ÉRTEKEZÉS.

A' FENYÍTŐ ITÉLETRŐL, 'S ANNAK ORVOSLÁSÁRÓL, ÉS VÉGREHAJTÁSÁRÓL.

134. §. A' fenyítő ítéletnek ismértetése és felosztásai.

Fenyítő ítéleten (sententia criminalis) átalán véve a' bírónak fenyítő perben tett akárminemű végzéseit értjük. Három különös tételt foglal pedig minden fenyítő ítélettétel magában, az ügynek előadását, annak meghányását, és az ítéletnek megállapítását és kimondását; melly tételekre nézve mind azoknak helye vagyon, miket ugyanezen tételekről a' közönséges vagyis polgári törvényszéki törvényünkben előadtam.

A' fenyítő ítélet vagy közbenszóló (interlocutoria), vagyis valamelly mellékes kérdést elhatározó, vagy ügydöntő (definitiva), és ez ismét vagy elmarasztaló, 's kárhoztató (condemnatoria) vagy felmentő 's feloldozó (absolutoria) lehet.

Továbbá mind az elmarasztaló ítéletnek mind a' felmentőnek ismét több fajtái vannak, névszerint:

A' marasztaló ítélet vagy törvénybeli rendszerű, vagy

törvénybeli rendkívüli, vagy végre birói mérsékléstől függő büntetésbe marasztaló lehet. — A' törvénybeli rendszerű büntetésbe marasztaló ítélethez a' fen (35, 36, és 119. §§.) mondotlakhoz képest azon túl, hogy a' kérdésben forgó büntett való, álnok, és tettére nézve teljes büntett legyen, az is megkívántatik, hogy teljesen be legyen bizonyítva; a' löbbi marasztaló ítéletekhez mindazáltal csekélyebb bebizonyítás is elegendő, csak hogy mégis olyan legyen, melly a' velünk született büntelenségnek gyanítását felülhaladja.

A' felmentő ítélet pedig vagy teljesen feloldozó, vagy csupán per és vád alól felmentő lehet. Teljesen feloldozó ítéletnek mondjuk azt, melly által az alperes ellene harczoló minden bebizonyításokat teljesen megczáfolván ártatlannak nyilvánítatik; per és vád alól felmentőnek pedig nevezzük az oly ítéletet, mellynél fogva valamely rab, kit néhány meg nem czáfolt, de mégis a' büntelenségnek vele született gyanítását felül nem haladó gyanú-jelek terhelnek, a' megkívántó bebizonyításnak hiánya miatt a' jelen pernek terhe alól felmentetik. Amaz, ha törvényesen volt hozva, az úgy nevezett elítelt dolog kifogását szüli, melly foganattal a' csupán per és vád alól felmentő ítélet nem bír.

“) És pedig hazánkban, valamint a' polgári, úgy a' fenyítő perekben is, mind a' tény-, mind a' jogkérdést ugyanazon egy bíróság 's törvényszék ítéli, 's a' mi törvényhozóink azon elvnek, melly szerint némelly nemzetek a' tény kérdése feletti ítéletet a' jog kérdése felettitől elkülönzik, 's amazt a' nép közül minden egyes esetben választandó esküdtekre bízván, a' törvénytudó bírúkat 's a' törvényszékeket egyedül a' jogkérdés felettire szorítják, eddiglen nem hódoltak. És valójában nem ok nélkül; mert először ugyanazt elítélni, melly büntetés legyen a' bevádolttra rovandó, 's feletti ítéltetés nélkül, valljon a' bevádolt valószínűséggel bűnös-e? és a' büntett ellene be van-e bizonyítva? jó lelkiismerettel nem lehet, 's a' bírót arra, hogy a' kit bűnösnek el nem ismer, büntesse, és a' kinek bűnösségéről meggyőződve vagyon, feloldozza, mi ezen elkülönzésben könnyen megtörténhetik, kötelezni lelkiismereten tett valóságos erőszak. Azután másodszor, mert a' tény kérdésének, vagyis e' kérdéseknek elítélése: valljon a' kérdéses tényben meg vannak-e a' követelt büntettnek lényeges jegyei és kellékei? valljon a' bevádoltnak tette álnok-e vagy csak vétkes, és az álnokságnak vagy vétkségnak milly fokozatán áll? 's valljon be van-e törvényszerűleg és teljesen bizonyítva a' büntettnek valósága, és az, hogy a' bevádolt személy legyen annak és minő, szántsándékos, vagy vétkes szerzője? — sokkal kimiveltebb 's gyakorlottabb ítélő-tehetséget, 's nagyobb tudományosságot kíván, mint a' büntettekben előforduló jogkérdésnek megfejtése, 's minl' mellyet minden korban lehetne találni. Azt pedig komolyan állítani, hogy a' tudománynyal kimivelt és az ítélőtételekben gyakorlott olménét az így ki nem mivelt 's ítélet-gyakorlás nélküli elme józanabb ítélő-te-

184 II. Könyv. A' fenyítő törvénytételekről.

hetséggel bir, minden észtudományt kárhóztató merő képtelenség. Valójában az ily nemzet is, melly elég szerencsétlen országfőjében, kormányférfiaiban, köz előljáróiban, 's bíróiban csupa ellenségeket látni, sokkal jobban biztosítandja magát, még a' felsőségek elleni büntetésekre nézve is, a' fenyítő igazság-kiszolgáltatás visszaélései ellen, ha egy részről biróit hivatalaiktól pusztá kényből el nem mozdíthatókká teszi, és más részről világos törvények által kimerítőleg és teljes pontossággal meghatározza: mi kívántassék meg a' törvény-kiszabta büntetésekbe teendő elmarasztalásra a' büntettnék mind eseteire, mind tény- és gonoszágbeli tökéletességére és behizonyítására nézve, és melly kellekkel kelléssék a' behizonyító szereknek szükségképen bírniok arra, hogy a' büntett és annak követelt súlyossága a' bevádolt ellen teljesen behizonyítottnak vétethessék? mintsem a' véleményeiben és kegyeletében tapasztalás szerint könnyen változó, 's előljárói befolyásainak igen is kitéve létező nép sorából rögtön választott, 's gyakorlatlan esküdtribák behozatala által.

135. §. A' fenyítő ítéletnek kellékei.

A' fenyítő ítéletnek kellékei ugyanazok, mellyek a' közönséges vagyis polgári törvényszékiéi, t. i. hogy az ítélet világos, 's teljesen kimerítő, és elhatározó legyen; hogy azon bírótól származzék, kit a' pernek bírósága valóban illet; hogy teljes törvényszékben, nappal, törvénytapon, a' perbeli előadások és behizonyítások szerint, hazánk törvényeivel és bevett szokásaival megegyezőleg köz egyetértéssel, vagy a' bírák nagyobb részének, vagy ha netalán két egyenlő részre oszlanának, az elnökkel tartó tagoknak szavazataik szerint hozattassék, és írásba foglalva a' törvényszéknek színe előtt kihirdetessék. Így rendelik ezt három. törv. előlj. 10-dik és 15-dik, 2-dik része 42-dik, 's az 1723-ki törv. 24-dik ágazataik. Továbbá itt az is megjegyzést igényel, hogy az 1840: 12-dik törvényczikk rendeletéből ítéleteiket, valamint a' polgári, úgy a' fenyítő perekben is minden bíróságok és ítélőszékek okokkal támogatni kötelesek. Azonban hogy ezen köteleességét a' bíróság megczáfolhatlanul teljesíthesse, szükséges lenne: hogy a' törvényhozás minden büntettnék képzetét és körét pontosan körülírná, és büntetését mindenkép meghatározná, 's mik kívántassanak meg a' törvénybeli rendszert büntetésbe elmarasztalásra, a' büntettnék mind tökéletességére mind behizonyítására nézve? és mik, és milly feltételek alatt tegyenek teljes behizonyítást? világosan 's határozottan kijelelné, 's fenyítő törvényeit időszakonként gondosan átvizsgálná, és a' körülmények változásai szerint rajtok a' szükséges változtatásokat megtenni el ne mulasztá-

ná. Mind ezek a' fenyítő nyomozásnak és a' befogatásnak igazságos és czélszerű elrendezésével együtt elengedhetlenül szükségesek lennének egyszersmind a' hazapolgárok személyes és illetőleg vagyonbeli bátorságának bírói kény- és hatalommali visszaélés elleni hatályos óltalmazására 's biztosítására is.

136. §. A' fenyítő ítélet orvoslásának módjai.

A' fenyítő ítéletnek terhére nézve háromféleképen segíthet magán az alperes:

1) Feljebbvitel (appellatio) által, mely akármely első bíróságu törvényszéktől, a' jász és kún kerületeket, mellyek fenyítő pereiket is a' nádorispáni ítélőszékhez viszik, kivéve, az 1791: 43-dik törvényczikk tanúsága szerint közvetlenül a' királyi táblához, és innen a' hétszemélyes főtörvényszékhez megyen. — Ezen segédszert, mellyel újabb időkben, minekutána t. i. az 1729-diki 30-dik törvényczikk azt minden nyilvánosságos bűntevőktől megtagadá, egyedül csak a' nemesek éltenek, az 1791-diki 43-dik törvényágazat nemtelen hazánkfiaira is kiterjesztette, de mindazonáltal némelly megszorításokkal, t. i. hogy a' királyi táblához ugyan csak azon pereiket vihessék, mellyekben az alperes fejtételre vagy három évi fogságra, avagy egyszerre kiállandó száz korbács- vagy botcsapásra ítéltetett, a' hétszemélyes főtörvényszékhez pedig egyedül csak azokat, mellyekben a' királyi tábla egyenesen halálbüntetést rendelt *). — A' nem-nemeseknek ezen feljebbviteli tehetségét az 1836-diki törv. 17-dik ágazatja még tovább, t. i. azon perekre is kiterjesztette, mellyekben bírói ítélet következésében a' hivatalviselők hivatalaiktól megfosztatnak, valamint szinte mind azon esetekre is, midőn a' nem-nemes büntárssal álló nemes feljebbvitellel él, avagy midőn a' felperes köztisztai ügyész az ítéletet feljebbvinni köteles. Az 1844: 6, és 7-dik törvényczikk pedig a' büntettes bukásokban és váltóhamisításokban hozott fenyítő törvényszéki ítéleteket minden esetre, a' bukásbelieket ugyan a' szokott feljebbviteli bíróságok elébe, a' váltóhamisításbelieket pedig a' kir. curiára feljebbvitetni rendelik. — Egyébiránt Vuchetich úr tanúsága szerint **) királyi parancsolat mellett olly ítéletek is szoktak a' királyi curiához felvitetni, mellyekre az itt érdeklett törvényeink a' feljebbvitelnek jótéményét ki nem terjesztették. Ugyanezen tu-

186 II. Könyv. A' fenyítő törvénytételekről.

dósunk tanúsága szerint a' városi polgároknak azon pereikben is megengedtetik a' hétszemélyes főtörvényszékhez folyamodás, melyekben életök megtartásával polgárságuk veszteségére ítéltettek.

2) Perujítás (novum judicium) által, mellynek hárm. törv. 2-dik részének 75-dik czíme és az 1563-dik törv. 41-dik ágazata a' hivségtelenkedés vétkének és a' gyilkosságnak perében világos szavakkal helyet ad. Egyéb büntettekről törvényeink e' részben hallgatnak; azonban hogy az új ítélet-kérésnek más akármely büntettekben is, habár nem azon szertartásokkal is, mellyekkel a' közönséges vagyis polgári törvényszéki perekben a' perujítás tételni szokott, helye lőgyen, fenn a' 130-dik §-ban be vagyon mulatva.

3) Felséghez folyamodás ***) és kegyelem-kérés által; mellyel nem csak a' halálos ítéletekre, hanem a' más bármely büntetésekre nézve is élni szokás.

*) Az itt mondottakból érthető: hogy hazánk törvényhozói a' honpolgároknak bírói ítéletek igazságosságuk iránti biztosítását, valamint a' polgári, úgy a' fenyítő perekben is, nem az ítélethez megegyező törvényszékek szám szerinti többségében, hanem az ítélethez bírák mélyebb belátásában, kitünőbb ítélőtehetségében, 's hosszabb gyakorlat által szerzett ítélési ügyességében helyezik; ugyanazért habár az első bíróság és a' királyi tábla egyenlő ítéletet hozott valamely fenyítő perben, a' hétszemélyes főtörvényszékhez mégis a' feljebbvitelnek helye vagyon és ha ez amazoknak egyenlő ítéleteiktől eltérő ítéletet hoz, ez a' kötelező.

**) Lásd fenyítő törvényünkrol irt munkájának 518. lapját.

***) A' felséghez folyamodás általán véve kétfelé, t. i. vagy igazság, vagy pedig kegyelem dolgában lehet. Amazzal a' bírói hatalom határainak áthágása által szülemlett sérelmének orvoslását, ezzel pedig a' törvényszék ítélete által reá mért büntetésnek elengedését vagy meglágyítását kéri a' folyamodó. Mind a' két folyamodás esedező levél által történik, mellyben a' kérés meghallgatásának indító okait különös gondal és pontossággal szükség előterjeszteni. Nevezetszerint a' kegyelemkérő levelet főtörvényszékünknel hivatalánál fogva a' szegények ügyvéde teszi fel, 's azt töle a' királyi személyes jelenlét törvényszéki helytartója átvevén a' királyi udvari magyar cancellariához felküldi.

137. §. A' fenyítő ítélet végrehajtásáról.

A' fenyítő ítéletet, mihelyest a' törvényszék által megállapított, tüstént kihirdetni, és akár feloldozó akár kárhoz-tató legyen, kivéve ha ezt valamely alapos ok felfüggesztet-ni kívánná, a' fen (34. §.) mondottakhoz képest mentől előbb

végrehajtani szükség. A' végrehajtás szabály szerint az első, bíróságképen ítelt, törvényszéknek dolga. Mondám mégis „szabály szerint“, mert, ha az első bíróságu törvényszéknek végrehajtáshoz szükséges helye és poroszói nem volnának, avagy valamely akadály miatt e' köteleességét nem teljesíthetné, akkor a' végrehajtás más köz hatalmu előljárásságra szokott bizattatni, a' mint erre a' királyi tábla, és a' pesti főiskolai törvényszék példát szolgáltat. Minthogy pedig a' büntetésnek nem csak az elítelt bűntevőre, hanem más rossz indulatúakra 's büntettre hajlandókra is hatnia kell, olly időben tartandó a' végrehajtás, midőn sok nép összejön, és olly helyen, a' honnan azt kiki láthatja, kivéve ha a' büntettnak természet, vagy némelly fontos körülmények p. o. zenebona kiütésétől félelem azt titkon tétetni kívánák *). A' mi az ítéletnek testi erő általi teljesítését illeti: a' halálbüntetést **) és seprűzést hóhérok, a' többi büntetéseket törvényszéki poroszlók eszközlik; kik a' végrehajtásnak pusztá eszközei lévén az ítéletet betű szerint teljesíteni tartoznak, és a' végrehajtást vezérlő bírói személynek gondosan vigyáznia kell: hogy a' teljesítés se lágyabb se keményebb ne legyen, mintsem az ítélet szavai kívánják. Végre a' végrehajtástól távol kell mind annak lennie, a' mi vagy a' nézőket kacajra ingerelhetné, vagy a' büntetés alá vetett személyt alapos szánakozásnak, és a' közhatalmat gyűlölségnek tárgyává tehetné.

*) A' kik bármelly bűntevőktől minden megszegyenítést, és a' néptől minden eliszonyítható 's kellemetlenül érdeklő látványt eltávolítandónak, és ugyanazért minden bármilly büntetttbeli büntetést, különbség nélkül, titkon végrehajtandónak vitatnak, azoknak a' bűntevők szemérméről, 's szégyen- és becsületérzetéről, valamint a' nép érzelme gyengédségéről is nagyon túlzó véleményük vagyon, és a' bűntevők jobbítása és néhány illy látványhoz járulni a' nélkül sem kényszerült gyengébb idegrendszerűek megkimélése iránti buzgalmukban a' közvéleménységnek, és ezer ártatlan honpolgárnak érdekéről megfélemedezni látszatnak.

**) Az egyházi személyeket, h. t. 2-dik része 44-dik czimének tanúsága szerint, minekelőtte a' halálbüntetés rajtok végrehajtatik, püspökeik egyházi rendőktől meg szokják fosztani.

138. §. A' végrehajtás felfüggesztésének okai.

Vannak némelly olly okok is, mellyek a' végrehajtásnak vagy örökös vagy legalább ideigleni felfüggesztését kívánják. — A' végrehajtást örökre csupán csak a' fejedelmi

188 II. Könyv. A' fenytő törvénytételekről.

megkegyelmezés, és az elítélve volt rab ártatlanságának új ítélet általi elismerése függcsztheti fel; ideigleni felfüggesztést mindazáltal különféle okok szülhetnek. Illyenek névszerint: 1) A' fejedelemhez tett folyamodás. — 2) A' pernek feljebbvittele. — 3) A' nőrának terhessége fejtételi és más testi büntetésekre nézve. — 4) A' rabnak megörülése. — 5) A' rabnak megbetegedése testsanyargató büntetésekre nézve, mivel könnyen halálbüntetésre fajulnának. — 6) Az üdvös halálhoz készülés, melly célra három nap szokott engedtetni. — 7) A' bűntevőknek nagy hatalma, míglen a' közbátorság fentartására célirányos intézkedések tétethetnek. — 8) A' rab bűntársai kézre kerítésének reménysége, hogy őket vele szembesíteni lehessen. — 9) A' rab által elkövetett más súlyosb büntelt gyanújeleinek új felfödözése. Végre — 10) Akármelly ezekhez hasonló, 's főképen a' hazának közjává érdeköl fontosb környüállások.

139. §. A' rabok temetéséről.

Hazánkna szokása az öngyilkosoktól, ha józan elmével voltak, sőt másféle bűntevőktől is néhány esetekben a' tisztességes, vagyis az egyháznak szertartása szerint köztemető helyen teendő temetést megtagadja. Illy esetek pedig e' következők: 1) Ha a' halálbüntetés rajtok végrehajtatott. — 2) Ha az ítélet végrehajtása előtt ugyan, de mégis halálos ítéletök kihirdetése után múltak ki. — 3) Ha töredelmesség jelei nélkül, jóllehet elmarasztaltatásuk előtt, haltak meg. — 4) Ha büntetlen kapatva befogatás közben elvesztek. — A' temetés neme iránt támadó kérdésnek elhatározása, ha a' töredelmesség iránt kétség támad, az egyházi, egyéb esetekben pedig a' világi előljárokot illeti, szükséges lévén minden esetre e' kérdést mennél hamarább eldönteni, nehogy a' holt test hosszabb késedelem által rothadásba menjen.

140. §. A' halálra ítéltnek vagyonáról.

A' halálra ítéltettek, hárm. törv. 1-ső része 15-dik és 2-dik része 55-dik czimének tanúsága szerint, a' felségsértésnek, és hivségtelenkedésnek eselein kívül, vagyonaikat ugyan nem vesztik el, hanem törvényes örökösöikre átbo csátják; azon holmiaik mindazáltal, mellyek befogatásukkor nálok találtattak, hárm. törv. 2-dik része 55-dik czíme, és

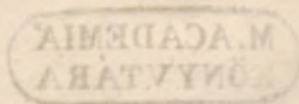
Korvin Mátyás 6-dik törv. 55-dik, és II. Ulászló 1-ső törv. 74-dik ágazataik szerint mindenkor a' bíróra szállanak.

141. §. A' fenyítő per költségeiről.

A' fenyítő per költségein szorosb értelemben ugyan csak a' fenyítő per megismerésére, elítélésére, és az ítélet végrehajtására tett költségek; tágash értelemben mindazáltal ezeken túl még a' tömlöczben létező rabnak tartására tett kiadások is értetnek. Ha a' természeti igazságot tekintjük, mind ezen költségeknek terhét az tartoznék viselni, ki azokat álnok vagy vétkes tette által okozta; következőleg néha az alperes, ha t. i. valóban bűnös, vagy legalább vétkes tette által az ellene támasztott gyanúra alkalmat szolgáltatott; néha a' feladó, ha hamis feladást tett; néha a' bíró maga, ha alapos gyanú-jelek nélkül tette eljárását, úgy hogy ezen költségeket csupán csak akkor kellene a' közpénztárra gurítani, ha azokat senki álnok vagy vétkes tettének sem lehetne tulajdonítani, vagy ha a' költséget okozó egészenlag vagyontalán volna. — Azonban hazánkban törvényszékeinknek bevett szokása szerint a' szorosb értelemben vett perbeli költségeknek, sőt ha a' bűntevő csekély tehetséggel bír, a' rabtartásnak terhét is, a' perben biráskodó közönségnek pénztára viseli.

MUTATÓ

	lap.
Ágyastartás. Concubinitus	122
Állevélköltés. Confectio falsarum literarum	106, 107
Állevéllel incselkedés. Insidiae per falsas literas structae	106, 107
Álló törvénytétel. Judicium statarium	138
Álnokság. Dolus	47, 48, 50, 51
Alperes. Incattus	127
Ártatlanság hihetősitő jelei, 's jelenségei. Praesumptiones innocentiae.	181, 182
Beárulás. Delatio	142
Bebizonyítás. Probatio	164
Bebizonyító szerek. Probandi media	166
Bebörtönözés. Incarceratio	158
Becstelenítő büntetések. Poenae famosae	73
Befogatás. Captura	158
Békéltő egyezés. Transactio de delicto	168
Béketörés. Crimen fractae pacis	93
Bérlelt gyilkos. Assassinus	104
Bevádolás. Accusatio	142
Bírónak tisztje a' bebizonyítás körül	165
Bírónak tisztje a' meghatározott vagyis törvénybeli büntetés körül	66
Bírónak tisztje a' rabnak védelme körül	179
Bíróság. Judicatus.	127
Bíróság illetősége. Competentia fori	133
Büntárs. Socius delicti	52

	Lap.
Büntárs-ragadás. Raptus	123
Büntárs-nevezés. Nominatio socii	
Büntárs tanúsága. Depositio complicitis	
Bűbájosság. Magia	99
Büntelen önvédelem igazsága. Moderamen inculpatæ tutelæ	101
Büntetés. Poena	
Büntetés kellékei. Dotes poenæ	60
Büntetés-keményebbités. Exasperatio poenarum	83
Büntetés-lágyítás. Mitigatio poenarum	77
Büntett. Delictum	41
Büntettes bukás. Fallimentum criminale	116
Büntett bebizonyítása. Probatio delecti	163
Büntett elidősítése. Prescriptio delicti	88
Büntett ismértetése és különbfélesége. Delicti notio et diversitas	124
Büntettek következesei általánosán	55
Büntettek összecsoportozása. Concursus delictorum	—
Büntett köztudva-léte, 's nyilvánossága. Notorietas delicti	175
Büntett közös szerzői. Coautores delicti.	52
Büntett szerzője. Auctor delicti	—
Büntett-pártolás. Crimen fautoratus	95
Büntett teteme 's valósága Corpus delicti	145
Csalfaság büntette. Crimen stellionatus	118
Csecsemő-gyilkolás. Infanticidium	104
Csecsemő-kitétel. Expositio infantis	108
Egyházsértés 's törés. Violatio ecclesiae	98
Életünket sértő büntettek	100
Ellenthomlok-állítás. Confrontatio	157
Emberlopás. Plagium	110
Eretnekség. Haeresis	98
Értékünket érdeklő büntetések	76
Erőszakos paráznaság. Struprum violentum	119
Fejedelemhez folyamodás. Recursus ad principem	186
Feladás. Denunciatio	142
Feljebbvitel. Appellatio	185
Felperes. Actor	126
Fel ségsértés. Crimen læsæ majestatis	89
Fenyítő büntetésnek ismértetése és czélja	56, 57
" " " fajtái és nemei	69
" " " felosztásai	61
Fenyítő bíró. Judex criminalis	127
Fenyítő bírói hatalom. Jurisdictio criminalis	—
Fenyítő ítélet. Sententia criminalis	182
Fenyítő ítéletnek orvoslatai	185
Fenyítő per. Processus criminalis	134
Fenyítő per költségei. Expensæ processus criminalis	189
Fenyítő törvényeink történetirata	9
Fenyítő törvényszékek. Tribunalia criminalia	131

	Lap.
Fenyítő törvényrendelet. Lex criminalis	3
Fenyítő törvényeszeki büntettek fajtái	45
" " " " felosztásai	—
" " " " módolatai	47
Fenyítő törvényeszeki törvényünknek előisméretei. Praecognita	
Juris hungarici judiciarii criminalis	1
Fenyítő törvénytétel. Judicium criminale	125
Fenyítő vádlevél példája. Formula actionis criminalis	136, 137
Fenyítő vizsgálat. Inquisitio criminalis	144
Félszeg gyanújelek. Judicia spuria	173
Forró víz ítélete. Judicium aquae bullientis	175
Főben járó büntetések. Poenae capitales	69
Fővesztésre kárhozottaknak javai	188
Gonosztett. Delictum	41
Gyanújelek. Indicia delicti	173
Gyilkosság. Homicidium	100
Gyújtogatás. Crimen incendii	112
Hamis pénz behozatala. Adulterinae monetae inductio	92
Hamis tanúságtétel. Crimen falsi testium	111
Hamis vádtétel. Crimen falsi delatorum	—
Ház-kifürkészés. Perscrutatio domus	147
Hittől szakadás. Apostasia	98
Hívségtelenkedés szennye. Nota infidelitatis	92
Igazságheli büntetés-lágyításnak okai. Causae mitigationis poena-	
rum e justitia	78
Istenkáromlás. Blasphemia	97
Isten titkos ítéletei. Judicia Dei, seu ordalia	178
Izzóvas ítélete. Judicium ferri candentis	—
Káromlás. Blasphemia	97
Kegyelembeli büntetés-lágyításnak okai. Causae mitigationis poe-	
narum e gratia	82
Kettős viadal. Duellum	109
Kettős viadal ítélete. Judicium duelli	178
Kezes-állítás. Fideiussoris statutio	161
Kínzó vallatás. Tortura	177
Korona jogait sértő hitszegés. Periurium contra jurisdictionem sa-	
rae coronae	96
Kurvakerítés. Lenocinium. Kurvakerítő. Leno	123
Kurválkodás. Fornicatio	119
Könnyítő körülmények. Circumstantiae alleviantes	
Közerőszak. Vis publica	93
Közjót sértő büntettek. Delicta publica	89
Közkincs-elsikkasztás. Crimen residui	94
Közkincs-lopás. Crimen peculatus	—
Közönség büntette. Delictum communitalis	52
Különös közöletom alatt álló személy meggyilkolása	103

	Lap.
Latorság. Latrocinium	103
Lopott jószág-letartóztatás. Detentio rei furtivae	115
Lopott jószág-vevés. Emtio rei furtivae	—
Magtalanítás. Sterilitatis procuratio	109
Magzat-elűzés. Abortus procuratio	108
Megkegyelmezés. Adgratiatio	86
Menedékhely. Asylum	161
Méregkeverés. Veneficium, intoxicatio	107
Nősparáznaság. Adulterium	119
Oklevelek. Instrumenta literalia	168
Útlatom-levél. Salvus conductus	161
Öngyilkolás Autochiria	103
Összehalmozott bűntettek. Delicta concurrentia	46
Paráználkodás. Stuprum in genere	119
Pártütés. Rebellio	89
Pénzkörülmételés. Circumcisio monetae	93
Per-eltörlés. Abolitio	86
Perhez illő birói hatalom. Forum competens	133
Per-szüntető egyezés. Transactio	88
Perújítás. Novisatio, novum iudicium	186
Polgári szabadságunkat és jogainkat megszorító büntetések	74
Rab-befogatus. Captura rei	158
Rab-elszöktetés. Dimissio malefactoris	96
Rabló-gyilkosság. Latrocinium	103
Rablótolvajság. Praedocinium	113
Rab tulajdon vallomása. Confessio rei propria	166
Rabok temetése. Sepultura reorum	188
Rabvallatás. Examen rei	113
Rab védelme. Defensio rei	178
Rab védőjének jogai	180
Rab védőjének kötelességei	—
Rokongyilkolás. Parricidium	103
Segédgyanújelek. Adminicula	173
Súlyosító körülmények. Circumstantiae aggravantes	161
Szabadmeneti levél. Salvus Conductus literae	161
Szembesítés. Confrontatio	157
Személyvizsgálat. Recognitio personae	159
Szemérműnket sértő bűntettek. Delicta carnis seu contra pudicitiam	118
Szemre-vétel. Ocularis inspectio	146
Szeplősítés. Stuprum in specie	119
Tanúvallások. Depositio testium	169
Tanúvallatás. Examen testium	154, 155, 156
Természet elleni fajtalankodás. Sodomia	122

	Lap.
Testsanyargató büntetések. Poenae corporis afflictivae	71
Tetemsértés 's törés. Violatio corporis	110, 111
Tisztító eskü. Juramentum purgatorium	176
Tisztsértés. Crimen repetundarum	95
Tolvajság. Furtum	113
Többférjűség vagy feleségűség. Polygamia	119
Tömlöczrevetés. Incarceratio	158
Tömlöcztől menekvésnek törvényszerű szerei	160
Tüzes vas ítélete. Judicium ferri candentis	178
Útelálló tolvajkodás. Obsessio viarum	115
Vagyonsértő büntettek	112
Vallást érdeklő büntettek	97
Vallató kérdések, 's azoknak kellékei. Articuli examinis	149, 150
Való gyanújelek. Indicia genuina	174
Vár-elfoglalás. Expugnatio castris	116
Vár-feladás. Traditio castris	—
Védelmeső. Defensor	180
Végrehajtás. Executio	186
Végrehajtás selfüggesztésének okai	187
Vérfertőztetés. Incestus	120
Vétkesség. Culpa	42, 47

